VARAŽDINSKI GRADITELJI I ZIDARI 1700–1850

IVY LENTIĆ-KUGLI

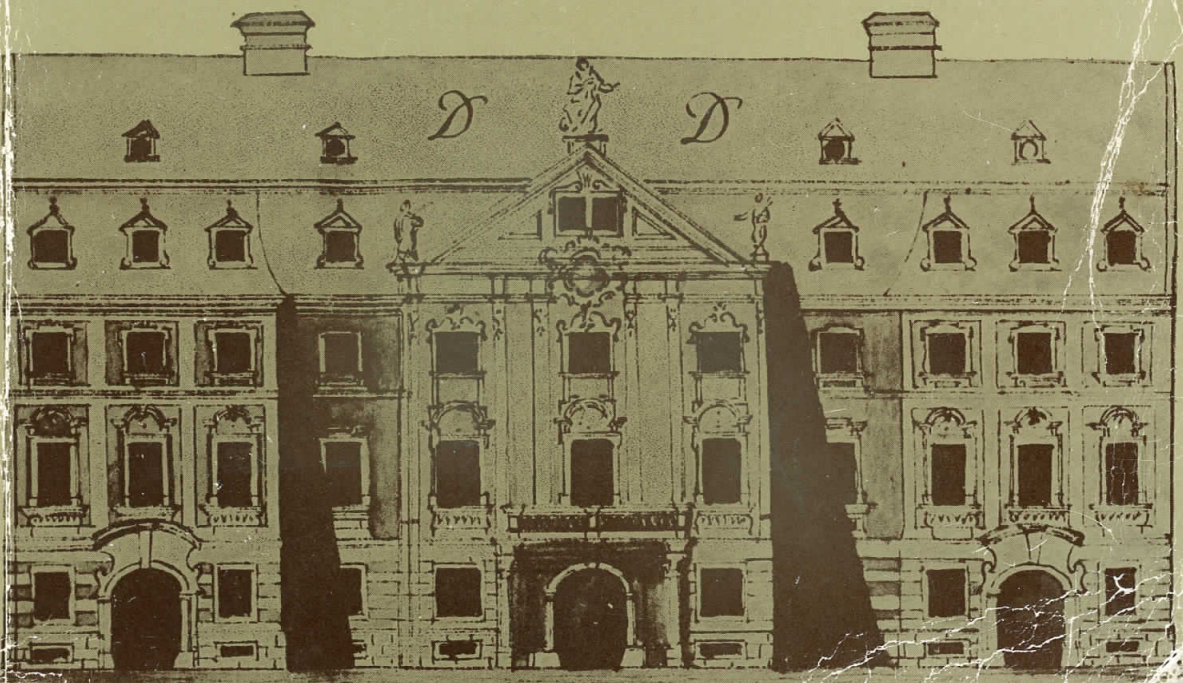

27744

50.

REPUBLIČKI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE
ZAGREB

Recenzenti

Prof. dr MILAN PRELOG
Prof. dr ANDRIJA MOHOROVIČIĆ

Dr Ivy Lentić-Kugli

VARAŽDINSKI GRADITELJI I ZIDARI OD 1700. DO 1850. GODINE

ZAGREB 1981

PREDGOVOR

Izdavanje publikacije »Varaždinski graditelji i zidari od 1700. do 1850. godine«, prigodom proslave 800-godišnjice grada Varaždina, omogućeno je zahvaljujući Republičkoj samoupravnoj interesnoj zajednici u oblasti kulture, Republičkog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu i Skupštine općine Varaždin.

Zahvaljujem se svima koji su mi pomogli pri obradi toga obimnog materijala, prije svega prof. Mirku Androiću, prof. Štefici Špoljarić, Miciki Mlinarić i Rudolfu Juričanu iz Historijskog arhiva u Varaždinu, arch. Michaelu Detshyju i Republičkom zavodu za zaštitu spomenika kulture Mađarske u Budimpešti, Državnom arhivu Mađarske u Budimpešti, prof. Vesni Šojat i prof. Josipu Kolanoviću iz Arhiva Hrvatske u Zagrebu. Također se zahvaljujem i administrativnom osoblju tih zavoda i arhiva.

Ivy Lentić-Kugli

UVOD

Grad Varaždin je kvalitetom svog sačuvanog građevinskog fonda najznačajnija i najbolje očuvana barokno-rokoko-klasicistička povijesna urbana cjelina u Hrvatskoj.

Današnji najbrojnije sačuvani fond zgrada u Varaždinu, osim monumentalnih palača i samostansko-sakralnih objekata, pripada uglavnom razdoblju varaždinske arhitekture nakon 1776. godine (tj. razdoblju nakon katastrofalnog požara, koji je decimirao građevinski fond stare jezgre), pa sve do 1850. godine, dakle arhitekturi kasnog 18. i prve polovice 19. stoljeća.

Svakako da su samostansko-sakralni kompleksi, kao i izuzetno kvalitetne velikaške rokoko palače, dale najpregnantniji pečat tom gradu, i to ne samo u estetsko-vizuelnom, nego i u arhitektonsko-urbanističkom pogledu. Te građevine dominiraju nad brojnijom i skromnijom građanskom arhitekturom Varaždina, s kojom, međutim, zajedno stvaraju upravo onu specifičnu i osebujnu povijesnu urbanu cjelinu, koju nam predstavlja današnji sačuvani povijesni centar grada Varaždina.

U našoj znanstveno-stručnoj literaturi najviše se pažnje posvećivalo arhitekturi ranijih razdoblja, i to ne samo u gradu Varaždinu, nego i u drugim značajnijim povijesnim urbanim cjelinama u Hrvatskoj. Arhitekturi 18. i 19. stoljeća počela se tek u novije vrijeme pridavati sve veća pažnja.

Povijesne urbane cjeline kontinentalne Hrvatske sačuvale su pretežni dio svog građevinskog fonda upravo iz 18. i 19. stoljeća. Zbog sklada, harmonije i vrijednosti tih graditeljskih djela stavljeni su neki od povijesnih gradova kontinentalne Hrvatske (a među njima u prvom redu Varaždin) u najvišu kategoriju spomeničkih urbanih jezgri u Jugoslaviji. Stoga građevinski fond Varaždina iz 18. i prve polovice 19. stoljeća zaslužuje našu naročitu pažnju, ali uz to dobiva još jednu važnu dimenziju s obzirom na to da je uglavnom djelo naših domaćih, odnosno u Varaždinu udomaćenih stranih majstora, graditelja i zidara.

Kao i ostali zanati, imao je i zidarski zanat dugu tradiciju u Varaždinu, te se zidari i klesari u tom gradu spominju u arhivskim dokumentima već u 15. stoljeću.[1]

Povlastice i pravila varaždinskog ceha zidara, klesara i tesara potvrdio je car Karlo VI. 20. svibnja 1728. godine.[2] Potvrda glasi: »Carolus VI. Dei Gratia electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniae, Hungariaem Bohemiaq. nc. R.E.H. – Reverendissimi, Reverendi, Spectabiles ac Magnifici, Magnifice item, & Egregy, Fideles Nobis dilecti. Qualiternam Magistrorum Murariorum, Lapicidarum item & Fabrorum Lignariorum in Libera ac Regia Civitate nostra Varasdinensi degentium, Cehales Articuli per Fidelitate Vestras reuisi, & cum demissa Opinione Sua Nobis remissi, expediti sint, ex hicce annexis Eorundum Paribus percepturae sunt Fidelitates Vestrae. Caeterum Gratia & Clementia Nostra Caesareo-Regia iisdem benigne jugiterqu., propensi manemus. Datum in Castro nostro Laxenburg die vigesima Mensis May, Anno Domini millesimo septingesimo vigesimo octavo.«[3]

Među varaždinskim zidarima razlikovali su se »Magistri murariorum« tj. zidarski majstori, i obični zidari »Murarii«. Magister Murariorum označavao je u današnjem smislu graditelja ili građevinskog poduzetnika, dok je pojam »arhitekt« u 17. i 18. stoljeću označavao tesarskog, a ne zidarskog majstora. Još se u 18. stoljeću učenje tesarskog zanata u Varaždinu zvalo učenjem »artis architecturalis.«[4]

U arhivskim spisima iz 17. stoljeća spominje se još jedna specifikacija zidarskog zanata. To je »Magister Murariorum fortificationis«, odnosno zidarski majstor za utvrđenja. Takav je naslov nosio varaždinski zidarski majstor Jacobus Jančić, koji je zajedno sa zidarskim majstorom Blasiusom Hoheneckerom 1661. godine radio na popravku i pregradnji varaždinskih gradskih fortifikacija.[5]

Već u drugoj polovici 18. stoljeća javljaju se u Varaždinu i zidarski poduzetnici, koji su zapošljavali velik broj zidarskih pomoćnika i palira, kao npr. Joannes Adamus Poch, Joannes Michael Taxner i Franciscus Lossert u 18. stoljeću, a Urbanus Greiner, Vincentius Dankh, Johann Georg Reich i Franciscus Arnold u prvoj polovici 19. stoljeća. Za razliku od dosta velikog broja zidara (murarius) i zidarskih pomoćnika (sodales murariorum), bilo je u Varaždinu tijekom 18. i prve polovice 19. stoljeća relativno malo graditelja, odnosno zidarskih majstora i poduzetnika.

[1] *Ivy Lentić-Kugli,* Varaždin, povijesna urbana cjelina grada, Zagreb 1977, str. 24.

[2] Državni arhiv Mađarske, Budimpešta (dalje: MOL), sign. MOL–C–25–Acta mechanica (1724–1728)–Civitas Varasdini.

[3] MOL, C–25–Acta mechanica (1724–1728)–Civitas Varasdini.

[4] *Ivo Lentić,* Tri varaždinska tesarska majstora druge polovine 18. stoljeća, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, (dalje: VMIKH), Zagreb 1969, br. 2, str. 17.

[5] *I. Lentić-Kugli,* o. c., str. 84.

Obično su u isto vrijeme u gradu radila dva graditelja, odnosno zidarska majstora, kao što je to vidljivo iz tabele:

Godina	Magistri	Sodales	Tyrones
1775[6]	2	24	8
1782[7]	2	25	3
1783[8]	2	25	3
1795[9]	2	38	6
1798[10]	2	33	9
1808[11]	2	46	10
1827[12]	2	70	2

Osim tih varaždinskih zidara udruženih u cehu, dolazili su povremeno i zidari iz drugih mjesta, koji nisu bili udruženi u varaždinskom zidarsko-klesarsko-tesarskom cehu. Stranci su u Varaždin dolazili i prije[13], a također i nakon katastrofalnog požara 1776. godine.

Požar 1776. godine drastično je prekinuo naglu uzlaznu liniju u životu i razvitku Varaždina. Nakon toga grad je bio gotovo potpuno uništen ili teško oštećen, a građevinski fond jezgre decimiran. Povrh toga grad su odmah nakon požara napustili i ban i njegova pratnja, odnosno vlada i plemići. Varaždin je u pravom smislu riječi ostao prepušten na milost i nemilost samome sebi i upućen na svoje vlastite snage, ali se izvanredno brzo pridigao i ubrzo je dostigao, pa čak i prestigao, svoj raniji građevinski fond zgrada u povijesnoj jezgri i predgrađima.

Čitav se Varaždin bio pretvorio u jedno veliko gradilište, a kako za toliki posao na obnovi i izgradnji od požara oštećenih i uništenih zgrada nije bilo u samome gradu dovoljno zidarskih majstora, dolaze iza 1776. godine brojni strani zidari u pomoć domaćim snagama. Strani zidari konkurirali su svojim radom domaćim majstorima, te je zbog toga dolazilo do čestih tužbi protiv ovih »Fuschera« od strane varaždinskih majstora udruženih u cehu. Tako je na sjednici Magistrata 24. srpnja 1777. godine pročitana tužba ceha varaždinskih zidara, klesara

[6] Historijski Arhiv Varaždin (dalje: HAV–AGV), sign. I–1, LXX–3.

[7] HAV–AGV, br. 255/1782.

[8] HAV–AGV, br. 220/1783.

[9] HAV–AGV, br. 3058/1795.

[10] HAV–AGV, br. 2190/1798.

[11] HAV–AGV, br. 1813/1808.

[12] *Mirko Androić,* Povijest vatrogastva u Varaždinu, Varaždin 1955. str. 62.

[13] *Ivo Lentić,* Arhitektura pavlinskih sakralnih objekata u doba baroka u Hrvatskoj, magistarska radnja, str. 202 – Zagreb 1970, Sveučilišna i Nacionalna biblioteka u Zagrebu, »Rijetkosti«.

i tesara da u Varaždinu rade strani zidari, klesari i tesari, i to na štetu domaćih majstora i njihovih cehovskih privilegija.[14]

U vezi s tim zaključuje Magistrat 3. rujna 1777. godine da se domaći zidari, klesari i tesari obvežu dobro i uz jeftinu cijenu raditi svoje poslove, a tada će i Magistrat zabraniti stranim majstorima rad u Varaždinu.[15] Varaždinski zidari, klesari i tesari ponovno mole 4. travnja 1780. godine povjerenika Ugarske kraljevske komore Ladislava Szillaja da intervenira kod grada Varaždina zbog šteta, koje spomenutom cehu nanose razni obrtnici njihove struke, što su zaposleni na gradnjama u Varaždinu.[16] U svojoj tužbi navode da njihove ranije pritužbe nisu imale uspjeha (»biss gegenwärtig von Euren Löblichen Magistrat, noch von denen Herrschaften auf dem Landt befolget worden...«), te da osim talijanskih majstora (»Wellische Meister«) rade u Varaždinu »von den übrigen Fremden Meistern, welche beständig hierin arbeithen benantlich die Marburger, Pettauer, Cillianer, Fridauer, aus Steur, dann von Canisza und Agram, so alle in unseren Bezürck arbeithen...«. I dalje kažu da je, osim toga, jedan ptujski majstor godinama radio s vrlo mnogo pomoćnika na bivšem Isusovačkom samostanu, gdje je bio stalno zaposlen na vanjskom i unutarnjem uređenju, i gdje još i dan danas radi. Spominju nadalje da su jedan ptujski zidar i jedan tesar preuzeli bili ne samo gradnju na Studentskoj školi, već žele preuzeti još i radove na Pavlinskom marofu... Ovi strani majstori zvani »Fušeri« izvode radove na mnogim drugim zgradama, te još i danas izvode brojne gradnje u gradu, kao i na terenu. Pozivaju se zatim i na sljedeće: »... mi koji smo postali iskusni majstori učenjem naše struke i crtačke vještine kao i vandrovanjem, moramo sada zajedno s našim pomoćnicima, ženama i djecom koje uzdržavamo, gledati tužnih očiju kako su ovi stranci, koji ne plaćaju kontribucije ni porez na djelatnost, zaštićeni, dok nama ne preostaje drugo već da u ruke uzmemo prosjački štap... jer ovi strani majstori i pomoćnici oduzimaju kruh i zaradu nama domaćim majstorima i krivi su što iz zemlje odlazi znatan novac...«

Iz spomenute tužbe varaždinskih zidara, tesara i klesara vidljivo je da strani zidari nisu radili samo u Varaždinu, nego i u njegovoj okolici.

Najbrojniji među zidarskim majstorima-strancima, što su prema potrebi povremeno dolazili na rad u Varaždin, bili su zidari iz susjedne slovenske i austrijske Štajerske. Tako npr. iz obližnjeg Ptuja dolazi na povremeni rad u Varaždin zidarski majstor Amadeus Patzelt, koji je 1783. godine obavljao popravke na pavlinskoj crkvi sv. Marije u Varaždinu.[17] On je vodio i glavni nadzor nad popravcima na spomenutoj crkvi, dok su zidarske radove izvodili domaći varaždinski zidari, kao

[14] HAV–AGV, br. 334/1780.
[15] HAV–AGV, br. 334/1780.
[16] HAV–AGV, br. 334/1780.
[17] HAV–AGV, br. 1052/1783.

što to proizlazi iz pisma varaždinskog Magistrata od 5. prosinca 1783. godine upućenog Magistratu u Ptuju, u kome mole da Patzelt, koji je popravljao crkvu o. o. pavlina u Varaždinu, dade varaždinskim zidarima plaću.[18]

Po svoj je prilici zajedno s Amadeusom Patzeltom radio na popravku crkve sv. Marije i Gottlieb Patzelt iz Ptuja i to 1783–1784. Taj nam je podatak sačuvan u dopisu kojim se varaždinski Magistrat ponovno obraća ptujskom 21. siječnja 1784. godine da ptujski zidarski majstori isplate svoje pomoćnike u Varaždinu[19], na što ptujski Magistrat odgovara 4. veljače 1784. godine[20], da se zbog pritužbe na zidara Gottlieba Patzelta radi dužnih nadničarskih i vozarskih dnevnica, obrati prioru varaždinskih pavlina. Ptujski zidar Gottlieb Patzelt radio je i na procjeni klesarskih i zidarskih radova na kući zidarsko-klesarsko-tesarskog ceha u Varaždinu (Gundulićeva 3)[21].

Iz austrijske Štajerske javlja se npr. zidar Laurentius Mayer. Iz Brucka na Muri piše 15. srpnja 1793. godine varaždinskom Magistratu i pita je li točna vijest da su u Varaždinu potrebni zidari, te moli da mu jave koliki su putni troškovi i kolika je dnevnica, jer bi htio da sa svojim pomoćnicima dođe na rad u Varaždin.[22]

Za razliku od brojnih štajerskih i austrijskih zidara, javljaju se krajem 18. stoljeća dosta rijetko imena talijanskih zidara. Tako je npr. 1793. godine radio na bijeljenju i popravku varaždinske župne crkve sv. Nikole zidar Francesco Masa, koji u vezi s tim svojim radom dolazi u spor s crkvenim ocem Matthiasom Sacklom. Piše mu iz Zagreba 24. srpnja 1793. godine[23], što ukazuje na to, da je po svoj prilici kao zidar djelovao u Zagrebu.

U arhivskim dokumentima sačuvano nam je još jedno ime talijanskog zidara, koji je možda povremeno djelovao u Varaždinu: 27. listopada 1798. godine spominje se Andrea Menini u vezi s njegovom obvezom danom u Varaždinu, da će za zatvorenoga Carla Brinonija platiti liječničke, ljekarničke i sudbene troškove[24]. Andrea Menini potpisuje se kao »Baumeister«. Istu obvezu potpisao je i zidarski pomoćnik Pietro Zanini.

U drugoj polovici 18. stoljeća pridaje se sve veća važnost izobrazbi obrtnika, odnosno obrtničkog podmlatka. Hrvatsko kraljevsko vijeće naređuje 17. travnja 1770. godine varaždinskom Magistratu, a prema naredbi carice Marije Terezije, da će u Varaždinu počevši od 22. travnja 1770. godine započeti obuka u mehanici, koju će u Isusovačkom

[18] HAV–AGV, br. 1052/1783.
[19] HAV–AGV, br. 965/1783.
[20] HAV–AGV, br. 95/1784.
[21] HAV–AGV, br. 965/1783.
[22] HAV–AGV, br. 1496/1793.
[23] HAV–AGV, br. 637/1793. i br. 1492/1793.
[24] HAV–AGV, br. 2083/1798.

kolegiju držati jedan profesor Isusovac, a godine 1772. 9 svibnja Vijeće naređuje da obuku moraju obvezatno pohađati svi zidarski i klesarski šegrti, te polagati ispit iz te discipline.[25] Obuka mehanike u Isusovačkom kolegiju bila je nukleus kasnije Risarske škole u Varaždinu, budući da je nakon ukinuća reda postojala ondje uz pučku školu i Risarska škola u kojoj se podučavala mehanika. Naredbom kraljevskog namjesničkog vijeća od 17. veljače 1792. godine određuje se da nijedan šegrt ne smije biti oslobođen (tj. postati pomoćnik) ako nije s uspjehom položio IV razred, odnosno Risarsku školu, a radovi đaka morali su se svakog semestra slati na ocjenu višim instancijama.[26]

Kako varaždinski obrtnici nisu baš rado slali svoje šegrte u Risarsku školu, zanimljiva je i molba školskog ravnatelja Josephusa Daindla upućena varaždinskom Magistratu 3. studenoga 1798. godine[27] u kojoj moli da se kazne svi oni majstori, koji svoje naučnike proglašuju pomoćnicima, a da nisu uopće polazili školu za risanje. U prilogu dostavlja i popis devetorice zidarskih pomoćnika, koji nisu pohađali Risarsku školu, a njihovi su ih majstori unatoč tome proglasili pomoćnicima. Taj popis sastavio je »Graphidis Magister« Franciscus Xaverius Lendvay. A taj isti Lendvay, izvješćuje Magistrat 30. listopada 1799. godine o popisivanju i globljenju pomoćnika, koji ne polaze Risarsku školu, nego odlaze na selo i obavljaju poslove bez dozvole (Fussarones). On ponovno opominje članove ceha da svoje naučnike redovno šalju na obuku u Risarsku školu.[28] No ni ta, kao ni ranije opomene, nije mnogo koristila, jer 24. svibnja 1804. godine traži školski nadzornik Tomo Koschiak da Magistrat provede istragu u varaždinskim cehovima zbog osoba koje su bez pohađanja Risarske škole postale pomoćnici i majstori.[29] A Ljudevit Marich, ravnatelj škola zagrebačkog distrikta strogo nalaže iz Zagreba 15. lipnja 1807. godine varaždinskom Magistratu neka ponovno izda naređenje da cehovi šalju svoje naučnike i pomoćnike, a također i majstore, u Risarsku školu pošto je za njih i osnovana.[30]

Danas je moguće identificirati i valorizirati udio varaždinskih domaćih zidarskih majstora u izgradnji grada tijekom 18. i prve polovice 19. stoljeća na temelju sačuvanih planova zgrada, troškovnika, odnosno ugovora i računa o izvedenim radovima u Varaždinu i okolici, kao i na temelju ostalih arhivskih dokumenata, koji nam govore o njihovu životu i radu.

[25] *Ivo Lentić*, Tri varaždinska tesarska majstora druge pol. 18. stoljeća, VMIKH, br. 2/1968, str. 20.

[26] *Ivo Lentić*, Stjepan Lypoldt, varaždinski »Risarie naučitelj«, Godišnjak muzeja Varaždin, 1975, br. 5, str. 108.

[27] HAV–AGV, br. 2130/1798.

[28] HAV–AGV, br. 2247/1799.

[29] HAV–AGV, br. 1064/1804.

[30] HAV–AGV, br. 1222/1807.

VARAŽDINSKI GRADITELJI I ZIDARI OD DRUGE POLOVICE 17. DO SREDINE 18. STOLJEĆA

Kako se arhitektura varaždinske jezgre od druge polovice 17. stoljeća pa sve do sredine 18. stoljeća, u stilsko-arhitektonskom pogledu uglavnom nastavlja na ranobaroknu i baroknu arhitekturu 17. stoljeća, potrebno je barem s nekoliko riječi osvrnuti se na neke od karakterističnih i do danas očuvanih zdanja, kao i na neke od rijetkih arhivski dokumentiranih graditelja i zidara, koji su živjeli i djelovali u Varaždinu u drugoj polovici 17. stoljeća. Provincijalna gotička arhitektura Varaždina dobiva snažan impuls intervencijom talijanskih graditelja fortifikacija (tzv. Magistri comacini) na čelu s Domenicom de Lalliom, koji su bili zaposleni na izgradnji gradskih fortifikacija i na pregradnji varaždinske tvrđave u renesansni »Wasserburg« u drugoj polovici 16. stoljeća.[31] Utjecaj tih majstora osjetio se i u gradu, gdje se oko »Foruma« (danas Trg Narodnih heroja i dio Adžijina trga), s kamenom kućom gradske Vijećnice, ređaju kamene kuće varaždinskih uglednika. Taj se kasnorenesansni utjecaj po svoj prilici prenio tijekom prve polovice 17. stoljeća i na arhitekturu varaždinske jezgre, ali su, nažalost, dosadašnja terenska istraživanja, kao i ubiciranja do danas sačuvanih arhitektonskih elemenata na gradskim kućama iz tog razdoblja, vrlo oskudna. Na temelju današnjih saznanja mogao bi nutarnji dio kuće u Draškovićevoj ulici 12 (s trijemom koji počiva na kamenim kolumnama) potjecati iz tog razdoblja.

U 17. stoljeću dolazi u varaždinskoj gradskoj arhitekturi do novog i značajnog impulsa — do arhitektonsko-urbanističke intervencije Isusovaca.[32] Već oko 1628. godine nalaze se u Varaždinu dva isusovačka patra Petar Ljubić i Juraj Mattota.[33]

Isusovci unose u arhitekturu Varaždina elemente suvremene ranobarokne arhitekture i stvaraju jedan od najkvalitetnijih urbanističko-

[31] *Mira Ilijanić*, Prilog istraživanju kulturne povijesti Varaždina, Prilozi historiji Varaždina, Varaždin 1967, str. 12–13.

[32] *L. Lentić-Kugli*, o. c., str. 37–38 i 83–84.

[33] Varaždin, crkva sv. Marije – Spomenica.

arhitektonskih sklopova u staroj varaždinskoj jezgri. Od 1642. do 1646. godine grade crkvu sv. Marije, koja plemenitom jednostavnošću svog eksterijera i izuzetnim skladom interijera predstavlja, svakako, najvrijednije sakralno zdanje u Varaždinu. Na temelju dokumenata saznaje se da je gradnju vodio pater Juraj Mattora, rodom iz Koprivnice. No, na žalost, nema dokumenata prema kojima bi se moglo ustanoviti tko je bio njen projektant. Toranj crkve sv. Marije izradio je prema ugovoru sklopljenom 17. studenoga 1674. godine ptujski zidarski majstor Peter Julian[34]. Varaždinski Isusovci imali su već 1634. godine svoju gimnaziju u Varaždinu, koja je bila smještena u drvenoj zgradi, a nakon požara 1648. godine smjestili su je uz svoju crkvu, u novosagrađenu kamenu kuću.[35] Isusovački kolegij izveo je 1679–1691. graditelj iz Leibnitza Jacob Schmerlaib[36], koji je spadao među tadanje najznačajnije i najtaletiranije graditelje toga grada.[36a] Zgradu Zakmardijeva sjemeništa (Lončarićeva 2) gradili su varaždinski zidarski majstori braća Jacobus i Blasius Jančić od 1668. do 1672. godine.[37] Varaždinski franjevci također obnavljaju tijekom 17. stoljeća u baroknom duhu, i od temelja, svoju crkvu i samostan. Tada se grade i izvan varaždinske jezgre manja sakralna zdanja, kao npr. 1669. godine kapela sv. Florijana na sjevernom grabištu. Zagrebački biskup Martin Borković dopušta na molbu varaždinskih građana aktom datiranim u Zagrebu 15. rujna 1680. godine, da se u Varaždinu može podići kapelica u čast Bl. Dj. Marije, zatim kapela sv. Fabijana i Sebastijana, kapela sv. Roka i kapela sv. Franje Ksaverskog.[38]

Za profanu arhitekturu varaždinske jezgre u drugoj polovici 17. stoljeća značajna je u stilskom i tipološkom pogledu dvokatna monumentalna zgrada Zakmardijeva sjemeništa s karakterističnim golemim i strmim krovištem. Dr Anđela Horvat smatra da se karakteristike njemačke renesanse možda najbolje očituju u sjeverozapadnoj Hrvatskoj u palači Zakmardi »podignutoj iz naklade protonotara kraljevstva Ivana Zakmardija (umro 1667) s namjenom da bude konvikt. Ta znažna kubična masa sa strmim krovištem, zasnovana na kvadratičnom tlocrtu, s logičnim rasporedom prostora u unutrašnjosti sadržava u sebi sve značajke njemačke renesanse, koja se udaljila od antikne estetike. U općoj silhueti vrlo srodna, kao i u proporcijama sa zgradom – također javnog značaja ali druge namjene – tj. s onom koja je g. 1597. podignuta kao spremište za mast (»Schmalzgrube«) u Schwäbisch Gmündu.«[39] (Prilog, slike na str. 1 i 2)

[34] *Dr. Rudolf Horvat*, Povijest Varaždina, rukopis u Muzeju grada Varaždina, str. 83.
[35] *Dr R. Horvat*, o. c., str. 83.
[36] *Dr R. Horvat*, o. c., str. 267.
[36a] *Dr Rochus Kolbach*, Steirische Baumeister, Graz, str. 355.
[37] *Dr R. Horvat*, o. c., str. 267.
[38] HAV, Radikalni arhiv, RA–LVI–1356.
[39] *Dr Anđela Horvat*, Između gotike i baroka, Zagreb 1975, str. 67–68.

Taj masivni kubični tip zgrade na kvadratičnom tlocrtu primijenjen u palači Zakmardi, utjecao je u arhitektonsko-stilskom pogledu i na neke zgrade iz druge polovice 17. stoljeća, koje su tijekom stoljeća doživjele znatne pregradnje i adaptacije u rokoko stilu. Ovdje bismo spomenuli palaču Patačić-Bužan na Adžijinom trgu 4, koja je u 17. stoljeću bila vlasništvo trgovca Bonicellija, a u 18. stoljeću baruna Stjepana Patačića. Interesantna je također i palača Keglević u Nazorovoj 14, koja također predstavlja kubičnu masu na kvadratičnom tlocrtu, i koja po svoj prilici potječe iz 17. stoljeća, ali je tijekom 18. stoljeća isto tako doživjela adaptaciju svojih pročelja u rokoko stilu.

Od građanskih kuća pokazuju tipične značajke arhitekture 17. stoljeća kuća Sieber u Gajevoj 13, prizemlje kuće u Gajevoj 11, kuće u Gajevoj 10 i 15, nutarnji prizemni dio s trijemom na kolumnama u Draškovićevoj 12, i neki arhitektonski detalji, na žalost, znatno adaptiranog sklopa zgrada u Nazorovoj 10.

U dostupnim dokumentima iz 17. stoljeća, koji se čuvaju u Historijskom arhivu u Varaždinu, postoje samo oskudni podaci o imenima, a još ih manje ima o djelatnosti varaždinskih zidara tijekom 17. stoljeća. Tako se, osim već spomenutih zidarskih majstora braće Jančića i Blasiusa Hoheneckera, spominje prilikom prodaje kuće locirane »Intra moenia Civitatis« godine 1674. »relicta vidua murary Blosy dicto«[40], možda udovica Blaža Jančića, koji je, prema tome bio već 1674. godine mrtav. U drugoj polovici 17. stoljeća spominje se i neki zidar prezimenom Plozlin, čija je udovica »zidaricza Plozlinicza« ostavila 1678. godine župnoj crkvi sv. Nikole svotu od 8 forinti.[41]

Tipološku vezu između arhitekture profanih građevina iz druge polovice 17. i prve polovice 18. stoljeća nalazimo možda najbolje očuvanu u masivnoj i jednostavno oblikovanoj arhitektonskoj masi starije palače Nitzky iz 1733. godine u Nazorovoj ulici (danas zgrada PTT).

U prvoj polovici 18. stoljeća, tj. dolaskom velikog broja plemstva i velikaša, potpuno se mijenja način života u tome gradu. Provincijski tiha obrtničko-trgovačka varoš odjednom de facto i de iure postaje prva prijestolnica Trojedne kraljevine, a u upravnom, političkom, privrednom i društveno-kulturnom smislu najnapredniji grad kontinentalne Hrvatske. Do tada gradilo se vrlo vjerojatno u funkcionalnom i jednostavnom baroknom stilu, koji se nije mnogo razlikovao od arhitektonskih ostvarenja varaždinske jezgre u drugoj polovici 17. stoljeća.

Na žalost arhivski izvori ne daju nam mnogo podataka o životu varaždinskih graditelja i zidara u prvoj polovici 18. stoljeća, a još manje o njihovu djelovanju. Uglavnom, ti podaci govore samo o njihovim imenima i datumu smrti.

U prvoj polovici 18. stoljeća djelovali su u Varaždinu kao graditelji »Magister murariorum« sljedeći majstori: Vitus Kenczel, koji je 1728.

[40] HAV–AGV, Protocolla Fassionum, P. F. 1674.
[41] HAV, Radikalni arhiv, Ra–LV–1337.

godine bio cehmeštar zidara, klesara i tesara, zatim Bartholomeus Kukoly, rodom »ex Commenda Parochiae S. Petri ex Carniolia«, dakle iz Kranjske, koji djeluje u Varaždinu sve do svoje smrti 11. kolovoza 1748. godine. Od 1748. godine pa sve do 29. svibnja 1758. godine djeluje u Varaždinu ptujski, a zatim varaždinski građanin i zidarski majstor Matthias Mayerhoffer, a vjerojatno se već prije 1744. godine javlja u Varaždinu »extraneus« Josephus Hauk, koji umire u Varaždinu 22. studenoga 1753. godine.

Zidarski majstori i zidari prve polovice 18. stoljeća najvećim su dijelom stranci, ali tada već nailazimo i na imena domaćih ljudi, kao što su npr. Matthias Fojth, »domaći sin« i rodom »ex villa Czargovecz«, te »murarius domesticus« Georgius Candor.

Najviše arhivskih podataka iz prve polovice 18. stoljeća sačuvalo se o zidarskim majstorima Matthiasu Mayerhofferu i Josephusu Hauku.

JOSEPHUS HAUK (HANK)

Na temelju arhivskih dokumenata moguće je zidarskom majstoru Hauku pripisati gradnju dijela današnje palače Patačić-Putar u ulici Maršala Tita, koja je dograđena uz već postojeće starije dijelove palače locirane sa strane Lenjinova trga.

Kako investitor gradnje tog dijela palače Ljudevit Patačić nije bio zadovoljan s njegovim radom, dolazi do spora pred varaždinskim Magistratom.[42] Magister murariorum Josephus Hauk umire u Varaždinu 22. studenoga 1753. godine.

MATTHIAS MAYERHOFFER

Matthias Mayerhoffer dolazi iz Ptuja u Varaždin 1748. godine već kao gotovo zidarski majstor. Zanimljiv je podatak iz svjedodžbe ptujske općine izdane na molbu svog građanina Mayerhoffera 14. ožujka 1748. godine, u kojoj stoji da »Murarium magister Matthias Mayerhoffer želi da ode u drugo mjesto kako bi lakše prehranio svoju obitelj i usavršio se u poslu.«[43] To »drugo mjesto« u kome bi se on »usavršio u svome poslu« bio je Varaždin. Matthias Mayerhoffer postaje već 11. travnja 1753. godine varaždinski građanin[44], te mu iste godine Magistrat po-

[42] *Ivy Lentić-Kugli*, Prilog datiranju nekih varaždinskih palača iz 18. i početka 19. stoljeća, VMIKH, br. 3–4, Zagreb 1973, str. 48–50.

[43] *Ivo Lentić*, Gradnja i graditelji župne crkve sv. Nikole u Varaždinu, VMIKH, br. 6, Zagreb 1968, str. 29.

[44] *I. Lentić*, o. c., str. 29.

[45] *I. Lentić*, o. c., str. 29.

vjerava gradnju župne crkve sv. Nikole u baroknom stilu.[45] (Prilog, sl. na str. 3 i 5)

Prema podacima iz dokumentacije u arhivu župnog dvora sv. Nikole u Varaždinu, koji su prepisani iz starije i danas izgubljene originalne Spomenice te crkve, saznajemo da je nacrt za gradnju nove župne crkve izradio tesarski majstor Simon Ignaz Wagner, dok je gradnju crkve izveo zidar porijeklom iz Ptuja Matthias Mayerhoffer.[46]

U historijskom arhivu u Varaždinu nije pronađen Wagnerov plan, ali se u Državnom arhivu Mađarske u Budimpešti čuva originalni plan koji nosi legendu »Varasdinensis Ecclesia«, a prikazuje tlocrt župne crkve sv. Nikole.[47] Usporedivši današnji tlocrt[48] sa spomenutim planom iz Budimpešte, vidi se da se radi o istom objektu. Na žalost, plan iz Budimpešte nije signiran niti datiran, već je samo u regesti spomenuto da potječe s kraja 18. stoljeća, dakle iz vremena kada je S. I. Wagner snimao javne i sakralne objekte u Varaždinu.

Tijekom gradnje župne crkve desila se Mayerhofferu 13. kolovoza 1756. godine teška nesreća, jer se urušio crkveni svod i tom prilikom usmrtio sedam zidara.[49]

Uskoro nakon toga, 19. svibnja 1758. godine umire Matthias Mayerhoffer[50], a gradnju župne crkve nastavlja Joannes Adamus Poch, o kome će biti iscrpnijih podataka u prikazu varaždinskih zidara iz razdoblja rokokoa.

Matthias Mayerhoffer kao »Bürgerlicher Maurermeister« zacijelo nije od 1748. do 1758. godine gradio u Varaždinu samo župnu crkvu sv. Nikole, već je više negoli vjerojatno da je sudjelovao i kod gradnje ostalih javnih i privatnih zdanja, koja su u to vrijeme podizana u Varaždinu, ali nam za te njegove radove nedostaju arhivski podaci. Arhivski je, međutim, dokumentirano da je Mayerhoffer 1753. godine izveo adaptaciju i popravak varaždinske »Domus Braxatoria« (gradske pivovare).[51]

[46] *Ivo Lentić*, Tri varaždinska tesarska majstora druge polovice 18. stoljeća, VMIKH, br. 2, Zagreb 1969, str. 20–21.

[47] MOL, T–1, Fasc. I., No. 84.

[48] *Ivo Lentić*, Gradnja i graditelji župne crkve sv. Nikole u Varaždinu, o. c., str. 26.

[49] *I. Lentić*, o. c., str. 21–29.

[50] HAV–AGV, Matica umrlih sv. Nikole (dalje: MUSVN).

[51] HAV–AGV, I–1, LXXXV–7.

VARAŽDINSKI GRADITELJI I ZIDARI U RAZDOBLJU ROKOKOA I POSTROKOKOA

Prijelom u političkom, privrednom i društvenom smislu doživio je Varaždin sredinom 18. stoljeća, kada je u taj grad nagrnuo velik broj najmoćnijih velikaša Kraljevine, koji se više nisu osjećali sigurnima u svojim ladanjskim imanjima i dvorovima uslijed sve češćih seljačkih buna. Varaždin, utvrđeni grad i sijelo generalata s jakom vojničkom posadom, značio je sigurno i zaštićeno mjesto.

Svoj zenit dostigao je Varaždin na svim poljima svog razvitka 1767. godine kada je kraljica i carica Marija Terezija, mimo Hrvatskog sabora i staleža, osnovala Hrvatsko kraljevsko vijeće s banom na čelu, čije je sjedište bilo u Varaždinu.

U razmaku od jedva 20 godina (1756–1776) preobražava se varaždinska povijesna jezgra iz malogradske obrtničko-trgovačke varoši u suvremeni srednjoevropski grad u čijoj su urbanoj slici počele dominirati brojne i kvalitetne velikaške palače.

Specifičnosti tih palača u zatečenoj urbano-sociološkoj situaciji sastoji se u tome, što svojom prisutnošću odjednom i naglo mijenjaju stilsku i arhitektonsko-urbanu i sociološku sliku varaždinske jezgre, naglo prekidajući s dotadanjim tradicionalnim i funkcionalnim stilom profanih zdanja, unoseći u zatečene ambijente jedan suvremen arhitektonski i stilski izraz srednjoevropskog rokokoa. Njihova je osebujnost još u tome što su suvremeni stilski i arhitektonski oblici rokokoa svedeni na jednu skromniju skalu, koja je odgovarala mogućnostima i estetskim shvaćanjima njihovih naručitelja, a ujedno bila i primjerena realnim prostornim mogućnostima, što ih je za gradnju monumentalnih palača pružala povijesna urbana jezgra Varaždina stiješnjena unutar svojih fortifikacija.

Varaždinske rokoko palače karakterizira još i jedna druga specifičnost. Plemstvo se, kako je već rečeno, nije više osjećalo sigurnim u svojim ladanjskim dvorcima zbog sve češćih seljačkih buna, te je zbog toga u velikom broju pohrlilo u utvrđeni grad Varaždin. Logično je, da su velikaši i u svojim varaždinskim palačama nastojali prema svojim potrebama i navikama ostvariti prostranost i komfor na koji su

bili navikli u svojim ladanjskim dvorcima. Stoga i njihove palače u gradu djeluju kao ladanjski dvorci preneseni u urbano tkivo stare jezgre. Kako bi u skučenom prostoru utvrđenog grada imali dovoljno mjesta za izgradnju svojih relativno velikih palača, otkupljuju i po nekoliko parcela građanskih kuća, i na tome prostoru grade palače s prostranim gospodarskim dvorištima.

Te velikaške palače nisu svojom prisutnošću narušile povijesnu jezgru, naprotiv, stopivši se izuzetno skladno sa zatečenom skromnijom gradskom arhitekturom, oplemenile su je i ostvarile jednu novu i izvanredno vrijednu arhitektonsko-urbanističku i estetsku harmoniju i dimenziju.

Ta izvanredna usklađenost ranije i nove profane i javne rokoko arhitekture postignuta je po svoj prilici zahvaljujući sretnoj okolnosti što je u Varaždinu postojao kontinuitet udomaćenih majstora, koji su u taj grad dolazili uglavnom iz istog kulturnog kruga, tj. iz susjedne slovenske i austrijske Štajerske, kao i iz ostalih krajeva Monarhije. Prema tome je i arhitektura bila stoljećima pod direktnim i neposrednim stilskim utjecajima iz tih krajeva.

Najsjajnijem razdoblju arhitekture u varaždinskoj povijesnoj jezgri učinio je drastičan kraj požar 1776. godine, koji je teško oštetio, odnosno uništio građevinski fond jezgre i njenih predgrađa. Neposredno nakon požara popaljeni grad ostavljaju ban i vlada i odlaze definitivno u Zagreb.

Grad se, međutim, još uvijek nadao da će se vlada i ban ponovno vratiti, pa gradski magistrat i varaždinsko građanstvo daju sve od sebe kako bi se što prije popravile sve potrebne javne zgrade. Svakako da su izuzetno teške ekonomske prilike nakon požara, i golemi troškovi što su nastali prilikom intenzivnog popravka, odnosno izgradnje oštećenih i popaljenih zgrada, diktirali jednostavniji i funkcionalniji stil od onog, koji je u varaždinskoj arhitekturi dominirao tijekom razdoblja rokokoa, odnosno u pretpožarskom razdoblju.

U prvo vrijeme nakon požara osjeća se u arhitekturi varaždinske povijesne jezgre još duh kasnog rokokoa, i to naročito u ukrasnim arhitektonskim detaljima, ali, što se više približava kraj 18. stoljeća, taj se duh sve više gubi i prepušta mjesto novom stilskom izrazu — ranom klasicizmu, odnosno tzv. »Zopf stilu«.

Znanje, vještinu i ukus prenosi nakon 1776. godine u arhitekturu varaždinske jezgre po svoj prilici Joannes Adamus Poch, koji je uz Jacobusa Erbera (umro 1776. godine) bio najznačajniji varaždinski graditelj razdoblja rokokoa. Poch, koji je punih 40 godina, sve do svoje smrti gradio u Varaždinu (od 1756–1796. godine), prenio je svoje znanje i umijeće i na svoje mlađe zidarske kolege što su radili nakon požara, kao npr. na Johanna Michaela Taxnera i Franciscusa Losserta.

Unatoč velikim ekonomskim i financijskih teškoćama u kojima se našao Varaždin nakon požara, nastaje od 1777. do početka 19. stoljeća nekoliko novih i monumentalnih palača i javnih objekata.

Tako je odmah nakon požara dovršena izgradnja novog varaždinskog Xenodochija (Nazorova 26), što ga je uoči požara bio započeo graditi Jacobus Erber, a dovršio nakon požara Johann Michael Taxner, koji je 1777. godine temeljito obnovio i kapelu sv. Fabijana i Sebastijana. Joannes Adamus Poch izveo je popravak kapele sv. Benedikta u Svibovcu i temeljitu obnovu od požara oštećene crkve sv. Vida u Varaždinu. Od profanih zgrada izvedena je 1791. godine novogradnja monumentalne palače upravitelja varaždinske pošte Franciscusa Herczera na Adžijinu trgu 6, a 1790–1792. konačna redakcija pročelja drevne varaždinske Vijećnice, dok je 1796. godine sagrađena manja palača Nitzky na Trgu Republike 5.

Početkom 19. stoljeća dolazi i u Varaždinu do korjenitih promjena, koje su se reflektirale i na urbanizam i graditeljstvo toga grada. Varaždinski gradski Magistrat zaključuje 1806. godine da se ima konačno pristupiti definitivnom rušenju gradskih zidina i niveliranju grabišta. Tom izuzetno važnom i značajnom odlukom nije se grad Varaždin samo oslobodio svojih vjekovnih okova koji su njegovu jezgru sapinjali i prometno odvajali od drevnih gradskih predgrađa, nego je tim časom došlo i do potpune afirmacije klasicističkog stila, koji se manifestirao u vrlo intenzivnoj izgradnji na novostečenim terenima ranijih grabišta.

Najznačajniji graditelji u varaždinskoj povijesnoj jezgri u razdoblju rokokoa i postrokokoa bili su Jacobus Erber, Joannes Adamus Poch, Johann Michael Taxner i Franciscus Lossert.

JACOBUS ERBER

Jacob Erber bio je varaždinski rokoko graditelj »par excellence«. Iz Štajerske je došao prije 1766. godine već kao gotov zidarski majstor, te je u tome gradu djelovao sve do svoje smrti 7. lipnja 1776. godine, dakle niti mjesec dana nakon katastrofalnog požara. Svoje je umijeće i vještinu utkao u najsjajnije razdoblje varaždinske arhitekture. O njegovu zidarskom djelu saopćit ćemo ovdje nekoliko novih podataka, koji nisu bili obuhvaćeni ranijim istraživanjima.[52]

Jacob Erber bio je porijeklom »Styrus«, dakle Štajerac kao i mnogi drugi varaždinski zidari prije i poslije njega, a već 22. siječnja 1766. godine postao je varaždinski građanin.[53] S obzirom na to da je došao iz jedne u arhitektonskom pogledu razvijenije urbane sredine, unio je zacijelo u tradicionalnu baroknu arhitekturu varaždinske jezgre nove tekovine jednog suvremenijeg stilskog izraza kakav je bio rokoko.

Jacob Erber kupuje već 1768. godine zemljište koje se nalazilo tik do palače grofa Sermage na Trgu žrtava fašističkog terora. Kako je, me-

[52] *Ivy Lentić-Kugli*, Jakob Erber, varaždinski zidarski majstor 18. stoljeća, Peristil, br. 18–19, Zagreb 1975–1976, str. 101–108.
[53] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga.

đutim, grof Sermage zahtijevao pravo prvokupa, bio je Erber prisiljen da 18. travnja 1768. godine proda sporno zemljište.[54] Budući da nije mogao realizirati gradnju svoje kuće na tome zemljištu, nalazimo ga od 1768. do 1771. godine kao podstanara u kući palatina Batthianyja na Trgu Narodnih heroja 7.[55]

Godine 1771. Erber je ponovno kupio zemljište koje se nalazilo sjeverno od kompleksa uršulinki. Na tome terenu je 1771–1772. godine izgradio svoju vlastitu jednokatnu uglovnicu (danas kuća u Padovčevoj 8).[56] (Prilog, sl. na str. 6)

O ranijem razdoblju Erberova djelovanja u Varaždinu nije nam sačuvano mnogo podataka. Interesantan je, međutim, podatak iz 1767. godine, kada nalazimo Jacoba Erbera prilikom procjene građevinskih radova palače Patačić u Dugome koncu (danas palača Patačić-Putar u ulici Maršala Tita 2)[57] Na žalost, na temelju sačuvanih arhivskih podataka nije nam moguće ustanoviti da li je i koliko udjela imao Erber u gradnji te palače. O palači Patačić napominje A. Wissert: »Današnja zgrada podignuta je pod konac 18. stoljeća...«[58] Ne ulazeći u analizu današnje dekoracije pročelja, kao ni pojedinačnijih intervencija s kraja 18. stoljeća, može se na temelju procjena te palače iz 1767. godine konstatirati da je već prije te godine došlo do spajanja triju zasebnih korpusa u jedinstvenu arhitektonsko-stambenu cjelinu- koju je karakterizirao uglovni erker. Jacob Erber procjenjuje zidarske radove 1767. godine na svotu od 7.868 forinti i 18 krajcara. (Prilog, sl. na str. 7)

Varaždinski kotlarski majstor Matthias Anrauntner procjenjuje te iste godine bakrarske radove i navodi sljedeće:

»Kupferschmied Schätzung... in dem allhiesigen Haus bey der unteren Bruggen bestehend erstlicher der Knopf auf dem Thurm samt der kupfernen Waffen – 20 Fl.«, kao i »Item... Blech auf dem Dach« na 7 Forinti, tj. na ukupnu svotu od 27 forinti.[59]

A limarski pomoćnik Johann Georg Tischler navodi u svojoj procjeni limarskih radova:[60]

»Über der in der... Graf Johannes Pathaschich ihren Behausung sich befindlichen Klampfner Arbeith, wie sich befunden hat, wie folgt:

[54] *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 102.
[55] *Ivy Lentić-Kugli*, Prilog datiranju nekih varaždinskih palača iz 18. i prve polovice 19. stoljeća, o. c., str. 44.
[56] *I. Lentić-Kugli*, Jakob Erber, varaždinski zidarski majstor, o. c., str. 103.
[57] HAV–AGV, I–1, XX–14.
[58] *Adolf Wissert*, Bilješke o nekim varaždinskim kućama, Spomenica varaždinskog muzeja 1925–1935, Varaždin 1935, str. 51.
[59] HAV–AGV, I–1, XX–14.
[60] HAV–AGV, I–1, XX–14.

1767 — Erstlich der mit Blöch bedeckte Thurm
über die Rundelle wird sich betragen in werth . . 20 Fl.
der blöcherne Kopf auf dem Thurm . . 36 x
der blöcherne Kopf dem Brunen . . . 15 x
Summa 20 Fl. 51 x

Taj »Thurm« ili »Rundele« tj. karakteristični uglovni erker palače Patačić-Putar bio je, dakle, izveden već prije 1767. godine, a veoma je nalik na uglovni erker palače Patačić na Adžijinu trgu 5, sagrađene 1764. godine. Svakako da je erker palače Patačić na Adžijinu trgu viši, elegantniji i vitkiji od onog na palači Patačić-Putar, ali to dolazi uslijed toga, što se erker palače Patačić proteže u visinu od dva kata, a onaj palače Patačić-Putar obuhvaća visinu samo jednog kata. Karakteristični erker s tornjićem palače Patačić-Putar jasno je vidljiv i na veduti grada Varaždina s juga, nastale oko 1780. godine.[61] (Prilog, sl. na str. 8 i 9)

Jedno od najznačajnijih građevinskih djela koje je u Varaždinu izveo Jacob Erber, predstavlja svakako gradnja nove palače Varaždinske županije na Adžijinu trgu 7, izgrađene 1769–1770. O toj palači piše A. Wissert: »...u drugoj poli 18. vijeka dvor je nastojao, htijući da što brže provede reorganizaciju uprave, da svaka županija dobi svoju zgradu, gdje će moći uredovati novo uvedeno činovništvo i sastajati se županijska skupština. U Varaždinu riješilo se pitanje tako, da je država ustupila skoro sve objekte, koje je dokinuti generalat imao u unutrašnjoj varoši, gradskoj općini, obvezavši je, da ova mora županiji dati zemljište za novu županijsku zgradu. Pregovore dovršiše 12. 10. 1768. godine... Skoro iza toga počeše novogradnjom. Stilsku razliku između Patačićeve kuće (rokoko) i županije (klasicizam) objašnjuje nam votivna slika sv. Florijana, koja ima interesantnu vedutu Varaždina prije velikog požara... ta nam slika pokazuje da je županija, – dovršiše je godine 1770, – nekoć imala sasvim drugo pročelje, više u skladu s vremenom njezina postanka. Zgradu su valjda iza požara pregradili, pa je onda dobila ovu vanjštinu što ju razabiremo na našoj slici. Ostavili su joj dosta negdašnjeg ornamentalnog uresa, nad centralnim dijelom podigli novi trokutni zabat, a u prekinutom krovu dali mjesta mansardama. Slika potječe najranije iz god. 1873. Poslije toga preinačili su zgradu još jednom, pa je ona dobila današnji oblik.«[62] (Prilog, sl. na str. 10 i 11)

U Arhivu Hrvatske u Zagrebu sačuvani su vrlo zanimljivi akti, koji se odnose na gradnju nove županijske palače u Varaždinu.[63] Tako Hrvatsko kraljevsko vijeće dostavlja u siječnju 1770. godine carici Mariji Tereziji prihvaćene i odobrene planove i projekte zajedno s troškovnicima za novu županijsku zgradu u Varaždinu.[64] Među tim aktima

[61] Varaždin, Muzej grada Varaždina – veduta Varaždina oko 1780. god.
[62] *A. Wissert*, o. c., str. 37 – reprodukcije str. 37.
[63] Zahvaljujem arhivistu Arhiva Hrvatske u Zagrebu, drugarici Vesni Šojat što me je upozorila na ovaj materijal.
[64] Arhiv Hrvatske (dalje: AH), CRC, 11 ex Januarii 1770, kutija br. 50 i CRC, br. 9 ex Litteris 1770, kutija br. 56.

sačuvali su se i originalni projekti i planovi za tu značajnu varaždinsku palaču iz doba rokokoa. Sačuvana su 3 plana, koja nisu potpisana, kao i tri identična plana, koje je u desnom donjem uglu signirao zidarski majstor Jacob Erber.

Planovi imaju sljedeće legende:

»Projektni plan varaždinske županijske palače prikazuje tri tlocrta i fasadu.

Plan I, označen je »Littera A«:

Prizemni dio zgrade sastoji se: a) dva prolaza, b) podrumske stube, c) dva glavna stubišta, d) soba za hajduke s kuhinjom i komorom, e) soba porkulaba s kuhinjom i komorom, f) dva zatvora za plemiće, g) kuhinja gospodina velikog župana, h) soba kuhara, i) soba za poslugu, k) smočnica, l) dva stražnja stubišta, m) soba za torturu, n) tri zatvora »in duplo«, o) soba za stražara, p) njegova kuhinja i komora, q) konjušnica, r) sjenik, s) kolnica, t) zahodi, v) oba dvorišta, w) dva bunara, x) dio javne površine koja je dodijeljena gosp. Fritzu, y) dvorište između kuće grofa Patačića i palače županije. – Nota: pod čitavim prednjim dijelom zgrade nalazi se podrum; ono što je osjenčano crnom bojom označuje već izgrađeni dio palače.

Plan je signiran u desnom donjem uglu: »Jacob Erber Bürg. Maurer Meister.« (Prilog, sl. na str. 12)

Plan II – označen »Littera B« – tlocrt I. kata sadrži sljedeće: a) dva stubišta, b) hodnik, c) predsoblje, d) velika sala, e) dvije sobe gospodina velikog župana s kabinetom, f) soba njegova sluge, g) soba prokuratora, h) soba za sjednice, i) arhiv, k) tri sobe notara, l) njegova kuhinja i smočnica, m) dva stražnja stubišta, n) kuhinja i smočnica gosp. podžupana, o) njegove četiri sobe, p) tri sobe perceptora, q) njegova kuhinja i smočnica, r) blagajna, s) stubište za II. kat, t) zahodi – što je osjenčano crnom bojom već je izgrađeno. (Prilog, sl. na str. 13)

Plan III označen s »Littera C« – Tlocrt II. kata sadrži sljedeće: a) stubišni izlaz, b) dvije sobe i kabinet za liječnika, odnosno kirurga, c) njegova kuhinja i smočnica, d) četiri sobe za gospodu suce, e) njihova kuhinja i dvije komore, f) hodnik, g) stube za tavan, h) zahodi. (Prilog, sl. na str. 14)

»Littera D« – Pročelje

– što je osjenčano crnom bojom već je izgrađeno.

I ova dva plana signirana su u donjem desnom uglu: »Jacob Erber Bürg. Maurermeister.« (Prilog, sl. na str. 15)

Ti nam planovi prikazuju monumentalnu dvokatnu palaču s jače istaknutim rizalitnim centralnim dijelom i dva nešto manje naglašena bočna rizalitna krila, koja su sa centralnim rizalitom spojena užim i lagano uvučenim dijelom pročelja. Ritam prozorskih osi pročelja je 3 + 1 + 3 + 1 + 3. Prizemlje je nešto niže u odnosu na naglašeno visoki »piano nobile«, dok je II. kat nešto niži u odnosu na prizemlje. Dekoracija prizemlja vrlo je jednostavna, izvedena u rustici i horizontalnim fugiranjem. Prozori su kvadratična oblika s jednostavno izvedenim doprozornicima. Najraskošnije su dekorirani prozori I. kata izvedeni u obliku izduženih pravokutnika s profiliranim klupčicama, ukladama, doprozornicima i ukrašenim nadprozornicima. Prozori u centralnom rizalitu su nešto širi od ostalih prozora toga kata, a djeluju i viši zbog naglašeno visokih i ukrašenih nadprozornika. Prozori II. kata su kvadratična oblika s profiliranim doprozornicima, klupčicama, ukladama i ukrašenim nadprozornicima. Na donjem dijelu prekinutog krova smješten je niz mansardnih otvora, a u gornjem dijelu krova nalaze se četiri mala tavanska prozora. Na sljemenu krova smještena su dva niska i masivna, zidana dimnjaka.

Glavni naglasak čitavoj zgradi daje raskošno izveden rizalitni dio s glavnim ulaznim portalom flankiranim s dvije vitke kolumne, koje podržavaju balkon od klesana kamena. Taj centralni rizalit nadvišen je trokutastom atikom koja u sredini ima biforu, a sa svake strane podnožja po jednu kamenu skulpturu. Treća kamena skulptura nalazi se na vrhu atike. U prizemlju zgrade nalaze se, osim glavnog centralnog ulaznog portala nadvišena balkonom, u središtu bočnih rizalita također po jedan portal od klesana kamena.

Uz te planove sačuvan je i troškovnik, koji je vlastoručno potvrdila Marija Terezija. Troškovi za novu županijsku palaču iznosili su 14.537 forinti i 50 i po novčića.[65]

Interesantni su i podaci o izvedbi monumentalnog krovišta za novu palaču županije. Tesarske radove i nacrt za krovište izveo je varaždinski tesarski majstor Simon Ignaz Wagner 1769. godine, dok je zidarske radove izvodio Jacob Erber, s kojim je županija sklopila ugovor 12. kolovoza 1769. godine.[66]

Dne 27. kolovoza 1769. godine sklopljen je ugovor za novo krovište s tesarskim majstorom Simonom Ignazom Wagnerom, sastavljen na kajkavskom narječju i glasi:

»Mi Zdola podpissani, naime od jedne sztrani Deputati Szlavne Varmegye Varasdinsske, od druge pako Sztrani Simon Ignatz Wagner Czimer Maisster Varasdinssky daiemo na Znanye po ovom Contractu Kako naimre mi Deputati Szlavne Varmegye Varasdinsske potlamkam bi bili vssakoiachke nachine delania Krova na hisu Varmegyssku novu navlasstitu pervo sztran koia ovo Letto Zidiesse potrebnoga izkati, prestimati, y preczeniti; Znaiduch nai Zadnich, da prilichnesse, y hassnovitesse je Zaczel rechene hise Varmegysske krov Z czimermaisztrom po prek pogoditisse, Kak dreva zasseb y delo czimermanssko zassebe plachati, pogodili Szmosse od Sztrani gore rechene Szlavne Varmegye, da naime Za czel Krov Franczusski hise ove Varmegynsske, Kak naime vu Actich Deputatszkich pod Littera S delinuvan ie, Drevo, delo czimermanssko, Letve, y chavle takai rachunajuch, Szlavna Varmegya platiti dusna bude, gore imenuvanomu Czimermaisstru Szkupa Flr. 1380 tho-

[65] AH, CRC, br. 9 ex Litteris 1770, kutija br. 56.

[66] AH, Varaždinska županija, br. 2/1769, kutija br. 7.

jess Rainiski Jezero tri Szto ossemdeszet, Zvun thoga pako dasse Selezo za Zlaganie Krova potrebno, y pod Litt. Q. Specificuvano od Szlavne Varmegye da, y dasze Za izvasanye Drev za ov Krov poleg Specificatie vu Actich Deputateszkich pod Litteram T. produmevane na Flosse 32. Szlobodni Passus vu ime Szlavne Varmegye rechenomu czimermaisstru van dah. y poleg thoga, dasze dreva vssa na Krov potrebna od Drave do Varossa Z foringami Varmegynsskim Zvoze, y kadasse Krov Zdigal y gore posstavlal bude Dasze K czimermanom potrebni Varmegynsski tesaki assignuiu. Poleg koiega nachina Ja takai dole podpissani Czimermaisster obligeramsze y Zavetuiem, da Krova ovoga vu Delineatti Z-Litt. S y Za Znamenuvanoga iz iakoga, y Z-Lasstovitemi moiemi Sztroski Kuplenoga, y Szim Szpravlenoga Dreva, verno, y posteno vszu Cautiu na me iemliuch, do tech dob, doklamsse Zidi na tuliko Zdignu, dasse bude na nie Krov mogel polositi, Zgotoviti, podignuti, y Zlositi hochu, y Zavrzam budem: Dano vu Varasdinu Dan 27mo Augustussa Letta 1769.«

Među ostalim potpisima Deputata županije nalazi se i potpis »Simon Ignaty Wagner Bürg. Czimer Maister«.[67]

Na krovu županijske zgrade radilo se još i 15. prosinca 1770. godine, jer je tog dana isplaćeno na temelju spomenutog ugovora, kao akonto 100 forinti Simonu Ignazu Wagneru.[68] (Prilog, sl. na str. 156)

Plan za »francuski krov« izradio je tesarski majstor Simon Ignaz Wagner. Originalni plan, signiran u lijevom donjem uglu »Simon Ignaty Wagner Bürgerl. Zimmer Meister in Varasdin« sačuvan je među aktima Varaždinske županije u Arhivu Hrvatske.[69]

Taj tzv. »francuski krov« (tectus gallicus), koji je bio odabran za krovište županijske palače u Varaždinu umjesto ranije predloženog »njemačkog krova« (tectus germanicus), raspoznaje se još i na već ranije spomenutom prikazu te palače nastalom oko 1873. godine. Na žalost, na temelju arhivskih podataka nije nam za sada moguće ustanoviti tko je bio autor projekta za monumentalnu rokoko palaču Varaždinske županije, jer postoji opravdano mišljenje da je Jacob Erber samo precrtao dobivene projekte i adaptirao ih za potrebe županijske zgrade. Originalni projekt zacijelo je dobijen iz Beča. Svakako je sigurno da je Erber izveo gradnju i prekrivanje krovišta. A to nam ne ukazuje samo na njegovu vrsnost i vještinu zidarskog majstora, nego nam omogućuje i pretpostavku da je Jacob Erber možda izvodio zidarske radove i na nekima od velikaških rokoko palača, koje su se tada u velikom broju podizale u Varaždinu.

Iz ranije publiciranih tekstova vidljivo je da je Erber izveo u Varaždinu 1773. godine i gradnju dvojih pješačkih vratiju, probijenih u do tada

[67] AH, Varaždinska županija, br. 2/1769, kutija br. 7.
[68] AH, Varaždinska županija, br. 2/1769, kutija br. 7.
[69] AH, Varaždinska županija, br. 2/1769, kutija br. 7.

kompaktnom gradskom zidu, i to »Dijačka vrata« na istoku i »Opatička vrata« na zapadu grada.[70]

Jacob Erber izveo je 1773. godine još i sedam kamenih mostova na varaždinskom teritoriju[71] i gradnju kripte ispod kapele sv. Florijana. U vezi s gradnjom kripte ispod kapele sv. Florijana sačuvan je i predračun troškova za zidarske radove koji je sastavio Erber 15. kolovoza 1773. godine, tj. troškovnik za iskopavanje i odvoz šute i zemlje, te za zidanje svodova kripte na ukupnu svotu od 443 forinte i 36 krajcara.[72] Klesarske radove u kapeli sv. Florijana izveo je klesarski majstor Johann Michael Takhner i podnio troškovnik za »novo kamenje potrebno za taracanje svetišta i kripte« na ukupnu svotu od 185 forinti i 45 krajcara.[73]

Za većinu velikaških palača koje su u razdoblju rokokoa nicale u tome gradu, nemamo, na žalost, točnih podataka o sudjelovanju Jacoba Erbera. Arhivski nam je dokumentirana njegova intervencija na palači Keglević u Nazorovoj ul. 14, jednoj od najskladnijih varaždinskih palača, koju je Erber oko 1774–1775. adaptirao u stilu rokokoa. U vezi s tim njegovim radom dolazi 1775. godine do spora između Erbera i grofa Josipa Keglevića. Iz pisma od 10. travnja 1775. godine, koje je grof Keglević pisao iz svog dvora u Loboru varaždinskom Magistratu, a tiče se naplate Erberovih dugova prema njegovim vjerovnicima, saznajemo sljedeće: »... Murarium magister Jacobus Erber conditiones Contractus mecum intuiter reparandae Domus Meae in gremio Civitatis ...« nije dovršio ugovorene pregradnje i adaptacije do kraja, te grof Keglević smatra da Erberu ne bi trebalo ništa platiti, ali da njegovi vjerovnici ne bi ostali lišeni svojih potraživanja, on pristaje platiti onoliko koliko je Erber izvršio radova na njegovoj palači, tj. 150 forinti.[74] (Prilog, sl. na str. 21)

Jacob Erber projektirao je i velike javne zgrade, kao što je novogradnja varaždinskog Xenodochija (nemoćnice) u Nazorovoj ulici 26, koji se nalazio tik do kapele sv. Florijana. Erber je načinio projekt za tu novogradnju i datirao ga 9. studenim 1774. godine, ali nam taj plan, na žalost, nije sačuvan.[75] Plan je bio prihvaćen od strane gradskog Magistrata kao što nam svjedoči podatak da »bi se ta zgrada izvela prema nacrtu zidarskog majstora Jacoba Erbera i da se u tu svrhu imaju upotrijebiti sva sredstva kao i svi posjedi Xenodochija, dok će gradski Magistrat u Varaždinu sa svoje strane dati kao pripomoć i posudbu svotu od 1.000 forinti.«[76]

[70] *Ivy Lentić-Kugli*, o. c., str. 104.
[71] *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 104.
[72] HAV–AGV, I–1, CV–77.
[73] HAV–AGV, I–1, CV–77.
[74] HAV–AGV, I–1, CXVII–18.
[75] *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 105.
[76] *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 105.

Gradnja tog značajnog javnog objekta započela je 1775. godine, no već prije 24. lipnja iste godine moli upravitelj Xenodochija Martinus Kreuz gradski Magistrat da mu za nastavak radova na gradnji novog Xenodochija namaknu daljnje potrebne svote novaca.[77] Kreuz moli i samu kraljicu Mariju Tereziju za pomoć kako bi se mogla zgrada dovršiti.[78] U vezi s poteškoćama oko financiranja izgradnje Xenodochija podnosi Jacob Erber 3. studenoga 1775. godine predračun troškova potrebnih za dovršenje izgradnje na ukupnu svotu od 2.997 forinti.[79]

Zgrada Xenodochija locirana u današnjoj Nazorovoj ulici br. 26, nalazila se u neposrednoj blizini kapele sv. Florijana. Krajem 1775. godine komisijski je pregledana novo izgrađena sakristija koja je spajala Xenodochij s kapelom sv. Florijana, kako bi se olakšao pristup nemoćnika u kapelu. Komisijskom pregledu prisustvovao je i graditelj novog Xenodochija i nove sakristije Jacob Erber, a zapisnik o tome sastavljen je 7. prosinca 1775. godine.[80]

Gradnju Xenodochija prekinuo je katastrofalni požar 1776. godine. Kako je njegov projektant i graditelj Jacob Erber umro već u lipnju 1776. godine, nije ga uspio dovršiti, te je gradnju nakon njegove smrti završio graditelj i zidarski majstor Johann Michael Taxner.

Pred kraj njegova života nalazimo Erbera zaposlena na drugom značajnom javnom objektu, na produženju i proširenju varaždinske Vijećnice. Zajedno s ostalim obrtnicima sastavlja Erber krajem 1775. ili početkom 1776. godine predračune i troškovnike za potrebne obrtničke radove. Erberov predračun glasi: »Maurer Meister Überschlag wass zu den Statt Rath Haus in der Königl. frey Statt Varasdin weliches an zwey Seiten verlängert wie auch in verschittenern Veränderung deren Mauern und Gewölben nach lauth des Riss wass in denen Matterialien samt Maurer arbeith nöbst Handlanger Tag erforderlich sey wie folgt . . .«[81] na ukupnu svotu od 7.423 forinte i 3 krajcara.

U vezi s tim planiranim proširenjem gradske Vijećnice podnosi svoj predračun 4. ožujka 1776. godine varaždinski klesarski majstor Johann Michael Takhner. Svi predračuni varaždinskih obrtnika iz 1775–1776. sačuvani su u računima varaždinskog senatora Paulusa Perasza iz 1781. godine.[12]

S obzirom na to da nisu sačuvani Erberovi planovi za proširenje gradske Vijećnice, nego samo predračuni njegovih i ostalih obrtničkih troškova, nije nam, na žalost, moguće ustanoviti da li je prije požara 1776. godine uopće i došlo do planirane adaptacije Vijećnice. Točnije podatke imamo tek iz 1780–1781. godine, kada je zidarske radove na Vijećnici

[77] HAV–AGV, I–1, CXVIII–64.
[78] HAV–AGV, I–1, CXVII–18.
[79] HAV–AGV, I–1, CXXII–17.
[80] HAV–AGV, I–1, CXXI–64.
[81] HAV–AGV, br. 101/1781.
[82] HAV–AGV, br. 101/1781.

izvodio Johann Michael Taxner, dok te radove u potpunosti dovršava 1790–1792. godine varaždinski zidarski majstor i graditelj Franciscus Lossert.

Jacob Erber nije djelovao kao graditelj samo u Varaždinu, nego i izvan toga grada, kao npr. u Nedelišću, Čakovcu, a također i u Magjarskoj u mjestu Agarevu.

Jacoba Erbera nalazimo 1774. godine u Nedelišću gdje snima plan zgrade Tridesetnice s okolnim zemljištem i kućama[83] Plan je sačuvan u Državnom arhivu u Budimpešti[84] Erber izvještava 20. ožujka 1774. godine da je točno pregledao sve zgrade Tridesetnice i ustanovio da su u vrlo lošem stanju.[85] Tu svoju izjavu potpisao je kao »Jacob Erber Bürger und Statt Bau Meister in Varasdin.« (Prilog, sl. na str. 16)

O pregledu stanja i ocjeni zgrada Tridesetnice u Nedelišću, te o snimanju čitavog tog kompleksa izvještava Kraljevsku ugarsku dvorsku komoru iz Nedelišća 22. ožujka 1774. godine Joseph Haluschkovitsch.[86] U izvještaju navodi da je na temelju naloga Ugarske dvorske komore od 11. siječnja 1774. godine ovdašnju zgradu Tridesetnice zajedno s pripadajućim zemljištem i okolnim kućama snimio i točno opisao varaždinski zidarski majstor Jacob Erber. Haluschkovitsch prilaže svom pismu Erberov plan i opis stanja zgrada Tridesetnice i okolnih kuća.[87]

Nedelišće, locirano u neposrednoj blizini Čakovca, bilo je vrlo važna carinska postaja između Varaždinske i Zaladske županije, te je nosila naziv »Glavna tridesetnica«, kao što je to napomenuto u dokumentu od 30. travnja 1685. godine u kome Joannes Vukovich izjavljuje da je po nalogu podžupana varaždinske županije Joannesa Sorse predao Franciscusu Spolyarichu, predstavniku Glavne tridesetnice u Nedelišću, tužbu grada Varaždina.[88]

U Državnom arhivu Magjarske u Budimpešti sačuvan je Erberov plan, odnosno snimak zgrade Solane u Čakovcu s okolnim zgradama iz 1774. godine.[89] Iz te godine sačuvan je i plan krovišta zgrade Solane u Čakovcu koji je izradio varaždinski tesarski majstor Gaspar Waller.[90] Jacoba Erbera nalazimo i na radu u Magjarskoj. U mjestu Agarev[91] u šomogjskoj županiji podizala se godine 1775. nova velika zgrada Solane. Jacob Erber je podpisao plan, ali nije bio projektant, budući da

[83] *Ivy Lentić-Kugli*, Nekoliko primjera prostornih uređenja naselja i arhitektture u Međumurju, VMIKH, br. 2, Zagreb 1980, str. 19–27.
[84] MOL, T–1, Fasc. IV, No. 328/1.
[85] MOL, T–1, Fasc. IV, No. 328/2.
[86] MOL, T–1, Fasc. IV, No 328/2.
[87] MOL, T–1, Fasc. IV, No. 328/1.
[88] HAV, Radikalni arhiv, Ra. br. 296/XXX.
[89] *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 19–27.
[90] MOL, T–62, No. 23.
[91] *Joannes Lipszky de Szedlicsna*, Repertorium Locorum etc., Hungariae, Slavoniae, Croatiae etc., Budae 1808., str. 3 – Tabula IV/Y/21.

je plan predstavljao tipski projekt za takvu vrstu javnih zgrada izrađen od strane Ugarske dvorske komore i koji se primjenjivao u Ugarskoj i Hrvatskoj u drugoj polovici 18. stoljeća.[92] Dokaz za te navode predstavljaju planovi za zgrade Solana u Agarevu, Dömölku, Margitti i Verbelyu, koje je prema planu Franza Freya Schönsteina iz 1774. godine prekopirao Franz Puchner. Bili su izloženi na izložbi »Marija Terezija kraljica Ugarske« u dvorcu Halbturn u Burgenlandu (Austrija)[93]. Ovi planovi su, dakle, služili kao predlošci za izgradnju takve vrste javnih zgrada. (Prilog, sl. na str. 17, 18 i 19)

Osim toga, na to nas upućuje i izvještaj upravitelja Solane u Mohaču Tome Pussbauma, datiran u Agarevu 17. kolovoza 1776. godine i upućen Ugarskoj dvorskoj komori. U izvještaju govori Pussbaum o znatnom povećanju troškova do kojih je došlo prilikom izgradnje Solane u Agarevu i Prelogu. Napominje da je već 14. srpnja 1775. godine dostavio Ugarskoj dvorskoj komori ovjerenu kopiju plana kako bi se Komora mogla uvjeriti da zgrada u Agarevu nije bila samo veća, već da je i po nalogu Komore od 13. lipnja 1775. godine podignuto na tome gradilištu više pomoćnih zgrada nego u Solani u Dömölku.[94] Prema istome predlošku za ranije navedene Solane izvedene su i zgrade Solana u Prelogu, Terezovcu i Drnju. Zgrada Solane u Agarevu predstavlja kvalitetno ostvarenje skladno koncipirane i funkcionalne javne građevine u oblicima rokoko stila, nalik na velikaške palače tog doba. Pročelje je skladno raščlanjeno, a karakterizira ga niže prizemlje i naglašeno visoki I. kat, tzv. »piano nobile«. Fasadni ukras je suzdržan i nenametljiv. Središnji i veoma plitki rizalitni dio nadvišen je trokutastom atikom ukrašenom reljefnim ukrasom izvedenim u žbuci. Visoko i strmo krovište ima dva tavanska otvora u obliku mansarda i niski, zdepasti dimnjak u središtu sljemena krovišta.

Izgradnja Solane u Agarevu bila je dovršena, prema izvještaju Tome Pussbauma, tek u mjesecu rujnu 1776. godine, dakle već nakon Erberove smrti.[95]

Iz pismene dokumentacije o izgradnji Solane u Agarevu saznajemo da je gotovo istodobno bila planirana i izgradnja Solane u Prelogu.[96] Plan Solane u Prelogu izradio je prema identičnom predlošku Ugarske dvorske komore varaždinski zidarski majstor Johann Michael Taxner, a zgrada Solane bila je dovršena ujesen 1777. godine.[97] Prema tome je vidljivo da je varaždinski zidarski majstor i graditelj Jacob Erber

[92] *Ivy Lentić-Kugli*, Nekoliko primjera javnih zgrada u kontinentalnoj Hrvatskoj u drugoj polovici 18. stoljeća (Zgrade Solana i Tridesetnica), Bulletin JAZU, br. 49, 1980, str. 93–94.

[93] Katalog izložbe »Maria Theresia als Königin von Ungarn« (dvorac Halbturn, 15. 5. – 26. 10. 1980), str. 227, br. 410.

[94] MOL, Kamara–E–61–1776–october 4.

[95] MOL, T–62, No. 302.

[96] MOL, Kamara–E–61 – 1776–october 4.

[97] MOL, Kamara–E–61–1776 – october 4.

gradio ne samo izuzetno značajne javne, a vjerojatno i privatne zgrade u Varaždinu u razdoblju rokokoa, već da je djelovao i izvan toga grada, i to u Međumurju i Mađarskoj.

Jacob Erber umro je u Varaždinu, do grla u dugovima, 7. lipnja 1776. godine.[98]

JOHANNES ADAMUS POCH (PATSCH)

Drugi značajni graditelj varaždinskog rokokoa, bio je već ranije spomenuti »Murariorum magister« Joannes Adamus Poch, koji je kao zidarski majstor djelovao u tome gradu neprekidno 40 godina (1756–1796). Poch ne predstavlja samo sponu između barokne i rokoko arhitekture u Varaždinu, već je taj majstor prenio znanje, vještinu i ukus varaždinskih zidara rokokoa na mlađu generaciju zidarskih majstora, koji nakon velikog požara 1776. godine rade u tome gradu.

Joannes Adamus Poch, porijeklom Austrijanac, dolazi u Varaždin već prije 1756. godine, te se po svoj prilici zapošljava kao pomoćnik kod Matthiasa Mayerhoffera. Varaždinskim građaninom postaje 19. ožujka 1758. godine[99], a nakon Mayerhofferove smrti (19. svibnja 1758.) ženi se njegovom udovicom, te kao »Murarius magister« preuzima i njegov zidarski posao.[100]

Nakon Mayerhofferove smrti Poch dovršava gradnju župne crkve sv. Nikole, a već 1761. godine započinje graditi župni dvor.[101]

U Državnom arhivu Mađarske u Budimpešti sačuvan je zanimljiv plan iz 1766. godine s legendom koja glasi: »Monasterium Basilitensis in Dominio Preszka.« Plan je potpisao: »Joannes Adamus Patsch Baumeister« 1766. godine.[102] U vezi s tim planom J. A. Pocha iz 1766. godine sačuvan nam je u Historijskom arhivu u Varaždinu zanimljiv podatak, koji govori o toj opatiji u Preszki. Podatak je sačuvan u dopisu koji Marko Delivuk upućuje varaždinskom Magistratu. On moli Magistrat da oglasi licitaciju za dan 28. prosinca 1806. godine, te u svome pismu prilaže i oglas koji glasi: »Nachricht. Von Seitem der Königlichen Agramer Cameral-Administration wird bekannt gemacht dass am 28 Dezember, und den darauf folgenden Tagen, verschiedene, von den verschiedenem Herrn Abten Athanasius Gvozdanovich hinterlassenen Effecten ... auf dem Abbatial-Gute Preszeka, in Kreuzer Comitat, gegen gleich leistende baare Bazahlung werden licitando verkauft werden. Die Kauflustigen werden daher zu der oben erwähnten Zweck, an Sonn-

[98] MOL, T–1, Fasc. VI, No. 525.

[99] *Ivo Lentić*, Gradnja i graditelji župne crkve sv. Nikole, o. c., str. 29.

[100] *I. Lentić*, o. c., str. 29.

[101] *I. Lentić*, o. c., str. 30.

[102] MOL, T–1, Fasc. I, No. 10.

-Und Feyertagen, Vormittags, an den übrigen Tagen aber, vor und Nachmittag, in der Abbatial Curie zu erscheinen belieben...«[103] (Prilog, sl. na str. 20)

U Historijskom arhivu u Varaždinu sačuvan je nacrt koji prikazuje crkvu (s tlocrtom, pročeljem i presjekom), a signiran je: »Johann Adam Patsch Bürgerlicher Maurer Meister in Varasdin«.[104]

Taj plan, na žalost, nije datiran, a niti su sačuvani bilo kakvi podaci koji bi nas uputili na eventualne pripadajuće akte. Prema tome, za sad ne možemo točno ustanoviti kada je Poch bio izradio taj plan, ali se prema tlocrtu i pročelju može zaključiti da se radi o kapeli sv. Florijana u Varaždinu. Kapelu sv. Florijana podigli su varaždinski građani 1669. godine. Ranija drvena kapela sa zidanim temeljima bila je srušena, a nova zidana kapela gradi se sredinom 18. stoljeća. Kanonska vizita kaže da je kapela već 1752. godine bila izvana i iznutra dovršena, dok se u kanonskoj viziti 1755. godine spominje da kapela još uvijek ima drveni toranj pokriven hrastovim dašćicama. Tek se u viziti od 1777. godine govori »da se te godine počinje graditi novi zidani toranj.«[105]

S obzirom na to da se novi toranj kapele sv. Florijana počeo graditi 1777. godine (iste godine kada J. A. Poch temeljito obnavlja od požara oštećenu kapelu sv. Vida), postoji mogućnost da je Poch tada izradio i nacrt za obnovu kapele sv. Florijana. Na Pochovom planu pročelje je raščlanjeno pilastrima, s atikom koja počiva na uglatim volutama, s ovalnim prozorom u obliku »oeuil de boef« u atici, te ukrasom od vaza i trobridnih piramida. Ti ukrasni elementi ukazuju već na stilsko razdoblje Louisa XVI. Današnja kapela sv. Florijana ima, uglavnom, sačuvano pročelje iz doba rokokoa, dok je zidani toranj izveden potpuno u skladu s Pochovim nacrtom, s jedinom razlikom, što današnji toranj nema kapu u obliku lukovice, već mnogo jednostavniji krović prekriven crijepom, nalik na onaj izveden na kapeli sv. Vida. (Prilog, sl. na str. 22, 23 i 25)

Joannes Adamus Poch izveo je 1775. godine, pregradnju i adaptaciju kuće Rocchusa Czinderyja na Trgu Narodnih heroja 2 (danas se tamo nalazi kavana). U vezi s tom pregradnjom sačuvan je arhivski podatak, da je Rocchus Czindery namjeravao već 1772. godine pregraditi svoju kuću na Forumu primjetivši da bi njezino prizemlje bilo pogodno za stan banske straže.[106]

Da je Poch izveo pregradnju Czinderyjeve kuće saznajemo iz parnice, koja se niz godina vodila zbog kuće medičara Puchpergera u Gundulićevoj ul. 3 za potrebe ceha zidara, klesara i tesara. U aktu datiranom 1. travnja 1775. godine zabilježeno je: »... unterschriebener Maurer Meister Patsch als Baumeister des Czinderischen Hauses, dass dieses bis gegenwärtigen Zeit Punkt noch nicht vollkommen umgebaut in vor-

[103] HAV–AGV, br. 2222/1806.
[104] HAV, Planoteka, br. 449.
[105] Varaždin, Župni ured sv. Nikole – dokumentacija.
[106] HAV–AGV, 84–K–60.

deren Zimmern, wohin sie die Canzley bestimmen wollen, kein Boden gelegt, nicht aussen gepflastert... und kaum diesen Sommer fertig werde...«[107] (Prilog, sl. na str. 27)

Prije požara posjedovao je Rocchus Czindery kuću na dijelu današnje uglovnice, gdje je smještena kavana. Tek nakon požara dolaze sva tri dijela današnje zgrade u vlasništvo Rocchusa Czinderyja, kada je bila izgrađena »jedna karakteristična jednokatnica, kojoj su visoki prekinuti krov i onaj čudnovati široki dimnjak dali neko posebno obilježje.«[108]

Spomenuta zgrada, koju nam prikazuje jedna stara razglednica s kraja 19. stoljeća, bila je porušena posljednjih godina stoljeća, i na njenom je mjestu izgrađena današnja uglovno dvokatnica s erkerom.[109]

Joannes Adamus Poch odmah nakon požara popravlja kapelu sv. Benedikta u Svibovcu i kapelu sv. Mihajla u Sraćincima.[110] U isto vrijeme radi i na temeljitoj obnovi drevne kapele sv. Vida na današnjem Iljčićevom trgu u Varaždinu. Ta je kapela bila izgorjela u požaru 1748. godine, te je u razdoblju od 1748. do 1751. godine sagrađena nova zidana, koja je imala drveni toranj. I ponovno je ta kapela teško stradala u požaru 1776. godine, kojom su prilikom izgorjeli krov i drveni toranj, dok se svod iznad vratiju i kora urušio. Ostali dio zidane kapele ostao je pošteđen, Vizitator, koji je 13. svibnja 1776. godine pohodio tu kapelu, našao ju je punu ruševnog materijala, tako da se u njoj nije moglo obavljati bogoslužje. No već 1779. godine počela je temeljita obnova, te je načinjen novi kor i počeo se zidati toranj, koji još 1780. godine nije bio dovršen.[111]

Poch je u vezi s radovima na obnovi već 1776. godine pisao varaždinskom Magistratu »... Ex quo ego ob, Ecclesiam Sancti Viti, damnum reerectione post fatale illud Anni 1776 Incendium, fornicis et turris...«[112] Poch radi na obnovi od 1777. pa sve do 1781. godine, jer mu je za zidarske radove bilo isplaćeno od 1. svibnja 1780. do 31. prosinca 1781. godine 213 forinti i 24 i 3/4 krajcara.[113]

Zbog nekih neispravno izvedenih gradnji došlo je 1778. godine do spora između izvođača J. A. Pocha i crkvenog oca Antauera[114], tako da 10. lipnja 1778. godine daje svoj predračun drugi varaždinski zidarski majstor Joannes Michael Taxner, koji navodi sljedeće: »Überschlag über die abgebrochene Mauer under der Mauer Bankh bey S⁰ Veith welche nötig ist wiederum herzustellen ansonsten könnte der Haubt

[107] HAV–AGV, I–1, CVII–11.
[108] *A. Wissert*, o. c., str. 30.
[109] Varaždin, Gradski muzej – zbirka razglednica.
[110] HAV–AGV, br. 377/1780.
[111] Varaždin, Župni ured sv. Nikole – dokumentacija.
[112] HAV–AGV, br. 551/1781.
[113] HAV–AGV, br. 48/1782.
[114] HAV–AGV, br. 619/1781.

Mauer ein Schaden zustiegen, was bey dieser abermahlen Arbeith in Matterialien samt Maurer und Handlanger erforderlich seye...« Radilo se o 56 forinti[115], a to je bila upravo ona svota za koju je crkveni otac Antauer teretio Joannesa Adamusa Pocha. Crkva sv. Vida u Varaždinu pokazuje već nove tendencije u varaždinskoj arhitekturi poslijepožarnog razdoblja. Skladnih je dimenzija i proporcija, ali sa više negoli jednostavno riješenim pročeljem bez ikakvih suvišnih fasadnih ukrasa. (Prilog, sl. na str. 24)

Joannes Adamus Poch zapošljavao je brojne pomoćnike. Tako su prilikom obnove kapele sv. Vida radove uglavnom izvodili njegovi pomoćnici i paliri Matthias Boch, Josephus Hambell i Jacobus Puhejan.[116] Poch je od 1779. do 1781. godine (vjerojatno i prije i poslije toga datuma) zapošljavao 16 zidarskih pomoćnika od kojih su desetorica bila rodom iz Štajerske, dvojica iz Koruške, a po jedan zidar iz Salzburga, Kranjske i Pruske, dok je Martin Goreczay bio rodom Varaždinac. Osim njih imao je Poch i 6 naučnika od kojih je Franz Fritsch bio rodom iz Čakovca, Philipp Bochs iz Zagreba, a Martin Kowatschich iz mjesta »Klanivek« (možda Klenovnik?)[117]

J. A. Poch izgradio je u Varaždinu oko 1779. godine i veliku zidanu kuću za grofa Chamaréa de Harbuvala koja se nalazila u »Vugerszkoj vuliczi« (danas Ulica Rade Končara). O toj kući piše njen kasniji vlasnik kapetan Joannes Goymerecz: »Das Haus hat gebaut der hiesige Maurer Meister Pats für den Graf Chamarj vor 18 Jahren, und... und bekennt und darüber Jurament angetragen, dass die Ausbaung des Hauses über 16 Tausend kostet. Bei den Haus... sind 7 Zimmer, 1 Keller, 1 Schpeisgewölb und 2 Kuchel gewölbet, in der Mitter Stock, so noch nicht völlig ausgebaut ist 1 Tafel Zimmer und 4 andere unter Stakadur, in 3ten Stock 6 Zimmer unter Stakadur und 1 Kuchel. In Hofgebau Stallung für 16 Pferd und 20 Kühen... Das Haus samt den Garten hat den Graf Chamarj gehört...«[118]

Točna lokacija kuće spominje se u dokumentu od 21. srpnja 1798. godine, gdje se izričito navodi da se »Domus dictam muratam« nalazi »in villa Vugerszka.«[119]

Na temelju postojećih podataka i nakon terenskog uviđaja ipak nije za sada moguće točno ustanoviti gdje se u današnjoj ulici Rade Končara nalazila kuća grofa Chamaréa. A. Wissert spominje, doduše, kuću grofa Chamaréa de Harbuvala i to na križanju današnje ulice Rade Končara i Kurelčeve ulice: »Današnji »Vatrogasni dom« bijaše vjerojatno ona kuća, koju je Ivan Žigmunt grof Harbuval-Chmaré kupio g. 1768. od Antuna Jankovića Bribirskoga,«[120] ali danas nije moguće pre-

115 HAV–AGV, br. 36/1780.
116 HAV–AGV, br. 619/1781.
117 HAV–AGV, br. 2/1780.
118 HAV–AGV, br. 1368/1797 i br. 2382/1798.
119 HAV–AGV, br. 1494/1798.
120 *A. Wissert*, o. c., str. 52.

poznati kuću grofa Chamaréa u današnjoj potpuno pregrađenoj jednokatnoj uglovnici bivšeg Vatrogasnog doma.

Zanimljivo je uzgred spomenuti da se u kući grofa Chamaréa nalazila, prema izjavi varaždinske židovske bogoštovne općine, u rujnu i listopadu 1788. godine židovska bogomolja.[121]

Murarius Magister Joannes Adamus Poch umro je u Varaždinu 13. siječnja 1796. godine nakon neprekidne zidarske djelatnosti od gotovo 40 godina.[122]

JOHANN MICHAEL TAXNER

Nakon katastrofalnog požara 1776. godine javljaju se u Varaždinu uz Joannesa Adamusa Pocha i zidarski majstori Johann Michael Taxner i Franciscus Lossert.

Johann Michael Taxner rođen je oko 1754. godine u Njemačkoj, a u Varaždin dolazi kao gotov zidarski majstor vjerojatno 1776. godine, jer već 14. lipnja 1777. godine postaje varaždinski građanin.[123] Istodobno kada je Erber radio plan zgrade Solane u Agarevu, izradio je i Johann Michael Taxner plan za zgradu Solane u Prelogu, i to prema identičnom tipskom projektu Ugarske dvorske komore.[124] Taxnerov plan potvrdila je Ugarska dvorska komora 27. rujna 1775. godine.[125] Zgrada Solane u Prelogu bila je dovršena u jesen 1777. godine, a sačuvani plan te zgrade potpisao je Johann Michael Taxner.[126] Među najranijim Taxnerovim radovima u Varaždinu potrebno je spomenuti temeljitu obnovu kapele sv. Fabijana i Sebastijana u Optujskoj ulici. (Prilog, sl. na str. 26)

Kapela se 1777. godine nalazila u vrlo kritičnom stanju, tako da se u kanonskoj viziti od 13. svibnja 1777. godine prijeti da će se kapela staviti pod interdikt sve dok se ne popravi.[127]

Za obnovu kapele sv. Fabijana i Sebastijana sastavlja Taxner 14. lipnja 1777. godine predračun za potrebne zidarske radove koji glasi: »O kapeli sv. Fabijana i Sebastijana u k. i k. slobodnom gradu Varaždinu, u kojoj je potrebno podignuti tarac za pola stope, izgraditi zid prema svetištu, staro kamenje preslagati, kapelu u potpunosti pobijeliti, probiti jedan prozor i vrata...«[128]

U vezi s popravcima sačuvan je i plan kapele sv. Fabijana i Sebastijana, koji je izradio varaždinski tesarski majstor Simon Ignaz Wag-

121 HAV–AGV, br. 597/1799.
122 HAV–AGV, Matica umrlih sv. Nikole (MUSVN).
123 HAV–AGV, Album civium, II. knjiga.
124 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 94–95.
125 MOL, Kamara–E–61–1776–october 4.
126 MOL, T–1, Fasc. VI, No. 525.
127 Varaždin, Župni dvor sv. Nikole – dokumentacija.
128 HAV–AGV, br. 332/1777.

ner.[129] Da se doista radilo o temeljitoj obnovi dokazuje nam i troškovnik, koji je S. I. Wagner priložio tlocrtu, a koji glasi: »Plan kompletnog popravka kapele sv. Fabijana i Sebastijana«. Datiran je 12. lipnja 1777. godine.[130] (Prilog, sl. na str. 29)

I Johann Michael Taxner bio je uz Johannesa Adamusa Pocha veoma zaposlen zidarski majstor u tom poslijepožarskom razdoblju. Taxner je već 1780. godine imao 28 pomoćnika (dakle dva pomoćnika više od Pocha) od kojih su trojica bila domaćeg porijekla, kao npr. Michael Wilkovich iz Varaždina, Ignatius Ebner iz Ludbrega i Josephus Glamböck iz Varaždina. Petnaestorica bila su porijeklom iz Štajerske, osam ih je došlo iz Koruške, dok je porijeklom iz Češke bio Andreas Maurer, a iz Poljske Matthias Kracher.[131] Među svojim šegrtima imao je dva Štajerca i jednog mladića iz Varaždina, imenom Michael Grobenäck (Grubenik).[132]

Kao što je ranije spomenuto, načinio je Jacob Erber već prije požara 1776. godine plan i predračun za popravak i proširenje zgrade varaždinske gradske Vijećnice, dok je za klesarske radove svoj predračun dao klesarski majstor Johann Michael Takhner. Na temelju arhivskih podataka nije moguće zaključiti da li se s tim radovima započelo već tijekom 1776. godine, tj. još za života Jacoba Erbera. Arhivski je potvrđeno da je gradnju obavljao nakon požara Johann Michael Taxner, kome je za te radove tijekom 1781. godine bila u nekoliko navrata isplaćena potrebna svota novca.[133]

U vezi s tim radovima u Vijećnici preporuča i gradski konzul Matthias Gregorich 14. veljače 1783. godine gradskom Magistratu, da bi se sa arendatorom Michaelom Szinkovichem, koji je bio zaposjeo prizemlje Vijećnice, dogovorilo o mogućnostima popravka gradske kuće.[134]

Tim aktima priložen je i predračun Johanna Michaela Taxnera, datiran 11. veljače 1783. godine koji glasi: »Predračun za popravak u ovdašnjoj Vijećnici u kojoj je potrebno prepraviti stube, načiniti dva građanska zatvora, a u stanu porkulaba u II. katu načiniti iz dvorane jednu sobu . . .«[135]

O prostorijama prizemlja, koje je bio zaposjeo arendator Szinkovich, javljaju gradski izaslanici 25. kolovoza 1784. godine gradskom Magistratu, da dotični arendator ne želi odstupiti ove prostorije u Vijećnici, jer u njima toči pivo.[136]

[129] *Ivo Lentić*, Tri varaždinska tesarska majstora druge polovice 18. stoljeća, o. c., str. 21, repr. str. 18.
[130] *I. Lentić*, o. c., str. 21.
[131] HAV–AGV, br. 2/1780.
[132] HAV–AGV, br. 2/1780.
[133] HAV–AGV, br. 302/1781.
[134] HAV–AGV, br. 159/1783.
[135] HAV–AGV, br. 159/1783.
[136] HAV–AGV, br. 759/1784.

J. M. Taxner sastavlja 11. kolovoza 1784. godine predračun za potrebne radove u gradskoj Vijećnici: »Predračun za troškove u ovdašnjoj gradskoj Vijećnici s obzirom na potreban građevni materijal, zidare i težake, na temelju priloženog plana kako slijedi:

9 kubičnih klaftara zidova načiniti
36 kvadratnih klaftara svodova porušiti i nanovo sazidati
3 i po kubičnih klaftara zidova porušiti . . .«

Za te je radove bilo potrebno ukupno 557 forinti i 12. krajcara.[137]

Predračun za klesarske radove u Vijećnici sastavio je klesarski majstor Johann Michael Takhner, dakle, isti koji je načinio predračun za klesarske troškove na Vijećnici 1776. godine.

Johann Michael Taxner sastavlja 8. svibnja 1782. godine predračun za zidarske radove za zgradu nove varaždinske svilane, koji je iznosio 1.887 forinti i 94 krajcara.[138] (Prilog, sl. na str. 28)

Već 1783. godine izvještavaju gradski izaslanici Magistrat da su s nadzornikom svilarstva Joannesom Szaplom i podnadzornikom Petrom Pete, a u prisutnosti zidarskog majstora Johanna Michaela Taxnera i tesarskog majstora Simona Ignaza Wagnera, pregledali zemljište koje je predložio Magistrat za gradnju svilane, te predlažu da se odmah započne s gradnjom zgrade za čuvanje čahura. Na temelju tog prijedloga izrađuje J. M. Taxner plan i sastavlja troškovnik za potrebne radove koji glasi: »Predračun za jednu fabriku svile na temelju plana« na ukupnu svotu od 801 forinte i 36 krajcara. Njegov plan i troškovnik datirani su 1. travnja 1783. godine.[139] Kako je planove za izgradnju javnih zgrada morala odobriti Ugarska dvorska komora, tako i za projekt varaždinske svilane daje komorski arhitekt Josephus Tallherr 21. svibnja 1783. godine svoje mišljenje i primjedbe na Taxnerov plan i troškovnik, te ih vraća na ispravak varaždinskom Magistratu.[140]

I tek nakon što je Magistrat dostavio 18. srpnja 1783. godine Vijeću Ugarske dvorske komore nove i stare planove i troškovnike za zgradu svilane[141], odobrava spomenuto Vijeće 28. listopada 1783. godine planove i troškovnike za novu zgradu varaždinske svilane.[142]

U Historijskom arhivu u Varaždinu sačuvao se Taxnerov plan za tu prvu zgradu varaždinske svilane[143], dok je u Državnom arhivu Magjarske u Budimpešti sačuvan tlocrt s legendom »Defilatorium serricum«

[137] HAV–AGV, br. 759/1784.
[138] HAV–AGV, br. 584/1782.
[139] HAV–AGV, br. 332/1783.
[140] HAV–AGV, br. 552/1783.
[141] HAV–AGV, br. 632/1783.
[142] HAV–AGV, br. 945/1783.
[143] *Mirko Androić*, Prilozi poznavanja društvenih i gospodarskih prilika grada Varaždina u 18. stoljeću – Varaždin u 18. stoljeću i Političko-kameralni studij, 1972, str. 79, repr. prilog 15.

izrađen i signiran od J. M. Taxnera[144], koji je signirao i spomenuti plan za zgradu svilane.

Uz brojne zidarske radove i procjene nalazimo J. M. Taxnera zajedno s tesarskim majstorom S. I. Wagnerom i prilikom popravaka i adaptacije ukinutog Pavlinskog (bivšeg Isusovačkog) samostana u Varaždinu. Tako Johann Michael Taxner podnosi 20. lipnja 1784. godine svoj »predračun za popravak novog župnog dvora u ukinutom Pavlinskom samostanu u Varaždinu« na ukupnu svotu od 182 forinte.[145] Iste godine procjenjuje zajedno s tesarskim majstorom S. I. Wagnerom sve zgrade bivšeg kavlinskog samostana i crkve.[146]

Johanna Michaela Taxnera nalazimo 1787. godine i na radovima na palači Varaždinske županije. Za popravke na krovištu palače, koje se »nalazilo u vrlo teškom stanju« podnosi 10. svibnja 1787. godine troškovnik za materijal potreban za popravak i prekrivanje krova županijske palače.[147]

Taxner je 1787. godine izradio arhitektonski snimak župne crkve i župnog dvora u Jesenju, te mu je za taj posao bila isplaćena svota od 26 forinti.[148]

Johann Michael Taxner posjedovao je u Varaždinu kuću u današnjoj Lisinskovoj ulici, čiji nam je izgled sačuvan u nacrtu koji je Franciscus Lossert izradio prilikom molbe za dozvolu izgradnje svoje vlastite kuće 1791. godine, a koja se nalazila tik do već izgrađene Taxnerove kuće.[149]

Varaždinski zidarski majstor i graditelj J. M. Taxner umro je u Varaždinu 18. travnja 1788. godine.[150]

Taxnerova udovica Clara rođena Lamplin predaje njegovu zidarsku radionicu već prije 21. kolovoza 1788. godine zidarskom paliru Franciscusu Kasseru, kao što je to spomenuto u izvještaju gradskog senatora Josephusa Kora od 21. kolovoza 1788. godine. U tome izvještaju napominje se da je Francuscus Kasser bio primljen u varaždinski ceh zidara, klesara i tesara.[151]

FRANCISCUS LOSSERT

Posljednji značajni varaždinski graditelj u poslijepožarnom razdoblju bio je Franciscus Lossert, rođen oko 1748. godine. Lossert se po svoj

144 MOL, T–60, No. 296.
145 MOL, HTT–Locumtenentia–C–71–Departamentum Eccl. Cleri saec. et reg.– 1787–186:19.
146 MOL, HTT–Locumtenentia–C–71–Departamentum Eccl. Cleri saec. et. reg. – 1787–186:19.
147 AH, Varaždinska županija, br. 1439, kutija br, 82.
148 AH, Varaždinska županija, br. 202, kutija br. 97.
149 HAV–AGV, br. 484/1791.
150 HAV–AGV, MUSVN.
151 HAV–AGV, br. 302/1788.

prilici nalazio u Varaždinu već prije 1783. godine, jer već te godine stanuje u kući br. 181 »in Platea Sti. Floriani«[152], dok ga 1788/89. godine nalazimo kao stanara u kući »in Villa Naszip.«[153] Već 1789. godine potpisuje se kao »Maurer Meister«.

Prvo Lossertovo još danas sačuvano djelo (uz recentne adaptacije prilikom saniranja zgrade) je nekadašnja krčma grofa Aleksandra Erdödyja u Kranjčevićevoj ulici 9. Franciscus Lossert je 1789. godine načinio predračun troškova za zidarske radove za »gradnju krčme« na starijim temeljima po narudžbi grofa A. Erdödyja.[154]

Lossert je bio veoma zaposlen zidarski majstor, naročito nakon Taxnerove smrti 1788. godine.

Zajedno s tesarskim majstorom S. I. Wagnerom dao je 3. travnja 1790. godine predračun za zidarske i tesarske radove i materijal potreban za popravak crkve i sakristije bivšeg franjevačkog samostana u Remetincu, kao i za gradnju novog župnog dvora u tom ukinutom samostanu kraj Novog Marofa. Predračun »Wass über die Reparierung der übrigen Gebäude ausser der Projectierten Pfarrers Wohnung und der Pfarr Kirche...« iznosi za zidarske radove 251 forintu, a za tesarske 615 forinti i 30 krajcara[155]. U vezi s gradnjom novog župnog dvora obojica podnose predračun »Wass zur Herstellung einer Pfarrers Wohnung, mit einen Gehielfen auss einen Theil in den aufgehobenen Kloster der Hoch. Ehrwürdigen P. K. Franciscanern zu Remetinecz« na svotu od 1.763 forinte, dok je za popravak crkvenog krova i sakristije bila potrebna svota od 325 forinti i 78 krajcara.[156] U vezi s tim adaptacionim radovima u ukinutom franjevačkom samostanu u Remetincu kraj Novog Marofa sačuvao nam se od Franciscusa Losserta plan i tlocrt samostana.[157] (Prilog, sl. na str. 30 i 31)

Franciscus Lossert moli već 7. siječnja 1791. godine varaždinski Magistrat da mu uz jeftinu cijenu proda gradilište kraj kuće pokojnog zidarskog majstora Taxnera u današnjoj Lisinskovoj ulici, »gdje bi on prema priloženom nacrtu sagradio lijepu kuću«. Gradski Magistrat udovoljuje njegovoj molbi već 26. siječnja 1791. godine.[158] U Historijskom arhivu u Varaždinu sačuvan je Lossertov plan za njegovu kuću na kome je prikazao i pročelje već sagrađene kuće zidarskog majstora Taxnera. Na planu[159] se vidi lijevo Taxnerova kuća, a desno planirana

152 HAV–AGV, Conscriptio civitatis od 1783/84. god.
153 HAV–AGV, Conscriptio civitatis od 1788/89. god.
154 *Ivy Lentić-Kugli*, Prilog istraživanju varaždinskih svratišta, gostiona i kavana u 18. i u prvoj polovici 19. stoljeća, Godišnjak Muzeja Varaždin (GMV), br. V, 1975, str. 56–57, reprod. Sl. 7.
155 MOL, HTT–C–79–1791–204–5.
156 MOL, HTT–C–79–1791–204–5.
157 MOL, S–12, Div. VIII, No. 49.
158 HAV–AGV, br. 258/1791.
159 HAV–AGV, br. 484/1791.

kuća F. Losserta, a obje su odijeljene kapijom. Na Lossertovu kuću nastavlja se s desne strane dio gradskog zida s puškarnicama. Obje kuće gotovo su potpuno identično oblikovane, te prikazuju karakteristični tip varaždinske obrtničke kuće iz poslijepožarnog razdoblja. (Prilog, sl. na str. 35)

Nakon smrti Johanna Michaela Taxnera preuzima Lossert kao »Bürgerlicher Maurer Meister« i adaptacione radove na varaždinskoj gradskoj Vijećnici.

Još za vrijeme Taxnerove intervencije prilikom radova na gradskoj Vijećnici nalaže Ugarsko namjesničko vijeće iz Budima 15. ožujka 1785. godine varaždinskom Magistratu da mu se dostave planovi za spomenute radove na varaždinskoj Vijećnici.[160]

U dokumentima u Historijskom arhivu u Varaždinu zabilježeno je da je Franciscus Lossert radio na adaptacionim radovima na gradskoj Vijećnici zajedno s klesarskim majstorom Leopoldom Vieterom od 1789. do 1792. godine. U vezi s tim zamašnim i skupim radovima (koji su iznosili 3.000 forinti), nalaže Vijeće Ugarske dvorske komore iz Budima 1792. godine varaždinskom Magistratu da odmah javi kako se mogao upustiti u troškove popravka gradske Vijećnice i tornja, a da prije nije zatražena dozvola Ugarske dvorske komore, te prema tome zahtijeva da Magistrat smjesta pošalje plan i troškovnike. Ukoliko su spomenuti popravci već izvršeni tada je potrebno poslati i račune za izvršene radove.[161] Kako je velik dio adaptacionih radova na Gradskoj vijećnici vjerojatno bio dovršen već 1792. godine, šalje Magistrat samo planove za obnovu tornja. Te je planove i troškovnike izradio Franciscus Lossert. Njegov troškovnik za zidarske radove glasi: »Maurer Überschlag über das Stadt Rathaus in Warasdin, wass noch bey Ausfertigung des Thurm an Matterialien, Maurer und Taglöhner erforderlich seye wie folgt:

17 000 Mauer Ziegl
20 Kastin Kalch
Fuhr Sandt«[162]

U varaždinskom Historijskom arhivu sačuvao se plan Franciscusa Losserta za obnovu tornja gradske Vijećnice. Na tome planu prikazana su tri nacrta tornja, od kojih srednji najviše odgovara današnjem izgledu tornja gradske kuće.[163] (Prilog, sl. na str. 32)

U svom popratnom dopisu Ugarskoj dvorskoj komori od 1. ožujka 1792. godine, a u vezi s dostavom planova i troškovnika za obnovu tornja gradske Vijećnice, piše varaždinski Magistrat slijedeće: »Quando quidem Domum Praetoreae ac Senatoreae in Statu intrinseco totaliter parata habertur turrim ad eandem Domum (:tanquam scutum Civitatis:) necessariae Anno priore exstruit capisset ac propter iminentem Authumnis et Hiemis inguenti humiditatem a tali capo labor plene hoc currente Anno terminari posset...« dostavljaju se na odobrenje tri nacrta tornja od kojih je jedan odabran od strane Magistrata, kao i prihvaćeni troškovnici što su ih dostavili zidar Franciscus Lossert, tesar Gaspar Waller, klesar Leopold Vieter i limar Joseph Zweifel[164]. Kasnobarokno pročelje varaždinske Vijećnice s naglašenim ranoklasicističkom (Louis XVI) intervencijom bilo je dovršeno već 1793. godine. O definitivnom uređenju pročelja piše A. Wissert da je »... prema veduti Varaždina u knjizi Marijine kongregacije iz godine 1732. izgrađen toranj već u današnjem obliku, samo mu je fasada bila druga. Cijeli centralni dio Vijećnice dobio je otprilike današnju vanjštinu istom 1793. godine.«[615]

Osim Franciscusa Losserta i ostalih obrtnika, radio je na ukrašavanju pročelja i klesarski majstor Leopoldus Vieter, koji je osim ostalih potrebnih klesarskih radova izveo i monumentalni kameni portal nadvišen kamenim balkonom, te atiku i kameni klesani grb grada Varaždina.[166] (Prilog, sl. na str. 33)

Za klesarske radove na gradskoj Vijećnici sastavio je Leopold Vieter prije 4. kolovoza 1790. godine sljedeći troškovnik:[167]

»Predračun za niže opisane potrebne klesarske radove na gradskoj Vijećnici na temelju nacrta, kao što je to zaključio slavni gradski magistrat:

A) Ulazna vrata	forinti	10.–
prag za ta vrata	forinti	18.–
B) Portal s balkonom	forinti	156.–
E) Vrata koja vode na balkon	forinti	12.–
F) Prozori u I. katu, ukupno 4 komada, iznose	forinti	40.–
G) Još dva gornja prozora iznose	forinti	8.–
H) »Gesims« s gradskim grbom na tornju	forinti	17.–
I) Ovalni prozor na tornju	forinti	5.–

Na tome predračunu potvrđuje varaždinski Magistrat 4. kolovoza 1790. godine da su također prihvaćeni i potvrđeni predračuni klesara i ostalih majstora.[168]

U vezi s dovršenjem obnove gradske Vijećnice sklapa grad Varaždin 28. prosinca 1792. godine ugovor s urarskim majstorom Christianom Mallerom iz Radkersburga u vezi s izradom i postavljanjem nove ure za toranj Vijećnice kao i za popravak ure na tornju crkve sv. Vida.[169] Maller moli 9. lipnja 1793. godine da mu Magistrat pošalje propusnicu

[160] HAV–AGV, br. 400/1785.
[161] HAV–AGV, br. 986/1792.
[162] HAV–AGV, br. 836/1792.
[163] HAV–AGV, br. 836/1792.

[164] HAV–AGV, br. 836/1792.
[165] *A. Wissert*, o. c., str. 32.
[166] HAV–AGV, br. 191/1794.
[167] HAV–AGV, br. 191/1794.
[168] HAV–AGV, br. 191/1794.
[169] HAV–AGV, br. 2451/1792.

za dostavu ure za Vijećnicu[170], na što mu Varaždinski Magistrat odgovara 31. siječnja 1794. godine da mu po svom čovjeku šalje 29 forinti za toranjsku uru Vijećnice i za popravak ure određene za toranj crkve sv. Vida, te ga moli da obje ure dopremi u roku od 14 dana u Varaždin i da sâm tom prilikom dođe u Varaždin.[171]

Primitak novca potvrdio je Maller već 9. veljače 1794. godine.[172] Već godine 1793. izrađuje Franciscus Lossert Paulusu Czinderyju nacrt za privatnu streljanu koju je Czindery želio podići za sebe i svoje goste i »pri tome točiti vino«.[173] (Prilog, sl. na str. 36 i 37)

Iste godine 19. ožujka izrađuje Franciscus Lossert nacrt za gradnju javne streljane smještene u parku Prater od koje nam se također sačuvao nacrt u Historijskom arhivu u Varaždinu.[174] (Prilog, sl. na str. 34)

Već krajem 18. stoljeća, dakle prije službenog početka rušenja gradskih zidina, počinju se najatraktivniji dijelovi gradskog zida upotrebljavati za gradnju dućana, odnosno stambenih zgrada. Tako je npr. trgovac Joannes Gallina molio 16. veljače 1794. godine gradski Magistrat da mu proda komadić zemljišta kod Zagrebačkih (Južnih) vratiju radi gradnje dučančića. Toj molbi priložen je i predračun Franciscusa Losserta, datiran u Varaždinu 29. svibnja 1794. godine koji glasi: »... Maurer Meister Überschlag über ein neu erbaute Gewölbung samt Zimmer nebst dem unteren Tor...« Za planirani dučinčić sačuvao se i Lossertov nacrt.[175] (Prilog, sl. na str. 38)

U Historijskom arhivu u Varaždinu malo je planova građanskih kuća iz 18. kao i početka 19. stoljeća, ali se, srećom, od Losserta sačuvalo nekoliko takvih nacrta.

Uz već ranije spomenutu vlastitu kuću Franciscusa Losserta i dućan trgovca Galline, sačuvan je i podatak o izgradnji kuće s dučanom varaždinskog staklara Joannesa Farendlaha, koja se također nalazila kraj Zagrebačkih vratiju, i to na mjestu današnje uglovne jednokatnice na Trgu Slobode br. 7. Joannes Farendlah moli Magistrat 16. prosinca 1798. godine da mu prepusti komadić zemljišta uz gradski zid za gradnju kuće[716], s obzirom na to da je već ranije kupio zemljište za gradnju kuće, što mu je i Ugarska dvorska komora bila dozvolila na svojoj sjednici od 16. lipnja 1798. godine.[177] S tim u vezi moli Farendlah 28. studenoga 1798. godine varaždinski Magistrat neka u svome podnesku Ugarskoj dvorskoj komori naglasi, da bi se na mjestu gdje je već postojala neka prostorija, izgradila kuća koja bi donosila više koristi negoli

170 HAV–AGV, br. 1215/1793.
171 HAV–AGV, br. 292/1794.
172 HAV–AGV, br. 591/1794.
173 HAV–AGV, br. 136/1793.
174 HAV–AGV, br. 723/1793.
175 HAV–AGV, br. 1016/1795.
176 MOL, Kamara–E–75–1799–45 es 46.
177 MOL, Kamara–E–75–1799–45 es 46.

ranija ruševna prostorija. Tome u prilog dostavljeno je i mišljenje zidarskog majstora F. Losserta od 13. prosinca 1798. u vezi s naknadno traženim povećanjem zapremine kuće. Lossert sa svoje strane svjedoči da ne će biti na štetu ako se njegov plan za kuću Joannesa Farendlaha poveća jer to ne će smetati »dem Stadtthor Gebay...«.[178]

Ugarska dvorska komora dopisom od 18. lipnja 1799. godine dozvolila je da Joannes Farendlah sagradi uz Južna gradska vrata »Domum pro decore Civitatis...«[179]

Sačuvani su i troškovnici, koje je Lossert sastavio 29. siječnja 1799. godine i koji glase: »Troškovnik za dućan kod Donjih gradskih vratiju u kralj. i slob. gradu Varaždinu, gdje će se nad tim dućanom izvesti krovište. Potrebno je izvesti tri nova stupa-nosača i popraviti i povisiti staro zide, kao što je vidljivo iz priloženog plana pod A)[180].

Za zidarske radove je potrebna ukupna svota od 132 forinte.[181] Sačuvan je i Lossertov troškovnik za povećanje dućanskog prostora kod Donjih gradskih vratiju u kralj. i slob. gradu Varaždinu, kao što je vidljivo iz priloženog plana B)[182] na ukupnu svotu od 100 forinti.[183]

Oba spomenuta plana nalaze se u Državnom arhivu Mađarske u Budimpešti. Današnja zgrada na Trgu Slobode 7 obuhvaća čitavu zapreminu parcele, te je svoje arhitektonsko oblikovanje dobila tijekom prve polovice 19. stoljeća. Da se kuća s dućanom staklarskog majstora Joannesa Farendlaha doista nalazila na mjestu današnje na Trgu Slobode 7, svjedoči i točna lokacija te zgrade, koju u svome predračunu spominje tesarski majstor Simon Ignaz Wagner: »Predračun troškova potrebnih za izvedbu novog krovišta prema planu zidarskog majstora No. 474 od 1799. godine, koji se treba izvesti preko starog i novo izgrađenog dućana u unutarnjem gradu, kraj Donjih gradskih vratiju i to u obrambenom zidu kralj. i slob. grada Varaždina...[184] (Prilog, sl. na str. 40, 41 i 43)

Nakon što je Farendlahu bila odobrena izgradnja dućana uz Južna gradska vrata, moli i trgovac Ignaz Jungwirt 17. kolovoza 1799. godine gradski Magistrat da mu ustupi česticu prostora kod Južnih gradskih vratiju gdje bi on i njegov sin Joseph držali dućan. Gradski izaslanici izvještaju 11. rujna 1799. godine da bi se traženo zemljište moglo ustupiti moliteljima. Na temelju toga izrađuje F. Lossert nacrt za dućan Ignaza Jungwirta kod Zagrebačkih vratiju.[185] (Prilog, sl. na str. 39)

Nakon što je bila odobrena izgradnja dućana varaždinskim trgovcima Gallini, Jungwirtu i Farendlahu uz Južna gradska vrata, traži se loka-

178 HAV–AGV, br. 2501/1798.
179 MOL, Kamara–E–75–1799–45 es 46.
180 MOL, T–62, No. 808/1.
181 MOL, Kamara–E–75–1799–45 es 46.
182 MOL, T–62, No. 808/2.
183 MOL, Kamara–E–75–1799–45 es 46.
184 MOL, Kamara–E–1799–45 es 46.
185 HAV–AGV, br. 1617/1799.

cija i uz Sjeverna gradska vrata. Franciscus Lossert načinio je također tlocrt i za kuću uz Sjeverna gradska vrata 1801. godine.[186] Iste je godine Ugarska dvorska komora odobrila izgradnju »... Planum Aedificy in desiderato... ad portam Superiorem Viennensem sic Dictam...«[187] (Prilog, sl. na str. 42)

Lossert je izrađivao planove i za ostale javne zgrade kao npr. plan zgrade iz 1795. godine s legendom: »Project Plan eines Ziegler Hauses in Warasdin«.[188] (Prilog, sl. na str. 45)

Lossert je također izradio plan za mrtvačnicu na groblju kod Sv. Florijana i za to sastavio 20. ožujka 1797. godine predračun u visini od 726 forinti i 20 krajcara. Predračun za klesarske radove i taracanje poda sastavio je klesarski majstor Leopold Vieter.[189] Znamo da je mrtvačnica izgrađena tek 1799. godine, jer gradski kapetan izvješćuje Magistrat 9. prosinca 1799. godine da je za podizanje mrtvačnice na novom groblju kraj crkve sv. Florijana priredio vapno i kamenje.[190] (Prilog, sl. na str. 46)

Iako danas više nema traga toj zgradi, sačuvao nam se u Historijskom arhivu u Varaždinu Lossertov plan za tu zgradu.[191] Plan prikazuje malenu ali skladno proporcioniranu zgradu s još dosta prisutnim kasnobaroknim elementima (oblo svedena atika koja počiva na pužolikim volutama, tipični kasnobarokni kameni klesani ulaz) i klasicističkim pilastrima koji uokviruju glavno pročelje. Pročelje mrtvačnice donekle je nalik na zgradu bivše sinagoge u Kukuljevićevoj ulici, koja se, uz neke kasnije adaptacije, sačuvala do danas. Sinagoga je morala biti izgrađena svakako iza 1788. godine, jer se prema izjavi varaždinske židovske bogoštovne općine nalazila još u rujnu i listopadu te godine u kući kapetana Joannesa Goymerecza u »Vugerszkoj vuliczi«, tj. u kući koju je za grofa Chamaréa bio izgradio Joannes Adamus Poch.[192] Na žalost, iz sačuvanih arhivskih dokumenata ne može se saznati tko je bio projektant i graditelj zgrade varaždinske sinagoge u Kukuljevićevoj ulici.

Lossert je načinio i plan za gradsku gostionicu kod Dravskog mosta. Plan je datiran 26. svibnja 1796. godine i ima sljedeću legendu: »Plan zu den Städtischen Wirthaus bey der Drau«. Uz plan priložio je troškovnik za potrebne radove.[193] (Prilog, sl. na str. 44)

Franciscus Lossert bio je vrlo zaposlen zidarski majstor. Nalazimo ga na radovima u kući prebendara sv. Vida, u gradskoj gostionici na

186 MOL, T–62, No. 824.
187 MOL, Kamara–E–75–1801–11:32.
188 HAV–AGV, br. 1016/1795.
189 HAV–AGV, br. 809/1797.
190 HAV–AGV, br. 2388/1799.
191 HAV–AGV, br. 809/1797.
192 HAV–AGV, br. 596/1799.
193 HAV–AGV, br. 171/1798.

Dravi, pri popravku gradske pivovare u Graberju, na gradnji i procjeni građanskih kuća, na popravcima Južnih gradskih vratiju, krova novog Xenodochija, te na gradnji i popravcima ostalih zgrada koje su pripadale gradu Varaždinu.

Kod Franciscusa Losserta radili su kao pomoćnici Michael Trettner, Josephus Marfory, Michael Sariz[194], Michael Mugoschak[195], Georgius Kopanicz[196], Thomas Sefto[197], a kao zidarski paliri Bartholomeus Ranner[198], Anton Temell[199], Anton Robasz[200] i drugi.

Jedno od najznačajnijih sačuvanih Lossertovih djela je produženje kapele sv. Fabijana i Sebastijana u Varaždinu. Tu je kapelu godine 1777. temeljito obnovio Johann Michael Taxner, a Lossert je krajem 18. stoljeća produžio kapelu i izgradio pročelje. Godine 1796. sastavio je predračun »Mauer Meister überschlag über die Sevastiany Kirchen bey welcher zu Vergrösserung 3 Klafter lang darzubauen wie auch ein gemauerter Thurm angetragen...«[201] i priložio plan s tlocrtom, presjekom i pročeljem. Ugovor koji je sklopio 1799. godine s crkvenim starješinom te kapele glasi: »Endtes unterzeichneter verobligiere mich beygewogenen Sub B Plan und dössen Überschlag Sub A betreffende Maurer Arbeith, ohne Thurm und Sagrestey, vor die angezeigte Überschlag Summa 120 For. der Kirchen zur Bey Hilf anzunehmen, wie auch den Bau in gutten Stand herzustellen...3. Građevni materijal i težake morao je platiti grad Varaždin.[202]

Ako usporedimo plan koji je 1777. godine izveo tesarski majstor Simon Ignaz Wagner[203] prigodom temeljite Taxnerove obnove kapele sv. Fabijana i Sebastijana s planom produženja koji je načinio 1796. godine Franciscus Lossert, možemo jasno uočiti produženje crkvene lađe i novo predvorje, kao i sakristiju prizidanu s desne strane. (Prilog, sl. na str. 47)

Varaždinski historičar Ladislaus Ebner napominje da je 1799. godine započeto s radovima na povećanju kapele i gradnjom tornja. Ti su radovi zajedno s novim tornjem bili dovršeni 1800. godine.[204] Kanonska vizita od 18. studenoga 1808. navodi da je sakristija prigrađena sa sjeverne strane tek 1806. godine.[205]

194 HAV–AGV, br. 3048/1795.
195 HAV–AGV, br. 3050/1795.
196 HAV–AGV, br. 2924/1796.
197 HAV–AGV, br. 3237/1796.
198 HAV–AGV, br. 3049/1795.
199 HAV–AGV, br. 1864/1796.
200 HAV–AGV, br. 2924/1796.
201 HAV–AGV, br. 1464/1796.
202 HAV–AGV, br. 386/1799.
203 *Ivo Lentić*, Tri varaždinska tesarska majstora druge polovice 18. stoljeća, o. c., str. 18 + repr.
204 *Ladislav Ebner*, Historisch-Statistisch-Topographische Beschreibung der Königl. Freystadt Varasdin, Varasdin 1827, str. 144.
205 Varaždin, Župni ured sv. Nikole – dokumentacija.

Franciscusa Losserta nalazimo i kao graditelja novog župnog dvora u Kneginca, koji je potpadao pod varaždinsku crkvenu jurisdikciju. Lossert je sastavio 1796. godine troškovnik za novogradnju: »Überschlag über ein neu zu erbauenden Pfarrhof in Quegenitz, Gehörig unter das Löbl. Stadt Magistrat in Warasdin« na ukupnu svotu od 617 forinti i 9 krajcara, dok je predračun za potrebne klesarske radove podnio 1. travnja 1796. godine klesarski majstor Leopold Vieter.[206]

O tome je u Spomenici župne crkve sv. Magdalene u Kneginca sačuvan sljedeći podatak: »... 1796 – Sumptibus ex Cassae Civitatis Varasdinensis... cum etiam manuales laboratores, mense Aprili posita sunt fundamenta pro novo domo parochiali in Kneginecz errigendo, tecto provisi collaterales muri...«[207] Franciscus Lossert dovršio je gradnju novog župnog dvora 1797. godine[208], kada je kneginečki »Parochus die 29° Septembris cum sua suppeletile semet ad novam domum transtulit...«[209]

Franciscus Lossert nije samo izgradio novi župni dvor, nego je radio i na produženju župne crkve sv. Magdalene u Kneginca, te je o tome sastavio 11. travnja 1799. godine predračun za potrebne zidarske radove, dok je predračun za tesarske radove (tj. za popravak crkvenog krova i sanktuarija) sastavio tesarski majstor Simon Ignaz Wagner.[210]

O radovima na kneginečkoj župnoj crkvi sačuvan je i podatak u Spomenici te crkve koji glasi: »... 1800 – prolungata est Ecclesia... in ea longitudine, quam chorus modernus completitur, ad orgias quippe 2. et pedem 1. Cum prius orgias 7. pedem 2. tantum longa fuisset (:est itaque mode longa orgias 9. pedem 3. Lata vero orgias 3. pedem 1. police 2.:) Novo choro dejecto antiquo ligneo verminoso, murato errecto, et post denastum ad mediam orgiam, atque ad proportionatam altitudinem redactum Ecclesiae Murum, nova ex integro tecti sede apposita, imbricibusque contecta...«[211]

Franciscus Lossert načinio je i plan za novi župni dvor u Žabniku i sastavio 21. siječnja 1802. godine predračun za zidarske troškove u visini od 612 forinti i 7 krajcara.[212] Plan se nalazi u Historijskom arhivu u Varaždinu[213]. Do izgradnje, međutim, nije došlo, jer je troškovnik i plan za novogradnju župnog dvora u Žabniku kasnije podnio varaždinski zidarski majstor Urban Greiner. (Prilog, sl. na str. 48)

Losserta nalazimo 4. siječnja 1804. godine prilikom arondacije i izmjere zemljišta za gradnju »nove i sjajne palače«, koju je namjeravao

206 HAV–AGV, br. 1733/1796.
207 Kneginec, župna crkva sv. Magdalene – Liber memorabilium.
208 HAV–AGV, br. 2060/1797.
209 Kneginec, župna crkva sv. Magdalene – Liber memorabilium.
210 HAV–AGV, br. 757/1799.
211 Kneginec, Župna crkva sv. Magdalene – Liber memorabilium.
212 HAV–AGV, br. 1808/1802.
213 HAV–AGV, br. 1942/1805.

sagraditi grof Erdödy u Preradovićevoj ulici u Varaždinu. Ova još danas sačuvana jednokatna uglovna palača predstavlja kvalitetan primjer klasicističke velikaške palače iz početka 19. stoljeća. Kako je Lossert umro u Varaždinu već 31. svibnja 1804. godine u dobi od 56 godina[214], otpada ranija pretpostavka da je izveo gradnju Erdödyjeve palače.[215]

Prema tome, ostaje i nadalje otvoreno pitanje tko je bio graditelj, odnosno projektant ove najinteresantnije klasicističke palače iz početka 19. stoljeća u Varaždinu.

214 HAV–AGV, MUSVN.
215 *Ivy Lentić-Kugli*, Prilog datiranju nekih varaždinskih palača iz 18. i početka 19. stoljeća, VMIKH, o. c., str. 53–55.

VARAŽDINSKI ZIDARI I GRADITELJI U PRVOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA

Varaždinsko graditeljstvo prve polovice 19. stoljeća usko je povezano s urbanističkim razvitkom grada, sa širenjem stare gradske jezgre izvan svojih stoljetnih zidina, koje su se počele sistematski rušiti, a grabišta nivelirati od 1807. godine nadalje. S tim u vezi dolazi i do urbanizacije novostečenih prostora u tijeku prve polovice 19. stoljeća.

Nakon 1807. godine Varaždin nije više utvrđeni, zatvoreni grad u koji se moglo ući odnosno izaći jedino kroz dvoja gradska vrata, i to »Porta Civitatis superior« ili »Bečka vrata« i »Porta Civitatis inferior« ili »Zagrebačka vrata«. Doduše, već su 1773. godine bila probijena dvoja mala pješačka vrata, na zapadu »Opatička vrata« i na istoku grada tzv. »Dijačka vrata«. Ti pješački prolazi nisu, međutim, bili projektirani, a prema tome niti sposobni da propuste kolni promet, koji se sve žešćom snagom nahrupio u grad Varaždin, naročito nakon izgradnje prvog drvenog mosta preko Drave kod Varaždina (1783—1786), izuzetno važnog prometno-trgovačkog i ekonomsko-privrednog objekta.[216]

Od 1807. godine nadalje otvara se, dakle, grad Varaždin ponovno prema svojim drevnim predgrađima (od kojih je stara jezgra grada bila od sredine 16. stoljeća odvojena izgradnjom gradskih fortifikacija), te se konačno 1851. godine i administrativno spaja sa svojim predgrađima u jedan jedinstveni gradski organizam.

Kako je jezgra Varaždina tj. »Civitas interior«, odnosno utvrđeni grad »intra muros & moenia«, bio već gotovo u potpunosti izgrađen, morala se nova građevinska djelatnost razvijati uglavnom na tim novostečenim terenima, koji su bili dobiveni postupnim rušenjem gradskih fortifikacija i niveliranjem grabišta. Tako nastaju i nove gradske ulice kao Preradovićeva (Istočno grabište), Lenjinov trg (Kapucinšćak), Vrazova ulica (Zapadno grabište), Nazorova (Sjeverno grabište), Trg Republike (Banovina), a unutar drevne »Via fossata ambiens« još i ulice Bobićeva, Šenoina, Padovčeva, Maksima Gorkog, Lisinskova, Kačićeva i Canka-

[216] *Ivy Lentić-Kugli*, Drveni mostovi u Karlovcu i Varaždinu, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske (u tisku).

rova. U to se vrijeme sve snažnije razvija i jedna vrlo važna trgovačko-prometna arterija – današnja Kukuljevićeva ulica – kojom se od Dravskog mosta direktno dolazilo u centar grada na stari »Forum Civitatis«.

Nakon 1807. godine nestaje u arhitekturi Varaždina svakog traga kasnobaroknom stilskom izrazu, te dolazi do apsolutne dominacije tzv. »građanskog stila« ili klasicizma. U tom razdoblju (1807–1850.) prikazuje nam se taj stilski izraz u svojoj varaždinskoj varijanti kao izuzetno skladan, kvalitetan i funkcionalan. Karakteriziraju ga ukusna i suzdržana dekoracija pročelja obogaćena lezenama i prozori u obliku paralelograma uvučeni u zidnu plohu s jednostavnim ukrasima izvedenim u žbuci, a također i pročelja ukrašena nizom slijepih niša u koje su ukomponirani izduženi prozori nadvišeni lunetama. Kapije su jednostavno izvedene sa skladnim dovratnicima i nadvratnicima isklesanih u kamenu ili izvedenim u žbuci.[217] U tim je kućama (građansko-obrtničkim visokim prizemnicama ili trgovačkim jednokatnicama)[128] osobito skladno i udobno bio riješen raspored unutrašnjeg prostora, a također i dvorišni dio zgrade s arkadama u prizemlju i sjenovitim bašćama.

Kao i u doba rokokoa i kasnog 18. stoljeća, tako je i nadalje privatni život varaždinskih građana bio usretodočen uglavnom na interijer, na obiteljski život unutar kuće. Ta želja za zatvorenošću i zaklonjenošću privatnog i intimnog života zahtijevala je stoga i veću brigu i pažnju oko uređivanja stambenog i životnog prostora unutar zgrade što se logično protezalo i na dvorišni dio kuće, koji je za toplijih mjeseci postao integralni dio kućnog stambenog prostora. Stoga još i dandanas (doduše sve rjeđe) nalazimo ponegdje u staroj varaždinskoj jezgri skladna, udobna i intimna dvorišta osvježena zelenilom i cvjetnim lijehama.

Tek nakon sredine 19. stoljeća grade se velike trgovačke kuće i stambeno-najamne zgrade, kod kojih se maksimalna pažnja posvećuje što raskošnijem i pretencioznijem ukrašavanju i naglašavanju vanjskog pročelja. Ta će se nastojanja naročito naglasiti u drugoj polovici 19. stoljeća, u vrijeme mladog varaždinskog kapitalizma. Tada se u jezgri izgrađuju predimenzionirane monumentalne javne zgrade (npr. za banku na Trgu Narodnih heroja 2 i Gajevoj 1), kao i velike najamne stambene zgrade (npr. dvokatnica grofa Beroldingena u Kukuljevićevoj 10, zatim u Gajevoj 4 i 8 itd.) Kod svih tih zgrada značajno je (kao uostalom i kod ostalih zgrada iz tog razdoblja u drugim našim gradovima) da se maksimalna pažnja posvećivala što monumentalnijoj prezentaciji uličnog pročelja, a zapostavljalo se uređenje dvorišnog dijela zgrade. I raspored unutrašnjeg prostora zaostaje u pogledu udobnosti

[217] *I. Lentić-Kugli*, Varaždin nakon požara 1776. godine, Zagreb 1973, str. 64–65.

[218] *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 64–65 i 67.

i intimnosti za unutrašnjim prostorima zgrada i palača iz 18. ili prve polovice 19. stoljeća.

Glavni razlog toj promjeni shvaćanja, a prema tome i rješavanja unutrašnjeg prostora, bio je po svoj prilici u tome, što su varaždinske građanske kuće i velikaške palače 18. i prve polovice 19. stoljeća bile namijenjene stanovanju samo jedne građansko-obrtničke odnosno trgovačke ili velikaške obitelji, dok su velike najamne stambene zgrade iz druge polovice 19. stoljeća služile prvenstveno komercijalnoj svrsi, tj. iznajmljivanju stanova. Prema tome je i sva pažnja bila usredotočena na glavno pročelje sa željom da se naglasi izuzetna funkcija same zgrade odnosno socijalni položaj stanara, dok se ostalim prostorijama poklanjala vrlo mala pažnja i briga u smislu estetskog oblikovanja ovih, od pogleda ulice i javnosti skrivenih i zaklonjenih prostora.

U prvoj polovici 19. stoljeća izgrađuju se na novostečenim terenima u Varaždinu brojne skladne građansko-obrtničke kuće i trgovačke jednokatnice, koje se odlikuju većim dimenzijama i brižljivijom arhiktonskom obradom pročelja (npr. kuća trgovca Lovrenchicha u Kukuljevićevoj 15 sagrađena oko 1818. godine, kasnije adaptirana u stilu secesije, zatim kuća trgovca Pustha u Kukuljevićevoj 9, sagrađena oko 1823. godine, a također i monumentalna jednokatna trgovačka kuća Ernesta Perka u Vrazovoj ulici 27, sagrađena između 1807. i 1812. godine).[219]

Od objekata javne namjene, sagrađena su poznata varaždinska svratišta kao npr. »K zlatnom janjetu« u Kukuljevićevoj 17, »K divljem čovjeku« u Kukuljevićevoj 6 i druga[220], te zgrada nove varaždinske škole na Trgu Slobode izgrađena 1842. godine.

Najvredniji primjerci varaždinske varijante građanskog stila ili klasicizma sačuvani su još i danas u obiteljskim visokim prizemnicama u Preradovićevoj 23 i 25.[221]

Primjer samostojeće vile okružene parkom u stilu zakašnjelog empirea nalazimo sačuvan u centralnom dijelu klasicističke vile varaždinskog liječnika dra Guglielmusa Müllera u Cesarčevoj 10. Dr Müller bio je i začetnik najljepšeg parka u Varaždinu nastalog na južnom grabištu.[222]

Arhitektura nastala tijekom prve polovice 19. stoljeća na novostečenim terenima i u samoj varaždinskoj jezgri, u potpunosti se stopila s arhitekturom drevne jezgre ostvarivši našu najvredniju barokno-rokoko-klasicističku povijesnu urbanu cjelinu u Jugoslaviji.

Tek krajem 19. stoljeća dolazi u urbanoj jezgri grada Varaždina do prvih drastičnih nesuglasica između zatečene visokoprizemne odnosno jednokatne arhitekture i novih predimenzioniranih objekata, koji su

[219] *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 74 i 78.

[220] *Ivy Lentić-Kugli*, Prilog poznavanju varaždinskih svratišta, gostionica i kavana i 18. i prvoj polovici 19. stoljeća, GMV, br. 5, Varaždin 1975, str. 55–57.

[221] *I. Lentić-Kugli*, Varaždin nakon požara, o. c., str. 67 i 78.

[222] *M. Mirković*, o. c., str. 53.

još k tome bili smješteni na najatraktivnijim lokacijama stare jezgre, često na mjestima porušenih vrijednih palača iz 18 stoljeća. Tako je npr. na mjestu palače zagrebačkog biskupa u Gajevoj 1 izgrađena pretenciozna historicistička dvokatnica (danas kino »Gaj«), a njoj nasuprot, i to tik do Vijećnice, uglovna dvokatnica banke s nametljivim erkerom (danas »Samoposluživanje« i ljekarna) sagrađena na mjestu porušene kasnobarokne palače Roka pl. Czinderyja. Ove dvije zgrade s kraja 19. stoljeća (da ne spominjemo ostale unutar jezgre) zauvijek su svojom historicističkom nametljivošću poremetile intimni i smireni sklad drevnog varaždinskog »Foruma«.

U vezi s intenzivnom građevnom djelatnošću u prvoj polovici stoljeća javlja se u Varaždinu velik broj zidarskih palira i pomoćnika koji su bili zaposleni kod tadanjih najznačajnijih varaždinskih zidarskih majstora i poduzetnika Urbana Greinera, Vincentiusa Dankha, Johanna Georga Reicha i Franciscusa Arnolda.

Već 1806. godine na izradi plana za rušenje gradskih fortifikacija i niveliranja grabišta, a logično i s podizanjem prvih stambenih objekata na novostečenim prostorima, surađuju i tadanji najpoznatiji varaždinski zidarski majstori Urban Greiner i Gregorius Lopich.

Uz Greinera javlja se tijekom prve polovice stoljeća i Vincentius Dankh s brojnim pomoćnicima, zatim Johann Georg Reich, koji nakon Greinerove smrti 1823. godine vodi kao poslovođa njegov zidarski posao. Kao posljednji među tim zidarskim majstorima javlja se 1831. godine Franciscus Arnold, koji kao zidarski majstor djeluje u Varaždinu sve do svoje smrti 1870. godine.

Osim ovih spomenutih majstora, djelovali su u Varaždinu u prvoj polovici stoljeća još i brojni zidari kao npr. sin Gregora Lopicha, Joannes Lopich, zatim Josephus Kovachich, Matthias Sharman, Simon Droscher, Franciscus Grabuschnig, Godefriedus Siegert i mnogi drugi. Kao i Franciscus Lossert, tako su i Gregor Lopich, Simon Droscher i Matthias Sharman pripadali starijoj generaciji varaždinskih zidara, koji su svoju zidarsku djelatnost u tome gradu započeli još 80-tih godina 18. stoljeća. U mlađoj generaciji varaždinskih zidara koja u potpunosti već pripada 19. stoljeću, ističu se Urban Greiner, Vincentius Dankh, Johann Georg Reich i Franciscus Arnold, te ćemo će s njihovom građevinskom djelatnošću detaljnije pozabaviti.

URBANUS GREINER

Bio je porijeklom Štajerac, rođen oko 1761. godine. U Varaždin dolazi prije 1797. godine i već tada kupuje kuću »In villa Capronczensi«, a 1799. godine moli varaždinski Magistrat da ga primi kao građanina[223].

[223] HAV–AGV, br. 2449/1799.

Kako je htio dobiti vojno namještenje, položio je u Zagrebu 1803. godine propisani ispit za zidara, i svjedodžbu o položenom ispitu poslao varaždinskoj brigadnoj komandi u Bjelovar.[224] Greiner već 16. travnja 1804. predlaže svoj predračun za popravak gradske ciglane u Varaždinu[225] i procjenjuje zidarske radove na kući pokojnog grofa Josephusa Draškovića na Trgu Narodnih heroja 3 (palača Drašković-Nadasdy) na svotu od 7.123 forinte[226], dok 16. studenoga iste godine podnosi račun za izvršene radove za pravljenje kuhinje u bivšoj palači grofa Draškovića na svotu od 31 forinte i 48 krajcara, te potvrđuje isplatu računa.[227]

Iste 1804. godine predlaže Greiner 28. kolovoza predračun za popravak stana gradskog bilježnika u Sjevernim gradskim vratima (današnja tzv. Lisakova kula) na 16 forinti i 30 krajcara.[228]

Godine 1805. radi Greiner na popravku ruševnih gradskih zgrada za ukupnu svotu od 1059 forinti i 15 krajcara.[229]

Urban Greiner sastavlja 17. lipnja 1805. godine predračun za nove stube u župnom dvoru sv. Nikole (»Über die Erbaung einer neuen Stiegen im Pfarrhof in Warasdin, wie durch die dermalige angebaute Stiegen an Kuchel Gewölb gefährlich ist, und auch schon wirklich die ober Zimmer gewölbungen Schaden gelitten haben . . .«)[230]

Dne 11. veljače 1805. godine podnosi predračun za popravak dijela varaždinske Vijećnice »... Im Rathaus der Arrest zu vergrössern und in Theile ab zutheilen, beye Porkolab ein Zimmer zu richten wo voran eine Mauer ausgeführt und in der Mauer ein Kamin ausgebrochen werden soll . . .«[231]

Iste godine sastavlja i predračun za popravak »Sjevernik vratiju« u kojima »... ist oben der Stiegen ganz neu einzudecken, auch die Stiegen Mauer auswendig zu verputzen, auch das ... Keller Gewölb auszubessern und auf dem Gang ein Fenster Stock ein zu mauern . . .«[232]

Greiner je, kao i ostali varaždinski zidarski majstori, vršio zidarske poslove i izvan Varaždina. Tako je sa svojim pomoćnicima radio za Čakovečku gospoštiju 1805.[233] i 1808. godine[234]. Godine 1805. nalazimo ga na zidarskim radovima u Varaždinskim Toplicama i Lubregu.[235]

[224] HAV–AGV, br. 2254/1803.
[225] HAV–AGV, br. 983/1804.
[226] HAV–AGV, br. 1504/1804.
[227] HAV–AGV, br. 67/1805.
[228] HAV–AGV, br. 1811/1804.
[229] HAV–AGV, br. 436/1805.
[230] HAV–AGV, br. 1942/1805.
[231] HAV–AGV, br. 1942/1805.
[232] HAV–AGV, br. 1942/1805.
[233] HAV–AGV, br. 1127/1805.
[234] HAV–AGV, br. 1330/1808.
[235] HAV–AGV, br. 1127/1805.

Tada su kod njega radili kao zidarski pomoćnici Ignatius Ebner, Matthias Sharman, Ignaz Kistell i drugi.[236]

Grad Varaždin je sklopio 30. kolovoza 1805. godine s Urbanom Greinerom ugovor za kompletan popravak župnog dvora sv. Nikole u Varaždinu, koji je prema priloženom predračunu iznosio 780 forinti.[237] Čini se da Greiner nije svoj posao izvršio baš na najkorektniji način, jer se već 4. listopada 1805. godine tuži župnik Josephus Dominich da Greiner »svoj posao loše obavlja i da upotrebljava staru ciglu i slabu građu, dok ciglu određenu za župni dvor odnosi drugamo...«[238] Urban Greiner podnosi 1805. godine i svoj predračun za taracanje ulica u Varaždinu, i to »ulicu od Patačićeve kuće do mosta i od Uršulinske crkve do kuće Sermage.«[239]

Novogradnja župnog dvora u Žabniku bila je već ranije zaključena, te je u tu svrhu Franciscus Lossert izradio 1802. godine plan za novi župni dvor.[240] Do izvedbe Lossertova plana nije došlo, te je izgradnja župnog dvora u Žabniku povjerena Urbanu Greineru, koji podnosi novi predračun za potrebne zidarske i ostale obrtničke radove. Predračunu prilaže i plan za novi župni dvor. Taj plan predstavlja tiskani predložak, koji se primjenjivao za gradnju župnih dvorova u Ugarskoj i Hrvatskoj. Greiner je u taj tiskani predložak samo upisao ime mjesta Žabnik.[241] Čak je formular za ispunjavanje predračunskih troškova bio tiskan, te ga je Greiner samo ispunio potrebnim podacima. (Prilog, sl. na str. 49)

Kao što je već ranije spomenuto, sudjelovao je Greiner zajedno s Gregorom Lopichem na izradi plana za rušenje gradskih fortifikacija i uređenje novostečenih gradskih prostora. Posve je sigurno da je kao tadanji najjači varaždinski zidarski poduzetnik (uz Vincentiusa Dankha) gradio i niz stambenih zgrada za varaždinske građane na tim novim parcelama.

Iz godine 1816. sačuvan je originalan Greinerov plan, koji prikazuje jednu zgradu u Varaždinu.[242] (Prilog, sl. na str. 50)

Urbanus Greiner izradio je 12. kolovoza 1817. godine plan za unutarnje preinake prostorije prizemlja stare jezgre varaždinske gradske Vijećnice. Plan se sastojao u »probijanju prozora i vratiju, te o podzidavanju za postavljanje kamina u prvom katu. Lijepo se međutim vide stari debeli nosivi zidovi Vijećnice i jedna prigrađena prostorija u Gajevoj ulici za koju međutim ne kaže kada je nastala. Ta prigradnja vidljiva je i na vanjskoj zapadnoj fasadi i na produljenom krovu.«[243]

236 HAV–AGV, br. 1127/1805.
237 HAV–AGV, br. 1189/1805.
238 HAV–AGV, br. 1783/1805.
239 HAV–AGV, br. 1942/1805.
240 HAV–AGV, br. 1942/1805.
241 HAV–AGV, br. 1942/1805.
242 MAV–AGV, Planoteka, br. 494.
243 *Mira Ilijanić*, Dokumentacija gradske Vijećnice u Varaždinu, Zbornik zaštite spomenika kulture, Beograd 1964, str. 193, repr. 3.

Greiner je 1817. godine bio cehmeštar varaždinskog zidarsko-klesarsko-tesarskog ceha, ali članovi ceha nisu s njegovim radom bili zadovoljni. Na sjednici ceha 14. ožujka 1819. godine smjenjuju ga s dužnosti cehmeštra, a kako se on ni nakon tri puta ponovljenog poziva nije odazvao toj skupštini, određeno je da se cehovska ladica otvori po bravaru.[244]

Iz Greinerova podneska 18. travnja 1818. godine vidljivo je da je za grad Varaždin načinio plan za izgradnju novog gradskog magazina i prijedlog za uređenje nekih novih ulica u gradu.[245]

U vezi s Greinerovim prijedlozima za planiranje i uređenje gradskih nasipa i grabišta dolazi do spora s gradskim inženjerom Josephusom Erdelyjem.[246]

Zbog radova na uređenju unutarnjih prostorija Vijećnice, koje je Greiner obavljao 1817. godine, zidarski majstori Vincentius Dankh i Joannes Lopich u svom podnesku gradu Varaždinu napominju »da se Greiner nije u potpunosti držao građevnog plana.«[247]

Još 1818. godine nalazimo Greinera prilikom procjene na imanju Jurketinec, koje je pripadalo grofu Aleksandru Erdödyju. Za te je radove primio 45 forinti.[248]

Greiner se spominje i 1821. godine, i to prilikom temeljite predgradnje svratišta u Varaždinskim Toplicama (Konstantinov dom), za koju je planove izradio zagrebački zidarski majstor Bartol Felbinger. Kako je, međutim, Felbinger bio preskup, pregovarao je Zagrebački kaptol i sa Greinerom, koji je onda prema Felbingerovim planovima izveo 1822. godine temeljitu pregradnju tog značajnog objekta.[249]

Greiner je umro u Varaždinu 14. srpnja 1823. godine.[250]

Greinerovom smrću ne prestaje i djelatnost njegove zidarske radionice, jer kako navodi prof. M. Mirković »Greinerov posao je nastavio očito netko iz njegove porodice jer podaci iz 1827 godine navode samo spomenutu dvojicu kao zidarske majstore od kojih Greiner ima trideset, a Dankh četrdeset pomoćnika i dva naučnika.«[251] Stvar je, međutim, bila sljedeća: Greinerova udovica Terezija nastavila je nakon muževljene smrti voditi poduzeće, i to uz pomoć njegova zidarskog pomoćnika Johanna Georga Reicha. Već 1825. godine željela je Terezija da se uda za svog poslovođu ako bude primljen kao majstor u ceh.[252]

244 HAV–AGV, br. 2317/1819.
245 HAV–AGV, br. 237/1819.
246 HAV–AGV, br. 237/1819.
247 HAV–AGV, br. 257/1819.
248 MAV, Fond Erdödy, akt br. 859/1818.
249 *Lelja Dobronić*, Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba, Zagreb 1971., str. 85 i 101.
250 HAV–AGV, MUSVN.
251 *Marija Mirković*, O spajanju unutrašnje varoši i gradskih predgrađa Varaždina, GMV, br. 2–3, 1962–1963, str. 57.
252 HAV–AGV, br. 172/1825.

Zidarski pomoćnik Johann Georg Reich vodi kao poslovođa zidarski posao udovice Terezije Greiner po svoj prilici do 1836. godine, tj. dok i sâm konačno nije postao zidarski majstor.[253]

VINCENTIUS DANKH

Vincentius Dankh bio je porijeklom Mađar, rođen oko 1783. godine. U Varaždin je došao prije 1817. godine s obzirom na to da je već 1. ožujka 1817. postao varaždinski građanin.[254]

Već oko 1818. godine gradi Dankh vlastitu kuću u ulici Ive Lole Ribara 7, koja je i danas sačuvana, ali pregrađena 1910. godine.[255] Na planu za pregradnju palače Zakmardijeva sjemeništa u gimnaziju potpisuje se Dankh u prosincu 1820. godine kao »Bürgerlicher Maurermeister«[256]. Godine 1821. gradi u Varaždinu zgradu za predionicu svile.[257]

Kao i ostali varaždinski zidarski majstori, radio je Dankh i izvan Varaždina. Tako ga nalazimo 1822. godine u Koprivnici gdje je još prije te godine izradio plan za zgradu oružane (Zeughaus) i potpisao ga Vincenz Dankh. Plan je bio revidiran »bey der K. Ung. Landes Bau Direction in Ofen in November 1822.«[258]

Godine 1824. izradio je Dankh plan za prigradnju Robaszove kuće zgradi varaždinske Vijećnice, ali se taj plan bio izgubio, pa se kasnije pronašao.[259]

Dankh se spominje 1826. godine i prilikom gradnje kurije u Sesvetskom Kraljevcu, za koju je plan bio izradio zagrebački graditelj Juraj Eyther. Kako je došlo do nesuglasica između Eythera i Zagrebačkog kaptola, raskida Kaptol ugovor s Jurjem Eytherom i želi sklopiti novi ugovor s Vincentiusom Dankhom.[260]

Dankh je 1827. godine bio cehmeštar varaždinskog zidarsko-klesarsko-tesarskog ceha.[261]

Godine 1827. dolazi do oštrog sukoba između njega i zidarskog pomoćnika i poslovođe Terezije Greiner, Johanna Georga Reicha. Dankh je tužio Reicha varaždinskom Magistratu zbog toga što je po uputi gradskog fiskusa Matthiasa Kollera prekopirao Danhov plan za adaptaciju gradske pivovare. Taj plan dostavljen je na potvrdu Ugarskoj dvorskoj

[253] HAV–AGV, br. 1533/1836.
[254] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga.
[255] *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 37.
[256] *M. Mirković*, o. c., str. 57, bilj. 73.
[257] HAV–AGV, br. 1304/1821.
[258] MOL, T–62, No. 862.
[259] HAV–AGV, br. 4223/1836. – Plan u Gradskom muzeju Varaždina, (sign. GMV–K–9).
[260] *L. Dobronić*, o. c., str. 28 i 101.
[261] *M. Mirković*, o. c., str. 56.

komori, dok je originalni Dankhov plan zadržan u Magistratu i nije mu bio vraćen.[262]

Dne 24. ožujka 1830. godine sklapa Dankh s varaždinskom Tridesetnicom ugovor za zidarske radove na zgradi Tridesetnice u Varaždinu.[263]

Kako ugovorene radove nije na vrijeme izvršio, obratila se varaždinska Tridesetnica 21. kolovoza 1830. godine Magistratu s tužbom »da se ovdašnji zidarski majstor Vinzenz Dankh obvezao na temelju točke 3. Ugovora da će sve svoje obveze u pogledu zgrade ovdašnje Kraljevske Tridesetnice potpuno dovršiti tijekom ljetnih mjeseci. Ovaj je rok prošao već prije nekoliko dana...« Zbog toga što Dankh svoj posao nije na vrijeme izvršio, iako je od erara primio predujam u visini od 680 forinti, zahtijeva Tridesetnica da se na njegovu imovinu uknjiži primljeni predujam.[264]

Osim u Koprivnici, obavljao je Dankh zidarske radove i u trgovištu Nagy Kanisza. O tim njegovim radovima piše sudac toga trgovišta Babochay varaždinskom Magistratu 20. prosinca 1833. godine: »Netom je prije dva mjeseca otišao neki Vinko Dank zidar, koji je od prilike prije godinu dana na zahtjev nekih ovdašnjih ljudi ovamo došao iz Varaždina i podigao nekoliko zgrada, ali nije platio onima od kojih je uzimao potreban materijal za gradnju i kod kojih se hranio, već je tajno pobjegao i otišao u Varaždin. Zato se uljudno i službeno moli slavni magistrat da provede s rečenim Dankhom zidarom suočenje pred gradskim magistratom, kako bi se s njegovim vjerovnicima, i onima od naših stanovnika kojima on prema njihovim izjavama duguje, provela što prije nagodba...«[265]

Kako se dogradnja i pregradnja Robaszove kuće u Varaždinu nije izvršila prema planu koji je Dankh bio izradio 1824. godine, nego prema planu Franciscusa Arnolda iz 1833. godine, tuži se Dankh 11. prosinca 1836. godine Magistratu zbog toga »što se gradska kuća, nije pregradila prema njegovu planu, koji je bio odobren i prihvaćen, nego prema planu Franciscusa Arnolda«. U svojoj tužbi kritizira greške koje je Arnold počinio prilikom te gradnje 1833. godine.[266]

Zidarski majstor i poduzetnik Vincetius Dankh umro je u Varaždinu 5. svibnja 1837. godine.[267]

JOHANN GEORG REICH

Johann Georg Reich bio je »extraneus«, rođen oko 1795. godine. Nije točno poznato kada je došao kao zidarski pomoćnik u Varaždin. Do-

[262] HAV–AGV, br. 609/1827.
[263] HAV–AGV, br. 3074/1830.
[264] HAV–AGV, br. 2213/1830.
[265] HAV–AGV, br. 3912/1833.
[266] HAV–AGV, br. 4223/1836.
[267] HAV–AGV, MUSVN.

duše, sačuvan je jedan zanimljiv plan za zgradu paviljonskog tipa potpisan: »Gezeichnet in Warasdin den 27en August 1815 durch Joannes Reich Maurergesell«.[268] Međutim, neke činjenice iz Reichova života dozvoljavaju da se posumnja je li Reich zaista već 1815. godine izveo taj plan u Varaždinu. Reich je, po svoj prilici, već prije 1823. godine bio namješten kao pomoćnik kod varaždinskog zidarskog poduzetnika Urbana Greinera, jer nakon majstorove smrti radi kao poslovođa kod njegove udovice Terezije. Terezija se za njega htjela udati već 1825. godine ako bude primljen kao majstor u varaždinski ceh.[269] Za to je bilo potrebno da se Reich oslobodi propisanog »vandrovanja«. U tome smislu poslala je Terezija Greiner molbu čak kralju, ali se pri tome poslužila lažnim podacima i krivotvorenim ispravama svog poslovođe Reicha, koji se zapravo zvao Georg, a ne Joannes.[270] Stoga i Ugarsko namjesničko vijeće negativno rješava njenu molbu.[271] (Prilog, sl. na str. 53)

Čini se da se Reich poslužio u neku ruku »krivotvorenjem« i pri izradi plana za adaptaciju gradske pivovare u Varaždinu, koji potpisuje kao »Sig. Warasdin den 15ten Dezember 1826 – Johann Reich«[272]. Plan krovišta za zgradu pivovare načinio je varaždinski tesarski majstor Vincentius Sztanko.[273] Upravo zbog tog plana tuži ga varaždinski zidarski majstor Dankh, tvrdeći da je Reich po nagovoru gradskog fiskusa Matthiasa Kollera prekopirao njegov plan, te da je ta Reichova kopija poslana na odobrenje višim vlastima.[274] (Prilog, sl. na str. 55)

Johann Georg Reich obavljao je 1829. godine kao poslovođa Terezije Greiner i zidarske radove na župnoj crkvi u Žabniku.[275] Godine 1834. načinio je arhitektonski snimak župne crkve »sub titulo Beatae Mariae Virginis ad Nives« u selu Ljubešćici u križevačkoj županiji[276]. U crkvi je trebalo postaviti novo krovište i prekriti ga crijepom umjesto drvenih dašćica, te učvrstiti nosive zidove crkve. Reich je sastavio troškovnik »za župnu crkvu u Ljubešćici za učvršćivanje glavnih nosivih zidova i dvaju vatrobranih zidova, te zidova kod sakristije prema planu A). Bilo je potrebno učvršćivanje glavnog pročelja i ostalih vanjskih zidova, zatim dvaju vatrobranih zidova na pročelju kod tornja, a kod sakristije nanovo sazidati oba vatrobrana zida...« Troškovnik je sastavio u Varaždinu 14. veljače 1834. godine i potpisao ga kao »Joh. Georg Reich Maurer Meister«[277]. Plan za novo krovište župne crkve u Ljubešćici sastavio je u Varaždinu 15. veljače 1834. godine tesarski majstor Vincenz Sztanko.[278] (Prilog, sl. na str. 52)

Iako se Johann Georg Reich potpisao na arhitektonskom snimku župne crkve u Ljubešćici kao »Maurermeister«, bio je tada još uvijek samo zidarski pomoćnik i poslovođa Terezije Greiner. Zidarski majstor postao je tek 1836. godine, kako je vidljivo iz izvještaja Joannesa Staudingera od 3. svibnja 1836. godine upućenog varaždinskom Magistratu, u kome on javlja da zidarski palir Johann Georg Reich, koji je pridonio sve potrebne dokumente i time dokazao svoje sposobnosti, moli da bude primljen kao majstor u ceh.[279]

Među varaždinske građane primljen je Reich tek 9. ožujka 1838. godine.[280]

Kod Johanna Georga Reicha radili su 1840. godine kao zidarski pomoćnici Michael i Joannes Stromayer, Blasius Malpro, Franciscus Kum, Marcus Saurer, Josephus Prokesek i Josephus Haller.[281]

Svi su oni, nakon što su u Varaždinu načinili dugove, pobjegli bez putnice i dozvole svog poslodavca i otišli u Zagreb, gdje su se zaposlili kod zagrebačkog zidarskog majstora Bartola Felbingera. Reich stoga moli 15. rujna 1840. godine varaždinski Magistrat da o tome obavijesti Magistrat u Zagrebu kao i Zagrebačku županiju, te da se njegovi odbjegli zidarski pomoćnici dopreme u Varaždin radi utjerivanja počinjenih dugova.[282]

Zagrebački magistrat je 3. studenoga 1840. godine odgovorio da je zidarske pomoćnike Michaela i Franciscusa Stromayera, Marca Saurera i Josephusa Prokeseka dao dopremiti u Varaždin.[283]

Johann Georg Reich bio je godine 1848. već teško bolestan, kako to saznajemo iz njegova pisma varaždinskom Magistratu koje glasi:

»Slavno Poglavarstvo! Polag čeoničkog priznanja ovde pod 1. u verovrednom prepisu priležnoga postigao sam dne 27. Lipnja 846 putem dražbe popravlanye župničke ovdašnje kuće na 278 forinte i 30 x srebra i posao sam jošte godine 847 dovršio. Pošto pako u račun prerečenog posla samo 68. for. 30 x srebra iz blagajne domače bi primio ... u žalosnom starosti položaju stavljen, te nemogavši, poradi ubožtva moga dalje nadomirenje dela moga očekivati S. Poglavarstvo pokorno molim

[268] HAV, Planoteka, br. 459.
[269] HAV–AGV, br. 171/1825.
[270] HAV–AGV, br. 42/1828.
[271] MAV–AGV, br. 1476/1828.
[272] MOL, T–62, No. 879/2.
[273] MOL, T–62, No. 879/1.
[274] HAV–AGV, br. 609/1827.
[275] HAV–AGV, br. 2018/1835.
[276] Podatak zahvaljujem dr Đurđici Cvitanović – sign. AH, Ugarsko Namjesničko vijeće. Departamentum eccl. saec. br. 167/1838. – kut. br. III.

[277] AH, Ugarsko namjesničko vijeće – Departamentum Eccl. saec., br. 201/1837., kutija br. IV.
[278] AH, Ugarsko namjesničko vijeće – Departamentum Eccl. saec., br. 201/1837., kutija IV.
[279] HAV–AGV, br. 1533/1836.
[280] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga.
[281] HAV–AGV, br. 3103/1840.
[282] HAV–AGV, br. 3103/1840.
[283] HAV–AGV, br. 3738/1840.

– da blagajni domačoj poradi izplaćanja ostalih 210 for. srebra shoda nalog podeliti izvoli.

Slavnoga Poglavarstva

Sluga pokorni
Juraj Reich
Zidarski Meštar«[284]

Zidarski majstor Johann Georg Reich umro je u Varaždinu 1. studenoga 1851. godine od sušice.[285]

FRANCISCUS ARNOLD

Franciscus Arnold bio je rodom Varaždinac »gremialis civis filius[286],« rođen oko 1805. godine.[287] Za sada nam nije poznato kod koga je izučio zidarski zanat.

Kao zidar djeluje u Varaždinu već uoči 1831. godine, jer je tada izradio plan za neku kuću na Ledinama.[288] (Prilog, sl. na str. 54)

Godine 1833. nalazimo Franciscusa Arnolda u Zagrebu gdje je polagao majstorski ispit. Komisija zagrebačkog zidarsko-klesarsko-tesarskog ceha ocijenila je 4. svibnja 1833. godine da je »majstorsko delo zidara Franje Arnolda iz Varaždina dobro.«[289] Prema tome je Franciscus Arnold postao zidarskim majstorom 1833. godine. Kao takav potpisuje se i na planu prigradnje Robaszove kuće na gradsku Vijećnicu iz 1833. godine. Taj plan ima legendu: »Plan der neuen Umstaltung, des, an das Rathaus der Königlichen Freystadt Warasdin anstossenden ehemaligen Robassischen Hauses.« Prikazuje tlocrt Robaszove kuće kupljene od grada i shematski naznačena tlocrtne obrise zgrade Vijećnice, a također i »Project des bestehenden Rathauses.« (Prilog, sl. na str. 56)

Plan zidarskog majstora Franje Arnolda za adaptaciju Robaszove kuće u Gajevoj ulici iz 1833.[290] »sačuvao nam se u varaždinskom Gradskom Muzeju, a kako je ona adaptirana za potrebe varaždinskog magistrata može se kao sigurno uzeti da je tada pripojena i Robaszova kuća, pa prema tome Vijećnica od tog vremena imade uglavnom onaj oblik koji je do danas sačuvala«.[291] (Prilog, sl. na str. 57)

Nakon smrti pećara Robasza, kuću posjeduje još i 1819. godine njegova udovica Anna[292], te je prema tome zgrada kupljena od grada za stan bilježnika između 1820. i 1824. godine.

284 HAV–AGV, br. 3415/1848.
285 HAV–AGV, MUSVN.
286 HAH–AGV, Album civium.
287 HAV–AGV, popis iz 1840. god.
288 *M. Mirković*, o. c., str. 57, bilj. 75, Plan: GMV–K–6.
289 HAV–AGV, br. 1397/1833.
290 *M. Mirković*, o. c., str. 57, bilj. 75, Plan: GMV–K–10.
291 *M. Ilijanić*, o. c., str. 193.
292 HAV–AGV, Protocolla Fassionum, P. F., 1819, str. 425/426.

U vezi s radovima na adaptaciji bivše Robaszove kuće moli Franciscus Arnold već prije 14. siječnja 1835. godine varaždinski Magistrat da mu isplati zaslužbu: »... kako je prigradnja na postojeću gradsku kuću već nekoliko mjeseci dogotovljena (izuzev nekih malenkosti koje nisu mogle biti izvršene zbog nedovršenih obrtničkih radova), moli niže potpisani najponiznije Slavni magistrat da mu isplati još dužnu svotu od 650 forinti ...«[293]

Na tu prigradnju tuži se Vincentius Dankh 11. prosinca 1836. godine i 23. siječnja 1837. godine kritizira Arnoldovu izvedbu i njegov troškovnik: »... protiv majkavosti troškovnika podnesenog pod br. 986/1833 Slavnom magistratu, kao i protiv plana zidarskog majstora Franza Arnolda i to zbog toga što on nije izveo nekoliko nosivih zidova spomenutih u troškovniku kao i zbog pogrešnog izračunavanja ukupnih troškova ...«[294]

Komisija, kojoj je prisustvovao uz Vincentiusa Dankha Johann Georg Reich i Franciscus Arnold, konstatirala je »... quod Franciscus Arnold gremialis Murariorum Magister qui iuxta pretium mediante licitatione devalvatoria defixunt, exaedificationem, illius partis domus Praetorea quae recentius pro habitatione Notarii extructa fuit, iuxta sibi praesentatum per Ampl. Magistratum & Senatum approbatam Planum peragendam habens, ab eodem hoc Plano in nonnulis deviando, complures Muros principales quod iuxta idem promemoratam Planum extruendos habuisset, errigere simpliciter neglexit ...«, i dalje »... in reliqui siquidem, idem Francisco Arnold occasione extructae hujus noviori partis domus Praetorea cum Domino ejusdem Domo vicino Pharmacopolo & Civitatis hujus Assessore Johanne Halter in eo convenisset quod murum (vulgo Feier Mauer) qui antehac domum Robaszianam a domo Halterianae secernebat occasione exaedificitione dirutum, propris expensi, materialibus Civitatis, extruere debeat ...«[295]

Franciscus Arnold obavljao je zidarske radove i izvan Varaždina. Tako je u Koprivnici 1. rujna 1836. godine sastavio »Troškovnik i predračun za potrebne zidarske radove za gradnju jednog mosta sa zidanim mostobranima preko gradskog grabišta u kraljevskom slobodnom gradu Koprivnici temeljem priloženog plana pod Litt. B.« s potpisom Franz Arnold Maurermeister. Troškovnik za tesarske radove sastavio je i potpisao varaždinski tesarski majstor Georgius Holzheim.[296]

Sačuvan je i Arnoldov plan za spomenuti most koji nosi legendu: »Plan einer neu zubauen angetragener Brücke über den Stadt Graben der Königl. Freystadt Kopreinitz« i signiran je u donjem desnom uglu: »Franz Arnold Maurermeister zu Warasdin«.[297] (Prilog, sl. na str. 58)

293 HAV–AGV, br. 109/1835.
294 HAV–AGV, br. 938/1837.
295 HAV–AGV, br. 938/1837.
296 MOL, Kamara–E–75–Civit.–1845–50 1055/1.
297 MOL, T–62, No. 936/1.

Plan izgranje tog »pons maior super fossato praesidiali septentrionali« u Koprivnici, koji će se graditi »super structura pontui necessarium novum planum, et sumptuum projectum medio Murarii Magistri Varasdinensis Arnold, et Asciarii Magistri aeque Varasdinensis Georgii Holzheim...«[298], odobrava Ugarska dvorska komora 1845. godine. Na tom odobrenom planu nalazi se legenda: »Plan der neu zu erbauenden gewölbten Brücke über den Stadt-Graben zu Kopreinitz – Entworfen bei der Königl. Ung. Landes Ober Bau Direction im Monat Dezember 844.«[299] (Prilog, sl. na str. 59)

Osim u Koprivnici, radio je Franciscus Arnold zajedno s tesarskim majstorom Georgiusom Holzheimom 1836. godine i u Peterancu. Zapovjedništvo satnije graničarske pukovnije u Peterancu moli 23. svibnja 1836. godine varaždinski Magistrat, da pošalje zidara Franciscusa Arnolda i tesarskog majstora Georgiusa Holzheima 25. svibnja iste godine u Peteranec gdje treba da započnu s radovima na općinskim zgradama, koje su dobili na izgradnju.[300]

Iste godine nalazimo Arnolda i u Varaždinskim Toplicama gdje pregrađuje prizemnu zgradu stare biskupske pekare i krčme u jednokatnu zgradu za tada najluksuzniji hotel u kontinentalnoj Hrvatskoj (danas adaptirana zgrada na Trgu Slobode).[301] Po svoj prilici u isto doba izrađuje u Varaždinskim Toplicama »Plan eines neu herzustellenden Stall und Schoppen-Gebäudes bey der Fleischhauers Wohnung in Töplitz«, i potpisuje ga kao Franz Arnold.[302] Osim javnih zgrada u Varaždinu i okolici, izvodi Franciscus Arnold i obiteljske kuće varaždinskih građana, kao npr. kuću Stephanusa Kovachicha 1837. godine[303], a oko 1839. godine i svoju vlastitu visoku prizemnicu u Ulici Maksima Gorkog 5, koju je sazidao »proti promenadi«.[304]

Franciscus Arnold sastavlja 15. kolovoza 1839. troškovnik za zidarske i sve ostale obrtničke radove za novi župni dvor u Koprivničkim Bregima[305]. Plan za izgradnju novog župnog dvora ima legendu: »Plan eines neu zu erbauenden Pfarr-Gebäudes zur der Königl. Freystadt gehörigen Ortes Breghy – entworfen und gezeichnet durch Karl Zolnay.« Plan je odobren »Von der Königl. Ung. Landes Bau Direction im Monat Jänner 1838«.[306] (Prilog, sl. na str. 61)

298 MOL, Kamara – E–75–Civit., 1845 – 50 1055/1.
299 MOL, T–62, No. 936/3.
300 HAV–AGV, br. 1829/1836.
301 Na taj podatak upozorio me je pokojni direktor Muzeja Varaždinskih Toplica mr. ph. Josip Čabrijan.
302 Plan sačuvan u planoteci Muzeja u Varaždinskim Toplicama.
303 HAV–AGV, br. 67/1837.
304 *M. Mirković*, o. c., str. 57.
305 MOL, Kamara–E–75–Civit.–1840–8 8585/6.
306 MOL, T–62, No. 926.

Franciscus Arnold je, nakon što je spomenuti plan i troškovnik odobren »s višeg mjesta«, izgradio novi župni dvor u Koprivničkim Bregima, a revizija radova trebala je biti obavljena 11. travnja 1843. godine.[307] Zidarski majstor Franciscus Arnold postao je 5. prosinca 1840. godine varaždinski građanin.[308]

Franciscus Arnold »murarius magister« spominje se prvi put pod nazivom »Architectus« 1842. godine, i to u vezi sa svojim prigovorima koje je uputio varaždinskom Magistratu zbog izgradnje nove školske zgrade na Trgu Slobode. Njegove primjedbe bile su vrlo oštre npr.: »Nachdem dass neue Schulgebäude wenig Sinn hat, sehe ich mich veranlasst namentlich der... Mängel meine Ansicht zu Tag zu geben: 1ens Die einseitige Situations Form gleicht einen Forte Piano mit Flügel, 2tens Der Eingang von der langen Seite ohne auf die Stiege gelangen zu können und umgekehrt, 3tens Der Pass, durch die Schmale oder Fronte mit Verzierung, (welches nur einen Theater oder Kirche gebühret) zum Aufgang, dann die Blindthüren mit Oberlichte, die mann von solcher Grösse bloss bey Stallungen anwendete...«[309] (Prilog, sl. na str. 62)

Iako je Franciscus Arnold bio veoma zaposlen zidarski majstor sačuvalo se vrlo malo njegovih originalnih radova. Jedan od njegovih najznačajnijih javnih radova je palača Grkokatoličke biskupije u Križevcima. Ranije se smatralo da je klasicističku pregradnju Grkokatoličke biskupije (ranijeg Franjevačkog samostana)[310] izvršio zagrebački zidarski majstor Bartol Felbinger, ali je dr Lelja Dobronić ustanovila da ju je pregradio Franjo Arnold 1843.–1845. godine »prema svom troškovniku od 16. ožujka 1843., a na osnovu priloženih planova, kojih nažalost nema.«[311]

Pregradnja je planirana već i ranije, jer je grkokatolički biskup Gavrilo Smičiklas 1830. godine tražio od Kraljevskog vijeća 1.200 forinti »za neizbježnu potrebu nekih popravaka«, a inženjeri Ludvik Berger i Karlo Zolnay nekoliko su godina radili na planovima i troškovnicima za obnovu biskupije. Tek 1840. godine dobivena je svota od 8.000 forinti.[312] Interesantno je napomenuti da je »prvi veći građevinski zahvat, ujedno i jedini klasistički u Križevcima, izvršen upravo na zgradi bivšeg franjevačkog samostana«[313], koji je izveo varaždinski zidarski majstor Franciscus Arnold. Iako se originalni planovi nisu sačuvali, postoji još sre-

307 HAV–AGV, br. 1478/1843.
308 HAV–AGV, Album civium, II. knjiga.
309 HAV–AGV, br. 610/1842.
310 *Ivy Lentić-Kugli*, Plan bivšeg Franjevačkog samostana i crkve (danas Grkokotolička biskupija) u Križevcima s kraja 18. stoljeća – VMIKH, br. 4, Zagreb 1979, str. 24–27.
311 *Lelja Dobronić*, Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba, Zagreb 1971, str. 100.
312 *L. Dobronić*, o. c., str. 100.
313 *Vladimir Bedenko*, Križevci, razvoj grada, p. o. iz Glasnika Arhitektonskog fakulteta, Zagreb 1975, str. 22.

ćom, zgrada same biskupije, čije arhitektonske snimke donosi u svom djelu mr. ing. arh. Vladimir Bedenko.[314]

Godine 1850. nalazimo Franciscusa Arnolda prilikom pregradnje i adaptacije bivše palače Erdödy-Patačić na Lenjinovu trgu (danas Dom JNA) u Varaždinu. Interesantan je zapisnik varaždinskog Magistrata od 26. ožujka 1850. godine u vezi s tim radovima koji glasi: »Godine 1850. dne pako meseca ožujka u prisustvu... Bogomira Siegerta meštra graditeljstva, Franje Arnolda i Franje Grabušnika zidarskih meštrovah... držano radi pregledavanja Varoške vojarne osnovah delo čim bi usled zaključka odbora 9 sečnja t. g. pozvani zidarski meštrovi, osnove svoje doveršili, dogotovio je također kasnie došavši graditeljstva meštar G. Bogomir Siegert, radi česa Odbor preduzeo je napomenute osnove protresivati, da bi tako mogao onu, koja će sversi natočnije odgovarati i ujedno u razmjerju najmanjimi troškovi skopčana biti, odobrili i Sl. Skupštini predložili. Perva indi u pretres uzeta biaše g. Bogomira Siegerta, koja doista potpunim pravom tak u smislu udobnosti kao što i u sviuh ostalih potrebštinah opredjeljenju svome odgovaraše; nebiaše velike razlike među pervom i drugom po G. Franji Arnoldu predloženom, osim širine zida i inih nekih malenkosti – napokon dođe na pretres osnova G. Franje Grabušnika, koja akoprem nebiaše ukusna, posve udobno, i u svih točno usled prepisa vojničkog sastavljena ipak imadiaše nekoja želja i zahtevanje Odbora dovoljno namireća – pretresivajući Odbor napomenute osnove nije toliko pred očima imao ukusna i velelepna zdanja, koliko udobno stanovanje i na sversi vojarne odgovarajuća sredstva, a od svih najvećma se brinuo, da nepotrebne troškove ne pravi, već da iste, na koliko je moguće prištedi – radi toga odabrao je usled mnenja veštih o tom poslu sučlanovah iz napomenutih osnova onu, koja sversi zahtevanoj posve odgovaraju, te novu osnovu koja se tek načiniti treba Sl. Skupštini predlaže ovim načinom: strana od izgleda prema trgu Kapucinskomu ostane za sada u prijašnjem položaju, nu od strane Kapucinske podići će se imajuće zdanje, imadese zidati polag osnove g. Bogomira Siegerta, s tom pak opaskom, da će širina zida biti samo 7 i 1/4 hvatah – zatem predložena gostiona imade se izostaviti i mesto nje ine potrebne sobe urediti. – od strane G. Mellinchevicha zidat će se usled osnove G. Franje Grabušnika; – jedan ugao nekoliko korakah vireći od ostaloga zida imade se podreti – Konjušnice pako sve ostanu nepromenjene, osim što se imadu navoziti, koje mnenje Odbor Sl. Poglavarstva i Skupštini radi daljnjega pretresivanja predlaže...«[315] (Prilog, sl. na str. 63)

Na dražbi održanoj 1854. godine bili su Franciscusu Arnoldu povjereni radovi za adaptaciju Florijanske vojarne za vojnu bolnicu. Za izvršene zidarske radove isplaćena mu je 1858. godine čitava predračunska

[314] *V. Bedenko*, o. c., str. 21, sl. 10; str. 18, sl. 8; str. 19, sl. 9.
[315] HAV–AGV, br 860/1850.

svota[316] Godine 1857. radio je na dvjema gradskim mesnicama[317], na prekrivanju krova magistratske zgrade[318], dok je 1858. godine izvršio popravke na župnoj crkvi sv. Nikole.[319]

A dne 7. prosinca 1857. godine dao je račun »G. Franjo Arnold zidarski majstor verhu arhitektoničkog poslovanja došastja Nj. Veličanstva cara Franje Josipa učinitog u cifri 22 srebra.«[320]

Arnold je posjedovao u Varaždinu već spomenutu obiteljsku kuću u Ulici Maksima Gorkog 5 i kuću u Mostnoj ulici, koju je sagradio 1864. godine[321].

Osim javnih zgrada i obiteljskih kuća, gradio je i obrtničke radionice. Tako je za varaždinskog kotlarskog majstora Josipa Polanca sagradio kotlarsku radionicu, koja se nalazila tik uz Polančevu kuću (u to vrijeme bio je vlasnik bivše palače Zakmardijeva sjemeništa) u Lončarićevoj 2. Zgrada kotlarske radionice još je do nedavna stajala u Lončarićevoj ulici u neposrednoj blizini zgrade Zakmardijeva sjemeništa, ali je danas porušena. Arnoldov nacrt »Zur Erbaung einer Kupfer Schmied Werkstätte an das bestehende Magazin Gebäude in Hause No. 75 allhier für den gegenwärtigen Eigenthümer Joseph Polanecz« potvrđuje i varaždinsko Gradsko poglavarstvo 15. svibnja 1867. godine.[322] (Prilog, sl. na str. 60)

Franciscus Arnold umro je u Varaždinu po svoj prilici početkom 1870. godine, jer varaždinski zidarski ceh moli već 3. svibnja 1870. godine »da se poslie smerti Franje Arnolda bivšeg cehovskog nadstojnika cehovska ladica i pečat predadu...« Vatroslavu Mayeru kamenorezbaru.[323]

[316] HAV–AGV, br. 866/1858.
[317] HAV–AGV, br. 173/1857.
[318] HAV–AGV, br. 847/1857.
[319] HAV–AGV, br. 7898/1858.
[320] HAV–AGV, br. 7459/1857.
[321] HAV–AGV, akt od 12. 5. 1864.
[322] *Ivo Lentić*, Varaždinski kotlarski majstori 19. stoljeća, VMIKH, br. 1–2, Zagreb 1970, str. 23.
[323] MAV–AGV, br. 1900/1870.

ZAKLJUČAK

Franciscus Arnold, posljednji značajni varaždinski majstor čiji radovi još čuvaju živu tradiciju varaždinske arhitekture prve polovice 19. stoljeća, pripadao je po svom graditeljskom djelovanju pretežno drugoj polovici 19. stoljeća.

A upravo sredinom stoljeća dolazi do vidnih stilskih i oblikovnih promjena u varaždinskoj građanskoj arhitekturi. Tako, gotovo odmah nakon 1850. godine, nastaju u varaždinskoj urbanoj jezgri stambene i trgovačke zgrade velikih dimenzija i veoma brižljivo obrađenih i ukrašenih pročelja, izgrađene u jednom novom miješanom stilu, koji se posljednjih desetljeća 19. stoljeća pretvara u tzv. »historicistički stil«. Te prve zgrade, podignute u varaždinskoj jezgri nakon 1851. godine u novom oblikovnom i stilskom izrazu bile su npr. monumentalna jednokatna uglovna zgrada u ulici I. L. Ribara 8, koju Marija Horvath podiže 1851. godine (danas zgrada Medicinskog centra), zatim trgovačka kuća Mosinger-Leitner u Kukuljevićevoj 14 i Preradovićevoj 8, te jednokatnica na Trgu Republike, danas zgrada »Varkoma«. U drugoj polovici stoljeća gubi arhitektura varaždinske jezgre svoje lokalno varaždinsko obilježje, te se u potpunosti podudara s arhitekturom koja u posljednjim decenijama 19. stoljeća nastaje i u ostalim gradovima diljem Hrvatske.

Arhitektura u varaždinskoj povijesnoj urbanoj jezgri slijedila je stoljećima tokove suvremene srednjoevropske arhitekture pojedinih stilskih i vremenskih razdoblja, ali u jednom skromnijem i jednostavnijem obliku primjerenom ekonomskoj i društvenoj situaciji njegova građanstva. Najveća vrijednost varaždinske arhitekture 17, 18. i prve polovice 19. stoljeća sastoji se upravo u izvanrednoj usklađenosti htijenja, želja i realnih ekonomskih mogućnosti grada i njegova stanovništva.

Međutim, ono po čemu se građevinska baština varaždinske povijesne urbane jezgre odlikuje i razlikuje od ostalih povijesnih urbanih jezgri kontinentalne Hrvatske, jest kvantiteta i kvaliteta velikaških palača u tome gradu, koje su bile sagrađene u razdoblju rokokoa, u vrijeme najvećeg uspona Varaždina.

Autori te izuzetno vrijedne i sugestivne barokno-rokoko-klasicističke jezgre grada Varaždina, zidari i graditelji, dolazili su najčešće iz istog kulturnog kruga, iz susjedne slovenske i austrijske Štajerske (Ptuj,

Maribor, Graz i dr.), a nešto rjeđe iz ostalih krajeva Monarhije. Ti su zidari i graditelji bili najvećim dijelom stranci, te su obogaćeni novim iskustvima na svojim »vandrovanjima«, unosili suvremene oblike graditeljstva i arhitekture u varaždinsku jezgru.

U Varaždin dolaze već gotovi majstori, kao »murariorum magistri«, ali i kao zidarski pomoćnici na »vandrovanjima«, te se kao takvi zapošljavaju kod već udomaćenih zidarskih majstora. Događa se vrlo često da nakon majstorove smrti žene njegovu udovicu, nastavljaju zidarski posao i stalno ostaju u Varaždinu. I dok je tijekom 18. stoljeća većina varaždinskih graditelja i zidara bila stranog porijekla, nailazimo već krajem stoljeća i na imena domaćih zidara i majstora, a također i na domaće sinove koji se zapošljavaju kao naučnici ili pomoćnici kod zidarskih majstora. Već početkom 19. stoljeća ta se situacija sve više mijenja u korist domaćeg žiteljstva. Jer sinovi zidara-stranaca što su u drugoj polovici 18. stoljeća došli u Varaždin, i koji se još nazivaju »extraneus«, upisuju se već početkom 19. stoljeća u knjigu varaždinskih građana kao »croata«.

Na žalost, od varaždinskih graditelja i zidara 18. i prve polovice 19. stoljeća sačuvan je mali broj originalnih planova profanih i sakralnih objekata, a još mnogo manji obiteljskih kuća varaždinskih građana, dok su najrjeđe vijesti o njihovu sudjelovanju pri gradnji, odnosno popravku velikaških palača. Jer dok je grad Varaždin morao za izgradnju, predgradnju ili adaptacije i popravke svih zgrada koje su pripadale gradu sklapati ugovore sa zidarskim i ostalim majstorima i u drugoj polovici 18. stoljeća potvrđivati ih zajedno s planovima kod Ugarske dvorske komore, dotle varaždinski građani i velikaši, ako su i sklapali privatne ugovore sa zidarima, nisu bili dužni dostavljati ih na potvrdu gradskom Magistratu, pa prema tome nisu ni sačuvani u Historijskom arhivu u Varaždinu. Jedino ako je u pogledu gradnje ili popravka neke velikaške palače, odnosno građanske kuće, došlo do spora između investitora i izvođača-zidara, nalazimo ponekad nepotpune podatke o autorima pojedinih zgrada.

Međutim, i na temelju do sada pronađenih planova za varaždinske zgrade 18. i prve polovice 19. stoljeća (koje, osim rijetkih izuzetaka, nisu više sačuvane već, na žalost, porušene), možemo ipak dobiti uvid u znanje, ukus i vještinu tadanjih varaždinskih graditelja i zidara, i u stilske karakteristike koje su u tim razdobljima dominirale u varaždinskom graditeljstvu.

Na temelju datacije pojedinih planova može se također točno ustanoviti u koje vrijeme i u kojoj se stilskoj varijanti pojavljuje srednjoevropska arhitektura u varaždinskoj povijesnoj urbanoj jezgri.

Sačuvani planovi varaždinskih zgrada iz 18. i prve polovine 19. stoljeća važni su, osim toga, i za rekonstrukciju i revalorizaciju brojnih kuća unutar povijesne varaždinske jezgre, koje su tijekom mnogih i neuspjelih adaptacija izgubile prvobitne stilske karakteristike svojih pročelja, ali su ipak do danas u većini slučajeva sačuvale svoj iskonski volumen i gabarit.

OPUSI NAJVAŽNIJIH VARAŽDINSKIH ZIDARSKIH MAJSTORA IZ RAZDOBLJA ROKOKOA I KLASICIZMA

ERBER, Jacobus

Štajerska, oko 1716 – Varaždin, 7. VI 1776
Razdoblje djelovanja u Varaždinu: prije 1766. do 1776. godine.

Prije 1766. godine

Zidarski majstor Erber dolazi u Varaždin.

1766.

Postaje 22. siječnja varaždinski građanin.[1]

1767.

Procjenjuje zidarske radove na palači Joannesa Patachicha u Dugome Koncu na ukupnu svotu od 7.868 forinti i 18 krajcara (danas palača Patačić-Putar u ulici Maršala Tita 2).[2]

1769–1770.

Izrađuje nacrt (pročelje, tlocrti katova) za novu županijsku palaču u Varaždinu prema predloženim projektima, te izvodi zidarske radove na spomenutoj palači.[3]

1769.

Procjenjuje zidarske radove 3. ožujka na kući Joannesa Hauszmanna na svotu od 1.200 forinti.[4]

1771–1772.

Kupuje zemljište od varaždinskih uršulinki koje se nalazilo u »Via platea regali« (danas ugao Padovčeve i Ulice 27. srpnja). Na tome je

[1] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga.
[2] HAV–AGV, I–1, XX–14.
[3] AH, CRC, 11 ex Januarii 1770, kutija br. 50 i AH, CRC, br. 9 ex Litteris 1770, kutija br. 56.
[4] *Ivy Lentić-Kugli*, Jakob Erber, varaždinski zidarski majstor 18. stoljeća, o. c., str. 107.

mjestu 1772. sagradio J. Erber svoju jednokatnu uglovnicu, koja je i danas sačuvana u kući u Padovčevoj 8.[5]

1773.

Varaždinski magistrat sklapa 26. kolovoza s Jacobom Erberom ugovor za gradnju zidane pučke škole (ranije je bila drvena). Erber je načinio i nacrt koji na žalost nije sačuvan.[6]

1773.

Načinio je nacrt za nova pješačka vrata u istočnom gradskom zidu, nazvana »Dijačka vrata« ili »Studententhörl«. Troškovi za izvedbu iznosili su prema Erberovu troškovniku 92 forinte i 30 novčića. Kako je varaždinski Magistrat poslao 9. siječnja Vijeću ugarske dvorske komore nacrte za dvoja pješačka vrata, vrlo je vjerojatno da je Erber izveo i druga pješačka vrata u zapadnom gradskom zidu, nazvana »Opatička vrata« ili »Nonnenthor«.[7]

Magistrat u Varaždinu šalje 23. srpnja iskaz troškova u visini od 500 forinti za gradnju mostova, te predračun Jacoba Erbera datiran 22. srpnja za gradnju 7 kamenih mostova, i to za 3 šira i 4 uža mosta u ukupnom iznosu od 407 forinti i 15 krajcara.[8]

Radi u crkvi sv. Florijana. Sačuvan je njegov predračun za gradnju kripte ispod crkve u visini od 443 forinte i 36 krajcara, te za neke popravke na crkvenom krovu.[9]

Procjenjuje 2. prosinca zidarske radove na dvjema kućama Eve Dominich (Draškovićeva 12) u visini od 76 forinti i 32 krajcara.[10]

U srpnju obavlja neke manje adaptacione radove za stan gradskog notara na »kuli sjevernih gradskih vratiju«. To je još jedina sačuvana kula gradskih fortifikacija, danas »Lisakova kula« na Trgu Republike. Predračunska svota iznosila je 140 forinti i 30 krajcara.[11]

Podnosi 31. kolovoza predračun za razne popravke na gradskoj pivovari (danas Draškovićeva 10), koji su iznosili 92 forinte i 24 novčića.[12]

1774.

Radi u »Tvrđi Erdödy«, tj. u varaždinskom Starom gradu. Radovi su iznosili 28 forinti i 32 novčića.[13]

Obavlja neke popravke na župnoj crkvi sv. Nikole.[14]

5 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 102–103.
6 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 103.
7 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 104.
8 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 104.
9 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 104.
10 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 107.
11 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 106.
12 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 106.
13 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 106.
14 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 106.

Sastavlja troškovnik za radove na popravku župnog dvora sv. Nikole.[15]

Zajedno s tesarskim majstorom Simonom Ignazom Wagnerom procjenjuje kuću mesara i gostioničara Matthiasa Gaislögera (danas Adžijin trg 17, tada je to bila prizemnica).[16]

Snima za potrebe Ugarske dvorske komore zgradu Solane u Čakovcu s okolnim zgradama i zemljištem.[17]

Po nalogu Ugarske dvorske komore snima u Nedelišću zgrade Tridesetnice sa zemljištem i okolnim kućama[18], te daje mišljenje o građevnom stanju objekata.[19]

1775.

Izrađuje plan za zgradu Solane u selu Agarev u somogoškoj županji u Mađarskoj.[20] Erberov plan[21] izrađen na temelju tipskog projekta od Ugarske dvorske komore bio je prihvaćen i potvrđen 14. srpnja[22], dok je gradnja Solane u Agarevu dovršena tek nakon Erberove smrti u jesen 1776. god.[23]

Vrši adaptacije na zgradi varaždinske gradske Vijećnice.[24]

Procjenjuje zidarske radove na kući pokojnog varaždinskog srebrnara Joannesa Paragyja na svotu od 334 forinte i 20 krajcara.[25]

1775.

Procjenjuje 14. veljače kuću varaždinskog bravara Sziebera na svotu od 750 forinti i 10 i po novčića.[26]

Izvodi adaptacione radove na palači Keglevich u Nazorovoj 14. Kako nije na vrijeme dovršio ugovorene radove, piše grof Josephus Keglevich iz Lobora 10. travnja varaždinskom Magistratu, da Erber nije posao na njegovoj zgradi u Varaždinu dovršio, te smatra da mu stoga ne treba ništa platiti, ali kako ne želi da vjerovnici budu oštećeni svojim potraživanjima prema Erberu, spreman mu je platiti onoliko koliko je posla izvršio.[27]

15 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 106.
16 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 107.
17 MOL, T–1, Fasc. VI, No. 527.
18 MOL, T–1, Fasc. IV., No. 328/1.
19 MOL, T–1, Fasc. IV., No. 328/2.
20 *Joannes Lipszky de Szedlicsna*, Repertorium Locorum, etc. Hungariae, Slavoniae, Croatiae, etc., Budae 1808., str. 3 – Tabula IV/Y/21.
21 MOL, T–62, No. 302.
22 MOL, Kamara–E–61–1776–october 4.
23 *Ivy Lentić-Kugli*, Nekoliko primjera javne arhitekture u kontinentalnoj Hrvatskoj u 18. stoljeću (zgrade Tridesetnica i Solana), Bulletin JAZU, br. 49., str. 94.
24 HAV–AGV, br. 101/1781.
25 *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 107.
26 HAV–AGV, br. I–1, CXVI–26.
27 HAV–AGV, I–1, CXVII–18.

1774–1776.

Grad Varaždin je 1775. započeo graditi novi Xenodochij ili gradsku ubožnicu (Bürgerspittal, Armenhaus) kraj crkve sv. Florijana u Nazorovoj ulici 26. Nacrt i troškovnike načinio je J. Erber 1774. god. Nacrt nije sačuvan.[28]

Gradnja tog značajnog javnog objekta započela je 1775. god., ali već u početku nije bilo dovoljno novaca, te prije 24. lipnja 1775. god.[29] moli upravitelj Xenodochija Martinus Kreuz varaždinski Magistrat da mu za nastavak radova namakne potrebna sredstva. Kreuz šalje svoju molbu carici Mariji Tereziji, kako bi se gradnja mogla dovršiti.[30]

1775.

Podnosi 3. studenoga predračun za dovršenje Xenodochija u visini od 2.997 forinti.[31] Međutim, katastrofalni požar 1776. god. zaustavio je gradnju, koja je dovršena tek nakon požara i Erberove smrti.

1775.

Gradi novu sakristiju crkve sv. Florijana, koja je povezivala crkvu sa Xenodochijem kako bi se nemoćnicima olakšao pristup crkvi.[32]

1775–1776.

Sastavlja zajedno s ostalim obrtnicima troškovnike za radove na temeljitoj obnovi i produženju gradske Vijećnice u Varaždinu.[33] Nakon požara 1776. god. nastavljaju se ti opsežni radovi, koje je najprije vršio Johann Michael Taxner, a nastavio ih i dovršio 1793. god. Franciscus Lossert.

1775.

Erber je imao velikih financijskih teškoća i dugova, te mu je za njihovo pokriće prodana kuća u Padovčevoj ulici 8 za 1.802 forinte; kuću je kupio Gasparus Svagell. S dobivenom svotom isplaćeni su Erberovi dugovi.[34]

1776.

Varaždinski »murarius magister« umire u Varaždinu 7. lipnja u 60. godini.[35]

[28] *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 105.
[29] HAV–AGV, I–1, CXVIII–64.
[30] HAV–AGV, I–1, CXX–13.
[31] HAV–AGV, I–1, CXXII–70.
[32] HAV–AGV, I–1, CXXI–64.
[33] HAV–AGV, br. 101/1781.
[34] HAV–AGV, I–1, CXX–87.
[35] HAV–AGV, MUSVN.

POCH (POTSCH, PATSCH), Joannes Adamus

Austrija, oko 1732 – Varaždin, 13. I 1796
Razdoblje djelovanja u Varaždinu: oko 1756. do 1796. god.

Oko 1756. godine

Porijeklom Austrijanac, po profesiji »murarius«, dolazi po svoj prilici oko 1756. u Varaždin. Vrlo vjerojatno se zaposlio kao pomoćnik kod zidarskog majstora Matthiasa Mayerhoffera.

1758.

Varaždinski građanin postaje 19. ožujka.[36]

1758–1760.

Nakon smrti Matthiasa Mayerhoffera (19. II 1758.) koji je 1753. započeo gradnjom barokne župne crkve sv. Nikole, nastavlja 1758. započete radove. Gradnju dovršava 1760. godine.[37] Ženi se Mayerhofferovom udovicom Annom Marijom rođ. Friedlin i preuzima njegovu zidarsku radionicu.[38]

1761.

Sklapa s varaždinskim Magistratom ugovor o gradnji novog župnog dvora sv. Nikole na svotu od 2.000 forinti.[39]

Sudjeluje kod rušenja bivšeg varaždinskog generalata (Adžijin trg 7).[40] Ima dva zidarska pomoćnika, Simona Grobnika i Antuna Bolsza.[41]

1763.

Procjenjuje zidarske radove na kući koja se nalazila na imanju Mattekovichevih.

1765–1767.

Po svoj prilici gradi tada vlastitu kuću na mjestu današnje zgrade na Adžijinom trgu 13.[42]

1766.

Izrađuje nacrt opatije u Preszeki (crkva i župni dvor) u križevačkoj županiji.[43] Ta je opatija ponuđena na prodaju na licitaciji 28. prosinca 1806. god.[44]

[36] *Ivo Lentić*, Gradnja i graditelji župne crkve sv. Nikole u Varaždinu, VMIKH, br. 6, Zagreb 1968, str. 29.
[37] *I. Lentić*, o. c., str. 28.
[38] *I. Lentić*, o. c., str. 25.
[39] *I. Lentić*, o. c., str. 28.
[40] HAV–AGV, br. 29–K–9.
[41] HAV–AGV, br. 26–K–9.
[42] *I. Lentić*, o. c., str. 30.
[43] MOL, T–1, Fasc. I., No. 10
[44] HAV–AGV, br. 2222/1806.

1772.

Vrši popravke i popločenje varaždinskih ulica. Sačuvani su Pochovi obračuni za popločenje Uršulinske ulice i triju ulica koje su u nju uvirale.[45]

Zajedno s tesarskim majstorom Simonom Ignazom Wagnerom podnosi 28. veljače predračun troškova za gradnju mitnice na rijeci Plitvici na ukupnu svotu od 428 forinti i 15 krajcara.[46]

Po nalogu carice Marije Terezije traži Hrvatsko kraljevsko vijeće u Varaždinu informaciju o popločenju varaždinskih ulica i trgova, te Joannes Adamus Poch podnosi izvještaj o izvršenim radovima.[47]

1774.

Nalazimo ga na radovima u kući Aleksandra Szechena, kada 12. travnja iznosi uvjete pod kojima bi se mogli spojiti zidovi gradske pivovare i kuće A. Szechena.[48]

Podignuta je parnica protiv baruna Mallenicha jer nije htio dati izgraditi dimnjake iznad krova, pa je zbog toga buknuo požar. J. A. Poch 18. travnja daje mišljenje o tome kako bi se imali izvesti dimnjaci u Mallenichevoj kući (danas zgrada na Adžijinom trgu 6).[49]

1775.

U vezi s parnicom medičara Puchpergera zbog njegove kuće u Gundulićevoj 3 prodane varaždinskom cehu zidara, klesara i tesara, navedeno je sljedeće: »... unterschriebener Maurermeister Patsch als Baumeister des Zinderischen Hauses, dass dieses bis gegenwärtigen Zeitpunkt noch nicht vollkomen umgebaut in vorderen Zimmern, wohin sie die Canzley bestimmen wollen, kein Boden gelegt nicht aussen gepflastert und kaum diesen Sommer vollkommen fertig werde ...« Spis je datiran 1. travnja, a tiče se pregradnje jedne od dviju kuća koje je posjedovao Rocchus Czindery na Trgu narodnih heroja u Varaždinu.[50] Palača koju je Czindery izgradio nakon 1776. bila je koncen 19. st. porušena, a na njenom mjestu izgrađena je današnja dvokatna uglovnica s erkerom.

Oko 1777.

U Historijskom arhivu u Varaždinu nalazi se zanimljiv plan koji prikazuje pročelje, tlocrt i presjek jedne crkve, a signirao ga je Joannes Adamus Poch. Usporedbom s tlocrtom crkve sv. Florijana u Varaždinu, može se predpostaviti da je J. A. Poch načinio taj plan za namjeravanu

[45] *I. Lentić*, o. c., str. 30.
[46] HAV–AGV, br. 131–K–55.
[47] HAV–AGV, I–1, VIII–51.
[48] HAV–AGV, I–1, CVII–15.
[49] HAV–AGV, I–1, CXIII–49.
[50] HAV–AGV, br. 84–K–60.

adaptaciju crkve. Pochov plan nije, međutim, datiran, ali s obzirom na to da se 1777. počeo zidati novi toranj crkve sv. Florijana, vjerojatno je Poch u to vrijeme izradio spomenuti plan.[51]

1777–1778.

Popravlja kapelu sv. Benedikta u Svibovcu i kapelu sv. Mihajla u Sračincu, te podnosi račune o izvršenim radovima.[52]

1779.

Iz dokumentacije u Historijskom arhivu u Varaždinu saznajemo da je 1779. izgradio veliku kuću za grofa Chamaréa de Harbuvala u »Vugerszkoj vuliczi« u Varaždinu (današnja ulica Rade Končara).[53] Ovu je zgradu posjedovao krajem 18. st. kapetan Johannes Goymerecz. A. Wissert napominje da je zgrada bivšeg »Vatrogasnog doma« (danas uglovnica na križanju ulice Rade Končara i Kurelčeve) »bila vjerojatno ona kuća koju je Ivan Žigmunt grof Harbuval Chamaré kupio 1768. od Antuna Jankovića Bribirskoga ...«[54] Današnja je zgrada potpuno preinačena.

1779–1780.

Poch ima 16 zidarskih pomoćnika, od kojih su desetorica bila rodom iz Štajerske, dvojica iz Koruške, po jedan iz Salzburga, Pruske i Kranjske, dok je Mártinus Goreczay bio rodom iz Varaždina. Imao je također i 6 šegrta od kojih je Franz Fritsch bio iz Čakovca, Philipp Bocks iz Zagreba, a Martin Kowatschich iz mjesta Klanovek (vjerojatno Klenovnik).[55]

1778–1782.

Radi na temeljitoj obnovi crkve sv. Vida na Iljčićevom trgu u Varaždinu.[56]

1778.

Već na početku radova dolazi do spora između njega i crkvenog oca Antauera zbog nekih neispravno izvedenih radova.[67]

1778.

U vezi sa spomenutim sporom daje 10. lipnja zidarski majstor Johann Michael Taxner svoj predračun koji glasi: »Überschlag über die ab-

[51] HAV–AGV, Planoteka br. 449.
[52] HAV–AGV, br. 1368/1797. i br. 2382/1798.
[53] HAV–AGV, br. 1368/1797 i br. 2382/1798.
[54] Adolf Wissert, Bilješke o nekim varaždinskim kućama, o. c., str. 52.
[55] HAV–AGV, br. 2/1780.
[56] HAV–AGV, br. 619/1781.
[57] HAV–AGV, br. 619/1781.

gebrochene Mauer under der Mauer Bankh bey S⁰ Veith welche nöthig ist, wiederum herzustellen ansonsten kente der Haubt Mauer ein Schaden zustiegen, was bey dieser abermahlen Arbeit in Matterialien sammt Maurer und Handlanger erforderlich sein wird...«, a što je iznosilo ukupno 56 forinti, upravo onoliko koliko je od Pocha zahtijevao kao odštetu crkveni otac Antauer.[58]

1778–1782.

Na radovima na crkvi sv. Vida radili su kao njegovi paliri Matthias Bock, Josephus Hambell i Jacobus Puhejan.[59]

1782.

Procjenjuje 27. prosinca zidarski materijal i zidarski rad na novosagrađenoj gradskoj ciglani.[60]

1785.

Vrši 4. kolovoza izmjeru zemljišta sedlara Paulusa Szeidingera, koje se nalazilo tik do zemljišta poručnika Gomeraya.[61]

Te je godine radio na izgradnji klijeti Čakovečke gospoštije koja se nalazila u Raskrižju, a na temelju ugovora koji je gospoštija s njim sklopila 4. lipnja 1785. godine.[62]

1786.

Zbog dugova u vezi s radovima na kapeli sv. Vida u Varaždinu izvještava gradski kapetan Antun Schreiner 23. ožujka da je na dražbi prodana kuća Joannesa Adamusa Pocha na Adžijinu trgu 13, koju je kupio njegov zet postolar Joannes Schmidt.[63]

1790.

Procjenjuje 5. lipnja štetu, što ju je na kući kapetana Joannesa Goymerecza počinila vojska koja je tamo bila nastanjena za vrijeme rata. Procjena je iznosila 323 forinte i 30 krajcara.[64] Kuću kapetana Goymerecza bio je za ranijeg vlasnika izgradio 1779. godine J. A. Poch.

1791.

Procjenjuje 22. rujna zidarske radove na kući pokojnog Leopolda Kellera na svotu od 805 forinti i 18 novčića.[65]

[58] HAV–AGV, br. 36/1780.
[59] HAV–AGV, br. 619/1781.
[60] HAV–AGV, br. 20/1783.
[61] HAV–AGV, br. 837/1785.
[62] HAV–AGV, br. 917/1785.
[63] HAV–AGV, br. 453/1786.
[64] HAV–AGV, br. 1368/1797.
[65] HAV–AGV, br. 2161/1791.

1796.

Murarius magister Joannes Adamus Poch umire u Varaždinu 13. siječnja.[66]

Gradski izaslanik Ignatius Prener podnosi 16. siječnja inventar ostavštine J. A. Pocha.[67]

TAXNER, Johann Michael

Njemačka, oko 1754 – Varaždin, 18. IV 1788
Razdoblje djelovanja u Varaždinu: prije 1776. do 1788. god.

1775.

Ugarska dvorska komora potvrđuje plan za novogradnju Solane u Prelogu, koji je identičan onome, što ga je prilikom gradnje Solane u Agarevu primijenio Jacob Erber.[68] Plan je potpisao J. M. Taxner.

1777.

Postaje 23. lipnja varaždinski građanin.[69]

Dovršava u jesen izgradnju Solane u Prelogu.[70]

Za zidarske radove u kapeli sv. Fabijana i Sebastijana u Varaždinu daje 14. lipnja predračun.[71] Sačuvan je i plan varaždinskog tesarskog majstora Simona Ignaza Wagnera iz 1777, koji je obavljao sve tesarske radove u spomenutoj kapeli.[72]

1779.

Izdaje 16. siječnja 1788. pismeno svjedočanstvo da je 1779. izgradio umjesto stare drvene novu zidanu kuću varaždinskom građaninu Fritzu.[73]

Ima 28 zidarskih pomoćnika, dakle čak dva više od Joannesa Adamusa Pocha.[74]

1780.

Moli 20. siječnja Magistrat u Varaždinu da mu se isplati račun za izradu nacrta i predračuna za gradsku krčmu, kao i za obavljene gradnje na gradskom majuru.[75]

[66] HAV–AGV, MUSVN.
[67] HAV–AGV, br. 192/1796.
[68] *Ivy Lentić-Kugli*, Nekoliko primjera javne arhitekture u kontinentalnoj Hrvatskoj (zgrade Tridesetnica i Solana), Bulletin JAZU, o. c., str. 94–95.
[69] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga.
[70] MOL, Kamara–E–61–1776–oktober 4.
[71] MAV–AGV, br. 332/1777.
[72] *Ivo Lentić*, Tri varaždinska tesarska majstora iz druge polovice 18. stoljeća, VMIKH, br. 2, Zagreb 1969, str. 20, repr. plana str. 18.
[73] HAV–AGV, br. 2259/1796.
[74] HAV–AGV, br. 2/1780.
[75] HAV–AGV, br. 101/1780.

Procjenjuje 3. kolovoza zidarske radove na kući Andrije Pullaya na svotu od 282 forinte. Kuća je bila »domus murata, tecto ordinario stramineo provisa ... cuncta tamen post fatalem Anni 1776. incendio de novo errecta...«.[76]

Radi na popravku zgrade osnovne škole u Varaždinu, te je za to »dem Johann Michael Taxner Mauerermeister vor Arbeith bey den Nationalschulen bezahlt...«[77]

1781.

Adaptira zgradu gradske Vijećnice u Varaždinu. Plan i predračune načinio je uoči požara 1776. zidarski majstor Jacob Erber, koji je umro iste godine. U gradskim računima iz 1781. nalazimo da je u nekoliko navrata plaćen zidarski rad majstoru Taxneru.[78] Radove je nastavio 1783. i 1784.

Radi u župnoj crkvi sv. Nikole u Varaždinu kao što je vidljivo iz gradskih računa od 2. ožujka 1780. do 24. svibnja 1781. godine.[79]

Među gradskim računima od 1. svibnja do 31. srpnja zabilježeno je da je zidarskom majstoru J. M. Taxneru isplaćena svota od 1 forinte i 35 krajcara »...vor Arbeith bey der Stadtmauer...« 18. i 19. lipnja.[80]

Podnosi 14. srpnja zajedno s tesarskim majstorom S. I. Wagnerom predračun za popravak pogorjelih zgrada na gradskom majuru u Dugome Koncu.[81]

Predlaže 19. srpnja predračun za gradnju »eines Interim Bräu Haus...« Trošak zidarskih radova iznosi 297 forinti i 42 krajcara.[82]

1781.

U drugoj polovici godine radi »bey der Notary Wohnung und Pfarrhof...[83]

1782.

Sastavlja 8. svibnja predračun za zidarske radove na zgradi tvornice svile u Varaždinu. Ukupna predračunska svota iznosila je 1.887 forinti i 94 krajcara.[84]

Zajedno sa S. I. Wagnerom podnosi 14. srpnja predračun troškova za premještaj gradske ciglane.[85]

[76] MAV–AGV, br. 456/1780.
[77] HAV–AGV, br. 485/1780.
[78] HAV–AGV, br. 302/1781.
[79] HAV–AGV, br. 384/1781.
[80] HAV–AGV, br. 537/1781.
[81] HAV–AGV, br. 443/1781.
[82] HAV–AGV, br. 675/1781.
[83] HAV–AGV, br. 675/1781.
[84] HAV–AGV, br. 584/1782.
[85] HAV–AGV, br. 299/1782.

Podnosi predračun »zu einen neuen Wirtshaus in Warasdin...« za zidarske radove u visini od 55 forinti i 33 krajcara.[86]

1783.

Gradski izaslanici izvještavaju Magistrat u Varaždinu da su se sa nadzornikom svilarstva u Varaždinu Joannesom Szaplom i podnadzornikom Petrom Peteom uz nazočnost zidarskog majstora Johanna Michaela Taxnera i tesarskog majstora Simona Ignaza Wagnera pregledali od Magistrata predloženo zemljište za gradnju svilane, te stoga predlažu da se odmah počne graditi zgrada za čuvanje čahura. Taxner izrađuje plan za zgradu svilane, »Defilatorium serricum«, te sastavlja »Überschlag zu einer Seiden-Fabrique Nach lauth des Riss...«na ukupnu svotu od 801 forinte i 36 krajcara. Plan i troškovnik datirani su 1. travnja 1783. godine.[87]

Josephus Tallherr, arhitekt Ugarske dvorske komore daje 21. siječnja mišljenje i primjedbe na Taxnerov plan i predračun za gradnju svilane, te stoga Ugarska dvorska komora vraća varaždinskom Magistratu plan i opis troškova i traži da joj se dostavi ispravljeni plan.[88]

1783.

Magistrat u Varaždinu šalje 18. srpnja Vijeću Ugarske dvorske komore nove i stare planove, kao i troškovnike za zgradu svilane u Varaždinu.[89]

Vijeće Ugarske dvorske komore vraća 28. listopada Magistratu planove i troškovnike za svilanu s odobrenjem za izgradnju.[90]

U Državnom arhivu Mađarske u Budimpešti sačuvan je plan Johanna Michaela Taxnera za zgradu svilane u Varaždinu iz 1783. godine.[91]

Sastavlja predračun za zidarske radove na novoj gradskoj gostionici u visini od 5.706 forinti i 9 krajcara.[92]

Gradski konzul Matthias Beszedich preporuča 14. veljače Magistratu u Varaždinu da se sa gradskim arendatorom Michaelom Szinkovichem, koji zaprema prizemlje gradske Vijećnice dogovori o mogućnostima popravka zgrade Vijećnice. S time u vezi sastavlja Johann Michael Taxner već 11. veljače troškovnik za zidarske radove.[93]

Podnosi 14. srpnja predračun za zidarske radove na pogorjelom gradskom majuru u Varaždinu u visini od 1159 forinti i 51 krajcar.[94]

Podnosi 9. studenoga predračun za zidarske radove za novu kuhinju gradske pivovare u visini od 213 forinti i 24 krajcara. Gradnja je bila

[86] HAV–AGV, br. 660/1782.
[87] HAV–AGV, br. 33/1783.
[88] HAV–AGV, br. 552/1783.
[89] HAV–AGV, br. 632/1783.
[90] HAV–AGV, br. 945/1783.
[91] MOL, T–60, No. 296.
[92] HAV–AGV, br. 717/1783.
[93] HAV–AGV, br. 159/1783.
[94] HAV–AGV, br. 740/1783.

već u toku, jer gradski izaslanici svjedoče 12. studenoga iste godine, da je arendator Michael Szinkovich nastavio s gradnjom nove kuhinje »kod pivovare u vertu Prater«.[95]

1784.

Bartholomeus Ranner[96], Joannes Merkok, Matthias Sharman, Josephus Chresnyar, Simon Klansak i Jacobus Puxbaum[97] rade kod Taxnera kao zidarski pomoćnici.

Još prije 1784. sagradio je novu kuću za mesara i gostioničara Andreasa Pittermanna. No Pittermann se tuži da mu kuću nije solidno izgradio. Stoga gradski izaslanici preslušavaju 19. ožujka šestoricu Taxnerovih pomoćnika koji su sudjelovali kod te gradnje.[98]

Gradski izaslanici javljaju 25 kolovoza Magistratu u Varaždinu da gradski arendator Michael Szinkovich ne želi gradu odstupiti neke prostorije u Vijećnici, jer u njima toči pivo. U vezi s planiranim adaptacionim radovima u Vijećnici sastavlja 11. kolovoza predračun zidarskih troškova.[99]

1785.

Sa tesarskim majstorom S. I. Wagnerom podnosi 2. travnja predračun za popravak kuće gradskog ciglara zajedno s ostalim zgradama u visini od 294 forinti i 42 krajcara.[100]

Nastavlja radove na gradskoj pivovari, te daje predračun zidarskih radova u visini od 643 forinte i 25 i po krajcara.[101]

Gradski izaslanici zaključuju 12. travnja da valja odmah pristupiti popravku svoda u crkvi sv. Florijana, jer je ustanovljeno da je stanje opasno. S time u vezi daje J. M. Taxner već 31. ožujka predračun za potrebno željezo za popravak crkvenog svoda u visini od 85 forinti i 24 krajcara.[102]

1785.

Procjenjuje zidarski rad na kući pokojnog stolara Andreasa Waichera (Trg žrtava fašističkog terora 2) u visini od 1.705 forinti i 50 krajcara.[103] Na temelju proračuna što su ih za materijal dali varaždinski obrtnici Johann Michael Taxner za zidarske radove u visini od 104 forinti i 48 krajcara, Gaspar Waller za tesarske radove u visini od 21 forinte i 18 krajcara, Ignaz Eggersdorfer za stolarske radove u visini od 20 forinti,

[95] HAV–AGV, br. 968/1783.
[96] HAV–AGV, br. 259/1784.
[97] HAV–AGV, br. 259/1784.
[98] HAV–AGV, br. 259/1784.
[99] HAV–AGV, br. 759/1784.
[100] HAV–AGV, br. 417/1785.
[101] HAV–AGV, br. 421/1785.
[102] HAV–AGV, br. 431/1785.
[103] HAV–AGV, br. 455/1785.

Liborius Schwaiger za staklarske radove u visini od 10 forinti i 24 krajcara, Bartholomeus König za bravarske radove u visini od 16 forinti i 30 krajcara i Franciscus Stadler za krovopokrivačke radove u visini od 8 forinti i 24 krajcara – zaključuje Magistrat 23. lipnja da je za dovršenje radova na zgradi gradske svilane još potrebna 181 forinta i 24 krajcara.[104]

Procjenjuje zidarske radove na kući dra Michaela Hinterholzera u Cankarevoj ulici 9 na ukupnu svotu od 4.650 forinti, dok klesarski majstor Johann Michael Tackhner procjenjuje klesarski rad na toj rokoko zgradi na svotu od 163 forinte. Ukupna procjena iznosila je 6.660 forinti i 49 krajcara.[105]

1786.

Radi od 1783. do 1785. na gradnji nove kuhinje gradske pivovare.[106]

Procjenjuje 8. veljače zidarske radove na kući dimnjačara Bernarda Nollija.[107]

1786.

Procjenjuje novo sagrađenu sobu i kuhinju u dvorištu kuće dra Hinterholzera u Cankarevoj 9. Vrši i procjenu kupljenog zemljišta.[108]

Procjenjuje 11. ožujka zidarske radove na kućama pokojne Rozalije Imbre na svotu od 1.109 forinti i 45 krajcara.[109]

1787.

U vezi s ukinućem pavlinskog reda, a tako i pavlinskog samostana u Varaždinu, podnosi 26. lipnja »Überschlag zu der Reparation des Neuen Pfarr Hofs, des aufgehobenen P. P. Paoliner Kloster in der Königl. Frey Stadt Warasdin . . .« na ukupnu svotu od 182 forinte.[110]

S tesarskim majstorom S. I. Wagnerom procjenjuje sve zgrade bivšeg pavlinskog samostana i crkve sv. Marije.[111]

Podnosi predračun za popravak »Kongregations-Kapellen« bivšeg pavlinskog samostana u Varaždinu na svotu od 814 forinti i 52 krajcara.[112]

1788.

Podnosi 25. veljače predračun i plan za adaptaciju kuhinje u laboratoriju bivše franjevačke apoteke u franjevačkom samostanu u Varaždinu.

[104] HAV–AGV, br. 689/1785.
[105] HAV–AGV, br. 261/1786.
[106] MAV–AGV, br. 261/1786.
[107] HAV–AGV, br. 687/1786.
[108] HAV–AGV, br. 1010/1786.
[109] HAV–AGV, br. 104/1786.
[110] MOL, HTT–Locumtenentia–C–71–Departamentum Eccl. Cleri Saec. et reg.–1787–186:19.
[111] MOL, HTT–Locumtenentia–C–71–Departamentum Eccl. Cleri Saec. et reg.–1787–186:19.
[112] MOL, HTT–Locumtenentia–C–71–Departamentum Eccl. Cleri Saec. et reg. –1787–186:19.

Predračun iznosi 68 forinti i 17 krajcara. U vezi s tim popravkom predlaže gradski kapetan Josephus Daindl 7. ožujka Magistratu u Varaždinu da se djeca iz Instituta za odgoj djece osječke pukovnije u Varaždinu smjeste u bivši franjevački samostan, te da se iz laboratorija franjevačke apoteke načini kuhinja.[113]

1788.

Johann Michael Taxner umire u Varaždinu 18. travnja i pokopan je na novom groblju kod crkve sv. Florijana.[114]

Gradski senator Josephus Kor izvještava 21. kolovoza varaždinski Magistrat, da je udovica zidarskog majstora Taxnera predala zidarski posao svog pokojnog muža paliru Franciscusu Kasseru, koji je primljen u varaždinski ceh zidara, klesara i tesara.[115] Prema tome je vidljivo da je Taxnerov zidarski posao nastavio palir Franciscus Kasser.

1794.

Gradski izaslanici svjedoče da je Taxnerova udovica Klara prodala kuću s vrtom »post Claustrum S. Ursulae Monialium« Franciscusu Schweigeru i njegovoj ženi Tereziji Goth za 1.800 forinti.[116]

LOSSERT (LOZAR, LOZART), Franciscus

Oko 1748 – Varaždin, 31. V 1804

Razdoblje djelovanja u Varaždinu: prije 1783. do 1804. godine

1783–1784.

Nalazi se kao zidar u Varaždinu već prije 1783. jer te godine stanuje u kući br. 181 u »Platea St. Floriani«.[117]

1788–1789.

Franciscus Lossert, murarium sodalis, stanuje u kući br. 134 »In villa Naszip«.[118]

1789.

Potpisuje se kao »Mauerermeister«.

Podnosi 24. svibnja predračun za gradnju gostionice i mesnice za grofa Aleksandra Erdödyja.[119] Ta gostionica, koja se u početku 19. stoljeća

[113] HAV–AGV, br. 88/1788.
[114] HAV–AGV, MUSVN.
[115] HAV–AGV, br. 302/1788.
[116] HAV–AGV, br. 1991/1794.
[117] HAV–AGV, Conscriptio civitatis za 1783/84. god.
[118] HAV–AGV, Conscriptio civitatis za 1788/89. god.
[119] *Ivy Lentić-Kugli*, Prilog istraživanju varaždinskih svratišta, gostiona i kavana u 18. i u prvoj polovici 19. stoljeća, GMV, br. V, str. 56–57, repr. sl. 7.

zvala »Graczka pivnicza« ili »Herrenkeller«, sačuvana je uz neke recentne adaptacije u Kranjčevićevoj 9.

1790.

S tesarskim majstorom Simonom Ignazom Wagnerom podnosi 3. travnja predračun za zidarske i tesarske radove i materijal za popravak crkve i samostana bivšeg kompleksa franjevačkog samostana u Remeticu kraj Novog Marofa, te za gradnju novog župnog dvora.[120] U vezi s tim radovima sačuvan je Lossertov plan crkve i samostana.[121]

1791.

Radi na popravku varaždinske pučke škole, te 15. srpnja podnosi predračun za »Bei der Normal-Schullen, zu ebener Erdt, eine Schied Mauer zu ziehen . . .« na svotu od 18 forinti i 51 krajcara.[122]

1791.

Podnosi u studenom predračun za gradnju stana učitelja pučke škole u Varaždinu na svotu od 574 forinte i 48 krajcara. U troškovniku navodi slijedeće: »Über die Normalschullen in Warasdin, in welchen angetragen vor ein Schullehrer zwey Zimmer lauth Riss zu errichten . . .«[123]

Moli 7. siječnja varaždinski Magistrat da mu uz jeftinu cijenu proda gradilište kraj kuće pokojnog zidarskog majstora Johanna Michaela Taxnera, gdje bi prema priloženom nacrtu »sagradio lijepu kuću«.[124]

Nakon toga izvješćuju gradski izaslanici 26. siječnja da se čestica zemlje s obje strane gradskog zida na zapadnom grabištu može prodati zidarskom majstoru Franciscusu Lossertu.[125]

Počeo je graditi svoju zidanu kuću u današnjoj Lisinskovoj ulici pokraj kuće zidarskog majstora Taxnera. Međutim, kraljevski podkomesar Josephus Kraly daje 8. srpnja iz Lepoglave zabranu da zidar Lossert poruši dio gradskog zida i planira nasip, jer su spomenuti objekti neotuđivi. Za odštetu treba da mu se zajamče troškovi za popravak gradskog zida.[126] Nakon zabrane obraća se varaždinski Magistrat 3. kolovoza Kraljevskoj komisiji u Varaždinu s molbom da se Lossertu dozvoli da nastavi s »gradnjom svoje kuće na nasipu, jer bi time učvrstio zid, a prolaz se ne bi spriječio, dok bi Losssertova kuća bila na ures grada.«[127]

1788–1789.

Nakon smrti Johanna Michaela Taxnera preuzima adaptacione radove na gradskoj Vijećnici. Računi za izvršene radove plaćeni su mu u raz-

[120] MOL, HTT–C–79–1791–204–5.
[121] MOL, S–12, Div. VIII., No. 49.
[122] HAV–AGV, br. 1660/1791.
[123] HAV–AGV, br. 225/1791.
[124] HAV–AGV, br. 258/1791.
[125] HAV–AGV, br. 484/1791.
[126] HAV–AGV, br. 1637/1791.
[127] HAV–AGV, br. 1832/1791.

doblju od 1. svibnja 1788. do 31. siječnja 1789. Klesarske radove na gradskoj Vijećnici izvodio je tada klesarski majstor Leopold Vieter.[128]

U vezi s radovima na adaptaciji gradske Vijećnice nalaže Ugarsko Namjesničko vijeće iz Budima 15. ožujka 1785. da mu varaždinski Magistrat dostavi planove za adaptaciju u koje se radove upustio bez prethodne dozvole viših vlasti.[129]

1791.

Nastavlja s radovima na obnovi gradske Vijećnice i 25. veljače podnosi Magistratu izvještaj o zidarskom materijalu potrebnom za radove na Vijećnici, te za ostale zgrade koje su potpadale pod grad Varaždin.[130]

Daje 4. travnja predračun za prekrivanje krova kapele sv. Florijana na svotu od 347 forinti i 30 krajcara.[131]

1792.

Vijeće Ugarske dvorske komore u Budimu traži da se varaždinski Magistrat izjasni kako se mogao bez dozvole Komore upustiti u troškove od 3.000 forinti za popravke gradske Vijećnice i tornja. Stoga zahtijeva da Magistrat odmah pošalje plan i troškovnike, a ukoliko je popravak već izvršen, onda i račune za izvršene radove.[132]

1792.

U vezi s popravcima Vijećnice šalje Magistrat Vijeću Ugarske dvorske komore planove tornja Vijećnice i troškovnike. Planove za obnovu tornja (3 nacrta) načinio je Franciscus Lossert, koji je 17. prosinca 1791. sastavio također i troškovnik: »Mauer Überschlag über das Stadt Rathhaus in Warasdin, was noch bey Ausfertigung des Thurm an Matterialien, Maurer und Taglöhner erforderlich seye wie folgt:

17 000 Mauerziegl
20 Startin Kalch
100 Fuhr Sandt«.

Tesarske radove izveo je Simon Ignaz Wagner, klesarske, portal, balkon i grb grada Varaždina, Leopold Vieter. Prema tome, monumentalni portal s balkonom i grbom predstavlja jedan od rijetkih sačuvanih primjeraka rada jednog varaždinskog klesarskog majstora iz 18. stoljeća.[133]

1793.

Izrađuje plan za streljanu Paulusa Czinderyja koju Czindery kani podići u Graberju za sebe i svoje goste i kod »toga vino točiti«. Ugarsko Namjesničko vijeće odobrava svojim aktom datiranim u Pešti 28. prosinca 1793. molbu P. Czinderyja.[134]

Sastavlja 19. ožujka predračun, te izrađuje nacrt za gradnju javne streljane u parku Prater, koji glasi: »Überschlag über zu erbauende Schiss Stadt in dem Prater wass dieses nach beygelegten Plan D an Matterialien, Maurer und Taglöhner erforderlich seye...« na ukupnu svotu od 696 forinti.[135]

1793.

Podnosi 27. srpnja varaždinskom Magistratu predračun za gradnju kuće prebendara sv. Vida na Iljčićevom trgu na svotu od 1.057 forinti. Predračun za tesarske radove sastavio je Gaspar Waller, a za klesarske Leopold Vieter.[136]

Daje 11. rujna predračun za gradnju gostionice kod Drave.[137]

Sastavlja 15. rujna predračun za gradnju stana varaždinskog krvnika.[138]

Procjenjuje 10. ožujka kuću Joannesa Lendvaya na svotu od 1.015 forinti.[139]

Podnosi gradskom Magistratu 24. lipnja predračun za neke popravke na gradskoj pivovari »In Graberje« u visini od 75 forinti.[140]

1794.

Na molbu Joannesa Galline upućenu varaždinskom Magistratu kojom moli da mu se prepusti i proda komadić zemljišta kod Zagrebačkih vrata za gradnju dučančića, sastavlja Lossert 23. svibnja »Maurer Überschlag über ein neu erbaute Gewölbung sammt Zimmer, nebst dem unteren Tor...« na svotu od 291 forinte.[141]

1795.

Načinio je 16. svibnja nacrt jedne zgrade označen legendom: »Project Plan eines Ziegler Haus in Warasdin.«[142]

Vodi radove na popravku Južnih odnosno Zagrebačkih vrata, te podnosi 22. studenoga račun »Wass die Maurer von 16ten bi 21ten November 795 bey den unteren Stadt dor in Warasdin richtig gearbeitet haben...«. Radove su izvodili Lossertov palir Bartholomeus Ranner i zidarski po-

[128] HAV–AGV, br. 2209/1791.
[129] HAV–AGV, br. 400/1785.
[130] HAV–AGV, br. 218/1791.
[131] HAV–AGV, br. 1093/1791.
[132] HAV–AGV, br. 986/1792.
[133] HAV–AGV, br. 836/1792.
[134] HAV–AGV, br. 140/1793.
[135] HAV–AGV, br. 723/1793.
[136] HAV–AGV, br. 30/1794.
[137] HAV–AGV, br. 30/1794.
[138] HAV–AGV, br. 30/1794.
[139] HAV–AGV, br. 1081/1796.
[140] HAV–AGV, br. 1428/1793.
[141] HAV–AGV, br. 355/1794.
[142] HAV–AGV, br. 1016/1795.
[143] HAV–AGV, br. 3048/1795.

moćnik Michael Trattner. Popravak je iznosio 10 forinti i 45 krajcara.[143] Klesarske radove izveo je Leopold Vieter.[144]

1795.

Kao zidarski pomoćnici rade kod Losserta Michael Trattner, Josephus Marforgy, Michael Sariz[145], Michael Mugoschak[146], Georgius Kopanicz (Kupinich)[147], i Thomas Sefgo[148], a kao paliri Bartholomeus Ranner[149], Antonius Temell[150] i Antun Robasz.[151].

1796.

S tesarskim majstorom Simonom Ignazom Wagnerom podnosi 7. ožujka predračune za popravak krova gradske ubožnice (Xenodochium) na svotu od 329 forinti i 52 krajcara. Od te svote otpada na zidarske radove 164 forinte i 30 krajcara.[152]

Zajedno s Wagnerom procjenjuje 1. veljače gradsku ovčarnicu u Sračincu kraj Varaždina na 265 forinti i 40 krajcara[153], a 28. travnja sastavlja predračun za njezin popravak na svotu od 195 forinti i 57 krajcara.[154] Procjenjuje 25. veljače potrebne popravke na gradskoj krčmi u Sračincu na svotu od 14 forinti.[155]

Zajedno s Wagnerom podnosi 20. travnja varaždinskom Magistratu predračun za popravak gradske kuće i drugih gospodarskih prostorija u gradskom vinogradu na Varaždin Bregu na svotu od 893 forinte i 46 krajcara.[156]

1796.

Podnosi 24. ožujka predračun za produženje kapele sv. Fabijana i Sebastijana u Varaždinu. Zidarski radovi iznosili su 431 forintu.[157] U Historijskom arhivu u Varaždinu sačuvao se plan F. Losserta za produženje kapele. Predračun za taj rad glasi: »Maurer Meister überschlag über die Sevastiany Kirchen bey welcher zu Vergrösserung 3 Klafter lang darzubauen, wie auch ein gemauerten Thurm angetragen . . .«[158]

144 HAV–AGV, br. 3050/1795.
145 HAV–AGV, br. 3048/1795.
146 HAV–AGV, br. 3050/1795.
147 HAV–AGV, br. 2924/1796.
148 HAV–AGV, br. 3237/1796.
149 HAV–AGV, br. 3048/1795.
150 HAV–AGV, br. 1864/1796.
151 HAV–AGV, br. 2924/1796.
152 HAV–AGV, br. 836/1786.
153 HAV–AGV, br. 1296/1796.
154 HAV–AGV, br. 1296/1796.
155 HAV–AGV, br. 1296/1796.
156 HAV–AGV, br. 1359/1796.
157 HAV–AGV, br. 1464/1796.
158 HAV–AGV, br. 1464/1796.

Mauritius Konchich, župnik u Knegincu, moli 25. listopada varaždinski Magistrat neka za iduće proljeće naloži svome konzulu da pozove ljude kako bi se otpočelo s gradnjom župnog dvora.[159] U vezi s tim radovima sastavlja Lossert 18. prosinca »Überschlag über ein zu erbauenden Pfarrhof in Quegenitz, gehörig unter das Löbl. Stadt Magistrat in Warasdin . . .« na ukupnu svotu od 617 forinti i 9 krajcara, dok je predračun za klesarske radove podnio klesarski majstor Leopold Vieter.[160]

U lipnju načinili su F. Lossert i S. I. Wagner troškovnike za gradnju točionice kod Dravskog mosta.[161]

Procjenjuje 9. lipnja zidarske radove na kuriji Katarine Svagel rođene Jellachich u Bedenici na njen zahtjev, a prema nalogu varaždinskog Magistrata.[612]

Zajedno sa Simonom Ignazom Wagnerom podnosi 3. lipnja račun za popravak gradske gostionice kod Drave na svotu od 30 forinti i 3 krajcara.[163] Za zidarske radove podnosi Lossert 9. srpnja svoj račun u visini od 10 forinti i 16 krajcara.[164]

1796.

Vrši popravke na Sjevernim odnosno Bečkim gradskim vratima, te 13. srpnja podnosi svoj predračun »Marermeister Überschlag über die Reparacion des oberen Stadt dor in Warasdin . . .« na ukupnu svotu od 10 forinti.[165]

Zidarski majstor Lossert i klesarski majstor Leopold Vieter rade u župnoj crkvi sv. Nikole, te je »D. Francisci Lossert Murariorum Magistri pro reparationibus« plaćeno 57 forinti i 48 krajcera, a »Leopoldo Vieter Lapicidario pro lapidibus secundum conto« 6 forinti i 24 krajcara.[166] Ti se podaci nalaze među računima župne crkve sv. Nikole od 28. listopada 1796. godine.

F. Lossert i S. I. Wagner i stolarski majstor Nicolaus Paar rade »bey den städtischen neuerbauten Pfarrhof in Quegenitz« (Kneginec).[167]

Procjenjuje 1. listopada kuću Josephusa Durkovicza (Turković) u ulici sv. Vida na 600 forinti. U procjeni opisuje Turkovićevu kuću: »In dieser Behausung befündet sich 2 Wohnzimmer, 2 Kammernett, 2 Zimmer, 1 gewölbte Kuchel, eine Stallung vor 4 Kühe . . .«[168]

159 HAV–AGV, br. 2062/1796.
160 HAV–AGV, br. 1733/1796.
161 HAV–AGV, br. 1188/1796.
162 HAV–AGV, br. 1864/1796.
163 HAV–AGV, br. 2083/1796.
164 HAV–AGV, br. 2119/1796.
165 HAV–AGV, br. 2235/1796.
166 HAV–AGV, br. 3587/1796.
167 HAV–AGV, br. 3529/1796.
168 HAV–AGV, br. 84/1796.

Sastavlja 20. travnja predračun za zidarske radove na gradskom vinogradu Trem na svotu od 664 forinte.[169]

1797.

Sastavlja 20. ožujka predračun i izrađuje plan za izgradnju mrtvačnice na novom groblju kod crkve sv. Florijana na svotu od 726 forinti i 20 krajcara.[170] Leopold Vieter sastavlja 22. ožujka predračun za klesarske radove na svotu od 23 forinte i 48 krajcara.[171]

Još uvijek traje gradnja novog župnog dvora u Knegincu, jer 14. svibnja moli kneginečki župnik Mauritius Konchich Magistrat u Varaždinu da se završi gradnja novog župnog dvora u Knegincu, kako bi mogao u njemu stanovati.[172]

Izgradnja novog župnog dvora u Knegincu uglavnom je dovršena, jer se kneginečki župnik M. Konchich zahvaljuje 10. listopada varaždinskom Magistratu što je izgradio novi župni dvor, te moli da mu se još naprave prozori i vrata.[173]

1796.

Podnosi 11. studenoga 1793. predračun za zidarske radove na gradskoj gostionici kod Dravskog mosta u visini od 413 forinti, a 28. svibnja sastavlja predračun prema priloženom planu na svotu od 505 forinti i 36 krajcara. Taj drugi »Überschlag über den zweiten Plan Sub A.« ima legendu: »Plan zu den Städtischen Wirtshaus bey der Drau Sub A.« sačuvan je u Historijskom arhivu u Varaždinu.[174]

1798.

Podnosi u lipnju predračun za zidarske radove na varaždinskoj svilani i za izgradnju stana za svilarskog nadzornika.[175]

Radi i na popravku županijske zgrade u Varaždinu (Adžijin trg 7) i o tome podnosi račun 22 studenoga na svotu od 28 forinti i 21 krajcar.[176]

1798.

Kod Franciscusa Losserta rade kao pomoćnici Josephus Gracher, Josephus Kovachich, Matthias Wälasch, Anton Robasz, Georg Lissyak, Josephus Lesgo i dr.[177]

Varaždinski staklarski majstor Joannes Farendlah moli Magistrat da mu prepusti komad zemljišta uz gradski zid kraj Južnih (Zagrebačkih)

[169] HAV–AGV, br. 707/1796.
[170] HAV–AGV, br. 809/1797.
[171] HAV–AGV, br. 809/1797.
[172] HAV–AGV, br. 1061/1797.
[173] HAV–AGV, br. 2060/1797.
[174] HAV–AGV, br. 171/1798.
[175] HAV–AGV, br. 1225/1798.
[176] HAV–AGV, br. 236/1798.
[177] HAV–AGV, br. 236/1798.

gradskih vrata.[178] Njegovu molbu odobrava i Ugarska dvorska komora 16. lipnja iste godine.[179] Farendlah namjerava na tom zemljištu podići dućan. Planove za gradnju izradio je Franciscus Lossert u dvije varijante, tj. za manji[180] i veći dućan.[181] Oba Lossertova plana nalaze se u budimpeštanskom Državnom arhivu. Danas je na tome mjestu jednokatna uglovnica iz prve polovice 19. stoljeća (Trg Slobode 7).

1799.

Gradski izaslanici dostavljaju Magistratu ugovor za pregradnju i produženje kapele sv. Fabijana i Sebastijana sklopljen između Losserta i crkvenog starješine kapele. Lossert se u ugovoru obavezuje »Endtes unterzeichneter verobligiere mich den Kirchen bau bey S. Fabiani et Sebastiani Capelln, nach beygewogenen sub B und dössen überschlag sub A die betreffende Maurer Arbeith, ohne Turm und Sagerestey vor die angezeigte Überschlag Summa 120 For. der Kirchen zur Bey Hilf anzunehmen wie auch das Bau in Gutten Stand herzuestellen...«. Građevni materijal i težake morao je platiti grad Varaždin.[182]

1799.

Sastavlja 5. ožujka predračun za zidarske radove na gradskoj krčmi na Kresovici u visini od 240 forinti i 10 krajcara.[183]

Sastavlja 11. travnja predračun za radove na popravku župne crkve u Knegincu u visini od 217 forinti, a predračun za građevni materijal za popravak crkvenog krova i sanktuarija sastavlja tesarski majstor Simon Ignaz Wagner.[184]

Podnosi 9. kolovoza predračun za zidarske radove na gradskom mlinu na Topličkoj cesti u visini od 600 forinti.[185]

Nakon što je staklaru J. Farendlahu bila odobrena izgradnja dućana kraj Južnih gradskih vrata, moli i varaždinski trgovac Ignaz Jungwirth da mu Magistrat ustupi česticu kod Južnih gradskih vrata gdje bi sa svojim sinom Josephom držao dućan. Magistrat odlučuje 11. rujna da se moliteljima može ustupiti tražena čestica.[186] Na temelju tog odobrenja izrađuje Franciscus Lossert plan, koji je sačuvan u Historijskom arhivu u Varaždinu.[187]

[178] HAV–AGV, br. 2336/1798. i br. 2501/1798.
[179] MOL, Kamara–E–75–1799–45 es 46.
[180] MOL, T–62, No. 808/1.
[181] MOL, T–62, No. 808/2.
[182] HAV–AGV, br. 386/1799.
[183] HAV–AGV, br. 707/1799.
[184] HAV–AGV, br. 757/1799.
[185] HAV–AGV, br. 2146/1799.
[186] HAV–AGV, br. 1617/1799.
[187] HAV–AGV, br. 1617/1799.

Gradski kapetan izvješćuje 9. prosinca Magistrat u Varaždinu da je za podizanje nove mrtvačnice na groblju kod kapele sv. Florijana priredio potrebnu količinu vapna i kamenja.[188] Prema tome, gradnja te mrtvačnice počela je tek krajem 1799. ili početkom 1800. godine.

1801.

Izrađuje predračun i plan kuće kod Sjevernih gradskih vrata u Varaždinu.[189] U Državnom arhivu Mađarske u Budimpešti sačuvan je plan te zgrade.[190]

1802.

Podnosi 22. siječnja predračun za gradnju novog župnog dvora u Žabniku u visini od 612 forinti i 7 krajcara.[191] U Historijskom arhivu u Varaždinu sačuvao se Lossertov plan.[192] No do izgradnje prema njegovom planu nije došlo, jer 1805. godine izrađuje troškovnik varaždinski zidarski majstor Urban Greiner.

Procjenjuje 26. siječnja zidarske radove u kući, staji i šupi Joannesa Georgiusa Dominicha na svotu od 6.1000 forinti. Procjena je bila potrebna jer su se na kući vršile pregradnje.[193]

1803.

Podnosi 29. studenoga predračun za popravak 12 gradskih zgrada.[194]

1804.

Procjenjuje 2. svibnja zidarske radove u kući pokojnog Carolusa Brigandija na 1.800 forinti, a 15. svibnja potpisuje priznanicu za primljene 3 forinte za izvršenu procjenu.[195]

Prisustvuje 4. svibnja arondaciji i izmjeri zemljišta za gradnju »nove i sjajne palače«, koju je u Preradovićevoj ulici kanio sagraditi grof Erdödy.[196] Na temelju sačuvanih arhivskih podataka nije moguće za sada ustanoviti tko je bio projektant, odnosno graditelj monumentalne ranoklasističke uglovne jednokatne palače grofa Erdödyja, tzv. »Neugebäude«.

Murariorum magister Franciscus Lossert umire u Varaždinu 31. svibnja u 56. godini i pokopan je na groblju kod kapele sv. Florijana.[197]

188 HAV–AGV, br. 2388/1799.
189 MOL, Kamara–E–75–1801–11:32.
190 MOL, T–62, No. 824.
191 HAV–AGV, br. 1808/1802.
192 HAV–AGV, br. 1492/1805.
193 HAV–AGV, br. 190/1803.
194 HAV–AGV, br. 1808/1803.
195 HAV–AGV, br. 1489/1804.
196 *Ivy Lentić-Kugli*, Prilog datiranju nekih varaždinskih palača iz 18. i prve polovice 19. stoljeća, VMIKH, br. 3–4, Zagreb 1973, str. 53–55.
197 HAV–AGV, MUSVN.

1805.

Njegova udovica Anna Maria sastavlja oporuku 8. siječnja.[198]

Anna Maria umire u Varaždinu 14. siječnja u 52. godini.[199]

GREINER (KREINER), Urban

Štajerska, oko 1761 – Varaždin, 14. VII 1823)
Razdoblje djelovanja u Varaždinu: od 1797. do 1823. godine.

1797.

Nalazi se kao zidar u Varaždinu gdje ima kuću »In Villa Capronczensis«. God. 1799. moli varaždinski Magistrat da ga primi među svoje građane.[200]

1803.

Sklapa 24. lipnja ugovor sa Salomonom Hirschl-Jungwirthom prema kome mu Greiner iznajmljuje u svojoj kući prostorije za stan i trgovinu na 3 godine uz 130 forinti godišnje najamnine.[201]

Gradski izaslanik Joannes Zgubich izjavljuje u Varaždinu 10. prosinca da je obavijestio Urbana Greinera kako u Zagrebu mora položiti zidarski ispit i svjedodžbu o položenom ispitu dostaviti brigadnoj komandi u Bjelovar ako želi ondje obavljati zidarski posao.[202]

Gradski magistrat u Varaždinu javlja 21. prosinca varaždinskoj brigadnoj komandi u Bjelovar da je zidarski majstor Urban Greiner položio u Zagrebu propisani ispit i da je primljenu svjedodžbu dostavio komandi.[203]

1804.

Podnosi 16. travnja predračun za popravak gradske ciglane u Varaždinu na svotu od 155 forinti. Kasnije, međutim, izjavljuje da će taj posao obaviti za 60 forinti.[204]

Gradski magistrat iz Radgone moli 21. lipnja Magistrat u Varaždinu da dade uhvatiti zidarskog pomoćnika Franciscusa Vojchicha, koji je radi dugova pobjegao u Varaždin i sada ondje radi kod zidara Urbana Greinera.[205]

198 HAV–AGV, br. 58/1805.
199 HAV–AGV MUSVN.
200 HAV–AGV, br. 2449/1799.
201 HAV–AGV, br. 1951/1804.
202 HAV–AGV, br. 2264/1803.
203 HAV–AGV, br. 2264/1803.
204 HAV–AGV, br. 983/1804.
205 HAV–AGV, br. 1837/1804.

1804.

Gradski izaslanik Josephus Daindl izvješćuje 3. srpnja Magistrat u Varaždinu da je zidar Franciscus Vojchich radio kod zidara Urbana Greinera, ali je otišao iz Varaždina jer nije mogao dobiti otpusnicu od svog majstora u Radgoni.[206]

Procjenjuje zidarske radove u kući pokojnog grofa Josephusa Draskovicha na Trgu Narodnih heroja 3 na svotu od 7.123 forinte.[207]

Sastavlja 28. kolovoza predračun za popravak stana gradskog bilježnika na svotu od 16 forinti i 30 krajcara: »Überschlag zu den Notariats Quartier in Oberen Stadtthor in Varasdin ... Reparaturen an Dach ...«, zatim za popravak stuba i podruma.[208]

Ugarska dvorska komora vraća 12. rujna iz Budima plan i projekt troškova za gradnju župnog dvora u Žabniku radi nadopuna. Tome spisu priložen je i predračun Urbana Greinera.[209]

Ispostavlja 15. listopada račun za popravak krova na Zagrebačkim vratima, kao i za popravak kuhinje u pučkoj školi u visini od 16 forinti i 30 krajcara.[210]

Ispostavlja 14. studenoga račun za popravak gradskih zgrada na svotu od 6 forinti i 9 krajcara.[211]

Ispostavlja 16. studenoga račun za uređenje kuhinje u bivšoj kući grofa Draškovića (palača Drašković-Nadasdy na Trgu Narodnih heroja 3) u visini od 31 forinte i 48 krajcara, te potvrđuje primitak svote.[212]

1805.

U vezi s predstojećim popravkom župnog dvora sv. Nikole u Varaždinu ispostavlja varaždinski trgovac Martin Kreuz račun za ciglu i vapno u visini od 125 forinti, a Greiner potvrđuje primitak tog materijala.[213]

Sastavlja 11. veljače predračun za popravak ruševnih zgrada varaždinskog Magistrata u visini od 1.059 forinti i 15 krajcara.[214]

Podnosi 11. veljače račun za popravak gradske Vijećnice: »... Im Rathhaus der Arrest zu vergrössern, und in 2 Theile ab zu theilen, bey Porkolab ein Zimmer zu richten wo voran eine Mauer ausgeführt und in der Mauer ein Kamin ausgebrochen werden soll ...« na svotu od 202 forinte i 30 krajcara.[215]

[206] HAV–AGV, br. 1837/1804.
[207] HAV–AGV, br. 1504/1804.
[208] HAV–AGV, br. 1811/1804.
[209] HAV–AGV, br. 1924/1804.
[210] HAV–AGV, br. 2103/1804.
[211] HAV–AGV, br. 1943/1806.
[212] HAV–AGV, br. 67/1805.
[213] HAV–AGV, br. 1943/1806.
[214] HAV–AGV, br. 436/1805.
[215] HAV–AGV, br. 1492/1805.

Podnosi 11. veljače predračun za popravak Zagrebačkih vrata na 17 forinti i 45 krajcara.[216]

Podnosi predračun za popravak Sjevernih gradskih vrata: »... Ist oben der Stiegen ganz einzudecken, auch die Stiegen Mauer auswendig zu verputzen, auch das Kellergewölb auszubessern, und auf dem Gang ein Fenster Stock ein zu mauern ...« u visini od 23 forinte i 24 krajcara.[217]

Procjenjuje 21 svibnja zidarske radove u kući majorice Anne Bayer, kćeri varaždinskog liječnika dra Michaela Hinterholzera u visini od 5.242 forinte i 27 i 3/4 krajcara. Ta je kuća, sagrađena 1772. godine, još i danas sačuvana u Cankarevoj ulici 9.[218]

1805.

Moli 17. lipnja varaždinski Magistrat da se zidarski pomoćnik Matthias Sharman radi nanesenih mu uvreda i kleveta osudi na 100 forinti globe i na zatvor. U vezi s tim klevetama posvjedočuje Gospoštija čakovečka 16. srpnja da je zidarski majstor Urban Greiner za njih pošteno radio, te da je zidarski palir Ignatius Kistell izjavio da nije ništa govorio protiv Urbana Greinera.[219]

Andrija Gollubich, župnik u Varaždinskim Toplicama, svjedoči o izjavi zidarskog palira Ignaza Ebnera kako je od majstora Greinera dobio upute da svaki put poveća račun.[220]

Predračun od 17. lipnja za nove stube u župnom dvoru sv. Nikole u Varaždinu glasi: »Über die Erbaung einer neuen Stiegen in Pfarrhof in Warasdin weil durch die dermalige Angebaute Stiegen am Kuchel Gewölb gefährlich ist und auch schon wirklich die oberen Zimmergewölbungen Schaden gelitten haben ...«[221]

Podnosi predračun za taracanje ulica u Varaždinu od Patačićeve kuće do mosta i od Uršulinske crkve do kuće Sermage.«[222]

Podnosi račun za rad na Zagrebačkim vratima i pučkoj školi na 16 forinti i 30 krajcara.[223]

Podnosi 23. lipnja predračun za popravak župnog dvora sv. Nikole na 782 forinte i 4 krajcara, i 11. lipnja za gradnju novih stuba u župnom dvoru.[224]

1805.

Josip Daindl, komesar ceha zidara, daje 25. studenoga svoje mišljenje o tužbi Urbana Greinera protiv Matthiasa Sharmana zbog klevete.

[216] HAV–AGV, br. 1492/1805.
[217] HAV–AGV, br. 1492/1805.
[218] HAV–AGV, br. 915/1805.
[219] HAV–AGV, br. 199/1808.
[220] HAV–AGV, br. 1127/1805.
[221] HAV–AGV, br. 1942/1805.
[222] HAV–AGV, br. 1942/1805.
[223] HAV–AGV, br. 272/1805.
[224] HAV–AGV, br. 1189/1805.

Sharman i Pollak oklevetali su Greinera, ali se spor mora riješiti izvan ceha. Sharman je varaždinski građanin, dok je Pollak pripadnik Gospoštije varaždinske Tvrđe. Preporuča se da se Urban Greiner obrati vlastima radi zadovoljštine i namirenja troškova.[225]

Ugovor sklopljen 30. kolovoza između grada Varaždina i Urbana Greinera za popravak župnog dvora sv. Nikole u Varaždinu prema priloženom predračunu na svotu od 780 forinti.[226]

1816.

Izrađuje plan za jednu zgradu u Varaždinu. Plan je sačuvan u Gradskom muzeju u Varaždinu.[227]

1817.

Izrađuje 12. kolovoza plan za nutarnje preinake prostorija u prizemlju stare Vijećnice. »Tu je riječ o unutarnjim preinakama prostorija, probijanju prozora i vrata, te o podzidavanju za postavljanje kamina u prvom katu.«[228] Čini se da se ovdje radi o istim radovima za koje je Greiner već 11. kolovoza 1805. sastavio predračun.[229]

Greiner je cehmeštar ceha zidara, klesara i tesara.

Članovi ceha nisu, međutim, zadovoljni svojim cehmeštrom, te se na sjednici održanoj 17. kolovoza pod predsjedavanjem prisežnika toga ceha varaždinskog senatora Josephusa Daindla i u prisutnosti cehmeštra Urbana Greinera, raspravljalo o nekim nepravilnostima i neurednostima u poslovanju ceha.[230]

1818.

Na sjednici od 19. travnja ponovno se raspravljalo v velikim neurednostima u poslovanju zidarsko-klesarsko-tesarskog ceha.[231]

Podnesak od 18. travnja varaždinskom Magistratu u vezi s gradnjom gradskog magazina i uređenjem nekih ulica u gradu.[232]

Gradski inženjer Josephus Erdely odgovara 20. travnja na Greinerov podnesak o gradnji novog gradskog magazina i uređenju nekih gradskih ulica.[233]

Dolazi do spora između Greinera i Erdelyja. Greiner tuži Erdelyja 23. rujna gradskom Magistratu jer ga je uvrijedio u razmirici zbog gradnje

[225] HAV–AGV, br. 1766/1805.
[226] HAV–AGV, kutija br. 347, akt od 30. 8. 1805.
[227] Varaždin, gradski muzej – planoteka.
[228] *Mira Ilijanić*, Dokumentacija adaptacije gradske vijećnice u Varaždinu, o. c., str. 193, repr. 3.
[229] HAV–AGV, br. 1492/1805.
[230] HAV–AGV, br. 2317/1819.
[231] HAV–AGV, br. 2317/1819.
[232] HAV–AGV, br. 237/1819.
[233] HAV AGV, br. 237/1819.

gradskog magazina i uređenja i planiranja gradskih nasipa i grabišta. Greiner traži zadovoljštinu, a Erdely ponovno odgovara na njegove pritužbe gradskom Magistratu.[234]

U vezi s radovima u gradskoj Vijećnici koje je Greiner izvršio 1817. podnose zidarski majstori Vincenz Dankh i Joannes Lopich izvještaj Magistratu s primjedbom »da se Greiner nije u potpunosti držao građevnog plana.«[235]

Podnosi 18. kolovoza priznanicu na 45 forinti, koje je primio od grofa Aleksandra Erdödyja za procjenu radova na grofovu imanju u Jurketincu.[236]

1819.

Pomoćnici tesarskog ceha tuže se 1. ožujka varaždinskom Magistratu na oholost cehmeštra Urbana Greinera, jer izaziva svađu unutar ceha. Cehmeštar Greiner ne saziva članove ni na skupštinu ceha, ni na crkvene svečanosti.[237]

1819.

Članovi ceha nisu zadovoljni djelovanjem cehmeštra Greinera, kao što je vidljivo iz zapisnika sjednice zidarsko-klesarsko-tesarskog ceha od 14. ožujka. Sjednica se održala pod predsjedavanjem kapetana Sučića i uz sudjelovanje majstora i pomoćnika ceha. Kako se cehmeštar Greiner nije odazvao ni na tri puta ponovljeni poziv, cehovska je ladica morala biti otvorena po bravaru. Pregledani su i popisani svi spisi, a novci prebrojeni, ali su pronađene i mnoge nepravilnosti u poslovanju. Zaključeno je da bivši cehmeštar Greiner ima platiti bravaru račun za otvaranje ladice.[238]

1821–1822.

Greiner sudjeluje na temeljitoj pregradnji svratišta u Varaždinskim Toplicama (Konstantinov dom), za koju je planove izradio zagrebački graditelj Bartol Feldinger.[239]

1823.

Umire u Varaždinu 14. srpnja u 62. godini.[240]

1823–1836.

Nakon njegove smrti vodi zidarski posao njegova udovica Terezija uz pomoć svog poslovođe Johanna Georga Reicha. Prof. M. Mirković na-

[234] HAV–AGV, br. 237/1819.
[235] HAV–AGV, br. 257/1819.
[236] HAV, Fond Erdödy, akt br. 859/1818.
[237] HAV–AGV, br. 453/1819.
[238] HAV–AGV, br. 2317/1819.
[239] *Lelja Dobronić*, Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba, Zagreb 1971, str. 85, 101.
[240] HAV–AGV, MUSVN.

vodi da je Greinerov posao »nastavio očito netko iz njegove porodice, jer podaci iz 1827. godine navode samo spomenutu dvojicu kao zidarske majstore, od kojih Greiner ima trideset, a Dankh četrdeset pomoćnika i dva naučnika.[241] Johann Georg Reich postaje 1836. zidarski majstor, te od tada samostalno vodi zidarski posao.[242]

DANKH (DANKH, DANK), Vincentius

Mađarska, oko 1783 – Varaždin, 1837

Razroblje djelovanja u Varaždinu: prije 1817. do 1837.

Prije 1817. godine

Dolazi u Varaždin kao zidarski majstor.

1817.

Postaje 10. ožujka varaždinski građanin.[243]

1818.

Oko 1818. gradi vlastitu kuću u ulici I. L. Ribara br. 7 (pregrađenu 1910. u današnjem obliku).[244]

Zajedno s Joannesom Lopichem podnosi 30. rujna Magistratu u Varaždinu izvještaj o radu na gradskoj Vijećnici, koji je 1817. izvršio zidarski majstor Urban Greiner s primjedbom da se Greiner nije u potpunosti držao građevnog reda.[245]

1820.

Na planu sačuvanom u Gradskom muzeju u Varaždinu[246] potpisuje se već kao »Bürgerlicher Maurermeister«.

1821.

Gradi zgradu za predenje svile za varaždinsku svilanu.[247] U vezi s tom gradnjom moli varaždinska Tridesetnica Magistrat u Varaždinu da pozove zidara Dankha, koji treba da usmeno odgovori na neka pitanja o gradnji varaždinske svilane. Te podatke zahtjeva Ugarska dvorska komora, a tražila ih je i od Dankha, ali ih on nije htio dati.[248]

[241] *Marija Mirković,* O spajanju unutrašnje varoši i Gradskih predgrađa Varaždina, SMV, br. 2–3, 1962–1963, str. 57.
[242] HAV–AGV, br. 1533/1836.
[243] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga.
[244] *Ivy Lentić-Kugli,* Varaždin nakon požara 1776., str. 37.
[245] HAV–AGV, br. 256/1819.
[246] *M. Mirković,* o. c., str. 57, bilj. 73.
[247] HAV–AGV, br. 1304/1821.
[248] HAV–AGV, br. 304/1821.

1822.

Izradio je plan za zgradu oružane u Koprivnici (Zeughaus), koji je sačuvan u Državnom arhivu Mađarske u Budimpešti, a signiran je: »Vincentius Danckh Bürgerlicher Maurermeister – Revidiert bey der K. Ung. Landes Bau Oberdirection, Ofen in November 1822.«[249]

1824.

Izrađuje plan za proširenje Vijećnice, tj. za prigradnju i pregradnju bivše Robaszove kuće.[250]

Radi na zgradi varaždinske gimnazije, te 5. lipnja javlja varaždinskom Magistratu da je završio sve zidarske radove osim dimnjaka zbog pomanjkanja cigle i pijeska. Istodobno moli da mu Magistrat isplati svotu od 125 forinti kako bi mogao platiti radnike.[251]

1827.

Te je godine cehmeštar varaždinskog ceha zidara, klesara i stolara.[252] Upošljava četrdeset pomoćnika i dva naučnika.[253]

1826.

Tuži se Magistratu što je po uputi gradskog fiskusa Matthiasa Kollera zidarski pomoćnik Georg Reich prekopirao njegov plan za adaptaciju gradske pivovare, te je taj plan poslan na odobrenje Ugarskoj dvorskoj komori, dok je njegov originalni plan zadržan u Magistratu iako je tražio da mu ga vrate.[254] Taj je sporni plan sačuvan u Državnom arhivu u Budimpešti i nosi signaturu: »Sig Warasdin den 15ten Dezember 1826 – Johann Reich«.[255]

1829.

Izradio je 7. studenoga plan, predračun i troškovnik za gradnju jednog novog svođenog mosta u istočnom grabištu.[256]

1830.

Sklapa 24. ožujka ugovor s varaždinskom Tridesetnicom za zidarske radove na zgradi Tridesetnice u visini od 1.140 forinti.[257] Kako ugovorene radove nije na vrijeme izvršio, Tridesetnica se obraća 21. kolovoza Magistratu u Varaždinu s tužbom[258] »... dass der hiesige bürgerliche

[249] MOL, T–62, No. 862.
[250] *M. Mirković,* o. c., str. 57., bilj. 73.
[251] HAV–AGV, br. 1195/1824.
[252] *M. Mirković,* o. c., str. 56.
[253] *Mirko Androić,* Povijest vatrogastva u Varaždinu, Varaždin 1954, str. 62.
[254] HAV–AGV, br. 609/1827.
[255] MOL, T–62, No. 879/2.
[256] HAV–AGV, br. 393/1832.
[257] HAV–AGV, br. 3074/1830.
[258] HAV–AGV, br. 2213/1830.

Maurermeister Vinzenz Dankh besonders in Contracts Puncto 3° die Verpflichtung leistete, die in hiesig königl. 30st Gebäude übernomene Baulichkeit durch Verlauf der Sommer Monate zu beenden. Diese Zeitfriest ist in einigen Tagen verflossen...«, a Dankh svoju obavezu nije izvršio mada je od erara primio predujam od 680 forinti. Stoga Tridesetnica zahtijeva da se na njegovu imovinu uknjiži primljeni predujam. Tridesetnica moli 4. rujna varaždinski Magistrat da pozove Dankha neka izvrši ugovorene radove, jer će inače taj posao povjeriti drugome majstoru, a na račun Vincenza Dankha.[259]

1830.

Izradio je 13. veljače plan, troškovnik i predračun za preuređenje prizemlja u župnom dvoru u Žabniku. Iste godine, 14. veljače, izrađuje predračun i troškovnik za novi most u istočnom grabištu, a 26. veljače plan, troškovnik i predračun za planiranu dogradnju I. kata[260] u župnom dvoru u Žabniku.

1832.

Izrađuje 1. veljače predračun i troškovnik za pregradnju župnog dvora u Žabniku na temelju plana odobrenog od strane Ugarske dvorske komore.[261]

1833.

Radio je i u trgovištu Nagy Kanisza. O tome piše sudac tog trgovišta Babochay 20. prosinca varaždinskom Magistratu: »Upravo je prije dva mjeseca otišao neki Vinko Dankh zidar, koji je od prilike prije godinu dana na zahtjev nekih ovdašnjih ljudi ovamo došao iz Varaždina i podigao nekoliko zgrada, ali nije platio ni onima od kojih je uzimao potreban materijal za gradnju, kao ni onima kod kojih se hranio, već je tajno pobjegao i otišao u Varaždin... Stoga se moli da varaždinski Magistrat provede suočenje Dankha s njegovim vjerovnicima i da se što prije učini nagodba.«[262]

1834.

Ugarsko namjesničko vijeće šalje 16. travnja dekret Benediktu Lentulayu, namjesnom voditelju političke zakladne imovine u distriktu hrvatskom, u vezi s molbom varaždinskog zidarskog majstora Vincenza Dankha da ga se nagradi za izradu plana i troškovnika za političke zakladne zgrade u Varaždinu koje treba da se adaptiraju za potrebe vojarne. S obzirom na to da su prema izjavi grada Varaždina sastavljeni spomenuti planovi i troškovnici, zaključuje Ugarsko namjesničko vijeće da se Vincenz Dankh sa svojom molbom obrati na varaždinski Magistrat.[263]

1836.

Podnosi 11. prosinca varaždinskom Magistratu prigovor zbog toga što se kuća uz Magistrat koju je grad kupio (Robaszova kuća), nije pregradila prema njegovu planu što ga je izradio 1824. i koji su više vlasti bile odobrile. Također se tuži da se njegov plan izgubio, pa se poslije ipak pronašao, ali mu nikada nije bio plaćen. Iznosi greške u izvedbi te pregradnje i dogradnje, koju je izvršio 1833. Franciscus Arnold.[264]

1837.

Podnosi 27. siječnja »Notta für die Aufnahme des einstigen Robaszischen Haus, Zeichnung der neuen Baupläne:.. Kostenüberschläge... itd.« izvedene za potrebe grada Varaždina[265], a 25. siječnja predračun za predgradnju bivše Robaszove kuće za stan gradskog bilježnika prema priloženom planu na svotu od 271 forinte i 8 i 3/4 krajcara.[266] Uz taj plan, koji je sačuvan u Gradskom muzeju u Varaždinu, prilaže i troškovnik u kome oštro kritizira i ispravlja greške što ih je u svome troškovniku načinio Franciscus Arnold.[267]

1837.

Umire u Varaždinu 5. svibnja u 54. godini.[268]

REICH, Johann Georg

Oko 1795 – Varaždin, 1851

Razdoblje djelovanja u Varaždinu: prije 1823. do 1851. godine.

1815.

Iako postoji interesantan plan kuće paviljonskog tipa potpisan »Gezeichnet in Warasdin den 27ten August 1815 durch Johann Reich Maurergesell«,[269] ne možemo sa sigurnošću uzeti da je Reich doista već 1815. izradio taj nacrt, odnosno da je već bio zidarski pomoćnik u Varaždinu. Ta se sumnja nameće iz činjenice da je udovica Urbana Greinera Terezija, uputila 1825. molbu kralju da njen poslovođa Reich bude oprošten od »vandrovanja«, te da bez toga bude primljen kao majstor u ceh, jer

[259] HAV–AGV, br. 2654/1830.
[260] HAV–AGV, br. 393/1832.
[261] HAV–AGV, br. 393/1832.
[262] HAV–AGV, br. 3912/1833.
[263] HAV–AGV, br. 646/1834.
[264] HAV–AGV, br. 4223/1836.
[265] HAV–AGV, br. 929/1837.
[266] HAV–AGV, br. 938/1837.
[267] HAV–AGV, br. 938/1837.
[268] HAV–AGV, MUSVN.
[269] HAV, Planoteka br. 459.

se ona želi za nj udati.[270] O tome se raspravljalo i na sjednici ceha održanoj 24. listopada 1827. Konstatirano je da je Terezija Greiner poslala kralju molbu s lažnim podacima i da Johann Reich ima krivotvorene isprave, te da se zapravo zove Georg.[271]

Prije 1823.

Bio je po svoj prilici već prije 1823. zaposlen kao pomoćnik kod Urbana Greinera, te nakon njegove smrti 1823. preuzima kao poslovođa Terezije Greiner njegov razgranati posao. Još 1827. bilo je u zidarskom poduzeću Terezije Greiner zaposleno tridesetak zidarskih pomoćnika.[272]

1825.

Na traženje Terezije Greiner varaždinski Magistrat moli 29. siječnja zidarsko-klesarsko-tesarski ceh, da se njen voditelj zidarskih poslova Johann Reich za koga se ona kani udati, oprosti od potpunog izvršenja naučničkog putovanja, jer je sve ostale uvjete izvršio i stoga može biti primljen kao majstor u ceh.[273] Franciscus Reicherzer svjedoči 29. siječnja da se Terezija Greiner u njegovoj prisutnosti obvezala da će svoga poslovođu Reicha uzeti za muža ako bude primljen kao majstor u ceh.[274]

1825.

Aktom od 8. ožujka Ugarsko namjesničko vijeće ne dozvoljava da zidarski pomoćnik Johann Reich bude oslobođen od propisanog »vandrovanja«.[275]

1826.

Kao poslovođa Terezije Greiner izrađuje plan za adaptaciju zgrade gradske pivovare u Varaždinu i potpisuje ga: »Sig. Warasdin den 15ten Dezember 1826 — Johann Reich«. Plan je sačuvan u Državnom arhivu u Budimpešti.[276] Nacrt za krovište pivovare izradio je varaždinski tesarski majstor Vincentius Sztanko.[277] Čini se da je Reich »krivotvorio« taj plan, jer ga Vincentius Dankh 4. ožujka 1827. tuži varaždinskom Magistratu i navodi da je po uputi gradskog fiskusa Matthiasa Kollera prekopirao njegov plan za adaptaciju gradske pivovare, koji je zatim odaslan na potvrdu Ugarskoj dvorskoj komori, dok je njegov originalni plan zadržan na Magistratu i nije mu bio vraćen.[278]

[270] HAV–AGV, br. 171/1825.
[271] HAV–AGV, br. 42/1828.
[272] *M. Androić*, o. c., str. 62.
[273] HAV–AGV, br. 171/1825.
[274] HAV–AGV, br. 172/1825.
[275] HAV–AGV, br. 811/1825.
[276] MOL, T–62, No. 879/2.
[277] MOL, T–62, No. 879/1.
[278] HAV–AGV, br. 609/1827.

1827.

O molbi koju je Terezija Greiner uputila kralju da se njen poslovođa Reich oslobodi »vandrovanja« i primi kao majstor u ceh, raspravljalo se i na sjednici zidarsko-klesarsko-tesarskog ceha 24. listopada, te je konstatirano da se Terezija poslužila lažnim podacima, a Reich krivotvorenim ispravama. Osim toga, on se zove Georg, a ne Johann.[279]

1828.

Ugarsko namjesničko vijeće odbija 3. lipnja »Instantia gremialis olim Civitatis hujus Murariorum Magistri Greiner relicta vidua, primerium sodalem suum Joannem Reich a normaliter proscripte peregrinatione dispensari potenti . . . negative indorsata . . .«[280]

1829.

Vodi i dalje kao poslovođa zidarske poslove Terezije Greiner, pa ga te iste godine nalazimo na radu u župnoj crkvi u Žabniku.[281]

1834.

Izrađuje arhitektonski snimak župne crkve u Ljubešćici[282], na kojoj je bilo potrebno postaviti novo krovište i prekriti ga crijepom, te pojačati zidove crkve.[283]

1836.

Joannes Staudinger izvještava 3. svibnja Magistrat u Varaždinu da je zidarski palir Johann Georg Reich dao sve potrebne dokumente s kojima dokazuje svoje sposobnosti, te na temelju dokumenata i svog majstorskog djela moli da bude primljen u ceh kao zidarski majstor.[284]

1837.

Moli 20. kolovoza varaždinski Magistrat da ga se primi među građane s obzirom na to da u Varaždinu posljeduje nekretnine, i jer je uvijek bio na usluzi gradu.[285]

1838.

Primljen je među varaždinske građane 9. ožujka.[286]

[279] HAV–AGV, br. 42/1828.
[280] HAV–AGV, br. 1476/1828.
[281] HAV–AGV, br. 210/1838.
[282] AH, Ugarsko Namjesničko vijeće – Departamentum eccl. saec., br. 210/1837, kutija br. IV.
[283] AH, Ugarsko Namjesničko vijeće – Departamentum eccl. saec. br. 167/1838, kutija br. III.
[284] HAV–AGV, br. 1533/1836.
[285] HAV–AGV, br. 2478/1837.
[286] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga.

1838.

Nicolaus Mellinchevich u pitanju zahtjeva zidarskog majstora J. G. Reicha da mu se isplati zaslužba od 28 forinti i 12 krajcara za njegov rad na župnoj crkvi u Žabniku, izjavljuje da Reichu zaslužba nije mogla biti isplaćena, jer molitelj nije pridonio potvrdu žabničkog župnika o izvršenim radovima. Osim toga, Reich je 1829. bio namješten kod Terezije Greiner, koja prema tome ima veće pravo na navedenu svotu, ali u 9 godina nije podnijela zahtjev za isplatu.[287]

1840.

Moli 15. rujna varaždinski Magistrat neka preko Zagrebačkog Magistrata i Županije nagovori zidare zaposlene kod Bartola Felbingera da od njegovih pomoćnika Michaela Stromeyera, Franciscusa Kuma, Marcusa Saurera, Josephusa Prokeseka, Joannesa Stromeyera i Josephusa Hallera utjeraju dugove koje su počinili kod njega i kod ostalih varaždinskih majstora. Kako su dužnici pobjegli u Zagreb bez putnice moli da ih se vrati u Varaždin.[288]

U vezi s Reichovom molbom piše varaždinski Magistrat 15. rujna zagrebačkom Magistratu da spomenute zidarske pomoćnike zaposlene kod Bartola Felbingera ili kod drugih zidara, dade kao dužnike dopremiti u Varaždin.[289]

Magistrat u Zagrebu odgovara 3. studenoga Magistratu u Varaždin da je Michaela i Franciscusa Stromeyera, Marca Saurera, Josephusa Prokeseka otpremio današnjim danom u Varaždin.[290]

Johannu Reichu isplaćeno je za izvršene zidarske radove »in allodio Szvibovecz« 12 forinti.[291]

Izvršio je zidarske radove u sakristiji župne crkve sv. Nikole za cijenu od 25 forinti.[292]

Isplaćeno mu je »pro submuratione domus Farendlajane« 5 forinti i 35 krajcara.[293]

Za zidarske radove »in allodis Hraschiza« isplaćeno mu je 1 forinta i 48 krajcara.[294]

1840.

Za zidarske radove na župnom dvoru sv. Nikole isplaćeno je Reichu 7 forinti i 48 krajcara.[295]

[287] HAV–AGV, br. 2018/1838.
[288] HAV–AGV, br. 3103/1840.
[289] HAV–AGV, br. 3103/1840.
[290] HAV–AGV, br. 3738/1840.
[291] HAV–AGV, br. 2725/1840.
[292] HAV–AGV, br. 870/1840.
[293] HAV–AGV, br. 871/1840.
[294] HAV–AGV, br. 872/1840.
[295] HAV–AGV, br. 873/1840.

Radio je »in aedibus Scholarum Nationalium« za cijenu od 7 forinti i 7 i po krajcara[296], a pro labore murario in aedibus Gymnasialibus« primio je 16 forinti i 24 krajcara.[267]

Isplaćeno mu je »pro duobus ponticulis in deambulacro comuni extructis« 16 forinti i 39 krajcara.[298]

Od grada Varaždina primio je 6 forinti i 44 krajcara »pro labore penes Fabricam sericam«.[299]

Isplaćeno mu je 46 forinti i 30 krajcara za radove na župnom dvoru u Žabniku izvršene 1840. godine.[300]

1841.

Isplaćena mu je za rad na zgradi Vijećnice svota od 15 forinti i 4 krajcara.[301]

Isplaćen mu je rad na zgradama pučke škole i gimnazije koji je obavio 1840. godine.[302]

1846.

Zbog loše izvedenih zidarskih radova na novoj staji varaždinskog građanina Thomasa Horvatha sazvana je 24. studenoga komisija stručnjaka da konstatira greške koje je počinio J. G. Reich. U komisiji su kao stručnjaci sudjelovali gradski geometar Franciscus Plohel i »artis hujus Murariae peritus Franciscus Arnold . . .«[303]

Kao građevni poduzetnik podnosi 20. prosica za posao izvršen na kući pećara Majczena račun na 18 forinti, od koje je sume primio od Majczena do sada samo 7 forinti i 42 krajcara, te ostaje još da mu se plati 10 forinti i 18 krajcara.[304]

1848.

Upućuje molbu varaždinskom Magistratu da mu se isplati dužna svota za radove koje je izvršio 1847. na popravku župnog dvora sv. Nikole. Do sada mu je bilo isplaćeno samo 68 forinti i 30 krajcara, te još preostaje za isplatu 210 forinti. Napominje da je star i bolestan i da ne može više čekati na isplatu, te moli da mu se doznači dužni iznos.[305]

[296] HAV–AGV, br. 874/1840.
[297] HAV–AGV, br. 877/1840.
[298] HAV–AGV, br. 1157/1840.
[299] HAV–AGV, br. 67/1841.
[300] HAV–AGV, br. 68/1841.
[301] HAV–AGV, br. 73/1841.
[302] HAV–AGV, br. 74/1841.
[303] HAV–AGV, br. 305/1846.
[304] HAV–AGV, br. 673/1846.
[305] HAV–AGV, br. 3415/1848.

1849.

Zbog neispravno izvedene staje Thomasa Horvatha obraća se 9. siječnja Marija Horvath rođ. Kanotay varaždinskom Magistratu s molbom da prisili graditelja Reicha neka nadoknadi nastalu štetu u visini od 33 forinte[306]

1851.

Umire u Varaždinu od sušice 1. studenoga 1851. godine u 56. godini.[307]

ARNOLD, Franciscus

Varaždin, oko 1805 – Varaždin, 1870.)

Razdoblje djelovanja u Varaždinu: od 1831. do 1870. godine

1831.

Djeluje u Varaždinu kao zidar vjerojatno i prije 1831, jer te godine izrađuje plan za jednu kuću na Ledinama.[308]

1833.

Zagrebački zidarski, klesarski i tesarski ceh pronalazi 4. svibnja da je majstorsko djelo zidara Franciscusa Arnolda dobro.[309] Prema tome, F. Arnold postaje te godine zidarski majstor.

Potpisuje se već kao »Maurermeister« na svome planu za prigradnju Robaszove kuće gradskoj Vijećnici.[310]

1835.

Moli već prije 14. siječnja varaždinski Magistrat da mu se isplati njegova zaslužba za prigradnju Robaszove kuće Vijećnici, jer je taj posao osim nekih malenkosti potpuno završen.[311]

1836.

Sastavlja 1. rujna predračun »Vorausmass und Kosten Anschlag der erforderlichen Maurer Arbeiten zur Herrstellung einer Brücke mit gemauerten Brückenköpfen über den Stadtgraben der Königl. Freystadt Kopreinitz lauth beygelegten Planes sub Litt. B.«. Troškovnik je potpisao »Franciscus Arnold Maurermeister,« dok je troškovnik za tesarske radove sastavio varaždinski tesarski majstor »Georgius Holzheim Zimmermeister«.[312] Plan za kameni most preko gradskog grabišta u Koprivnici sačuvan je u Državnom arhivu Mađarske u Budimpešti.[313]

1836.

Radi u Varaždinskim Toplicama, gdje pregrađuje staru prizemnu zgradu biskupske pekare i krčme na Trgu Slobode 2 u najluksuzniji jednokatni hotel u tom dijelu Hrvatske.[314]

Iz tog vremena potječe po svoj prilici i plan (pročelje i presjek) za jednu staju koji ima legendu: »Plan eines neu herzustellenden Stall- und Schoppen-Gebäudes bey der Fleisch-hauers Wohnung in Töplitz - Franz Arnold.«[315]

Radi i u Peterancu. U vezi s tim radovima moli Zapovjedništvo graničarske pukovnije u Peterancu 23. svibnja varaždinski Magistrat neka pozove zidara Franciscusa Arnolda i tesara Georgiusa Holzheima da dođu u Peteranec gdje treba da započnu s radovima na općinskim zgradama koje su dobili na izvedbu.[316]

1837.

Moli 3. siječnja varaždinski Magistrat da mu na molbu Kovachicha, kojemu je on gradio kuću i koji mu još za tu gradnju duguje 425 forinti, ne dozvoli da se izvrši sekevestracija njegova imetka radi nanesene štete prilikom gradnje kuće, jer bi to bilo štetno za njegov kredit.[317]

1839.

Upućuje molbu varaždinskom Magistratu u kojoj se ispričava zbog svoga rada na prigradnji Robaszove kuće Vijećnici radi prigovora koji su njegovu radu upućeni od strane Vincentiusa Dankha. Na temelju Arnoldove molbe zaključuje Magistrat da se Arnoldovi prigovori prouče, te da se kontroliraju rad, plan i troškovnik.[138]

1839.

Sastavlja 15. kolovoza troškovnik za zidarske, stolarske, tesarski, bravarske, staklarske i limarske radove za novi župni dvor u Koprivničkim Bregima. Plan, koji je načinio Karl Zolnay, bio je predložen na odobrenje Ugarskoj dvorskoj komori 1837. godine.[319] Gradnju novog župnog dvora izveo je F. Arnold.

306 HAV–AGV, br. 85/1849.
307 HAV–AGV, MUSVN.
308 Podatak dobiven od *Marije Mirković*, plan u Gradskom muzeju u Varaždinu, sig. GMV–K–6.
309 HAV–AGV, br. 1397/1833.
310 *M. Mirković*, o. c., str. 57; plan: GMV–K–10.
311 HAV–AGV, br. 109/1835.

312 MOL, Kamara – E–75–Civit. – 1845–50 1055/1.
313 MOL, T–62, No. 936/1.
314 Podatak dobiven od pokojnog direktora Muzeja u Toplicama mr. ph. Josipa Čabrijana.
315 Varaždinske Toplice, planoteka Muzeja Varaždinskih Toplica.
316 HAV–AGV, br. 1829/1836.
317 HAV–AGV, br. 67/1837.
318 HAV–AGV, br. 1027/1839.
319 MOL, Kamara–E–75–Civit. 1840 – 8 – 8585/6.

Oko te godine sagradio si je kuću »proti promenadi« u današnjoj ulici Maksima Gorkog 5.[320]

1840.

Postaje 5. prosinca varaždinski građanin.[321]

U vezi s ranije spomenutim sporom nastalim zbog izgradnje kuće Stephanusa Kovachicha, tržišnog nadzornika i inspektora dobra Vidovec, piše varaždinski Magistrat čak kralju Ferdinandu zbog rekursa koji je podnio tužitelj Kovachich protiv zidarskog majstora Arnolda.[322]

1841.

Isplaćena mu je iz gradske blagajne svota od 80 forinti za zidarski rad na kući staklara Farendlaha.[323]

Isplaćena mu je iz gradske blagajne »pro labore penes Cellarium civitatis« izvršenog 1840. godine svota od 14 forinti i 11 i po krajcara.[324]

1842.

»Architect« F. Arnold iznosi u veljači vrlo oštre prigovore u vezi s novosagrađenom školskom zgradom na Trgu Slobode u Varaždinu.[325]

1843.

Završio je izgradnju novog župnog dvora u Koprivničkim Bregima prema planu Karla Zolnaya, koji je bio odobren od viših vlasti. Koprivnički magistrat određuje reviziju završenih radova za 11. travnja i moli varaždinski Magistrat neka javi zidaru Arnoldu i bravaru Pershyju da dođu na zakazani dan u Koprivnicu.[326]

1843–1845.

Pregrađuje u klasicističkom stilu grkokatoličku biskupiju (ranije franjevački samostan) u Križevcima prema svome troškovniku od 16. ožujka 1843. i prema planovima koji, na žalost, nisu sačuvani.[327]

1845.

Te godine potvrđen je plan za izgradnju »der neu zu erbauenden Brücke über den Stadt-Graben zu Kopreinitz« koji je izradila Kraljevska ugarska gađevinska direkcija u prosincu 1844. godine.[328] Ugarska dvorska komora odobrila je izgradnju »pons maior super fossato praesidiali

[320] *M. Mirković*, o. c., str. 57.
[321] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga.
[322] HAV–AGV, br. 2706/1840.
[323] HAV–AGV, br. 842/1841.
[324] HAV–AGV, br. 62/1841.
[325] HAV–AGV, br. 1478/1843.
[326] HAV–AGV, 1478/1843.
[327] *Lelja Dobronić*, o. c., str. 100 – *Vladimir Bedenko*, Križevci, razvoj grada, p. o. iz Glasnika arhitektonskog fakulteta, Zagreb 1975, str. 22.
[328] MOL, T–62, No. 936/3.

septemtrionali« u Koprivnici, a taj će se most graditi »super structura ... ponti neccessarium novum planum et sumptuum projectum medio murarii magistri Varasdinensis Arnold, et Asciarii Magistri aeque Varasdinensis Georgii Holzheim ...«[329]

1850.

Radi pregradnje i adaptacije bivše palače Erdödy-Patačić (danas Dom JNA na Lenjinovu trgu) u vojarnu, pozvani su 26. ožujka na Magistrat u Varaždinu »meštar graditeljstva Bogomir Siegert i zidarski meštri Franjo Arnold i Franjo Grabušnik«, koji su svaki zasebno izradili plan za spomenutu pregradnju. Magistrat je zaključio da se »Kapucinska vojarna« pregradi na temelju kombiniranih planova spomenute trojice.[330]

1855.

Podnosi 8. rujna račun za bijeljenje prostorija školske zgrade u Varaždinu u visini od 46 forinti i 33 i 3t4 krajcara, a Magistrat nalaže 28. rujna da se izvrši isplata, jer su radovi u redu obavljeni.[331]

1856.

Kreči u studenom prostorije u žandarmerijskoj kasarni u Varaždinu, o čemu je bio sastavljen ugovor, a nakon završenog posla dostavljen i račun.[332]

1857.

Dostavlja 7. prosinca račun »verhu zidarskog dela godine 1855. u prolaznici vojničkog učinitog u cifri 7 krajcara srebra zastoječeg ...«[333]

August Kressar ekonom i Pavao Kovač vijećnik dostavljaju 31. siječnja varaždinskom Magistratu račun zidara F. Arnolda za prekrivanje magistratske zgrade. F. Arnold se obvezao 20. svibnja 1856. da će taj rad izvršiti za 57 forinti i 37 krajcara.[334]

P. Kovač i A. Kressar mole 3. siječnja varaždinski Magistrat da se zidarskom majstoru F. Arnoldu isplati iznos od 363 forinte i 53 krajcara za obavljene radove na Kapucinskoj kasarni. Franciscus Arnold je načinio 21. kolovoza 1856. troškovnik za »popravak i renoviranje kasarne u Varaždinu« na iznos od 363 forinte i 53 krajcara, te je za te radove sklopio ugovor s gradom.[335]

Potpisuje 12. studenoga zapisnik na Magistratu da će okrečiti prostorije i hodnike gimnazije za 49 forinti i 53 krajcera. Taj je zapisnik ovjeren na sjednici Magistrata od 26. siječnja 1857. god.[336]

[329] MOL, Kamara–E–75–1845–50 1055/1.
[330] HAV–AGV, br. 860/1850.
[331] HAV–AGV, br. 4429/1855.
[332] HAV–AGV, br. 4429/1855.
[333] HAV–AGV, 7458/1857.
[334] HAV–AGV, br. 8347/1857.
[335] HAV–AGV, br. 178/1857.
[336] HAV–AGV, br. 175/1857.

1857.

P. Kovač i A. Kressar dostavljaju 6. siječnja Magistratu račun zidara Arnolda, koji je izveo na akord radove u gimnaziji, u visini od 49 forinti i 53 krajcara.[337]

P. Kovač i A. Kressar dostavljaju Magistratu račun zidara Arnolda za radove koje je izveo u dvjema mesnicama u Varaždinu, u visini od 1 forinte i 44 krajcara.[338]

Račun »Gospodina Franje Arnolda zidarskog majstora verhu Arhitektičnog poslovanja došastja Nj. Veličanstva cara Franje Josipa učinitog u cifri 22 srebra 7. prosinca 1857. godine.«[339]

Pavao Kovač »večnik« dostavlja 12. rujna »priviti račun g. Franje Arnolda verhu zidarskog dela u Prosačkoj bolnici još godine 1854 načinitog do sada isplatjen nije, stoga isti Račun dotičnomu Majstoru svakako isplatiti imade«. Račun je izosio 199 forinti i 54 i po krajcara.[340]

Izradio je plan za jednu zgradu u Varaždinu, koji se čuva u Gradskom muzeju u Varaždinu.[341]

1858.

Vijećnik P. Kovač izvješćuje Magistrat »da je g. Franjo Arnold zidarski majstor dela zidarskog glede preinačenja florijanske vojarne za bolnicu vojničku godine 854. na deržavnoj dražbi, kojoj med ostalim starešinama g. Fodor prisustvovao je za forinte 270 srebra preuzeo i zato se njemu cela izdražena svota izplatiti ima, niti se nemože što odunda odračunati.«[342]

1858.

Ispostavlja račun na ime »popravaka czirkve i taraca kod župne czirkve sv. Mikule« za koje treba primiti 20 forinti i 26 krajcara . . .[343]

Na licitaciji za gradnju nove staje u kapucinskoj vojarni, kao i za popravak postojeće staje, dobiva taj posao F. Arnold, te sklapa 28. ožujka ugovor na svotu od 720 forinti.[344]

1862.

Iz gradskog zapisnika od 30. srpnja saznajemo da je tog dana F. Arnold došao osobno na Magistrat i zamolio kolaudaciju svoje kuće koju je dovršio prema odredbama Magistrata. Nakon izvršene kolaudacije dostavlja Gradsko poglavarstvo F. Arnoldu sljedeći dopis . . . »pošto li se

[337] HAV–AGV, br. 175/1857.
[338] HAV–AGV, br. 173/1857.
[339] HAV–AGV, br. 7459/1857.
[340] HAV–AGV, br. 5561/1857.
[341] Gradski muzej Varaždin, plan sign. GMV–K–450.
[342] HAV–AGV, br. 866/1858.
[343] HAV–AGV, br. 7898/1858.
[344] HAV–AGV, br. 2873/1858.

na temelju 30. serpnja t. g. preuzetog očevida prigrađene odnosno povećanje vaše kuće pod br. 232, temeljem već izdane odluke od 27. rujna 1861 . . . kuća je konačno dogotovljena te za obitavanje tako iz građevnih kao što i zdravstvenih obzirah potpunoma sposobna bila, stoga vam se ovime zamolena dozvola naklonjeno podeluje . . .« dne 4. kolovoza 1862. godine.[345]

1864.

Dana 12. svibnja dolazi u Magistrat »g. Franjo Arnold vlasnik kuće u Dravskoj ulici pod br. 359 i molio da mu se dozvoli polag privitog plana kuće graditi. Uslied toga je potpisani odbor na lice miesta izišao, te poslie li osnovi i okolnosti točno sravnio bio, izjavio je, da se tako iz redarstvenih karta i javnih razlogah protiv prijavlenoj gradnji ništa poimati nemože . . .«[346]

1865.

Prijavljuje Magistratu da je kuću pod br. 359 u Mostnoj ulici dogradio i moli da se pregleda. »Prenavedeni odbor je izišao u tu svrhu na lice miesta te sravnio odobrenu osnovu sa sagrađenom kućom i pronašao da je ista strogo po osnovi građena . . .«[347]

1867.

Izrađuje za varaždinskog kotlarskog majstora Josipa Polanca posebnu zgradu za kotlarsku radionicu uz njegovu kuću, bivšu palaču Zakmardijeva sjemeništa u Lončarićevoj ulici.[348]

1870.

Umire po svoj prilici početkom 1870. u Varaždinu. Stoga već 3. lipnja moli varaždinski zidarski ceh »da se poslie smrti Franje Arnolda bivšeg cehovskog nadstojnika cehovska ladica i pečat predadu cehu,« odnosno kamenorescu Vatroslavu Mayeru. O toj molbi bila je obaviještena Arnoldova udovica Katarina građanka i kućevlasnica u Varaždinu.[439]

[345] HAV–AGV, br. 2599/1862.
[346] HAV–AGV, akt od 12. 5. 1864.
[347] HAV–AGV, br. 2400/1865.
[348] *Ivo Lentić*, Varaždinski kotlarski majstori 19. stoljeća – VMIKH, br. 1–2, Zagreb 1970, str. 23.
[349] HAV–AGV, br. 1900/1970.

ABECEDNI POPIS VARAŽDINSKIH GRADITELJA I ZIDARA OD 1700. DO 1850. GODINE

ABAD, Josephus
Zidar

Rodio se oko 1791, a porijeklom je bio iz Štajerske. Umro je u Varaždinu 18. travnja 1817. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

AGNEZIĆ, Mijo
Zidar

Rodio se oko 1819, umro u Varaždinu 6. rujna 1893. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

ANDRASSISCH, Bartolomeus
Zidarski pomoćnik

Spominje se kao zidar u Varaždinu povodom smrti svoje kćerke Marianne, koja je umrla 25. rujna 1847. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

ANTONIUS, N.
Zidar

Antonius, nepoznata prezimena, rodio se oko 1731. god. Umro je u Varaždinu 25. siječnja 1771. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

ARNOLD, Franciscus

Zidarski majstor

Porijeklom je Varaždinac, tj. »domesticus«, rodio se oko 1805. god.[1] Zidarski zanat izučio je po svoj prilici kod nekog varaždinskog majstora. Djeluje kao zidar u Varaždinu već 1831. kada izrađuje plan za neku kuću na Ledinama.[2] God. 1833. polaže u Zagrebu majstorski ispit[3], te već iste godine potpisuje kao »Maurermeister«[4] plan za prigradnju Robaszove kuće Gradskoj Vijećnici u Varaždinu.[5] Kao zidarski majstor djeluje i u Koprivnici, gdje 1. rujna 1836. sastavlja troškovnik za gradnju novog mosta preko grabišta[6], te izrađuje i plan za taj most.[7] Zajedno s varaždinskim tesarskim majstorom Georgiusom Holzheimom radi 1836. u Peterancu.[8] God. 1839. sagradio si je kuću u Varaždinu u današnjoj ulici Maksima Gorkog.[9] Sastavlja 1839. troškovnik za zidarske radove za izgradnju novog župnog dvora u Koprivničkim Bregima, te na temelju plana Karla Zolnaya gradi spomenutu zgradu.[10] Varaždinskim građaninom postaje 5. prosinca 1840. godine.[11] Od 1843. do 1844. vrši klasicističku predgradnju grkokatoličke biskupije (ranije franjevački samostan) u Križevcima prema svom troškovniku od 16. ožujka 1843. i na temelju planova, koji, na žalost, nisu sačuvani.[12] Zgrada biskupije sačuvana je do danas, te predstavlja jedinu klasicističku intervenciju u tome gradu.[13] Franciscus Arnold bio je jedan od najznačajnijih zidarskih majstora u Varaždinu u 19. stoljeću, izvodio je brojne javne i privatne zgrade u Varaždinu i okolici.

Umro je u Varaždinu 1870. god.[14]

[1] HAV–AGV, Consriptio civitatis iz 1840. godine. [2] Varaždin, Gradski muzej, plan, sign. GMV–K–6. [3] HAV–AGV, br. 1397/1833. [4] *M. Mirković*, o. c., str. 56–57. [5] Varaždin, Gradski muzej, plan, sign. GMV–K–10. [6] MOL, Kamara–E–75–Civit.–1845–50 1055/1. [7] MOL, T–62, No. 936/1. [8] HAV–AGV, br. 1829/1836. [9] *M. Mirković*, o. c., str. 57. [10] MOL, Kamara–E–75–Civit.–1840–8–8585/6 i MOL, T–62, No. 926. [11] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [12] *Lelja Dobronić*, o. c., str. 100. [13] *Vladimir Bedenko*, o. c., str. 22. [14] HAV–AGV, br. 1900/1870.

BAINHOFF, Josephus

Zidar

Spominje se u Varaždinu 1784. god. Tada stanuje »in Platea Szlopanecz«.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio Civitatis iz 1784/85. god.

BATTAN, Paulus

Zidar

Rodio se oko 1791. god. Djeluje u Varaždinu četrdesetih godina 19. stoljeća.[1]

[1] HAV–AGV, popis građana iz 1841. god.

BECKER, Joannes

Kraljevski komorski inženjer i geometar varaždinske županije. Rođen je oko 1741. Bio je upravitelj plovnih objekata na Savi i Kupi. God. 1780. načinio je projekt za gradnju mosta preko Kupe kod Karlovca[1] (četiri tlocrta i jedan profil). Do gradnje mosta nije bilo došlo zbog pomanjkanja novaca. Becker predlaže 1782. mjere za zaštitu Kupe na mjestu gdje je Susany gradio i popravljao lađe.[2] Nadzor nad gradnjom prvog drvenog mosta preko Drave kod Varaždina preuzima 1784, te od 1786. do 1789. vodi i radove na isušivanju gradskih grabišta i gradnje odvodnih kanala.[3]

Umire u Varaždinu 2. veljače 1789. god.[4]

[1] *Đurđica Cvitanović*, Parohijska crkva sv. Nikole u Karlovcu i njen graditelj Josip Stiller, Zbornik za likovnu umjetnost, 1974, 10, str. 162. [2] *Đuro Zatezalo*, Kupa kao plovni put u XVIII i XIX stoljeću, Zbornik historijskog arhiva, Karlovac, br. 2. [3] *Ivy Lentić-Kugli*, Drveni mostovi preko Kupe i Drave, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, br. . . ., u tisku. [4] HAV–AGV, MUSVN.

BEDEKOVICH, Josephus

Zidarski pomoćnik

Rodio se je oko 1795. god. Djeluje kao zidarski pomoćnik u Varaždinu oko 1828. godine.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1828. god.

BEKMOHAR, Jacobus

Zidar

Djeluje u Varaždinu kao zidar u prvoj polovici 18. stoljeća. Umro je u Varaždinu 15. travnja 1753. Pokopan je na groblju kod sv. Florijana.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

BELLAY, Matthias

Zidar

Rodio se je oko 1775. Umro je u Varaždinu 15. lipnja 1827. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

BENCZE, Emericus

Geometar varaždinske županije

Spominje se kao geometar 12. studenoga 1783. prilikom izmjere zemljišta varaždinskog župnika i prebendara, koja su tada postala gradska.[1]

Bencze je izvršio 22. studenoga 1783. izmjeru vinograda i šuma Georgiusa Payvanovicha.[2] Iz 1784. sačuvan je plan (tlocrt) Uršulinskog samostana i crkve koji je snimio E. Bencze.[3]

[1] HAV–AGV, br. 969/1783. [2] HAV–AGV, br. 1007/1783. [3] *Ivy Lentić-Kugli*, Varaždin, povijesna urbana cjelina grada, Zagreb 1977, repr. 13.

BENYAK, Thomas

Zidarski pomoćnik

U izvještaju »Graphidis Magistri« Franciscusa Lendvaya od 3. studenoga 1798. navodi se da Thomas Benyak nije polazio obvezatnu obuku crtanja u varaždinskoj Risarskoj školi, ali je unatoč tome proglašen zidarskim pomoćnikom.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2130/1798.

BEYSCHLAG, Ignaz

Geometar varaždinske županije

Spominje se u Varaždinu već 1789. u vezi s odvođenjem vode iz gradskih grabišta.[1] Godine 1792. snima tlocrt grada Varaždina u koji je unio sve promjene koje su se desile od 1766. god., kada je plan Varaždina snimao Andreas Leopoldus Kneidinger.[2] Na temelju odluke varaždinskog Magistrata od 22. studenoga 1806. o sistematskom rušenju gradskih fortifikacija, niveliranju gradskih graba i kanaliziranju vode iz šančeva, prihvaćaju se izrade novog plana grada ing. Ignaz Beyschlag i ing. Josip Erdely, te 1807. Beyschlag izrađuje novi plan Varaždina.[3] Bio je voditelj varaždinske gruntovne knjige tj. »Libri fundualis preafectus«, ali već 1807. daje ostavku na tu dužnost, a na njegovo mjesto dolazi ing. Josephus Erdely.[4] Predlaže 31. ožujka 1807. varaždinskom Magistratu da se provede numeracija ulica.[5] U vezi s numeracijom kuća izdaje varaždinski slikar Friedrich Baber račun »Über den Betrag der Numeration der K. Freystadt Warasdin von 959 Haustore...«.[6] Umro je u Varaždinu 1835. godine.[7]

[1] HAV–AGV, br. 231/1789. [2] *Ivy Lentić-Kugli*, o. c., str. 10. [3] *M. Mirković*, o. c., str. 46–48. [4] HAV–AGV, br. 884/1807. [5] HAV–AGV, br. 606/1807. [6] HAV–AGV, br. 2064/1807. [7] Lizitation in Varasdin, Agramer politische Zeitung, 10 (1835), 29 Inteligenzblatt 29, str. 104–105.

BIERGER, Josephus

Zidarski pomoćnik

Bio je porijeklom Štajerac. Već prije 1780. posjedovao je u Varaždinu kuću, te je kao zidarski pomoćnik radio kod Joannesa Michaela Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

BLAINSCHAR, Georgius

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1761. god. Djelovao u Varaždinu sve do svoje smrti 17. listopada 1837. godine.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

BLASEKOVICH, Matthias

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1786, umro kao zidarski kalfa u Varaždinu 24. studenoga 1831. godine.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

BLASIUS MURARIUS (BLOSY DICTO)

Zidar

Blaž zidar bio je već 1674. mrtav, jer te godine prodaje njegova udovica kuću »Blaža zidara« koja se nalazila »Intra moenia Civitatis«.[1] Možda je taj zidar Blaž identičan s varaždinskim zidarskim majstorom Blažom Jančićem.[2]

[1] HAV–AGV, Protocolla Fassionum, 1674. god. [2] Vidi: Jančić, Blaž, str. 131.

BOCKH, Matthias

Zidarski palir

Rodom je iz Štajerske, iz Murskog Središća. Već 1780. radio je kao zidarski palir kod Joannesa Adamusa Pocha.[1] Kao palir nadzirao je 1781. god. radove na popravku varaždinske crkve sv. Vida.[2]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780. [2] HAV–AGV, br. 619/1781.

BOCKS, Philipp

Zidarski šegrt

Rodom je iz Zagreba, te je kao naučnik radio 1780. kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

BOLSZ, Anton

Zidarski pomoćnik

Spominje se 1761. kao zidarski pomoćnik kod J. A. Pocha.[1] Posjedovao je kuću u »Civitatis exterior superior«.[2]

[1] HAV–AGV, br. 26–K–. [2] HAV–AGV, I–1, LXVI–51.

BOSNIK, Georgius
Zidar
Rodio se oko 1723. god. Umro je u Varaždinu 1. lipnja 1771. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

BRENNER, Anton
Geometar varaždinske županije
Nalazi se u Varaždinu već prije 1773, jer tada vodi nadzor nad gradnjom zgrade za djevojački konvikt varaždinskih uršulinki.[1] Umro je u Varaždinu 23. rujna 1780. u 40. godini i pokopan u kripti župne crkve sv. Nikole.[2]

[1] HAV, Fond Erdödy, akt od 6. rujna 1773. [2] HAV AGV, MUSVN.

BREZ, Martin
Zidar
Bio je 1841. član varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–GAV, Popis članova varaždinske garde od 1814.

BRUCKENHOLZER, Simon
Zidarski pomoćnik
Rodom je iz Salzburga, a u Varaždinu je bio zaposlen 1780. kao zidarski pomoćnik kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

CANDOR, Georgius
Zidar
Porijeklom je Varaždinac, jer je uz njegovo ime u matici umrlih sv. Nikole zabilježeno da je bio »murarius domesticus«. Umro je u Varaždinu 14. srpnja 1760. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

CHICHEK, Nicolaus
Zidarski pomoćnik
Spominje se 1813. među članovima varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1813. god.

CHRESNYAR, Josephus
Zidarski palir
Rodio se oko 1749, bio je varaždinski građanin, a kao zidarski palir radio je 1784. kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 259/1784.

CZORN, Josephus
Zidarski pomoćnik
Porijeklom je iz Graza, rodio se oko 1741. Umro je u Varaždinu 20. lipnja 1771. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

DAGITSCH, (DEUTSCH) Sebastianus
Zidarski palir
U vezi sa Sebastianom Dagitchem napominje M. Ilijanić da »u rujnu 1722. godine radi na popravku oružane 63 radnika, a spominje se izrada svodova. Račun na 3.900 forinte za cigle, malter i zidare isplaćuje topnički kapetan Bernard Theodor Fuchs, a isplatu za završene radove potvrđuje varaždinski senator Joannes Gambetti i carski puškar Thomas Lindenmayer, koji se naziva varaždinskim građaninom. Ovom činu kolaudacije prisustvuje i varaždinski zidar i palir Sebastijan Dagitsch (ili Deutsch).«[1]

[1] *Mira Ilijanić*, Varaždinska oružana i njen inventar, GMV, br. 2–3, Varaždin 1962–63, str. 32.

DANKH, Carolus
Zidar
Možda je sin Vincentiusa Dankha, varaždinskog zidarskog majstora i građevnog poduzetnika. Rodio se 1816, a kao zidar spominje se u Varaždinu 1841. god.[1]

[1] HAV–AGV, Popis vlasnika kuća iz 1841. god.

DANKH (DANCH, DANK), Vincentius
Zidarski majstor i poduzetnik
Porijeklom je bio »Hungarus«, rodio se oko 1783. U Varaždinu djeluje kao zidarski majstor već prije 1817, jer 10. ožujka 1817. postaje varaždinski građanin.[1] Oko 1818. gradi svoju kuću u ulici I. L. Ribara 7, koja je 1910. pregrađena u današnjem obliku.[2] God. 1820. postaje »Bürgerlicher Maurermeister«[3] i gradi u Varaždinu zgradu za predionicu svile.

God. 1281. izrađuje plan za zgradu oružane (Zeughaus) u Koprivnici[4], a 1824. plan za proširenje varaždinske Vijećnice.[5] Oko 1827. zapošljava četrdeset pomoćnika i dva naučnika.[6] Tada je bio i cehmeštar varaždinskog ceha zidara, klesara i tesara.[7] God. 1833. nalazimo ga u Nagy Kaniszi gdje podiže nekoliko zgrada.[8] Za vrijeme svog djelovanja u Varaždinu sagradio je brojne obiteljske kuće, koje su se podizale na novostečenim terenima dobivenim rušenjem gradskih fortifikacija i niveliranjem gradskih grabišta. Umro je u Varaždinu 5. svibnja 1837. god.[9]

[1] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [2] *I. Lentić-Kugli,* o. c., str. 37. [3] *M. Mirković,* o. c., str. 56–57. [4] MOL, T–62, No. 862. [5] *M. Mirković,* o. c., str. 57. [6] *Mirko Androić,* o c., str. 56. [7] *M. Mirković,* o. c., str. 56. [8] HAV–AGV, br. 3912/1833. [9] HAV–GAV, MUSVN.

DARANY, Carolus

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1794, djeluje u Varaždinu 1828. godine.[1]

[1] HAV–AGV, Popis vlasnika kuća iz 1828. god.

DOEKH, Joannes

Zidarski palir

Spominje se 1780. kao palir kod Pocha. Već 7. siječnja 1782. tuži svog majstora zbog uskrate plaće od 20 forinti i 40 krajcara i zbog uvreda, pa moli varaždinski Magistrat da izaslanici grada učine obračun i da mu se da zadovoljština.[1] Kao zidarski palir radi zajedno s J. A. Pochom 1780. u mjestu Podolye »quod Ecclesiam et curiam Parochialem novitus aedificiendam . . .«[2]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780. [2] HAVLAGV, br. 27/1782.

DROSCHER (DROSSA, DROSA, DRUSNA, TROSCHER), Simon

Zidarski palir

Porijeklom je Štajerac, rodio se oko 1754. U Varaždin dolazi prije 1780. s obzirom na to da iste godine već radi kao zidarski pomoćnik kod majstora Johanna Michaela Taxnera.[1] Već 17. kolovoza 1781. kupuje kuću Simona Grobne za 49 forinti.[2] Varaždinski građanin postaje 15. svibnja 1797. god.[3] Moli 9. ožujka 1805. varaždinski Magistrat da se pobrine da njegov sin Laurentius, koji je kao orguljaš i učitelj bio namješten u Središću, bude oslobođen od novačenja.[4] God. 1813. spominje se kao član varaždinske građanske garde.[5] Umire u Varaždinu 26. svibnja 1822. god.[6]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780. [2] HAV–AGV, br. 476/1781. [3] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [4] HAV–AGV, br. 516/1805. [5] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1813. god. [6] HAV–AGV, MUSVN.

EBNER, Ignatius

Rodom je iz Lubrega, a u Varaždinu se spominje već 1780. kada je radio kod J. M. Taxnera.[1] Stanovao je 1784. u predjelu »Cziglenicza« kod Georgiusa Valenta.[2] Početkom 19. stoljeća radio je kao palir kod majstora Urbana Greinera, a 1805. obavljao je neke zidarske radove u Varaždinskim Toplicama.[3]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780. [2] HAV–AGV, Conscriptio iz 1784./85. god. [3] HAV–AGV, br. 1127/1805.

ERBER, Jacobus

Zidarski majstor

Porijeklom je Štajerac, rodio se oko 1716. Djeluje u Varaždinu prije 1766, jer je već 22. siječnja 1766. postao varaždinski građanin.[1] U Varaždinu je izveo brojne javne i privatne gradnje[2], među kojima se ističe nova palača varaždinske županije, izvedena 1769. god.[3] Erber je kao zidarski majstor djelovao i izvan Varaždina, te ga nalazimo u Nedelišću, Čakovcu[4] i Agarevu u Mađarskoj.[5] Umro je u Varaždinu 7. lipnja 1776. god.[6]

[1] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [2] *Ivy Lentić-Kugli,* Jakob Erber, varaždinski zidarski majstor 18. stoljeća, o. c., str. 101–108. [3] AH, CRC, 11 ex Januarii 1770., kut. br. 50 i AH, CRC, ex Litteris 1770., kut. br. 56. [4] *Ivy Lentić-Kugli,* Nekoliko primjera prostornih rješenja i arhitekture u Međumurju, o. c., str. 19–27. [5] *Ivy Lentić-Kugli,* Nekoliko primjera javne arhitekture u kontinetalnoj Hrvatskoj u 18. stoljeću (zgrade Tridesetnica i Solana), Bulletin JAZU, br. 49, str. 93–94. [6] HAV–AGV, MUSVN.

ERBERL, Jacobus

Zidarski majstor

Postaje varaždinski građanin 1779.[1] te kao zidarski majstor djeluje još i početkom 19. stoljeća.[2]

[1] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [2] *M. Mirković,* o. c., str. 57.

ERDELY (ERDÖLY), Josephus

Gradski inženjer

Zajedno s inženjerom Ignazom Beyschlagom izrađuje na temelju odluke gradskog Magistrata od 22. studenoga 1806. plan sistematskog rušenja gradskih fortifikacija, niveliranja gradskih graba i kanaliziranja vode iz šančeva. God. 1807. preuzima vođenje gruntovne knjige nakon što je Beyschlag dao ostavku.[2]

[1] *M. Mirković,* o. c., str. 47. [2] HVA–AGV, br. 884/1807.

ERNST, Urbanus
Zidar

Bio je po profesiji »murarius«, ali također i »Castrator porcarum«. Rodom je bio iz Salzburga i »subditum Capituli Maulendorf«. Umro je u Varaždinu 7. rujna 1771. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

FABIANUS, N.
Zidar

O njemu je poznato jedino da je bio porijeklom »extraneus« i da je umro u Varaždinu 23. veljače 1761. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

FABICH, Joannes
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1796, a porijeklom je bio »ex partibus Italicis.« Umro je u Varaždinu 15. veljače 1832. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

FALLE, Matthias
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1743. Kod majstora i poduzetnika Urbana Greinera radi 1807. god.[1] Umro je u Varaždinu 23. studenoga 1816. god.[2]

[1] HAV–AGV, br. 365/1807. [2] HAV–AGV, MUSVN.

FAUSCHENÖCK, Matthias
Zidarski pomoćnik

Bio je porijeklom Štajerac. Radio je 1780. kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

FERARY, Josephus
Zidarski majstor

Nije bio varaždinski građanin. Spominje se 1814. kao član varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1814. god.

FERBAR, Michael Leopold
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1731. u Grazu, umro je u Varaždinu 14. studenoga 1771. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

FLEGAR, Georgius
Zidar

Rodio se oko 1834, umro u Varaždinu 10. siječnja 1877. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

FLEGAR, Josephus
Zidar

Rodio se je oko 1798, stanovao je 1840.[1] u »vuliczi Biszkupecz«. Umro je u Varaždinu 15. prosinca 1854. god.[2]

[1] HAV–AGV, Popis vlasnika kuća iz 1840. god. [2] HAV–AGV, MUSVN.

FERK, Joannes
Zidar

Djeluje u Varaždinu u prvoj polovici 18. stoljeća. Umro je u Varaždinu 11. ožujka 1754. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

FLORENTIANUS
Graditelj

Bio je »fratar reda Kapucinah, graditelj, rodio se u Bonnu ili Bologni oko 1629. god. Bavio se više godina u Ljubljani, gdje su ga radi dubokih naukah i velikog iskustva veoma cijenili. God. 1699. načini prvu osnovu za gradnju nove stolne crkve u Ljubljani, i bude još iste godine pozvan u Varaždin da tamo načini osnovu za gradnju crkve i manastira OO Kapucina, koji su u ono doba u Varaždin uvedeni. Iz Varaždina otide u Ptuj, gdje je 9. veljače 1701. umro.«[1] U »Liber mortuorum PP Capucinorum Varasdini« je zabilježeno: »Fr. Florentianus Bonensis Laicus, Ann. Religiosus 39, obiit Petovii 1701. Die 9 Februarii.«[2]

[1] *Ivan Kukuljević-Sakcinski,* Slovnik umjetnikah jugoslavenskih, Zagreb 1856, knjiga I. [2] Varaždin, Kapucinski samostan, arhiv.

FOGEL, Stephanus
Zidar
Rodio se oko 1820, a umro u Varaždinu 30. rujna 1873. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

FOJTH, Matthias
Zidar
Bio je »domaći sin«, rodom »ex villa Czargovecz«. Umro je u Varaždinu 26. veljače 1746. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

FRASZ, Josephus
Zidarski pomoćnik
Rodio se je oko 1781, a umro u Varaždinu 16. studenoga 1834. godine.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

FRIS, Franciscus
Zidarski pomoćnik
Rodio se je oko 1820. u Mariboru, a umro u Varaždinu 16. studenoga 1846. godine.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

FRITSCH, Franz
Zidarski šegrt
Rodom iz Čakovca, bio je 1780. zaposlen kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

GASHIER, Joannes
Bio je rodom iz Gospoštije Prevald u Štajerskoj. U Varaždin dolazi 1808. god. S time u vezi moli varaždinski Magistrat gospoštiju Prevald da izda svom podaniku zidarskom pomoćniku Gashieru otpusnicu kako bi se mogao stalno nastaniti u Varaždinu i biti primljen u zidarski ceh.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2243/1808.

GEORGIUS MURARIUS
Zidar
Nije mu poznato prezime. Umro je u Varaždinu 24. svibnja 1760. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

GERCHKO, Martinus
Zidarski pomoćnik
Rodio se oko 1753. god.[1] Spominje se 1786. prilikom kupnje kuće medičara Puchpergera (Gundulićeva 3).

[1] HAV–AGV, br. 108/1786.

GFOELLER, Anton
Zidarski pomoćnik
Bio je porijeklom Štajerac. Radio je 1780. kod majstora Johanna Michaela Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

GLAMBÖCK, Josephus
Zidarski pomoćnik
Bio je rodom iz Varaždina. Radio je 1780. kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

GLASSL, Matthias
Zidarski pomoćnik
Porijeklom iz Štajerske bio je 1780. zaposlen kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

GLEINSCHÖCK, Simon
Zidarski pomoćnik
Rodom iz Koruške, bio je 1780. zaposlen kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

GOLLUB, Laurentius

Zidarski pomoćnik

Iz izvještaja »Graphidis Magistri« Franciscusa Lendvaya od 3. studenoga 1798. vidi se da nije pohađao propisanu risarsku školu, ali je unatoč tome postao pomoćnik.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2130/1798.

GORECZAY, Martin

Zidarski pomoćnik

Bio je rodom iz Varaždina, zaposlen 1780. kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

GORICZAY, Stephanus

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1780, a spominje se u Varaždinu četrdesetih godina 19. stoljeća.[1] Od njega se sačuvala »Kvietancia zverhu Kraiczaroh 37 koje je Franina Horvatich platili je zidara dana 20 Juni Leta 1843.«[2]

[1] HAV–AGV, Popis vlasnika kuća iz 1841. god. [2] HAV–AGV, br. 769/1843.

GÖTZINGER, Matthias

Zidarski pomoćnik

Rodom iz Koruške, bio je 1780. zaposlen kod J. M. Taxnera i u to je vrijeme posjedovao kuću u Varaždinu.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

GRABER (GROBNER, GROBNA, GRUIBER), Simon

Zidarski pomoćnik

Porijeklom iz Koruške, rodio se oko 1711. god. U Varaždinu radi već prije 1761. kod J. A. Pocha.[1] Kod istoga je majstora još i 1780. god.[2] Posjedovao je 1761. kuću u Varaždinu, u »Civitas exterior superior«[3], koju je prodao 17. kolovoza 1781. zidarskom pomoćniku Simonu Droscheru za 49 forinti.[4] Umro je u Varaždinu 17. studenoga 1791. god.[5]

[1] HAV–AGV, br. 26–K–9. [2] HAV–AGV, br. 2/1780. [3] HAV–AGV, I–1, LXVI–51. [4] HAV–AGV, br. 476/1781. [5] HAV–AGV, MUSVN.

GRABUSCHNIG (GRABUSNIK, GRABUŠNIK, GRABOSNIK), Franciscus

Zidarski majstor

Rodio se oko 1800, u Varaždinu je već prije 1840. s obzirom na to da se te godine već vodi kao stalno nastanjen u gradu.[1] Kao »sodalis murariorum« posreduje 1840. prilikom prodaje kuće udovice Marije Kussecz »in villa Naszip«.[2] Za varaždinsku sapunarku Rozaliju Trupp obavio je 1848. zidarski posao za 70 forinti i 33 i po krajcara.[3] Godine 1850. potpisuje se kao »Bürgerlicher Maurermeister«, te zajedno s Bogomirom Siegertom i Franciscusom Arnoldom sudjeluje prilikom natječaja za izradu plana preuređenja Kapucinske kasarne (bivša palača Erdödy-Patačić, danas Dom JNA). Kao i spomenuta dvojica, izradio je i Grabuschnig plan za preuređenje i adaptaciju vojarne, koji je djelomično bio usvojen i primijenjen prilikom pregradnje te zgrade.[4]

Dao je 4. srpnja 1850. predračun za gradnju jednokatne kuće s gostionicom u Knegincu u koju bi se uklopila drevna kneginečka kula. Troškovnik glasi: »Voraus Mass und Kösten aus Weiss der erforderlichen samtlichen Meisterschaft Arbeiten samt Materiale fü die Stadt Warasdin zu Erbaung zu König Matthias Thurm in Quögenitz weither ein Wirthaus zu Bauhen Lauth beygeenden Planes . . .« Ukupna svota iznosila je 2.126 forinti i 17 krajcara.[5] Taj plan, koji nikada nije izveden, sačuvan je u Historijskom arhivu u Varaždinu.[6] (Prilog, sl. na str. 64)

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1840. god. [2] HAV–AGV, br. 202/1840. [3] HAV–GAV, br. 835/1850. [4] HAV–AGV, br. 860/1850. [5] HAV–AGV, br. 1749/1850. [6] HAV–AGV, br. 1749/1850.

GRAHER, Joseph

Zidar

Radio je krajem 18. stoljeća kod Losserta. Sudjelovao je kod popravaka županijske palače u Varaždinu od 10. VII. do 29. IX. 1798. god.[1]

[1] HAV–AGV, br. 236/1798.

GRAHER (KRACHER, KRAUCHER), Paulus

Zidarski majstor

Rodio se oko 1688. god. Nakon požara 1776. spominje se kao majstor uz J. A. Pocha i J. M. Taxnera. U Varaždinu je već prije 1761, jer se te godine 28. siječnja, spominje prilikom procjene zgrada i vinograda varadinskih frajevaca na »Dugom vrhu«.[1] God. 1780. imao je zidarskog šegrta Josepha Pongratschöcka, rodom iz »Kaschey in Croaten«.[2] Umro je u Varaždinu u 105. godini 3. prosinca 1793. god.[3]

[1] HAVV–AGV, I–1, LVI–82. [2] HAV–AGV, br. 2/1780. [3] HAV–AGV, MUSVN.

GREINER, Matthias

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1750, a umro u Varaždinu 30. siječnja 1806. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

GREINER (KREINER), Urban

Zidarski majstor i poduzetnik

Porijeklom je Štajerac, rodio se oko 1761. god. U Varaždin je došao prije 1797, jer već tada kupuje kuću »in villa Capronczensi«, a 1799. moli varaždinski Magistrat da ga primi kao građanina.[1] U Zagrebu je 1803. položio propisani ispit za zidara, jer je htio dobiti vojno namještenje u Varaždinskoj brigadnoj komandi u Bjelovaru.[2] Kao najjači zidarski poduzetnik uz Dankha, gradi i popravlja brojne zgrade u Varaždinu i okolici, a zajedno s Lopichem sudjeluje 1806. na izradi plana za rušenje gradskih fortifikacija i uređenja novodobivenog zemljišta. Radi u Ludbregu, Varaždinskim Toplicama i Čakovcu. God. 1805. izvršio je temeljiti popravak župnog dvora sv. Nikole u Varaždinu[3] i obavljao zidarske radove na novogradnji župnog dvora u Žabniku.[4] God. 1813. spominje se među članovima varaždinske građanske garde.[5] God. 1817. izrađuje plan za unutarnje preinake prostorija u prizemlju gradske Vijećnice[6], a 1821–1822. radi na pregradnji svratišta u Varaždinskim Toplicama (Konstantinov dom) prema planovima Bartola Felbingera.[7] Umro je u Varaždinu 14. srpnja 1823. god.[8], ali time ne prestaje djelatnost njegove zidarske radionice, u kojoj je još 1827. bilo zaposleno tridesetak pomoćnika.[9] Posao je vodila njegova udovica Terezija do 1836. uz pomoć poslovođe Johanna Georga Reicha.[10]

[1] HAV–AGV, br. 2449/1799. [2] HAV–AGV, br. 2264/1803. [3] HAV–AGV, br. 1942/1805. [4] HAV–AGV, br. 1942/1805. [5] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1813. god. [6] *Mira Ilijanić*, Dokumentacija adaptacije gradske vijećnice u Varaždinu, o. c., str. 193. [7] *Lelja Dobronić*, o. c., 85 i 101. [8] HAV–AGV, MUSVN. [9] *M. Mirković*, o. c., str. 57. [10] HAV–AGV, br. 172/1825.

GRONOVSKY, Franciscus

Geometar

Djeluje u Varaždinu već prije 1846, jer mu te godine umire sin Franciscus.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

GRUBERNIK, Josephus

Zidarski pomoćnik

Nije bio varaždinski građanin, a spominje se 12. rujna 1785. u izvještaju tržnog nadzornika Michaela Horvatha, koji mu je dao zapečatiti bačvu vina, jer je bez dozvole točio i prodavao vino.[1]

Tada je posjedovao kuću »in platea Kapronczensis«.

[1] HAV–AGV, br. 961/1785.

HAMBELL, Josephus

Zidar i palir

Spominje se prilikom obnove crkve sv. Vida u Varaždinu 1781. kada je bio zaposlen kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AG,V br. 619/1781.

HAMER, Stephanus

Zidarski pomoćnik

Djelovao je u Varaždinu oko sredine 18. stoljeća. Umro je u Varaždinu 24. srpnja 1757. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

HAMETMAYER, Jacobus

Zidarski pomoćnik

Porijeklom Austrijanac, bio je 1780. zaposlen kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

HANDBUCHNER, Martinus

Zidarski pomoćnik

Spominje se 16. lipnja 1785. u vezi s molbom Anne Rainer, udovice zidarskog pomoćnika Bartholomeusa Rannera, koja moli varaždinski Magistrat da zidarski ceh ne traži od nje naplatu duga od 10 forinti, što ga je njen pokojni muž učinio kod zidarskog pomoćnika Martina Hanbuchnera, već neka se naplata izvrši iz Rannerove baštine, koja se nalazi u mjestu Greining u Gornjoj Štajerskoj.[1]

[1] HAV–AGV, br. 656/1785.

HAUK (HANK), Josephus

Zidarski majstor

Dolazi u Varaždin prije 1744, jer 1745. dovršava novogradnju palače grofa Patačića (dio u ulici Maršala Tita)[1]. Porijeklom je »extraneus«, a 26. travnja 1746. postaje varaždinski građanin.[2] Joannes Horvath prodaje njemu i njegovoj ženi Anni Mariji Kromerin 18. svibnja 1747. pola praznog zemljišta pred gradskim sucem za 12 forinti i 30 krajcara.[3] Radi na popravku gradske Vijećnice u listopadu 1751. što nam svjedoči i potvrda među gradskim računima koja glasi: »Josepho Hauk Murariorum Magistri pro praestito in Domo Praetorea labore Flor. 60.«[4] On je 1747. kupio zemljište i sagradio sebi kuću.[5] U matici umrlih sv. Nikole upisano je da je 22. studenoga 1753. umro »Murariorum magister«. Kako u to vrijeme u Varaždinu nije bilo osim njega drugog zidarskog majstora, vjerojatno se taj zapis o smrti odnosi na Hauka.[6]

[1] *Ivy Lentić-Kugli*, Prilog datiranju nekih varaždinskih palača iz 18. i početka 19. stoljeća, VMIKH, br. 3–4, Zagreb 1973, str. 48–49. [2] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [3] HAV–AGV, I–1, LXXXI–24. [4] HAV–AGV, I–1, LXXXV–26. [5] HAV–AGV, 24–K–81. [6] HAV–AGV, MUSVN.

HELCZL, Joannes

Zidar

Rodio se oko 1753, umro je u Varaždinu 25. svibnja 1770. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

HELPERSTORFER, Leonhard

Zidar

Spominje se u pismu koje je 10. prosinca 1738. pisao iz Slanja ban Josephus Eszterházy u kome kaže da je zidar Helperstorfer vrijeđao svoje cehovske drugove u Varaždinu, a sada je obećao da će ih moliti za oproštenje i kada to obavi, neka mu Magistrat dade svjedodžbu, jer bi on kasnije išao u Osijek.[1]

[1] HAV–AGV, br. 76–K–46.

HIRSCH, Josephus

Zidarski pomoćnik

Spominje se 1813. među članovima varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–AGV, popis članova varaždinske garde iz 1813. god.

HIRSCH (JELEN), Leopold

Zidarski pomoćnik

Hirsch »rectius Jelen« rodio se oko 1793, a umro u Varaždinu 16 srpnja 1838. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

HIRŠ, Mijo

Zidar

Rodio se oko 1811, a umro u Varaždinu 22. listopada 1899. god.[1]

[1] Skupština općine Varaždin, Matični ured matice umrlih.

HOCHMAN, Petrus

Zidar

Nije bio varaždinski građanin. God. 1784. stanovao je u kući zidara Simona Droschera »In Naszip«.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1784/85. god.

HOHENECKER, Blasius

Zidarski majstor

Radio je zajedno s majstorom Jacobom Jančićem na pregradnji i popravku gradskih utvrđenja, koje je grad Varaždin s njima ugovorio 10., kolovoza 1661. god.[1]

[1] *Ivy Lentić-Kugli*, Varaždin, povijesna urbana cjelina grada, o. c., str. 37 i 84.

HORVATH, Joannes

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1790, a umro u Varaždinu 9. studenoga 1814. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

HREN, Antonius

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1801, spominje se u Varaždinu 1834. god.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1834. god.

HUEBER, Joseph
Zidarski pomoćnik

Porijeklom Štajerac, bio je 1780. zaposlen kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

HUETTER, Simon
Zidarski pomoćnik

Porijeklom Štajerac, radio je prije 1779. kao naučnik kod J. M. Taxnera, a 1780. postao je njegov pomoćnik.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

IGLICH, N.
Zidarski palir

Spominje se povodom smrti svoje žene Marianne rođene Schmalzer 13. svibnja 1808. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

ILLINGBER, Joseph
Zidarski pomoćnik

Porijeklom Štajerac, bio je 1780. zaposlen kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

ILLINGBER, Sebastianus
Zidarski pomoćnik

Možda brat ili rođak Josepha, bio je 1780. također zaposlen kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

JAMBREKOVICH, Laurentius
Zidar

Spominje se povodom smrti svog sina Laurentiusa 18. veljače 1808. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

JAMBRISKO, Franciscus
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1800, spominje se u Varaždinu 1834. god.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1834. god.

JANČIĆ, Blasius
Zidarski majstor

Brat zidarskog majstora Jakova Jančića s kojim je gradio zgradu Zakmardijeva sjemeništa u Varaždinu. Za tu gradnju sklopili su varaždinski isusovci 28. svibnja 1668. ugovor s braćom Jančić, dok je sama gradnja trajala do 1672. god.[1] Možda je identičan sa zidarskim majstorom »Blosy dicto«, koji je već 1674. bio mrtav.[2]

[1] *Rudolf Horvat*, Povijest grada Varaždina, rukopis u Gradskom muzeju u Varaždinu, str. 256. [2] Vidi: Blasius Murarius, str. 115.

JANČIĆ, Jakov
Zidarski majstor

Brat Blaža Jančića s kojim od 1688. do 1672. gradi zgradu Zakmardijeva sjemeništa u Varaždinu, a 1661. zajedno sa zidarskim majstorom Blažom Hoheneckerom pregrađuje i popravlja gradske zidine u Varaždinu.[1]

[1] *I. Lentić-Kugli*, o. c., str. 37, 38 i 84.

JOANNES, N.
Zidar

Rodom je iz Koruške, umro je u Varaždinu 8. rujna 1776. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

JOANNES, N.
Zidar

Rodom je iz Bavarske, a umro je u Varaždinu 3. rujna 1771. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVV.

JULIAN, Peter
Ptujski zidarski majstor

Sklopio je 17. studenoga 1674. s poglavarom Isusovačkog samostana u Varaždinu o. Leonardom Sabaterom ugovor o gradnji zvonika crkve sv.

Marije za svotu od 430 rajnskih forinti. Zidarski radovi na tornju bili su dovršeni 20. rujna 1676. god.[1] I. Kukuljević-Sakcinski na temelju podataka u djelu dra Hönischa »Geschichte des 1786 aufgelassenen Dominikanerklosters zu Pettau« spominje da je Peter Julian 1683. sagradio u »rennaissancenom stilu veliku crkvu domenikansku u Ptuju.«[2] Emilijan Cevc napominje »da su krajem 17. stoljeća dominikanci barokizirali svoju crkvu u Ptuju i učinili novo pročelje, koje je mnogo bolje tektonski riješeno od minoritske crkve — raščlanjeno je sa četiri pilastra i visokim trokutnim zabatom.«[3]

[1] *R. Horvat*, o. c., str. 265. [2] *I. Kukuljević-Sakcinski*, o. c., knjiga II, str. 127. [3] *Emilijan Cevc*, Slovenska umetnost, Ljubljana 1966, str. 89.

JUNESS, Josephus
Zidar

Rodio se oko 1791, a umro u Varaždinu 31. svibnja 1827. »infortuito casu ex tecto cadeus«.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

JURESS, Andreas
Zidarski majstor

Spominje se 15. rujna 1781. kao »bivši zidarski majstor«, koji je radio zajedno s pomoćnicima Bartholomeusom Toplingerom i Matthiasom Bockom na gradnji crkve sv. Vida u Varaždinu, koju je obnovio J. A. Poch.[1] Svjedočio je 9. studenoga 1781. u korist zidarskog majstora Pocha u sporu koji je nastao zbog nekih nepravilno izvedenih radova na spomenutoj crkvi.[2]

[1] HAV–AGV, br. 619/1781. [2] HAV–AGV, br. 619/1781.

JURICH, Joannes
Zidar

Rodio se oko 1746. i umro u Varaždinu 10. svibnja 1793. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

KASSER, Franciscus
Zidarski palir i majstor

Bio je po svoj prilici uposlen kod Taxnera, jer nakon majstorove smrti (18. travnja 1788.) preuzima kao poslovođa njegov zidarski posao, što nam svjedoči izvještaj gradskog senatora Josephusa Kora od 21. kolovoza 1788. god. U izvještaju je navedeno da je Taxnerova udovica pre-

dala Kasseru posao svog pokojnog muža nakon što je Kasser primljen u varaždinski zidarski ceh.[1]

[1] HAV–AGV, br. 302/1788.

KAVOR, Bartholomeus
Zidarski pomoćnik

Rodom je iz Koruške, 1780. radio je kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

KENCZEL, Vitus
Zidarski majstor

Spominje se u izvatku pravila varaždinskog zidarskog ceha iz 1728. gdje se među potpisnicima navodi kao cehmeštar.[1]

[1] HAV–AGV, br. 334/1780.

KEPF, Thomas
Zidar

Varaždinski građanin, stanovao je 1784. »in Plates S. Viti.«[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1784/85. god.

KIKECZ, Joannes
Zidarski kalfa

Umro je u Varaždinu 28. studenoga 1846. kao »sodalis Artis Murariae«.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

KLANSAK, Simon
Zidarski pomoćnik

Radio je 1784. kod Taxnera, imao je tada 40. godina.[1]

[1] HAV–AGV, br. 259/1784.

KLERIAN, Franz
Zidarski pomoćnik

Bio je porijeklom Štajerac, a 1780. bio je zaposlen kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

KLIMPOCHER, Sebastianus
Zidarski majstor

Kupio je od Martina Setogsa 15. travnja 1740. kuću »intra muros & moenia«, tj. u »platea Velika vulicza«.[1]

[1] HAV–AGV, Protocolla Fassionum, 12. 7. 1740, str. 329–331.

KLUSS, Johannes
Zidarski pomoćnik

Bio je porijeklom Poljak i 1780. bio zaposlen kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

KÖBL, Michael
Zidar

Nije bio varaždinski građanin, ali se 1814. spominje među članovima varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–GAV, Papis članova varaždinske garde iz 1814. god.

KOCZEN, Joannes
Zidar

Spominje se 1814. među članovima varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–GAV, Popis članova varaždinske garde iz 1814. god.

KOLJAR, Gaspar
Zidar

Umro je u Varaždinu 18. veljače 1749. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

KÖPF, Thomas
Zidarski palir

Stanovao je 1784. »in platea S. Viti«[1]. God. 1785. bio je »Artis murariae palerius«. Iste godine molio je varaždinski Magistrat neka proglasi da on neće plaćati dugove za svoju ženu Annu Niderlin, jer je ona rasipnica.[2]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis, 1784/85. god. [2] HAV–AGV, br. 753/1785.

KONRATH, Josephus
Zidarski pomoćnik

Po svoj prilici porijeklom Štajerac, bio je zaposlen kod Urbana Greinera prije 1807, jer je već iste godine umro u Varaždinu[1]

[1] HAV–AGV, br. 1394/1807.

KÖNIG, Josephus
Zidarski pomoćnik

Bio je zaposlen kod Franciscusa Losserta, umro je u Varaždinu u listopadu 1799. god.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2122/1799.

KOSCHITS, Stephanus
Zidar

Rodio se oko 1797. i umro u Varaždinu 14. lipnja 1847. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

KOSSIER, Antonius
Zidar

Rodio se oko 1761, spominje se kao zidar u Varaždinu 1834. god.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1834. god.

KOSZTARICH (KUSTARICH), Michael
Zidar

Rodio se oko 1796, a spominje se u Varaždinu 1834.[1] i 1841. god.[2] Umro je u Varaždinu 8. rujna 1852. god.[3]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1834. god. [2] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1841. god. [3] HAV–AGV, MUSVV.

KOSZUR, Anton
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1773, a spominje se u Varaždinu 1827. god.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1827. god.

KOSTER (KUSTER), Johann

Mariborski zidarski majstor

Nalazimo ga u Varaždinu prilikom pregleda kapele sv. Filipa i Jakova u Žabniku 27. srpnja 1760. god.[1] Specifikaciju potrebnog materijala datirao je 10. ožujka 1760. god.[2]

[1] HAV–AGV, I–1, LXIX–68. [2] HAV–AGV, I–1, LXIV–68.

KOVACHICH, Josephus

Zidar

Porijeklom Hrvat, rodio se oko 1775. god. Djelovao je u Varaždinu vjerojatno već krajem 18. stoljeća. Bio je oženjen Katarinom rođ. Trattner,, koja je 26. svibnja 1804. bila uvedena u posjed kuće svog pokojnog brata zidarskog palira Michaela Trattnera.[1] Već ranije je posjedovao u Varaždinu kuću »in fossato occidentali«, koju je prodao 15. svibnja 1804. Mariji Paar rođenoj Kahn za 1.100 forinti.[2] Postao je 14. travnja 1809. varaždinski građanin.[3] Kupio je 1. veljače 1805. kuću Franciscusa Karbe »in villa S. Viti« za 980 forinti.[4] Spominje se i 1814. među članovima varaždinske građanske garde.[5] Umro je u Varaždinu 5. listopada 1832. god.[6]

[1] HAV–AGV, br. 1807/1804. [2] HAV–AGV, br. 985/1804. [3] HA–VAGV, Album civium, II. knjiga, [4] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1814. god. [5] HAV–AGV, br. 166/1805. [6] HAV–AGV, MUSVV.

KRACHER, Matthias

Zidarski pomoćnik

Porijeklom je Štajerac, god. 1780. zaposlen je kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

KRINZPERGER, Antonius

Zidar

Stanuje 1783/84. u kući »Haeredes Excell. D. Comitis ab Orsich« u nutarnjem gradu.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1783/84 god.

KUKOLY, Bartholomeus

Zidarski majstor

Rodom je iz župe sv. Petra u Kranjskoj, umire u Varaždinu 11. kolovoza 1748. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

KUPENITS (KUPINICH, KOPINICH, KOPANITZ), Georg

Zidarski palir

Rodio se oko 1777. god. Bio je zaposlen kao zidarski pomoćnik kod Franciscusa Losserta. God. 1796. obavljao je zidarske radove na gradskoj gostionici na Dravi.[1] Kao »cives filius« moli 1806. Magistrat u Varaždinu da bude primljen kao građanin, navodeći da u tome gradu posjeduje kuću.[2] God. 1814. bio je član varaždinske građanske garde.[3] Umro je u Varaždinu kao zidarski palir 9. kolovoza 1835. god.[4]

[1] HAV–AG, Vrb. 2924/1796. [2] HAV–AGV, br. 721/1806. [3] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1814. god. [4] HAV–AGV, MUSVN.

LABASS, Anton

Zidarski pomoćnik

Porijeklom Štajerac, posjedovao je već prije 1780. kuću u Varaždinu, a 1780. spominje se kao zidarski pomoćnik kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

LADENHOFFER, Andreas

Zidarski palir

Bio je rodom iz Graza, a po profesiji »Murarius palerius«. Umro je u Varaždinu 15. prosinca 1769. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

LEGATH, (LOHOTH), Joannes

Zidarski pomoćnik

Porijeklom Štajerac, posjedovao je u Varaždinu kuću već 1780. god. Kao pomoćnik bio je zaposlen kod J. M. Taxnera.[1] God. 1784/85. stanovao je u »Czigleniczi«.[2]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780. [2] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1784/85. god.

LESKOVAR (LESKOVARY), Joannes

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1796, a kao zidar se spominje u Varaždinu 1840. god.[1] Umro je u Varaždinu 26. siječnja 1866. god.[2]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1840. god. [2] HAV–AGV, MUSVV.

LESKOVARY, Josephus
Zidarski pomoćnik

Iz izvještaja »Graphidis Magistra« Franciscusa Lendvaya od 3. studenoga 1798. saznajemo da nije pohađao obvezatnu obuku u varaždinskoj Risarskoj školi, ali je unatoč tome, postao zidarski pomoćnik.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2130/1798.

LESKOVARY, Thomas
Zidarski pomoćnik

Spominje se 1814. kao član varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1814. god.

LESZAR, Franciscus
Zidarski palir

Rodio se oko 1765, a u Varaždinu je bio zaposlen do 1810. kod Georgiusa Sharmana. Umro je u Varaždinu 24. siječnja 1810. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

LOHAN, Wenzl
Zidar

Rodio se oko 1818, a umro u Varaždinu 15. listopada 1856. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

LOHNER, Thomas
Zidar

Spominje se 1784/1785.god.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis od 1784/1785. god.

LOJAN, Martinus
Zidar

Rodio se oko 1801, a umro u Varaždinu 12. listopada 1856. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

LOKNER, Thomas
Zidar

Nalazimo ga 1782. kao podstanara u kući mesara Matthiasa Gyuraicsa u »Platea S. Viti«.[1]

[1] HAV–AGV, br. 178/1782.

LOPICH, Gregor
Palir i zidarski majstor

U Varaždinu je već prije 1785, jer 3. ožujka prihvaća Magistrat njegovu molbu za primanje u građanstvo.[1] Prodaje 3. prosinca 1791. svoju kuću Josipu Kollaru za 310 forinti[2], a 14. veljače 1793. potvrđuju gradski izaslanici da je prodao svoju kuću »In platea Naszip« Katarini Krauthackl za 335 forinti.[3] Svoju kuću »In Minori Krossak« prodaje 16. ožujka 1796. Stjepanu Gasparrichu za 235 forinti.[4] S tesarskim palirom Franciscusom Lendhardtom procjenjuje 13. ožujka 1799. štetu na kući kapetana Joannesa Goymerecza. Obojica poriču da je šteta počinjena od strane vojske bila onolika, koliko je bila ranije procijenjena.[5] Sa zidarskim majstorom Urbanom Greinerom surađuje 1806. na izradi plana za rušenje gradskih fortifikacija i uređenje gradskog zemljišta.[6] Procjenjuje 5. kolovoza 1807. zidarske radove na pavlinskom marofu u Varaždinu (danas Historijski arhiv u Trstenjakovoj ulici), i potpisuje se kao »Bürgerlicher Maurermeister«.[7] Umro je u Varaždinu po svoj prilici početkom 1808. jer već 22. ožujka vrše gradski izaslanici diobu njegove ostavine između njegovih sinova iz prvog braka, zidarskog palira Joannesa, te Martina i Antuna.[8]

[1] HAV–AGV, br. 322/1785. [2] HAV–AGV, br. 229/1791. [3] HAV–AGV, br. 365/1793. [4] HAV–AGV, br. 795/1796. [5] HAV–AGV, br. 596/1790. [6] *M. Mirković*, o. c., str. 47. [7] HAV–AGV, br. 1565/1807. [8] HAV–AGV, br. 532/1808.

LOPICH, Joannes
Zidarski palir

Sin je iz prvog braka zidarskog majstora Gregora Lopicha, te je zanat po svoj prilici izučio kod oca. Već je 1798. bio oslobođen, iako nije pohađao obvezatnu obuku u varaždinskoj Risarskoj školi.[1] Kupio je 1803. kuću u Varaždinu i oženio se Julijanom Kattalenko.[2] God. 1804. izvješćuju gradski izaslanici da mu je krojač Matthias Premecz prodao svoju kuću »In platea Makarska« za 630 forinti.[3] Kao »gremialis murarius« moli već 1804. da ga se primi među varaždinske građane.[4] Molbu ponavlja i 1805. navodeći »kajti on Mestrii szvoji i prikladan, drugach dobro Possessioneran y mirnoga Zaderszavanya bibil, proszi vu Purgarim vzetisze . . .«[5] God. 1807. prodaje mu njegov otac Gregor kuću »in Longa villa«.

Kao »murarius palerius« postaje konačno 18. srpnja 1808. varaždinski građanin.[6] Moli 1811. Magistrat da bude primljen u ceh zidara, te da ga se oslobodi od stručnog »vandrovanja« budući da mu je teško ostaviti obitelj.[7] Bio je 1814. član varaždinske građanske garde.[8]

[1] HAV–AGV, br. 2130/1798. [2] HAV–AGV, br. 506/1811. [3] HAV–AGV, br. 888/1804. [4] HAV–AGV, br. 1059/1804. [5] HAV–AGV, br. 638/1805. [6] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [7] HAV–AGV, br. 506/1811. [8] Popis članova varaždinske garde iz 1814. god.

LORENTSICH, Joseph

Zidarski pomoćnik

Porijeklom Štajerac, nalazio se u Varaždinu već prije 1780, jer je te godine bio uposlen kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

LOSSERT (LOZAR, LOZART), Franciscus

Zidarski majstor

Rodio se oko 1748, a već prije 1783. djeluje kao zidarski pomoćnik u Varaždinu, gdje stanuje u kući br. 181 »in Platea S. Floriani«.[1] God. 1789. potpisuje se kao zidarski majstor (»Maurermeister«).[2] Odmah nakon smrti J. M. Taxnera (1788.) nastavlja Lossert s radovima na obnovi varaždinske gradske Vijećnice, čije pročelje dovršava 1793. god.[3] Gradi 1791. vlastitu kuću u današnjoj Lisinskovoj ulici.[4] U Varaždinu je gradio i adaptirao brojne javne, odnosno gradske zgrade (pročelje Vijećnice, proširenje i pročelje kapele sv. Fabijana i Sebastijana, novogradnja župnog dvora u Knegincu), te kuće i dućane varaždinskih građana. Umro je u Varaždinu 31. svibnja 1804. god.[5]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1783/1784. god. [2] *Ivy Lentić-Kugli*, Prilog istraživanju varaždinskih svratišta, kavana i gostionica, o. c., str. 57. [3] HAV–AGV, br. 2209/1791. i br. 986/1792. [4] HAV–AGV, br. 258/1791. [5] HAV–AGV, MUSVN.

MAKK, Franciscus

Zidar

Rodio se oko 1796, a umro u Varaždinu kao »murarius« 10. srpnja 1846. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

MALLARICH, Michael

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1782, a kao zidar se spominje u Varaždinu 1834. god.[1] i 1840. god.[2] Umro je u Varaždinu 6. svibnja 1841. god.[3]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1834. god. [2] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1840. god. [3] HAV–AGV, MUSVN.

MALTARICH, Jacobus

Zidar

Rodio se oko 1783, stanovao je u Varaždinu u »Platea Makar«. Umro je u Varaždinu 22. prosinca 1822. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVV.

MANINGER, Ignatius

Zidarski pomoćnik

Porijeklom Štajerac, godine 1780. bio je zaposlen kao pomoćnik kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

MARLOK, Joannes

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1744, a u Varaždinu ga nalazimo 1784. kao pomoćnika kod J. M. Taxnera.

[1] HAV–AGV, br. 259/1784.

MARSORGY, Josephus

Zidarski pomoćnik

Pomoćnik je kod Franciscusa Losserta, i 1795. radi na popravku Južnih gradskih vrata u Varaždinu.[1]

[1] HAV–AGV, br. 3047/1795.

MASA, Francesco

Zidar i palir

Porijeklom Talijan, radio je 1793. na popravku i bijeljenju župne crkve sv. Nikole u Varaždinu, a zatim i sakristije i dviju soba uz crkvu.[1] Po svoj prilici djelovao je kao zidar u Zagrebu, jer je pismo koje ju uputio 24. srpnja 1793. crkvenom ocu župne crkve sv. Nikole Matthiasu Sacklu, datirano i pisano u Zagrebu.[2]

[1] HAV–AGV, br. 637/1793. [2] HAV–AGV, br. 1492/1793.

MATTHIAS MURARIUS

Zidarski pomoćnik

Bio je porijeklom iz mjesta Schokovicz u župi sv. Nikole. Rodio se oko 1741. god. U Varaždinu ga nalazimo kao pomoćnika J. A. Pocha oko sredine 18. stoljeća. Umro je u Varaždinu 13. kolovoza 1771. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

MAURER, Andreas

Zidar

Bio je porijeklom iz Češke. Rodio se oko 1736. god. Djelovao je u Varaždinu već prije 1770, jer tada stanuje »In plates Brodovska« br. 307.[1] Varaždinski građanin je postao 14. lipnja 1776. god.[2], a 1780. spominje se kao pomoćnik kod J. M. Taxnera.[3] Posjedovao je 1784. kuću »In villa Kapronczensis«.[4] Umro je u Varaždinu 25. siječnja 1792. god.[5]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1770/1771. god. [2] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [3] HAV–AGV, br. 2/178. [4] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1784/1785. god. [5] HAV–AGV, MUSVN.

MAYER, Laurentius

Štajerski zidar

Iz Brucka an der Mur pita 15. srpnja 1793. varaždinski Magistrat da li je točna vijest da su u Varaždinu potrebni zidari, te moli da mu se javi koliki će biti putni troškovi i kolika je dnevnica, jer bi on došao u Varaždin s nekoliko svojih pomoćnika.[1]

[1] HAV–AG,V br. 1496/1793.

MAYERHOFFER, Matthias

Rodom je iz Ptuja i ptujski građanin, a u Varaždin dolazi 1748. god.[1] Postaje varaždinski građanin 11. travnja 1753. god.[2] Njegov najznačajniji rad u Varaždinu je gradnja barokne župne crkve sv. Nikole, koju je vodio od 1753. do svoje smrti 1758, a nastavio je i dovršio gradnju J. A. Poch.[3] Sudjelovao je i na drugim značajnim gradnjama, kao npr. na adaptaciji Drachove kuće za gradsku pivovaru 1753. god.[4] Umro je u Varaždinu 29. svibnja 1758. god.[5]

[1] *Ivo Lentić*, Gradnja i graditelji župne crkve sv. Nikole u Varaždinu, o. c., str. 29. [2] *I. Lentić*, o. c., str. 29. [3] *I. Lentić*, o. c., str. 21–29. [4] HAV–AGV, I–1, LXXXV–7. [5] *I. Lentić*, o. c., str. 29.

MEBES, Joannes

Zidar

Rodio se oko 1785, a umro u Varaždinu 27. prosinca 1837. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

MENINI, Andrea

Graditelj

Spominje se u Varaždinu u vezi sa svojom obvezom koju je dao 27. listopada 1798. da će za zatvorenoga Carla Brinonija platiti liječnika, lijekove i sudbene troškove uz uvjet da Brinoni bude pušten na slobodu. Potpisuje se kao »Andreas Menini, Baumeister«.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2083/1798.

MEISZINGER, Joannes

Zidarski palir

Bio je po svoj prilici zaposlen kod F. Losserta, jer mu 10. travnja 1798. piše iz Vinice i moli ga da utjera dug od 8 forinti koje mu duguje pokojni Josephus König, zidarski pomoćnik F. Losserta.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2122/1799.

MEISZINGER, Josephus

Zidarski pomoćnik

Varaždinski gradski izaslanici izvješćuju 30. ožujka 1799. da su silom uzeti u vojsku zidarski pomoćnici Josephus Meiszinger i Joannes Ferenz, te mole da se to javi vojnoj komandi.[1]

[1] HAV–AGV, br. 668/1799.

MIHALINA, Paulus

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1819, a umire u Varaždinu 24. veljače 1855. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVV.

MIKLOUSCHICH, Joannes

Zidar

Umro je u Varaždinu 23. svibnja 1739. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVV.

MILLDORFER (MITTELDORFER), Bartholomeus
Zidarski pomoćnik

Radi kao pomoćnik kod majstora J. M. Taxnera 1780. god.[1] Stanuje 1784. »In Platea Szlopanecz«.[2] Porijeklom je iz Koruške, a u Varaždinu se još spominje 1789. kao podstanar u kući br. 336.[3]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780. [2] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1784/85. god. [3] HAV–AGV, br. 1664/1791.

MITGALUS, Andreas
Zidarski pomoćnik

Rodom je iz Kranjske, a 1780. bio je zaposlen kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

MORATH, Blasius
Zidarski pomoćnik

Porijeklom Štajerac, bio je 1780. zaposlen kod majstora J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

MOSSGOLUNKH, Thomas
Zidarski pomoćnik

Porijeklom iz Koruške, bio je 1780. zaposlen kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

MUGOSCHAK, Michael
Zidarski pomoćnik

Bio je pomoćnik kod Franciscusa Losserta i 1795. obavljao radove na Južnim gradskim vratima.[1]

[1] HAV–AGV, br. 3050/1795.

MÜLLER, Joannes
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1776, spominje se u Varaždinu 1827. god.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1827. god.

MURICHNYAK, Antonius
»Magister Murariorum Ludbreghensis«

Umro je u Varaždinu 18. svibnja 1768. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

NAYBRITH, Martinus
Zidarski majstor

Umro je u Varaždinu 18. svibnja 1768. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

NUSZ, Joannes
Zidarski pomoćnik

Bio je porijeklom iz Koruške. God. 1780. zaposlen je kod majstora J. M. Taxnera.[1] Stanovao je 1782. kao podstanar u kući grofa Oršića na br. 96, u unutarnjem gradu.[2]

[1] HAV–AGV, br. 2/180. [2] HAV–AGV, br. 158/1782.

OBERLAUCHER, Martinus
Zidarski pomoćnik

Porijeklom iz Koruške, bio je 1780. zaposlen kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

OBERLUYTER, Simon
Zidar

Umro je u Varaždinu 13. prosinca 1752. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

OBERMAHR, Martinus
Zidar

Umro je u Varaždinu 23. srpnja 1757. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

OSVATICH (OSWALTICH), Martin
Zidarski palir

Porijeklom je Štajerac. God. 1780. radi kod J. A. Pocha.[1] Stanuje 1784. »in Allody Czindery«.[2] Moli 14. ožujka 1789. varaždinski Magistrat da mu vrati oduzeti stolarski alat, koji mu je njegov otac ostavio.[3]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780. [2] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1784/85. god. [3] HAV–AGV, br. 296/1789.

PANTEK, Josephus
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1761, umro je u Varaždinu 27. siječnja 1785. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

PASZ (BAASS), Blasius
Zidarski palir

Porijeklom je Štajerac. U Varaždinu je bio zaposlen 1780. kod J. M. Taxnera.[1] Posjedovao je kuću »in Platea Milichka«, koja je bila »domus lignea«. Načinio je oporuku 14. studenoga 1783. god.[2] i ubrzo nakon toga umro u Varaždinu. Već 22. prosinca 1783. vrši se procjena i dioba njegove imovine.[3]

[1] HAV–AGV ,br. 2/1780. [2] HAV–AGV, br. 982/1783. [3] HAV–AGV, br. 1131/1783.

PATTAN, Paulus
Zidar

Stanovao je u »Novom Varossu«. Rodio se oko 1777. god. Umro je u Varaždinu 25 studenoga 1853. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVV.

PATZELT, Amadeus
Ptujski zidar

Popravljao je 1783. crkvu sv. Marije (Isusovačku). Paulus Mihin, Josephus Papes i drugi mole 3. prosinca 1783. varaždinski Magistrat, da im pribavi dužnu plaću od zidara Patzelta iz Ptuja, koji je preuzeo popravak Pavlinske crkve.[1] Magistrat u Varaždinu piše iste godine ptujskom neka poradi na tome da Amadeus Patzelt isplati spomenutim radnicima plaću.[2]

[1] HAV–AGV, br. 1052/1783. [2] HAV–AGV, br. 1052/1783.

PATZEIT, Gottlieb
Ptujski zidar

Radio je po svoj prilici zajedno s Amadeusom na popravku crkve sv. Marije s obzirom na to da varaždinski Magistrat ponovno 21. siječnja 1784. moli ptujski neka tamošnjeg zidarskog majstora pozove da isplati svoje pomoćnike u Varaždinu.[1] Ptujski magistrat odgovara 4. veljače 1784. da se radi pritužbe protiv ptujskog zidara Gottlieba Patzelta zbog dužnih nadničarskih i vozarskih dnevnica obrati na priora varaždinskih pavlina.[2] Patzelt je 1783. radio još i na procjeni klesarskih i zidarskih radova na kući varaždinskog zidarsko-klesarsko-tesarskog ceha (danas zgrada u Gundulićevoj 3).[3]

[1] HAV–AGV, br. 965/1784. [2] HAV–AGV, br. 95/1784. [3] HAV–AGV, br. 965/1784.

PEEM, Mattheus
Zidar

Spominje se povodom smrti svog sina Valentinusa 16. kolovoza 1739. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVV.

PEEM, Joannes
Zidarski pomoćnik

Spominje se u vezi sa županijskim kirurgom Josephom Herzom koji je 1780. poklonio zvonarima crkve sv. Vida novac, koji mu je dugovao zidarski pomoćnik Joannes Peem.[1] Peem nije bio varaždinski građanin, a stanovao je 1784. »In Platea S. Viti«.[2]

[1] HAV–AGV, br. 85/1781. [2] HAV–AGV, conscriptio civitatis iz 1784/1785. god.

PEKOVICH, Josephus
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1788, umro u Varaždinu 1842. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

PENHORD, Jacobus
Zidar

Umro je u Varaždinu 3. veljače 1768. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

PESZEK, Simeon
Zidarski pomoćnik

Spominje se 1814. kao član varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–AGV, popis članova varaždinske garde iz 1814. god.

PETRANOVICH, Josip
Zidarski »detić«

Rodio se oko 1788, umro u Varaždinu 30. listopada 1849. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

PICHLER, Matthias
Zidar

Rodio se oko 1805. god. Spominje se u Varaždinu 1841. god.[1]

[1] HAV–AGV, Popis vlasnika kuća u Varaždinu iz 1841. god.

PILOFF, Antonius
Zidar

Rodio se oko 1824, umro je kao »murarius« u Varaždinu 12. prosinca 1848. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

PLANCHICH, Georgius
Zidar

Spominje se 1813. kao član varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1813. god.

PLOHEL, (PLOCHEL, PLOHL), Franciscus
Gradski geometar

Rodio se oko 1805, studirao je u Beču i Pešti. U Varaždin je došao oko 1830. god.[1] Nacrtao je Južna gradska vrata u Varaždinu[2] i crtež signirao: Fr. Plohel 1830. Postao je 1836. varaždinski gradski geometar.[3] Sačuvani su brojni njegovi planovi, od kojih je veoma zanimljiv onaj pod naslovom »Krajobraz Varoša Varaždinskoga glede broja kućah ... izrisan po Franji Plohel Varaždinskom zemljomjeru 851«.[4] Godine 1840. imao je pomoćnike (practicantes) Martinusa Schwegla (rođ. 1817.), Matthiasa

Konolovskyja (rođ. 1821.) i Franciscusa Hirscha (rođ. 1813.)[5] Umirovljen je 1. travnja 1870. god.[6], a umro je u Varaždinu 2. travnja 1883. god.[7]

[1] *Ivo Lentić*, Franciscus Plohel, varaždinski gradski geometar, VMIKH, br. 3, Zagreb 1969, str. 17–20. [2] Katalog izložbe »Slikarstvo 19. stoljeća u Hrvatskoj«, Zagreb 1961, str. 211, br. 125 (40). [3] *I. Lentić*, o. c., str. 17. [4] *M. Mirković*, o. c., str. 57. [5] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1840. god. [6] *I. Lentić*, o. c., str. 20. [7] Skupština općine Varaždin, Matica umrlih sv. Nikole.

PLOZL, N.
Zidar

Njegovo ime spominje se 1678. kada je »pokojna zidarica Plozlinicza osztavila 8 for.« župnoj crkvi sv. Nikole.[1]

[1] HAV, Radikalni arhiv, Ra. LV–1337.

PLUSSECK, Jacobus
Zidarski pomoćnik

Bio je »mechanicus murariorum«. Spominje se povodom smrti žene Barbare 8. veljače 1745. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

POCH (PATSCH, POTSCH), Joannes Adamus
Zidarski majstor

Pripada najznačajnijim varaždinskim zidarskim majstorima 18. stoljeća, čije se djelovanje proteže u razdoblju od 40 godina, tj. oko 1756. do 1796. god. Po svoj prilici bio je pomoćnik kod Matthiasa Mayerhoffera, jer nakon majstorove smrti u svibnju 1758. nastavlja gradnju župne crkve sv. Nikole u Varaždinu.[1] Ženi se njegovom udovicom Marijom rođ. Friedl. God. 1761. gradi barokni župni dvor sv. Nikole u Varaždinu.[2] Od 1777. do 1778. obavlja temeljite popravke na kapeli sv. Benedikta u Svibovcu[3], a 1781. obnavlja od požara oštećenu crkvu sv. Vida u Varaždinu.[4] God. 1775. pregrađuje Czinderyjevu kuću na Trgu Narodnih heroja[5], a 1779. gradi kuću za grofa Chamaréa de Harbuvala u »Vugerszkoj vuliczi«.[6] Djeluje i izvan Varaždina, kao npr. 1766, kada je načinio arhitektonski snimak crkve i opatije u Preszeki.[7] Umro je u Varaždinu 13. siječnja 1797. god.[8]

[1] *Ivo Lentić*, Gradnja i graditelji župne crkve sv. Nikole u Varaždinu, o. c., str. 21–30. [2] *I. Lentić*, o. c., str. 21–30. [3] HAV–AGV, br. 377/1780. [4] HAV–AGV, br. 551/1781. [5] HAV–AGV, br. 86–K–60. [6] HAV–AGV, br. 1368/1797 i br. 2382/1798. [7] MO, LT–1, Fasc. I, No. 10. [8] HAV–AGV, MUSVN.

PÖGL, Thomas
Zidarski pomoćnik

Rodom je iz Koruške. Već prije 1780. imao je kuću u Varaždinu, te je u to vrijeme bio zaposlen kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

POLLACK, Andreas
Zidarski palir

Radio je vjerojatno početkom 19. stoljeća kod Urbana Greinera, s obzirom na to da ga Greiner 17. lipnja 1805. tuži zbog klevete i traži da ga se zatvori. O. Fabijan, kapelan u Reditsu (Mađarska) 3. srpnja 1805. svjedoči da je Pollack radio na crkvi u Reditsu i da je bio loš radnik i pijanica.[1]

[1] HAV–AGV, br. 1127/1805.

POLAK, Antonius
Zidarski pomoćnik

Spominje se 1814. među članovima varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1814. god.

PÖSS, Blasius
Zidarski pomoćnik

Umro je u Varaždinu 31. listopada 1769. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

PORSKO, N.
Zidarski pomoćnik

Spominje se povodom smrti svoje žene Anne, koja je u 40. godini umrla u Varaždinu 22. rujna 1847. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

POSTHAIMER (POSTEMER), Josephus
Zidar

Porijeklom je Štajerac, rodio se oko 1801. god. Spominje se u Varaždinu 1834. god.[1] Umro je u Varaždinu 11. srpnja 1841. god.[2]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1834. god. [2] HAV–AGV, MUSVN.

POTOTSCHNIK, Andreas
Zidarski palir

Rodio se oko 1771, umro je u Varaždinu 3. lipnja 1836. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVV.

POTOTSNYAK (POTOCHNYAK), Andreas
Zidar

Prema iskazu »Graphidis Magistri« Franciscusa Lendvaya od 3. studenoga 1798. nije pohađao obvezatnu obuku u varaždinskoj Ridarskoj školi, ali je unatoč tome postao zidarski pomoćnik.[1] Varaždinski građanin postao je 27. veljače 1809. god.[2], a 1814. spominje se među članovima građanske garde.[3] Zbog različitog pisanja prezimena, nije za sada moguće ustanoviti da li je identičan s »Andreasom Pototschnikom«.

[1] HAV–AGV, br. 2130/1798. [2] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [3] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1814. god.

POTS, Blasius
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1716. god. Spominje se 1786. kao jamac prilikom kupnje kuće medičara Puchpergera za ceh zidara, klesara i tesara u Varaždinu.[1]

[1] HAV–AGV, br. 108/1786.

POTZ, Joannes
Zidar

Rodio se oko 1782, umro je u Varaždinu 25. rujna 1811. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

PRAER, Franciscus
Zidar

Rodio se je oko 1762, umro je u Varaždinu 3. svibnja 1797. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

PREKUHOLIZER, Simon
Zidar

Spominje se 1782. kao podstanar u kući Andreasa Svelecza na br. 472. u »Platea S. Viti«.[1]

[1] HAV–AGV, br. 178/1782.

PRESZ, Martinus
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1793. god. Stanovao je u »Platea Novi Vaross«. Umro je u Varaždinu 12. svibnja 1840. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVV.

PRITZENBERGER, Anton
Zidarski pomoćnik

Bio je porijeklom Štajerac, a 1780. zaposlen je kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

PROKESEK, Josephus
Zidarski pomoćnik

Bio je zaposlen oko 1840. kod Johanna Georga Reicha. God. 1840. pobjegao je zajedno s još nekolicinom Reichovih pomoćnika bez putnice u Zagreb, gdje se zaposlio kod Bartola Felbingera.[1] Zbog počinjenih dugova u Varaždinu, a na zahtjev majstora Reicha, 3. studenoga 1840. dopremljen je natrag u Varaždin.[2]

[1] HAV–AGV, br. 3130/1840. [2] HAV–AGV. br. 3738/1840.

PUGEL, Joannes
Zidar

Procijenio je 1. kolovoza 1760. kuću varaždinskog građanina Kauchicha.[1]

[1] HAV–AGV, I–1–K–26.

PUHEJAN, Jacobus
Zidarski pomoćnik

Spominje se 1781. kao pomoćnik kod J. A. Pocha prilikom popravka crkve sv. Vida u Varaždinu.[1]

[1] HAV–AGV, br. 619/1781.

PUXBAUM, Jacobus
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1743. god. Bio je zaposlen 1784. kod Johanna Michaela Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 259/1784.

RANER, Anton
Zidar

Rodio se oko 1793, umro je u Varaždinu 2. kolovoza 1856. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

RANNER, Bartholomeus
Zidarski pomoćnik

Bio je zaposlen 1795. kao palir kod Franciscusa Losserta, budući da je te godine obavljao zidarske radove na popravku Sjevernih i Južnih gradskih vrata u Varaždinu.[1]

[1] HAV–AGV, br. 656/1795.

REICH, Johann Georg
Zidarski majstor i poduzetnik

Bio je »extraneus«, a u Varaždin je došao svakako prije 1823. god. Bio je zaposlen kao pomoćnik kod Urbana Greinera, jer nakon majstorove smrti radi kao poslovođa kod njegove udovice Terezije Greiner.[1] God. 1826. izrađuje plan za adaptaciju gradske pivovare u Varaždinu[2] zbog čega ga tuži zidarski majstor Dankh navodeći da je Reich jednostavno prekopirao njegov plan. God. 1829. radi na župnoj crkvi u Žabniku[3], a 1834. izrađuje arhitektonski snimak župne crkve u Ljubeščici.[4] Nakon mnogih peripetija izabran je 1836. u zidarski ceh kao majstor[5], a 1838. postaje varaždinski građanin.[6] Imao je brojne pomoćnike[7], a nakon 1836. vodi samostalno svoj zidarski posao. Umro je u Varaždinu od sušice 1. studenoga 1851. god.[8]

[1] HAV–AGV, br. 171/1825. [2] MOL, T–62, No. 879/2. [3] HAV–AGV, br. 2018/1838. [4] AH, Ugarsko namjesničko vijeće, Departamentum eccl. saec. br. 201/1837, kut br. IV i br. 167/1838, kut. br. III. [5] HAV–AGV, br. 1533/1836. [6] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [7] HAV–AGV, br. 3103/1840. [8] HAV–AGV, MUSVN.

REITER, Jacobus
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1773, umro u Varaždinu kao udovac 13. listopada 1834. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVV.

ROBASZ, Anton
Zidarski palir

Bio je zaposlen 1796. kod Franciscusa Losserta. Sudjelovao je na gradnji gradske gostionice kod Drave[1], na popravku Sjevernih gradskih vrata[2], a 1798. na popravku županijske palače u Varaždinu.[3]

[1] HAV–AGV, br. 2924/1796. [2] HAV–AGV, br. 2924/1796. [3] HAV–AGV, br. 236/1798.

ROTTERSCHÖK, Martin
Zidarski pomoćnik

Porijeklom je Štajerac, bio je 1780. zaposlen kod J. M. Taxnera.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/180.

RUDOLF, Antonius
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1761. god. U Varaždinu se spominje 1822. kada mu Joannes Kunich prodaje za 200 forinti kuću svoje pokojne majke Anne.[1] Umro je u Varaždinu 29. srpnja 1838. god.[2]

[1] HAV–AGV, br. 508/1822. [2] HAV–AGV, MUSVN.

SADER, Christianus
Zidarski pomoćnik

Rodom je »Ex Superiori Styria«, umro je u Varaždinu 16. kolovoza 1759. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

SAJKO, Andreas
Zidar

Rodio se oko 1805. god., a 28. srpnja 1851. god. bio je u Varaždinu »vu tatbini strelan«.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

SARIZ, Michael
Zidarski pomoćnik

Bio je zaposlen kod Franciscusa Losserta, te je 1795. radio na popravku Južnih gradskih vrata.[1]

[1] HAV–AGV, br. 3047/1795.

SAURER, Marcus
Zidarski pomoćnik

Bio je zaposlen kod Johanna Georga Reicha. God. 1840. pobjegao je zbog dugova bez putnice u Zagreb i zaposlio se kod Bartola Felbingera.[1] Na traženje J. G. Reicha 3. studenoga 1840. dopremljen je natrag u Varaždin.[2]

[1] HAV–AGV, br. 3103/1840. [2] HAV–AGV, br. 3737/1840.

SERNITZ, Jacob
Zidarski pomoćnik

Rodom je Štajerac, bio je 1780. zaposlen kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

SEVTEK (SEUSSEC, SEUSEL), Marcus
Zidar

Stanovao je u »Nova Platea post S. Florianum«, 20. svibnja 1746. umrla mu je žena Maria Anna.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

SGRAHERER, Mathias
Zidar

Rodio se oko 1724, umro je u Varaždinu 5. srpnja 1782. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

SIEGERT, Godefriedus (Bogomir)
»Meštar graditeljstva«

Rodio se oko 1802. god. Izradio je 1850. plan za pregradnju Kapucinske vojarne (palača Erdödy-Patačić, danas Dom JNA). Ostale planove izradili su zidarski majstori Franciscus Arnold i Franciscus Grabuschnik. Siegertov plan bio je najbolji, ali je Magistrat odlučio da se zbog skupoće izvedbe kombiniraju sva tri plana.[1] Umro je u Varaždinu 10. ožujka 1858. god.[2]

[1] HAV–AGV, br. 860/1850. [2] HAV–AGV, MUSVV.

SMELECZ, Simon
Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1799, spominje se u Varaždinu 1834. god.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1834. god.

SOLZER, Simon
Zidar

Rodio se oko 1739. u St. Stephanu u Koruškoj, umro je u Varaždinu 24. siječnja 1770. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

STANGER, Michael
Zidar

Rodio se oko 1790, umro u Varaždinu 23. lipnja 1833. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

STROMEYER, Michael
Zidarski pomoćnik

Bio je zaposlen kod J. G. Reicha, ali je 1840. pobjegao zbog dugova iz Varaždina i namjestio se kod Bartola Felbingera.[1] Na traženje Reicha 3. studenoga 1840. dopremljen je u Varaždin.[2]

[1] HAV–AGV, br. 3103/1840. [2] HAV–AGV, br. 3738/1840.

SVEGLIN, Joannes
Zidar

Spominje se 1814. među članovima varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1814. god.

SZALANYEK, Alois
Zidar

Rodio se oko 1824. god. Stanovao je u ulici »Dugi Konecz«. Umro je u Varaždinu 6. veljače 1852. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVV.

SZKORIE (SKORIA), Jacobus
»Architectus«

Postaje varaždinski građanin 11. veljače 1698. uz naznaku »Architectus«.[1] Kupuje kuću »in vico Mala vulicza«, koju mu nakon smrti Agnese Herusicze prodaje 1711. gradski pravobranilac Jacobus Nusztopf za 45

forinti.[2] Zasad nije moguće točno ustanoviti da li je on bio taracar ili tesar, jer se za te profesije tada upotrebljavao naziv »architectus«.

[1] HAV–AGV, Album civium, I. knjiga. [2] HAV–AGV, I–1, 52–K–74.

SZLEPITSCHKA, Peter
Taracar

Taj se varaždinski »Pflastermeister« spominje u računima grada od 1. svibnja do 30. srpnja 1781. kada mu je isplaćeno 16 forinti i 57 i po krajcara za taracanje »bey den unteren Stadt Thor.«[1]

[1] HAV–AGV, br. 537/1781.

SCHADEN, Georgius
Zidar

Spominje se u pismu, koje je grofica Karolina Migliaracci pisala varaždinskom Magistratu 1769. u kome moli neka Magistrat prisili zidara Georga Schadena da joj prema ugovoru što prije sagradi kuću.[1]

[1] HAV–AGV, I–1, 114–K–57.

ŠALAMON, Alojz
Zidar

Rodio se oko 1828, umro je u Varaždinu 16. svibnja 1854. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

SCHAR, Michael
Zidarski pomoćnik

U popisu »Graphidis Magistri« Franciscusa Lendvaya od 3. studenoga 1798. navodi se da nije pohađao obvezatnu obuku u Ridarskoj školi, ali je unatoč tome postao zidarski pomoćnik.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2130/1798.

SHARMAN, Georgius
Zidarski palir

Rodio se oko 1788. god. Spominje se 1810. povodom smrti svog pomoćnika Franciscusa Leszara, koji je umro u njegovoj kući 24. siječnja.[1]

Godine 1814. bio je član varaždinske građanske garde.[2] Postao je 13. lipnja 1818. varaždinski građanin[3], a spominje se kao zidar još 1834. god.[4]

[1] HAV–AGV, MUSVN. [2] HAV–AGV, popis članova varaždinske garde iz 1814. god. [3] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [4] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1834. god.

SCHARMAN, Matthias

Zidar

Porijeklom Štajerac, rodio se je oko 1749. god. U Varaždinu je zaposlen 1780. kao pomoćnik kod J. M. Taxnera.[1] Spominje se i u izvještaju gradskog senatora Stephanecza, koji 16. srpnja 1781. javlja Magistratu da je 14. srpnja izmjerena čestica zemljišta »in Platea Szlopanszka« što je kani Sharman prodati svome bratu Matthiasu.[2] Već 1783. bio je izgradio na toj parceli vlastitu kuću, te se u popisu 1783/1784. spominje kao kućevlasnik pod br. 170.[3]

Još 1784. radi kao pomoćnik kod J. M. Taxnera[4], a varaždinski građanin postaje 15. svibnja 1798. god.[5] Početkom 19. st. radi kao pomoćnik kod Urbana Greinera, i 1805. vrši neke zidarske poslove u Ludbregu.[6] Tom prilikom je i oklevetao svog majstora Greinera. Umro je u Varaždinu 30. rujna 1821. god.[7]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780. [2] HAV–AGV, br. 433/1781. [3] HAV–AGV, Conscriptio civitatis 1783/1784. god. [4] HAV–AGV, br. 259/1784. [5] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [6] HAV–AGV, br. 1127/1805. [7] HAV–AGV, MUSVN.

SCHIFFER, Franciscus

Zidar

Spominje se 1814. među članovima varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–AGV, popis članova varaždinske garde iz 1814. god.

SCHLETTNER (ŠLETNER), Jacobus (Jakov)

Zidarski pomoćnik

Spominje se u Varaždinu 1834. god.[1] Umro je u Varaždinu 2. kolovoza 1854. god.[2]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1834. god. [2] HAV–AGV, MUSVN.

SCHMERLAIB, Jacob

Graditelj iz Leibnitza u Štajerskoj

Bio je jedan od najplodnijih i najtalentiranijih graditelja druge polovice 17. stoljeća u Leibnitzu. Pripadao je cehu u Judenburgu, a u Leibnitz

je došao oko 1675. Oženio se već kao udovac s Marijom Orglin, udovicom iz Leutschacha 26. travnja 1695. Kao graditelj se spominje sve do 1710.[1] Schmerlaiba nalazimo kao graditelja i u Varaždinu, gdje s njime 23. rujna 1679. sklapa rektor varaždinskog kolegija o. Leonardo Sabater ugovor na svotu od 3.000 forinti za gradnju i proširenje Isusovačkog kolegija u Varaždinu.[2]

[1] *Dr Rochus Kolbach,* Steirische Baumeister, Graz, str. 355–356. [2] *Dr R. Horvat,* Povijest Varaždina, o. c., str. 297.

SCHRÖTTNER, Josephus

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1795, spominje se u Varaždinu 1827. god.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis i z1827. god.

STUBENFOHL, Simon

Zidarski pomoćnik

Moli 4. srpnja 1791. varaždinski Magistrat da ga pusti iz zatvora u koji je dospio jer ga je žena vrtlara grofa Draškovića nepravedno optužila da joj je ukrao novac. Ona ga je, međutim, nagrađivala u želji da s njome živi.[1] Magistrat sa svoje strane javlja 5. srpnja 1791. Ivanu Radnitsu, župniku crkve sv. Augustina u Pecsu, da mu u prilogu šalje prijepis osude zidarskog pomoćnika Stubenfohla, koji se nalazi u zatvoru u Varaždinu.[2]

[1] HAV–AGV, br. 160/1791. [2] HAV–AGV, br. 1502/1791.

SCHUNKO, Simon

Zidarski palir

Rodio se je oko 1781, a spominje se u Varaždinu 1840. god.[1] Umro je u Varaždinu 5. travnja 1847. god.[2]

[1] HAV–AGV, Conspcriptio civitatis iz 1840. god. [2] HAV–AGV, MUSVN.

SCHURETZ (SCHURITZ), Benedictus

Zidar

Rodio se oko 1786, u Varaždinu se spominje 1834. god.[1] Umro je u Varaždinu 1837. god.[2]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1834. god. [2] HAV–AGV, MUSVN.

TAXNER, Johann Michael

Zidarski majstor

Spominje se već 1775. prilikom planirane izgradnje zgrade Solane u Prelogu. Potpisuje projekt za zgradu Solane u Prelogu.[1], koji je identičan s onim što ga je iste godine izveo i varaždinski zidarski majstor Jacob Erber za zgradu Solane u Agarevu. Oba projekta rađena su prema nacrtu za takvu vrstu javnih objekata u Monarhiji u drugoj polovici 18. stoljeća.[2]

God. 1777. dovršava izgradnju nove Solane u Prelogu.[3] Dolazi u Varaždin kao gotov zidarski majstor uoči 1776, jer već 23. lipnja 1777. postaje varaždinski građanin.[4] Dovršava u Varaždinu izgradnju nove zgrade Xenodochija, koju je započeo Jacob Erber, te radi također na adaptaciji zgrade varaždinske Vijećnice. God. 1777. dovršava potpunu obnovu kapele sv. Fabijana i Sebastijana u Varaždinu. Bio je veoma zaposlen zidarski majstor, te je oko 1780. imao 28 zidarskih pomoćnika i 4 naučnika.[5] Izrađuje plan za zgradu varaždinske svilane[6], a zajedno s tesarskim majstorom Simonom Ignazom Wagnerom radi na adaptaciji ukinutog pavlinskog samostana u Varaždinu. Posjedovao je kuću, koja se nalazila »post Claustrum S. Ursulae Monialium«, dakle u današnjoj Lisinskovoj ulici.[7]

Umro je u Varaždinu 18. travnja 1788. god.[8], a njegova udovica Clara rođena Lamplin prodaje njegov posao zidarskom paliru Franciscusu Kasseru prije 21. kolovoza 1788. god.[9] Kuću svog pokojnog muža prodaje 9. listopada 1794. Franciscusu Schweigeru i njegovoj ženi Tereziji Goth za 1800 forinti.[10]

1 *Ivy Lentić-Kugli,* Nekoliko primjera javne arhitekture u kontinentalnoj Hrvatskoj u 18. stoljeću (zgrade Tridesetnica i Solana), Bulletin JAZU, o. c., str. 94–95. 2 Katalog izložbe »Maria Theresia kraljica Ugarske«. 3 *I. Lentić-Kugli,* o. c., str. 94–95. 4 HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. 5 HAV–AGV, br. 2/1780. 6 *Mirko Androić,* Prilozi poznavanju društvenih i gospodarskih prilika grada Varaždina u 18. stoljeću, o. c., str. 47–49, repr. prilog 15. – MOL, T–60, No. 296. 7 HAV–AGV, br. 1991/1794. 8 HAV–AGV, MUSVN. 9 HAV–AGV, br. 302/1788. 10 HAV–AGV, br. 1991/6794.

TEMELL, Antonius

Zidarski palir

Bio je zaposlen kod Franciscusa Losserta. Na zahtjev Katarine Svagell rođene Jellachich i po nalogu varaždinskog Magistrata procjenjuje 24. svibnja 1796. kuriju na njenom imanju u Bedenici.[1]

1 HAV–AGV, br. 1864/1796.

THOMAS, N.

Zidarski pomoćnik

Njegovo prezime nije poznato. Po profesiji je »mechanicus murariorum«, tj. zidarski pomoćnik. Bio je rodom iz Koruške, a umro je u Varaždinu 5. rujna 1758. god.[1]

1 HAV–AGV, MUSVN.

THOMASSICH, Ignatius

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1796, stanovao je u Varaždinu »in Platea Biskupecz«.[1] God. 1840. imao je kao pomoćnika zidara Georgiusa Besvira, rođenog oko 1790. god.[2] Umro je u Varaždinu 12. veljače 1841. god.[3]

1 HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1840. god. 2 HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1840. god. 3 HAV–AGV, MUSVN.

THOMILNER, Georgius

Umro je u Varaždinu 8. listopada 1858. god.[1]

1 HAV–AGV, MUSVN.

TOLMACH (TOLMATZ), Andreas

Zidarski palir

God. 1780. zaposlen je kao pomoćnik kod J. A. Pocha.[1] Porijeklom je bio iz Štajerske. Već 1782. spominje se kao »palerius murariorum«, te stanuje kao podstanar u kući na alodiju Georgiusa Horvatha »in Platea Czargovecz«.[2]

1 HAV–AGV, br. 2/1780. 2 HAV–AGV, br. 178/1782.

TOPLINGER (TOBLINGER), Bartholomeus

Zidarski pomoćnik

Bio je zaposlen kod J. A. Pocha, te je sudjelovao pri obnovi kapele sv. Vida u Varaždinu.[1] Stanovao je 1784. »in Platea Czargovecz«.[2]

1 HAV–AGV, br. 619/1781. 2 HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1784/1785. god.

TRATTNER (TROTTNER), Johann Georg

Zidarski palir

Radio se 11. travnja 1734. u selu Unterwändwitz na teritoriju gospoštije Waldstein.[1] U Varaždin dolazi prije 1774., s obzirom na to da 4. lipnja

te godine prilikom primanja u zavičajnost grada Varaždina, odgovara Magistratu na prigovor tesarskog majstora S. I. Wagnera, koji je tvrdio da Trattner kao zidarski palir nije ravan ostalim majstorima.[2] Magistrat je povoljno riješio njegovu molbu i dao mu pravo građanstva 6. lipnja 1774. god.[3] Posjedovao je u Varaždinu kuću[4], a oko 1780. bio je zaposlen kod J. A. Pocha.[5] Spominje se 1786. kao jamac prilikom kupnje kuće medičara Puchpergera za dom zidara, klesara i tesara.[6] Umro je u Varaždinu 6. travnja 1797. god.[7]

[1] HAV–AGV, I–1, CXI–7. [2] HAV–AGV, I–1, CX–7. [3] HAV–AGV, Album civium, II. knjiga. [4] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1783/1784. god. [5] HAV–AGV, br. 2/1780. [6] HAV–AGV, br. 108/1786. [7] HAV–AGV, MUSVN.

TRATTNER, Michael

Zidarski palir

Sin J. G. Trattnera. Nakon očeve smrti 1797. obavljena je dioba ostavštine i kuće, koja se nalazila »in fossato occidentali«.[1] Zaposlen je kod Franciscusa Losserta, te je 1795. radio na popravku Južnih gradskih vrata u Varaždinu.[2] Umro je po svoj prilici već početkom 1804, jer je njegova sestra Katarina rođena Trattner udata za zidara Josephusa Kovachicha, bila uvedena u posjed kuće pokojnog brata Michaela »iam in arte Murariae palerio« već 26. svibnja 1804. god.[3]

[1] HAV–AGV, br. 1474/1797. [2] HAV–AGV, br. 3048/1796. i 3049/1795. [3] HAV–AGV, br. 1087/1804.

URBANSCHITZ (URBANITZ), Jacobus

Čakovečki zidarski majstor

Prvi put se spominje 1745. prilikom radova na župnoj crkvi sv. Jurja na Bregu u Međumurju »... facta est cupula piramidalis murata supra turrim Lauretanam ... et in 4 angulis Turris principalis ... Item eodem anno crates lignee, crux etiam ... deaurata constans Flor.. 55 ... quae Crux apposita est 1° Augusti. Dum autem dicta Crux apponebatur a Pallerio murariorum Jacob Urbanicz ...«[1] God. 1745. bio je još palir, ali u vrijeme izgradnje nove barokne župne crkve sv. Nikole u Varaždinu već je zidarski majstor. U tome svojstvu bude pozvan »14. ožujka 1757. godine Jakob Urbanschitz, zidarski majstor iz Čakovca da pregleda i ustanovi uzroke koji su doveli do urušenja crkvenog svoda župne crkve sv. Nikole u Varaždinu«. Daje svoje mišljenje o uzrocima, kao i prijedlog za pravak crkvenog svoda.[2]

[1] Juraj na Bregu, župna crkva sv. Jurja – Spomenica crkve. [2] *Ivo Lentić*, Gradnja i graditelji župne crkve sv. Nikole u Varaždinu, o. c., str. 28.

VALNER, Franciscus

Zidar

Spominje se 1814. među članovima varaždinske građanske garde.[1]

[1] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1814. god.

VERNER, Andreas

Zidar

Spominje se 1784, kada je stanovao »in Platea S. Viti«.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1784/1785. god.

VILGOVITZ (WILKOVICH), Michael

Zidarski pomoćnik

God. 1780. zaposlen je kod J. M. Taxnera.[1] U Varaždinu stanuje 1784. »in Minori Krossak«.[2] God. 1794. radi kod Franciscusa Losserta[3], koji svjedoči 1. travnja 1794. da je njegov pomoćnik Michael Vilgovitz načinio kuhinjski prozor u kući Katarine Kuly.[4]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.. [2] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1784/1785. god. [3] HAV–AGV, br. 823/1794. [4] HAV–AGV, br. 823/1794.

VOETTER (VÖTTER), Joannes

Gradski geometar

Izradio je plan dijela okoliša varaždinske tvrđave, koji je 1773. prekopirao tesarski majstor Simon Ignaz Wagner.[1]

[1] *Mira Ilijanić*, Varaždinska oružana i njen inventar, Godišnjak muzeja Varaždin, br. 2–3, Varaždin 1962–63, str. 32.

VUGLAR, Stephanus

Zidarski pomoćnik

Rodio se oko 1784. god. Bio je 1814. član varaždinske građanske garde.[1] Umro je u Varaždinu 24. svibnja 1834. god.[2]

[1] HAV–AGV, Popis članova varaždinske garde iz 1814. god. [2] HAV–AGV, MUSVN.

WARBERG, Christophorus

Zidarski pomoćnik

Porijeklom je iz Pruske (»Preiss«), a 1780. bio je zaposlen kod J. A. Pocha.[1]

[1] HAV–AGV, br. 2/1780.

WEBER, Venceslaus
Gradski geometar
Rodio se oko 1754. god. Umro je u Varaždinu 31. srpnja 1788. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

WENCK, Johann
Zidarski kalfa
Rodio se oko 1818, umro je u Varaždinu 15. listopada 1856. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

WOLF, Josephus
Zidarski pomoćnik
Rodio se oko 1780, umro je u Varaždinu 27. veljače 1818. god.[1]

[1] HAV–AGV, MUSVN.

ZERNECZ, Josephus
Zidar
Spominje se 1784. god.[1]

[1] HAV–AGV, Conscriptio civitatis iz 1784/1785. god.

Varaždin, palača Zakmardijeva sjemeništa (južno pročelje)

Varaždin, palača Zakmardijeva sjemeništa (izvođači: Blaž i Jakov Jančić, 1668–1672. god., glavno pročelje i zapadno bočno pročelje)

Varaždin, župna crkva sv. Nikole (graditelji: Matthias Mayerhoffer i Joannes Adamus Poch, 1753–1761. god.)

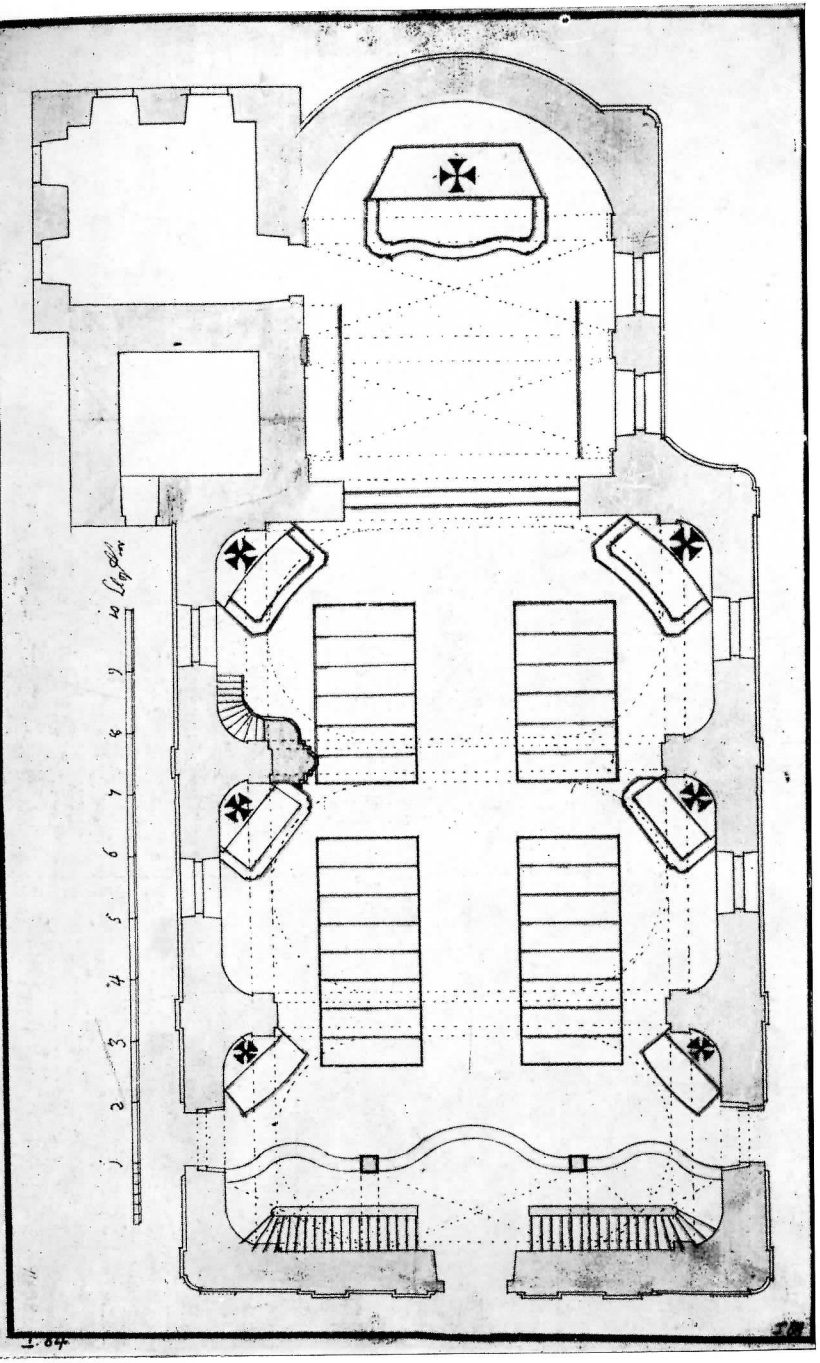

Tlocrt župne crkve sv. Nikole, potkraj 18. stoljeća (vjerojatno arhitektonski snimak tesarskog majstora Simona Ignaza Wagnera)

Varaždin, župna crkva sv. Nikole →

Varaždin, Padovčeva 8, kuća zidarskog majstora Jakoba Erbera (1771–1772. god.)

Varaždin, palača Patačić-Putar u ulici Maršala Tita 2

Varaždin, palača Patačić, 1764. god. na Trgu Adžije 5

Varaždin, palača Patačić (detalj: erker)

Palača varaždinske županije oko 1873. godine

Varaždin, palača varaždinske županije danas (Trg Adžije 7)

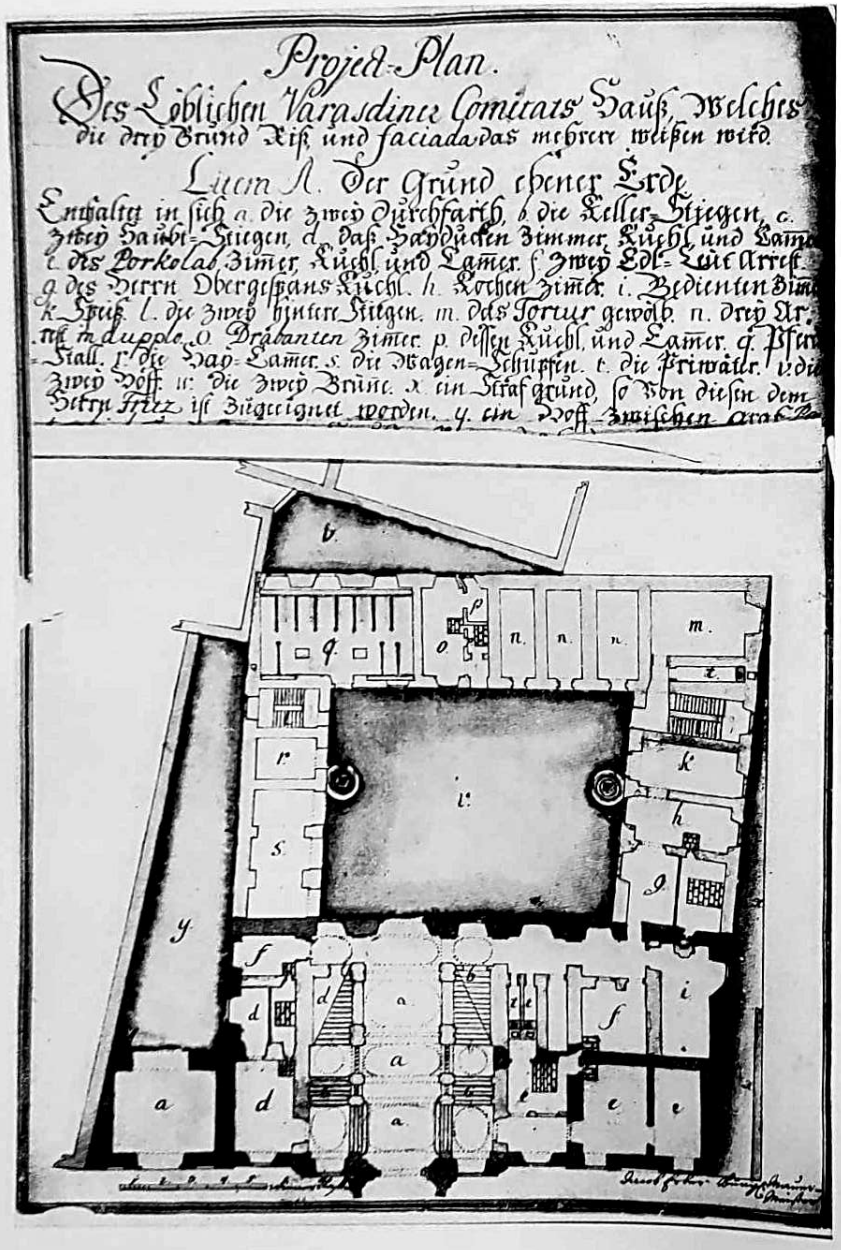

Plan novogradnje varaždinske županije (tlocrt prizemlja, Jakob Erber, 1769. god.)

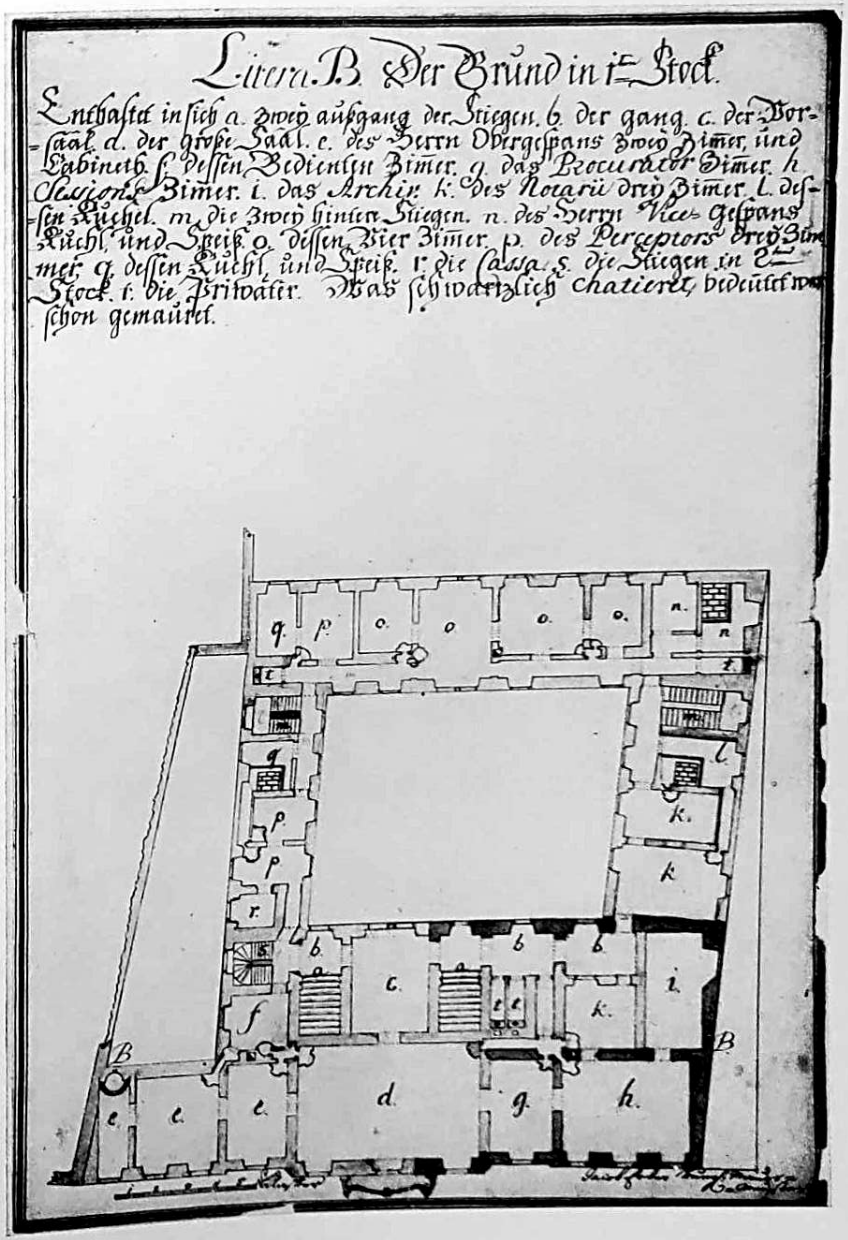

Plan novogradnje varaždinske županije (tlocrt I. kata, Jakob Erber, 1769. god.)

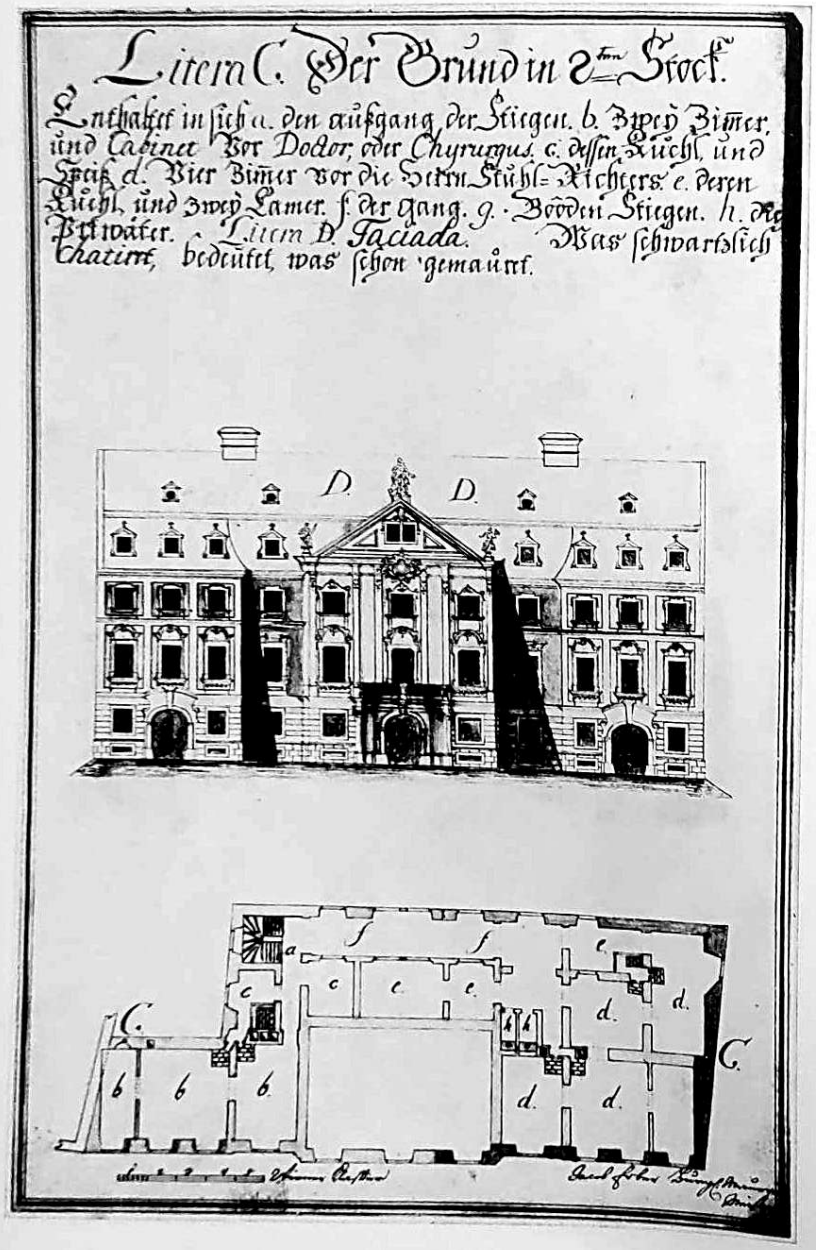

Plan novogradnje varaždinske županije (pročelje i tlocrt II. kata, Jakob Erber 1769. god.)

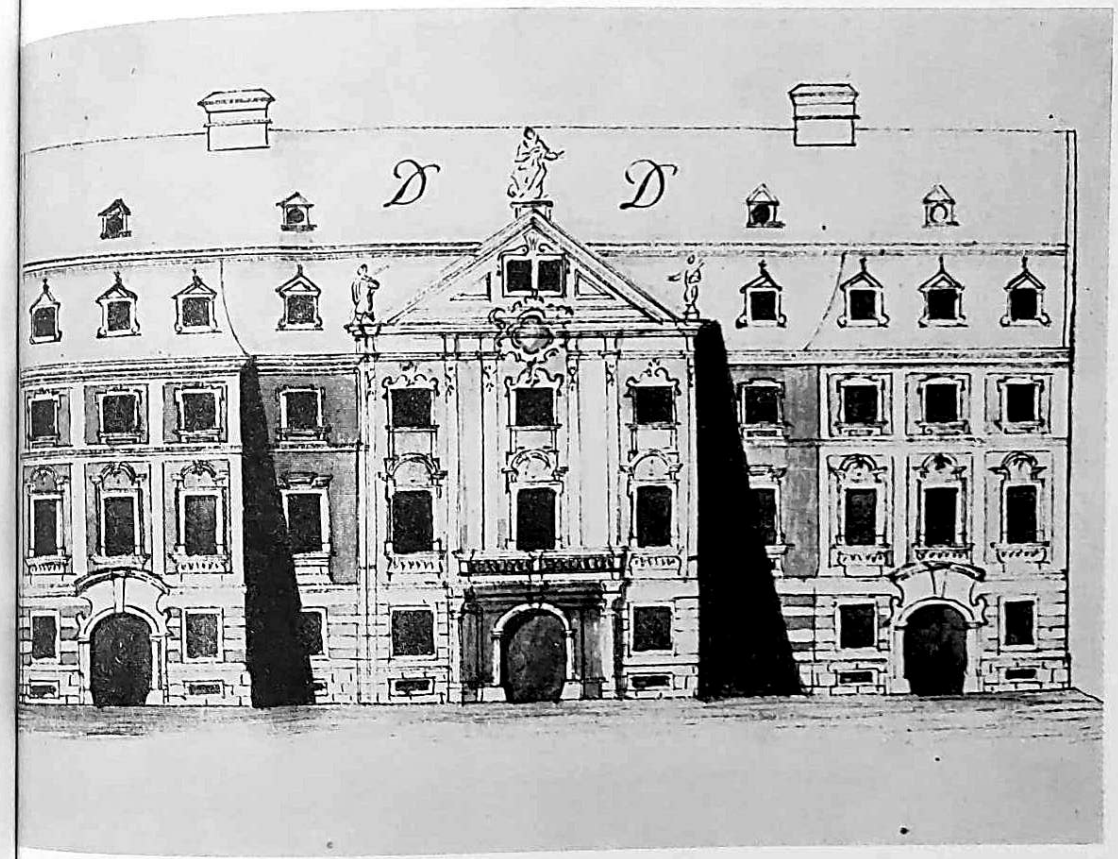

Pročelje varaždinske županije (detalj plana Jakoba Erbera iz 1769. god.)

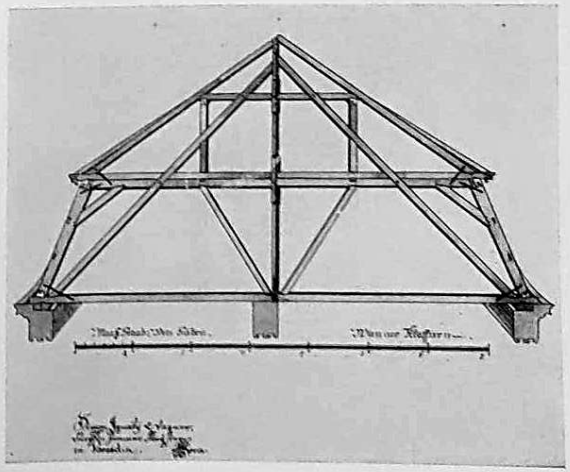

Nacrt krovišta palače varaždinske županije (tesarski majstor Simon Ignaz Wagner, 1769. god)

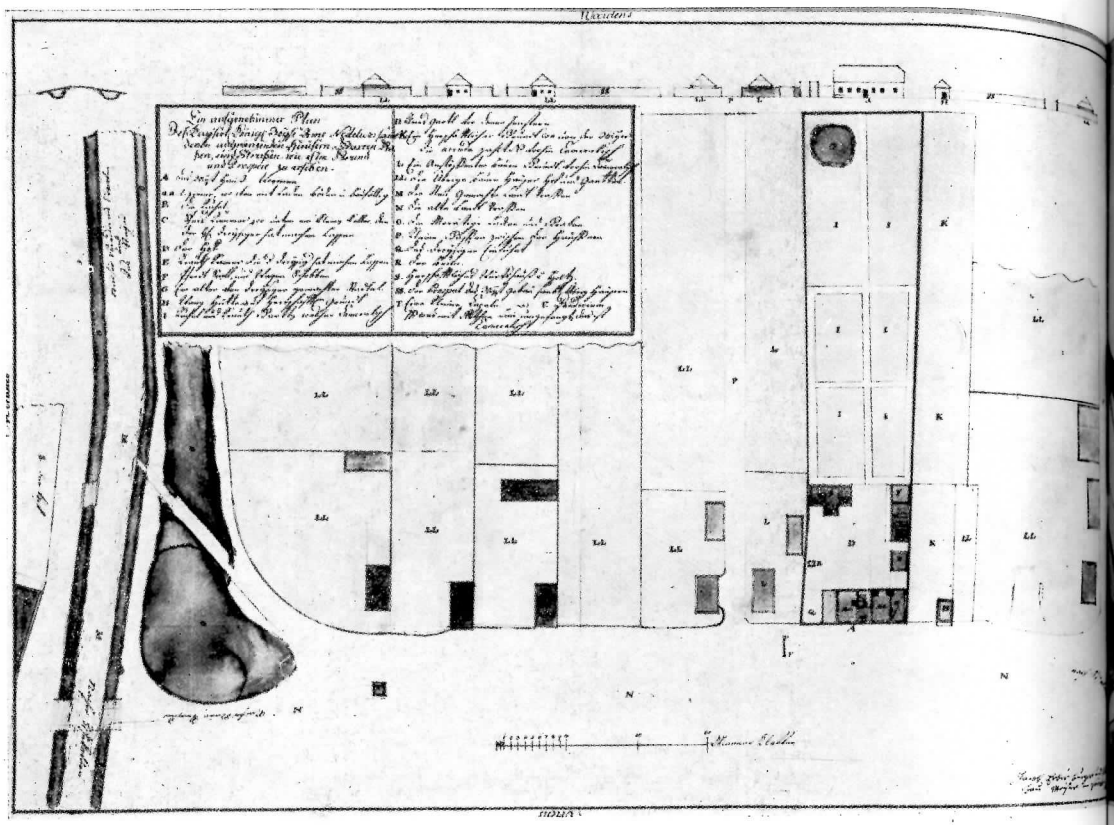

Arhitektonski snimak zgrada Tridesetnice u Nedelišću (Jacob Erber, 1774. god.)

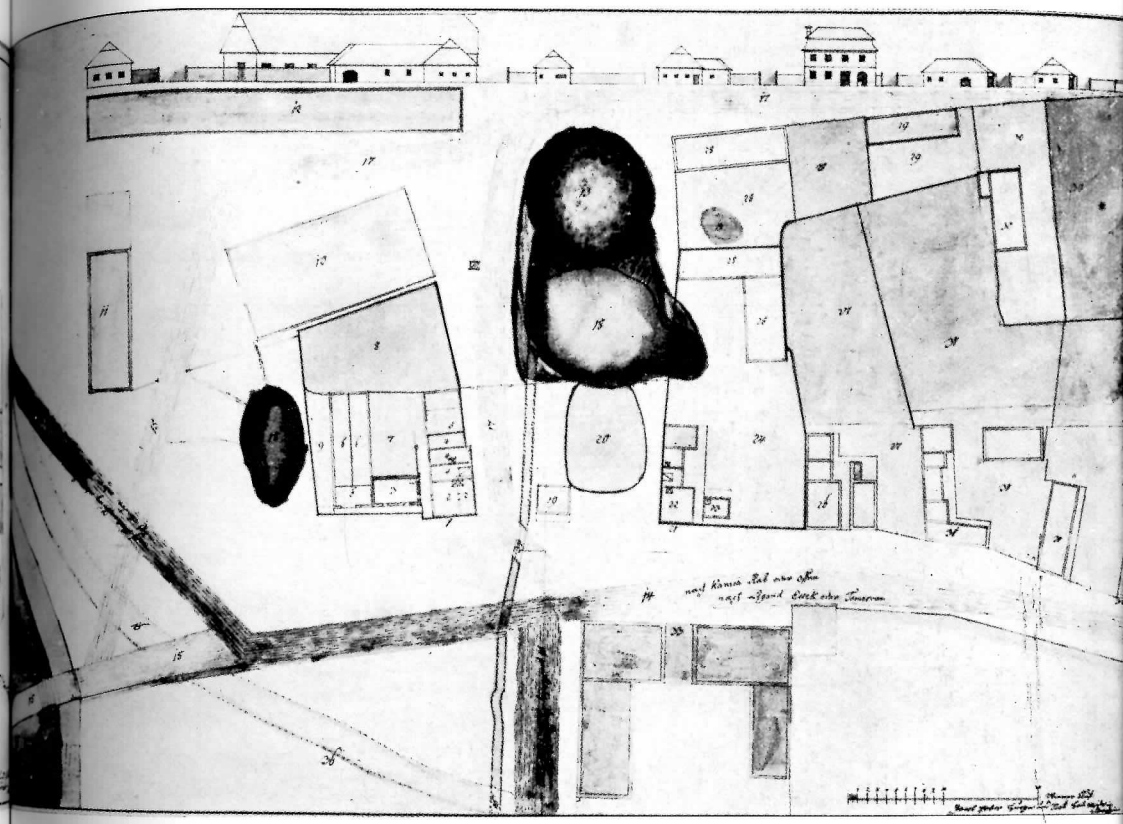

Arhitektonski snimak zgrade Solane u Čakovcu (Jacob Erber, 1774. god.)

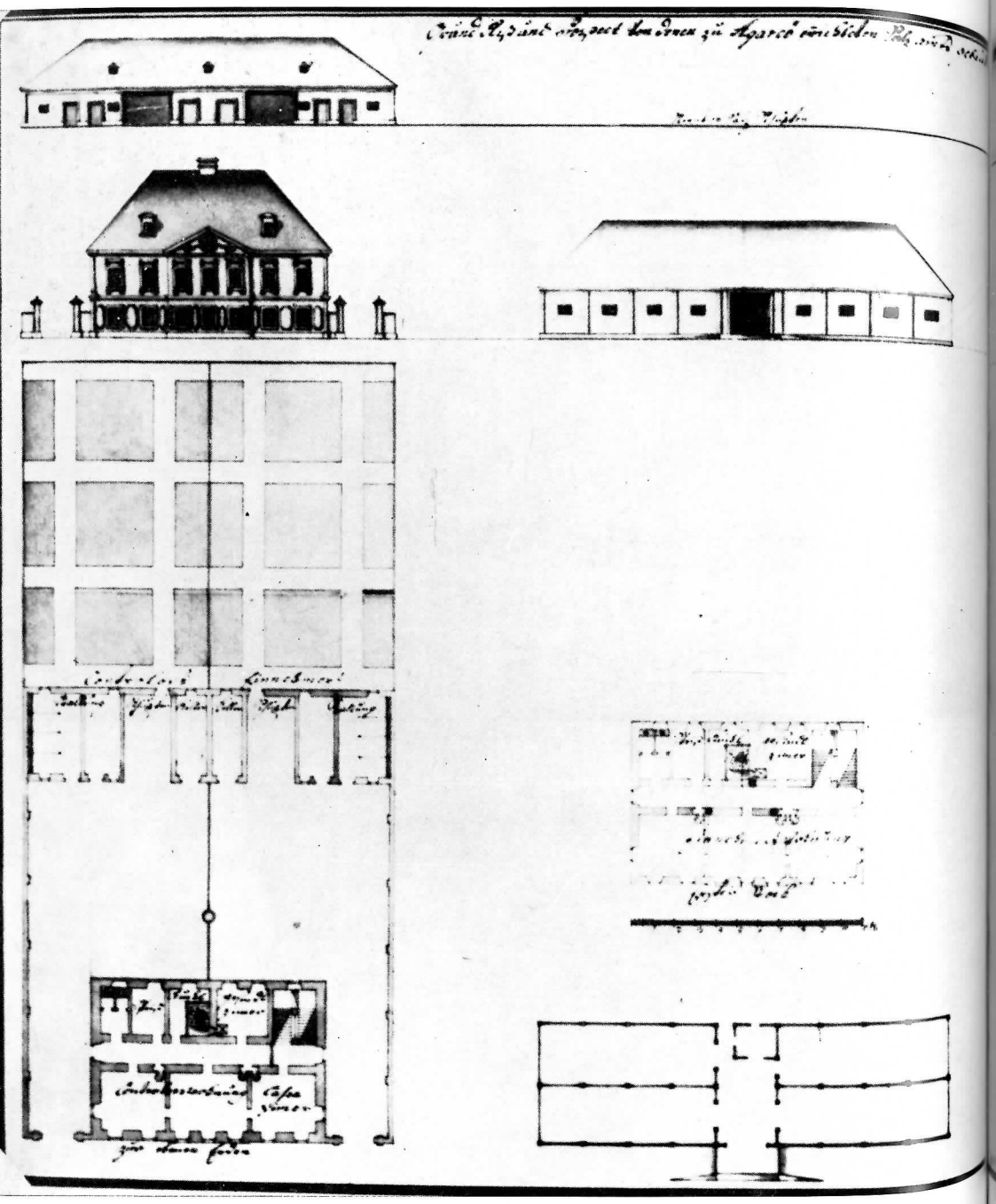

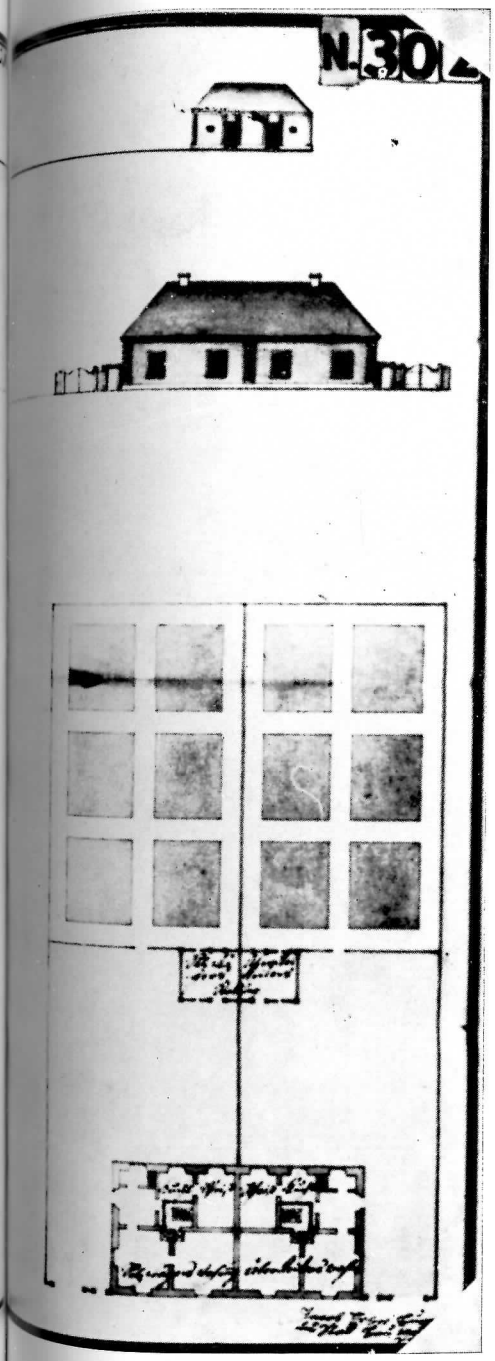

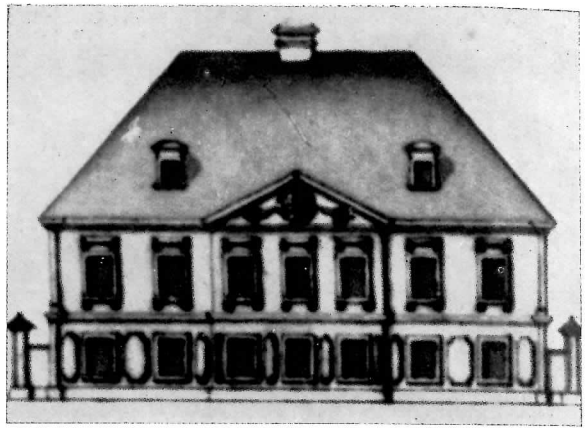

Pročelje zgrade Solane u Agarevu (detalj plana Jacoba Erbera iz 1775. god.)

Plan za zgradu Solane u Agarevu (Mađarska, Jacob Erber 1775. god.)

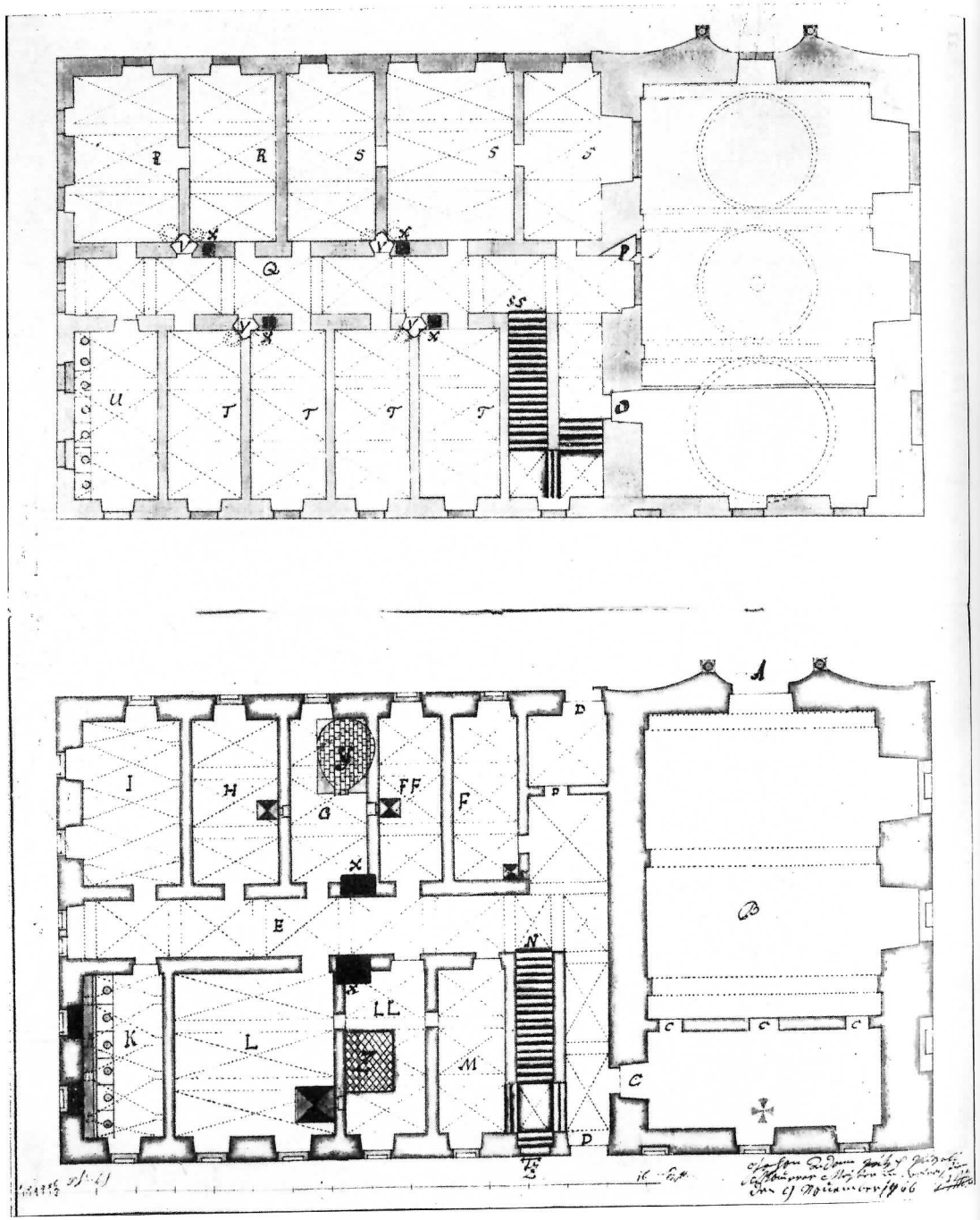

Varaždin, palača Keglević, Nazorova 14

Arhitektonski snimak grkokatoličke opatije u Preszeki (Joannes Adamus Poch, 1766. god.)

Plan za adaptaciju crkve sv. Florijana u Varaždinu (detalj: pročelje, Joannes Adamus Poch, iza 1776. god.)

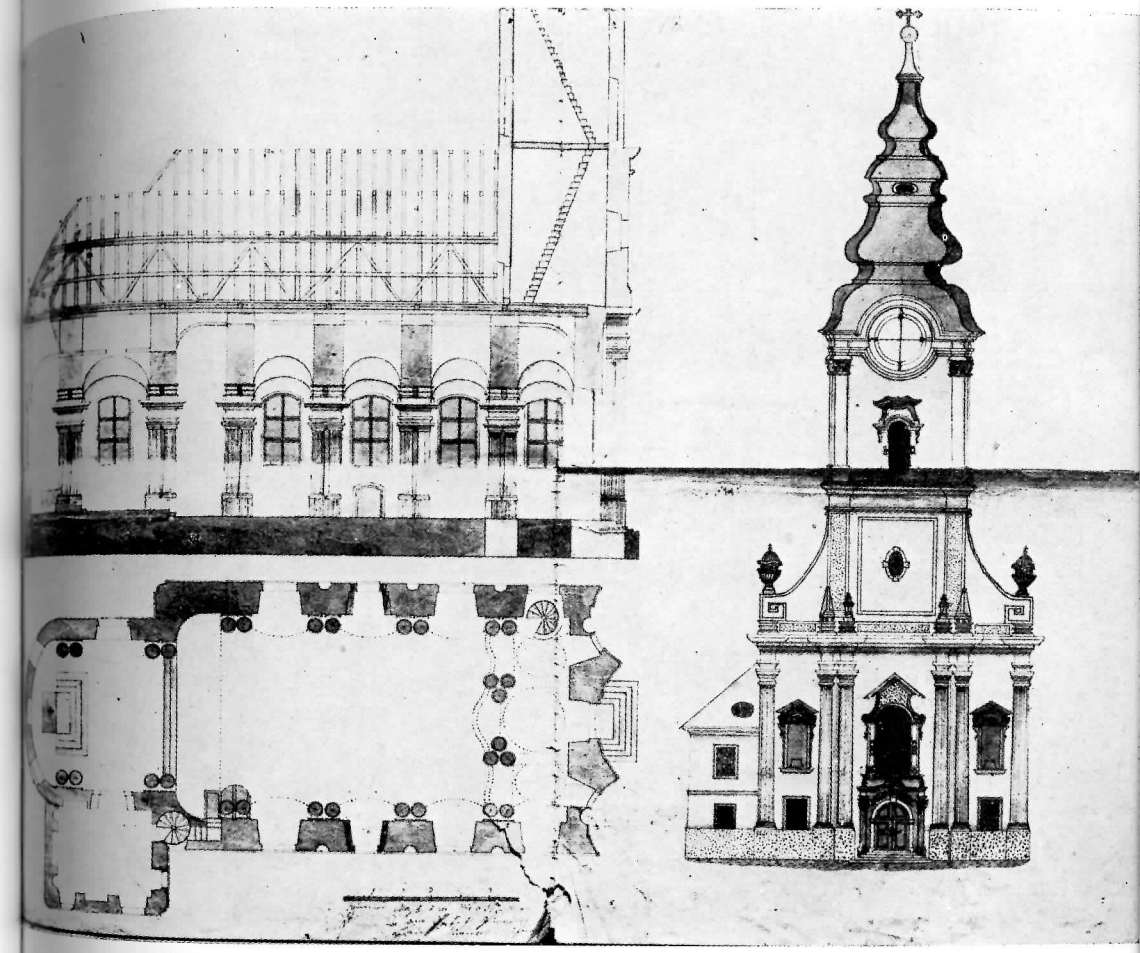

Plan za adaptaciju crkve sv. Florijana u Varaždinu (Joannes Adamus Poch, iza 1776. god.)

Varaždin, crkva sv. Vida na Iljčićevom trgu (stara fotografija s početka 20. stoljeća)

Varaždin, crkva sv. Florijana

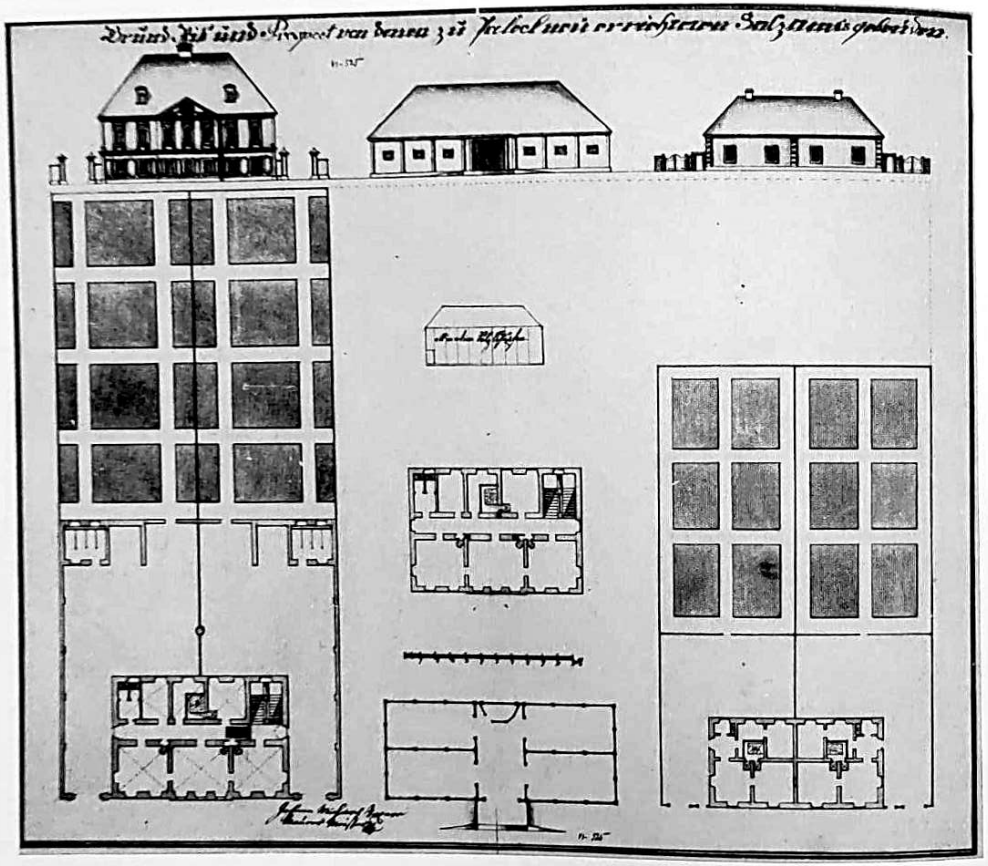

Plan zgrade Solane u Prelogu (Johann Michael Taxner, 1775. god.)

Varaždin, bivša palača Czindery na Trgu Narodnih heroja 2 (porušena potkraj 19. stoljeća, razglednica s kraja 19. stoljeća)

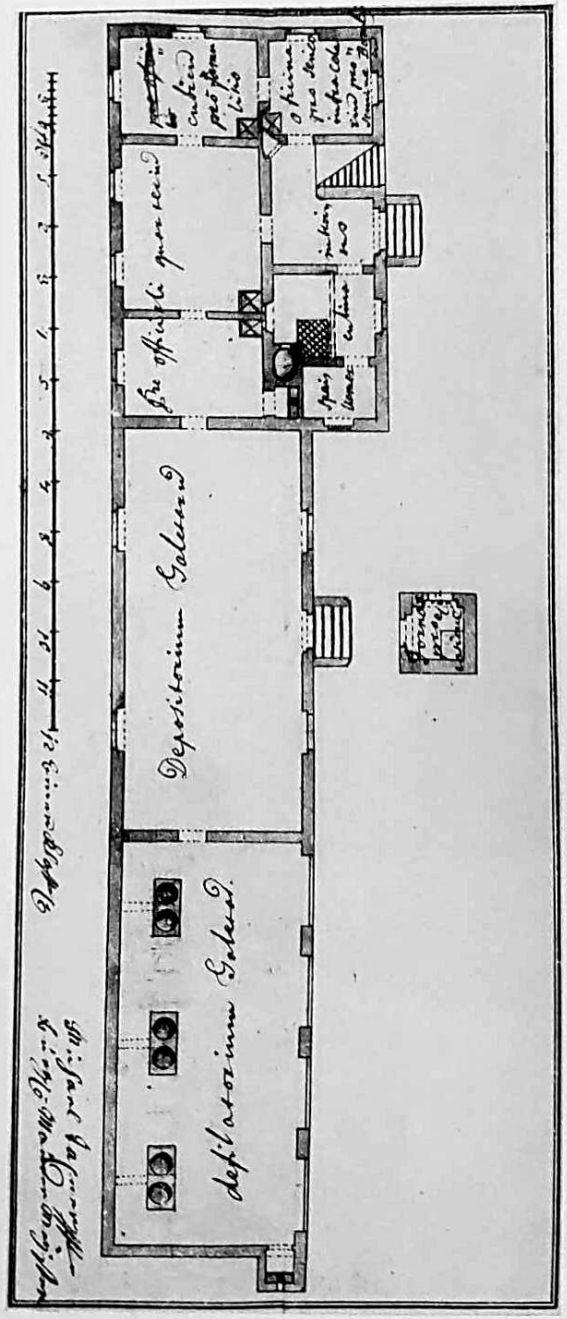

Tlocrt varaždinske svilane (Johann Michael Taxner, 1782. god.)

Plan za obnovu kapele sv. Fabijana i Sebastijana u Varaždinu (arhitektonski snimak tesarskog majstora Simona Ignaza Wagnera, 1777. god.)

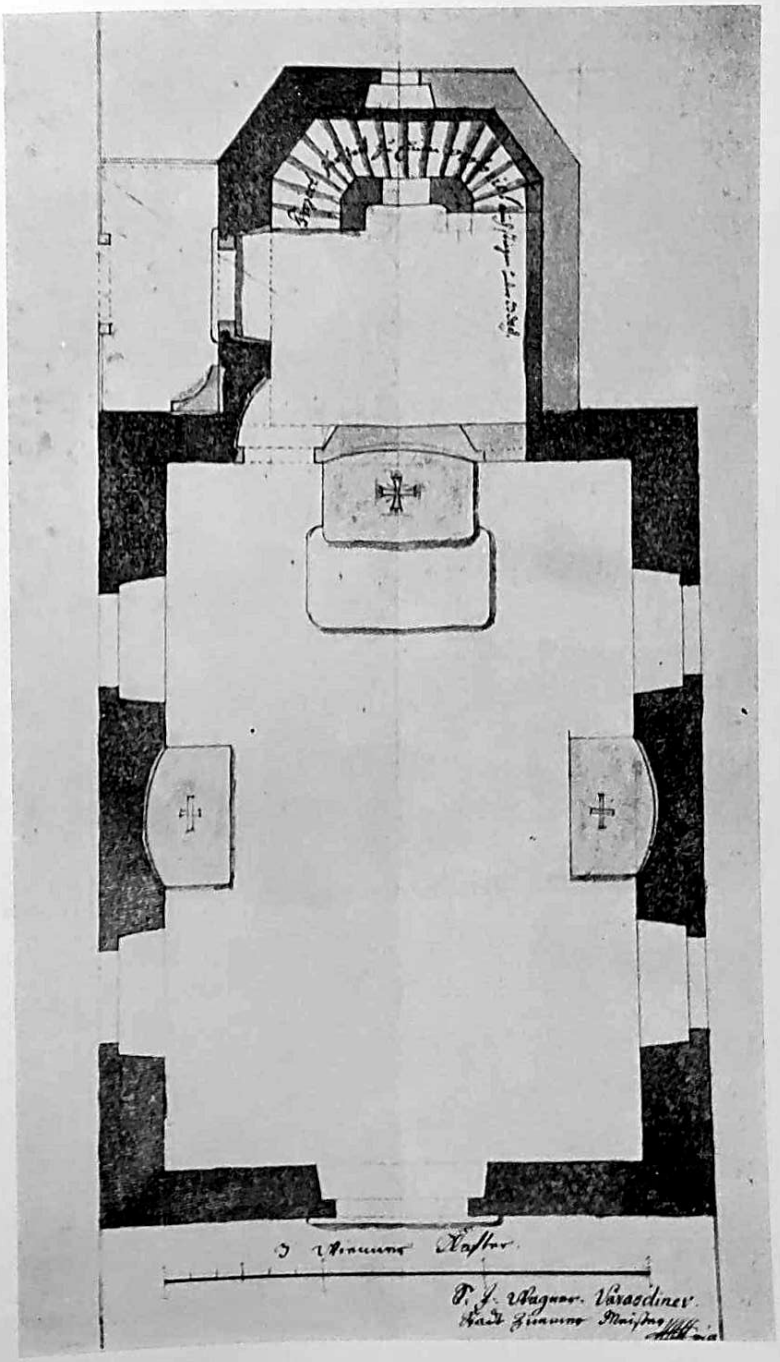

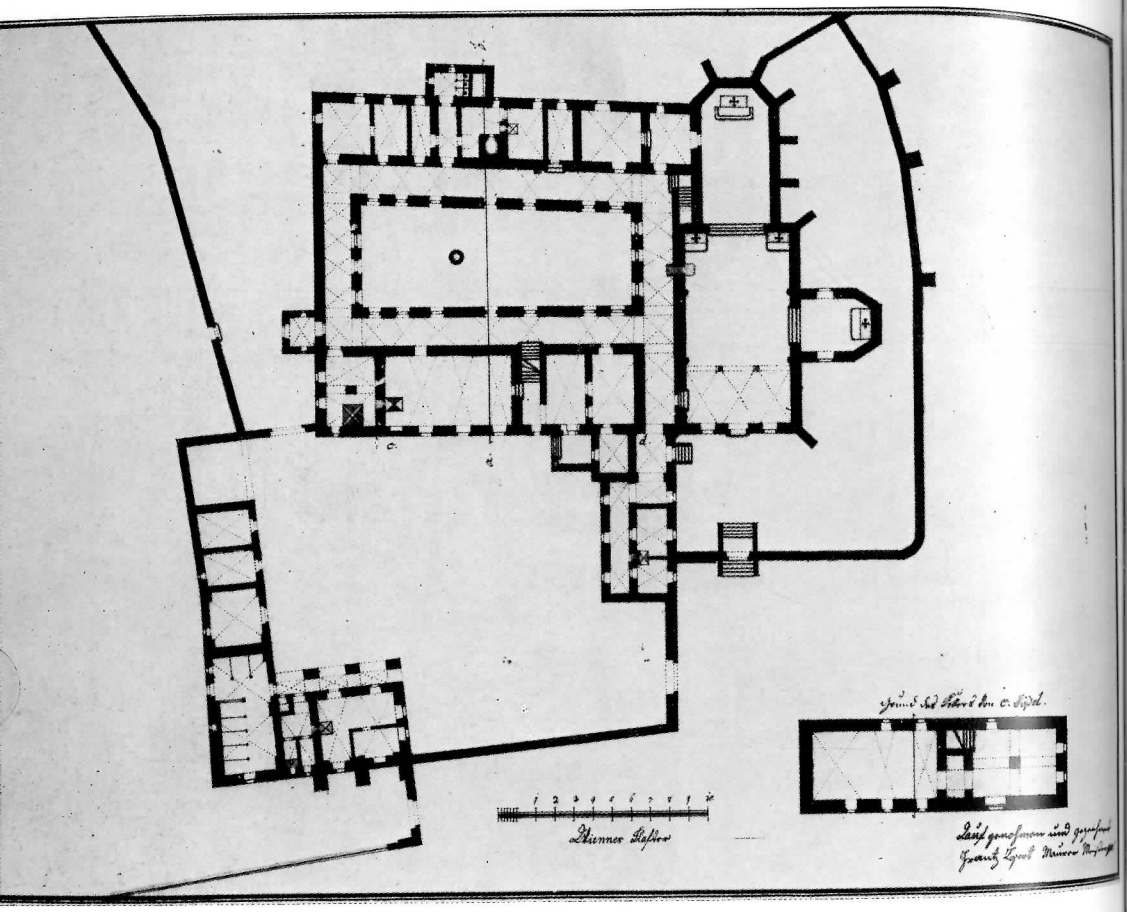

Tlocrt bivšeg franjevačkog samostana i crkve u Remetincu kraj Novog Marofa (Franciscus Lossert, 1790. god.)

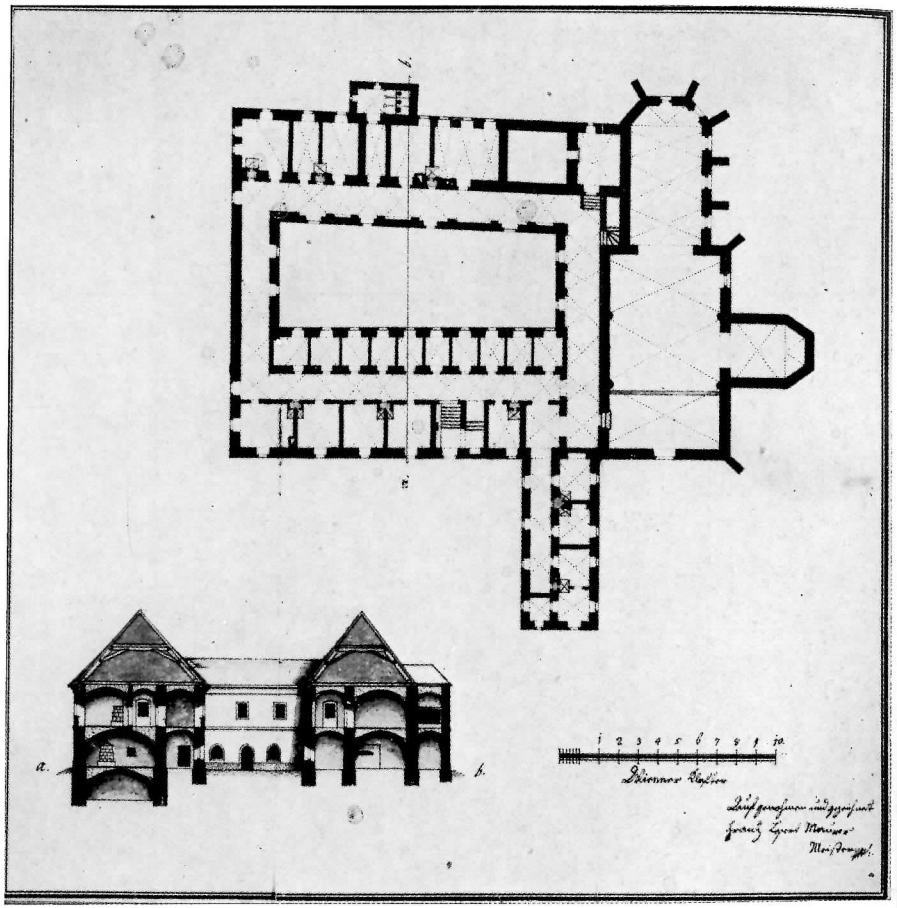

Tlocrt bivšeg franjevačkog samostana i crkve u Remetincu kraj Novog Marofa (Franciscus Lossert, 1790. god.)

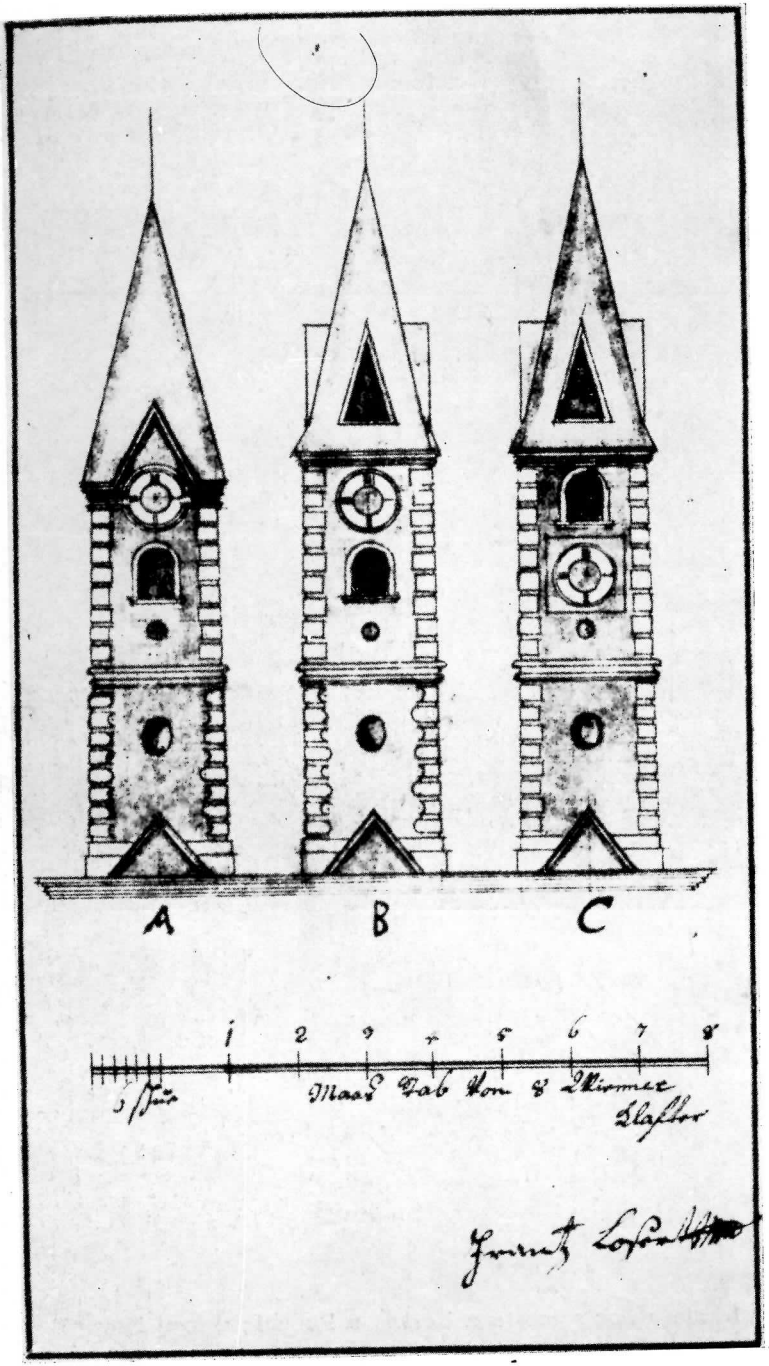

Projekt za obnovu tornja varaždinske gradske Vijećnice (Franciscus Lossert, 1792. god.)

Varaždin, pročelje Vijećnice

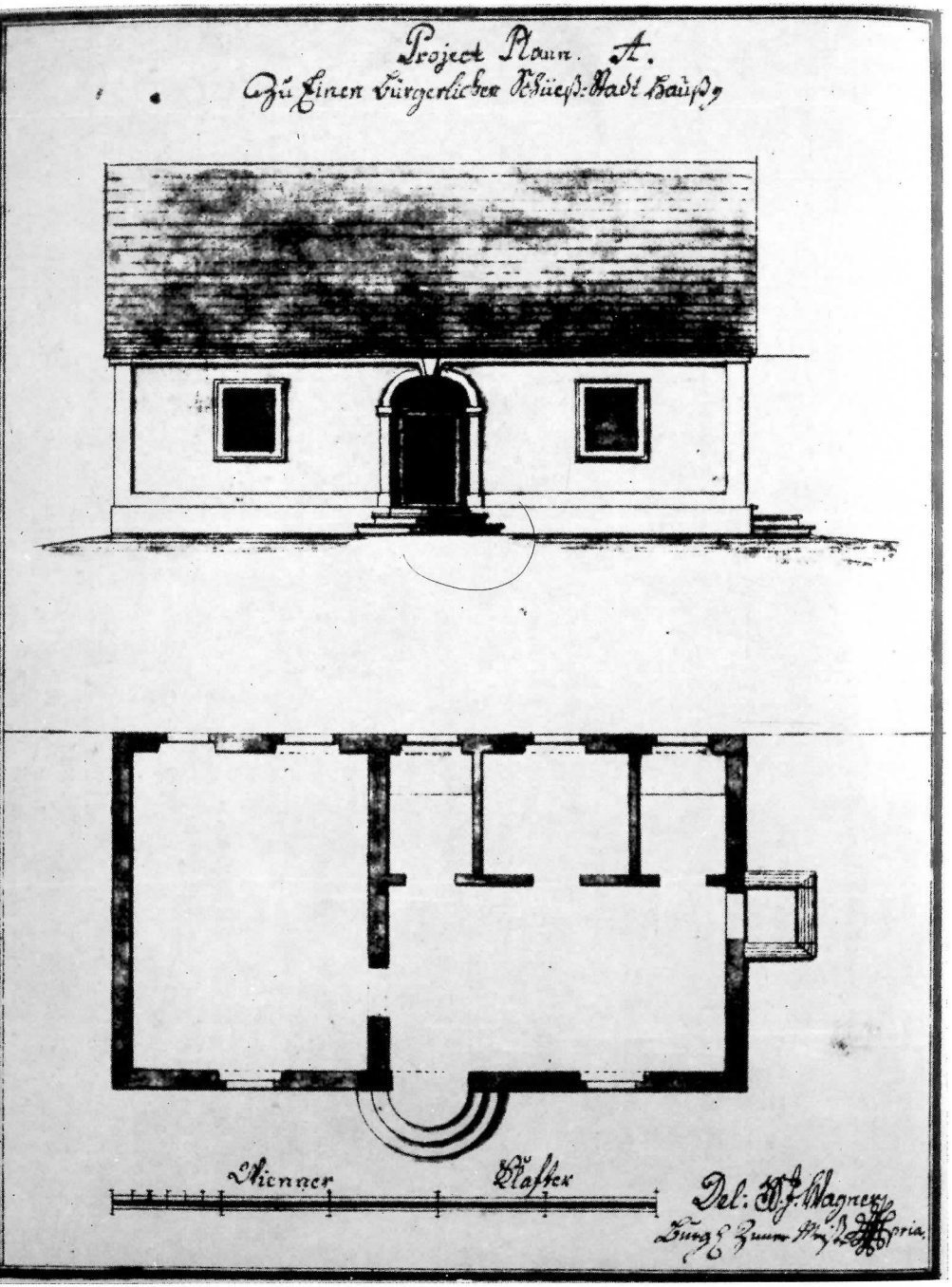

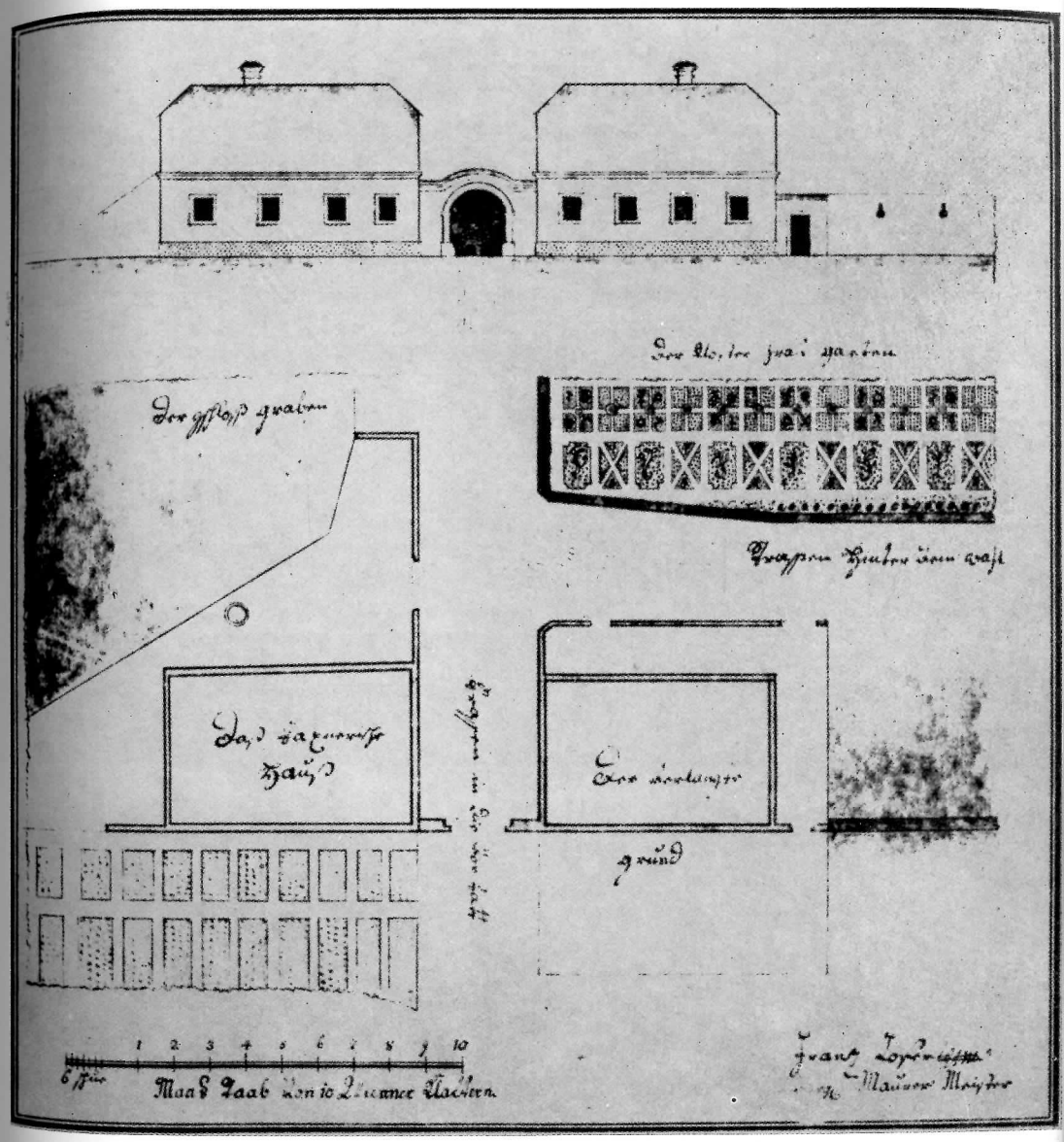

Plan kuće Franciscusa Losserta uz već postojeću kuću zidara Johanna Michaela Taxnera (Franciscus Lossert, 1791. god.)

Nacrt za zgradu javne streljane u Graberju u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1793. god.)

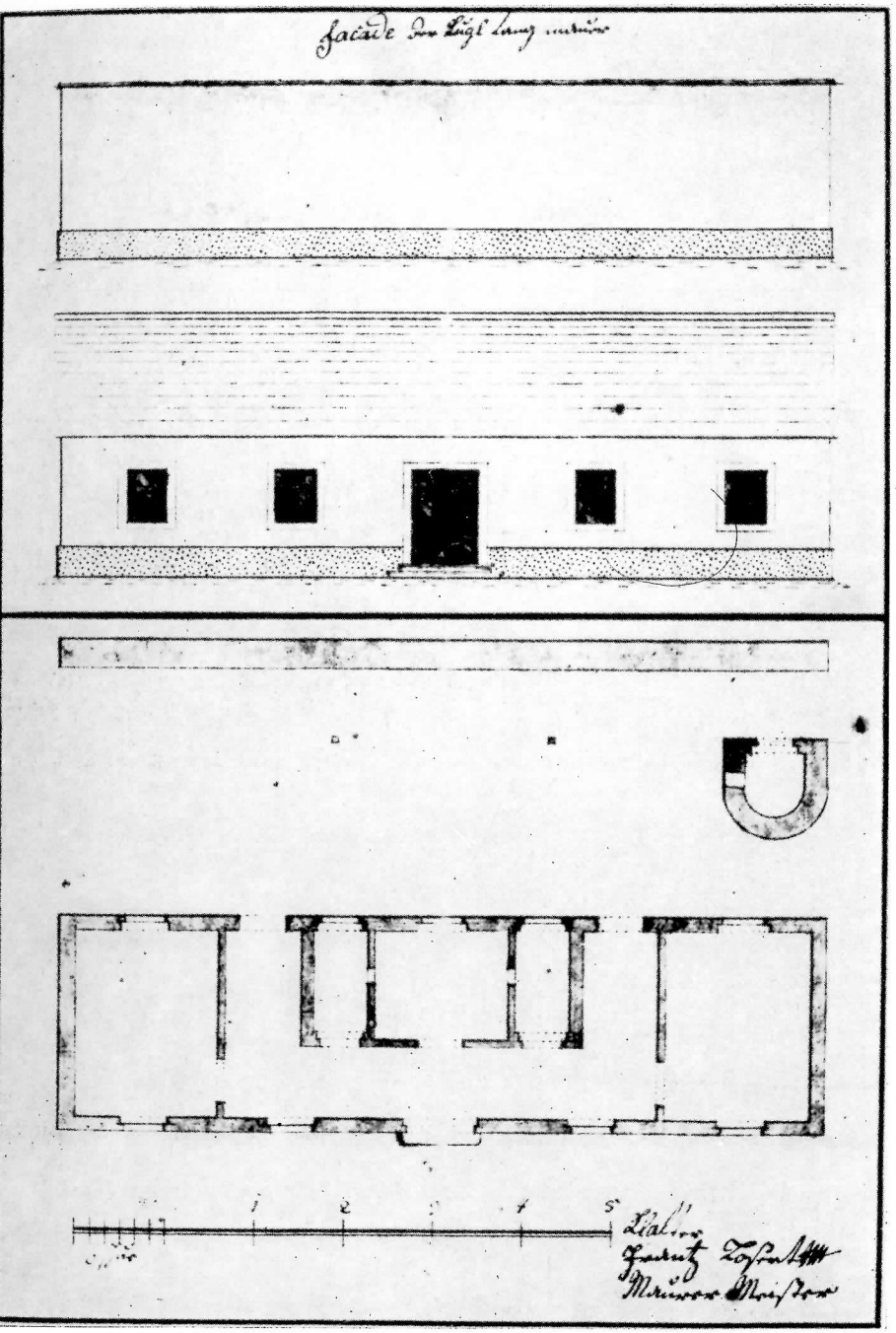

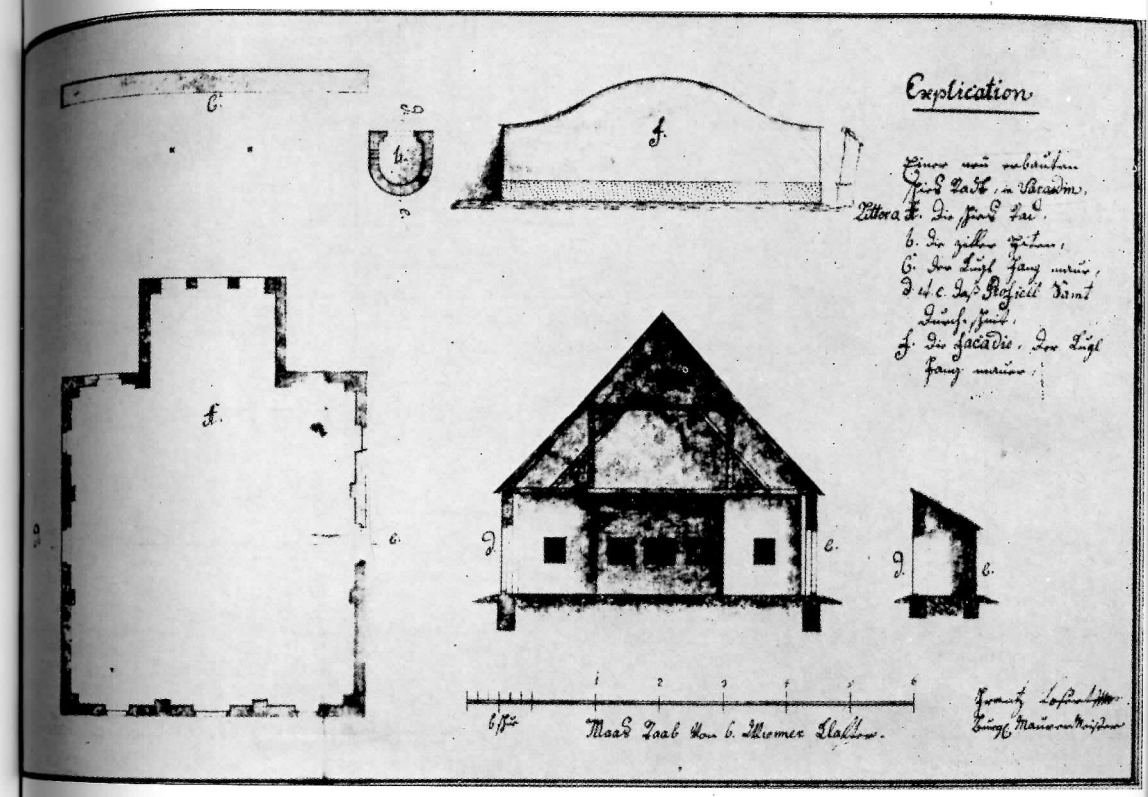

Nacrt za streljanu Paulusa Czinderyja u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1793. god.)

Nacrt za streljanu Paulusa Czinderyja u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1793. god.)

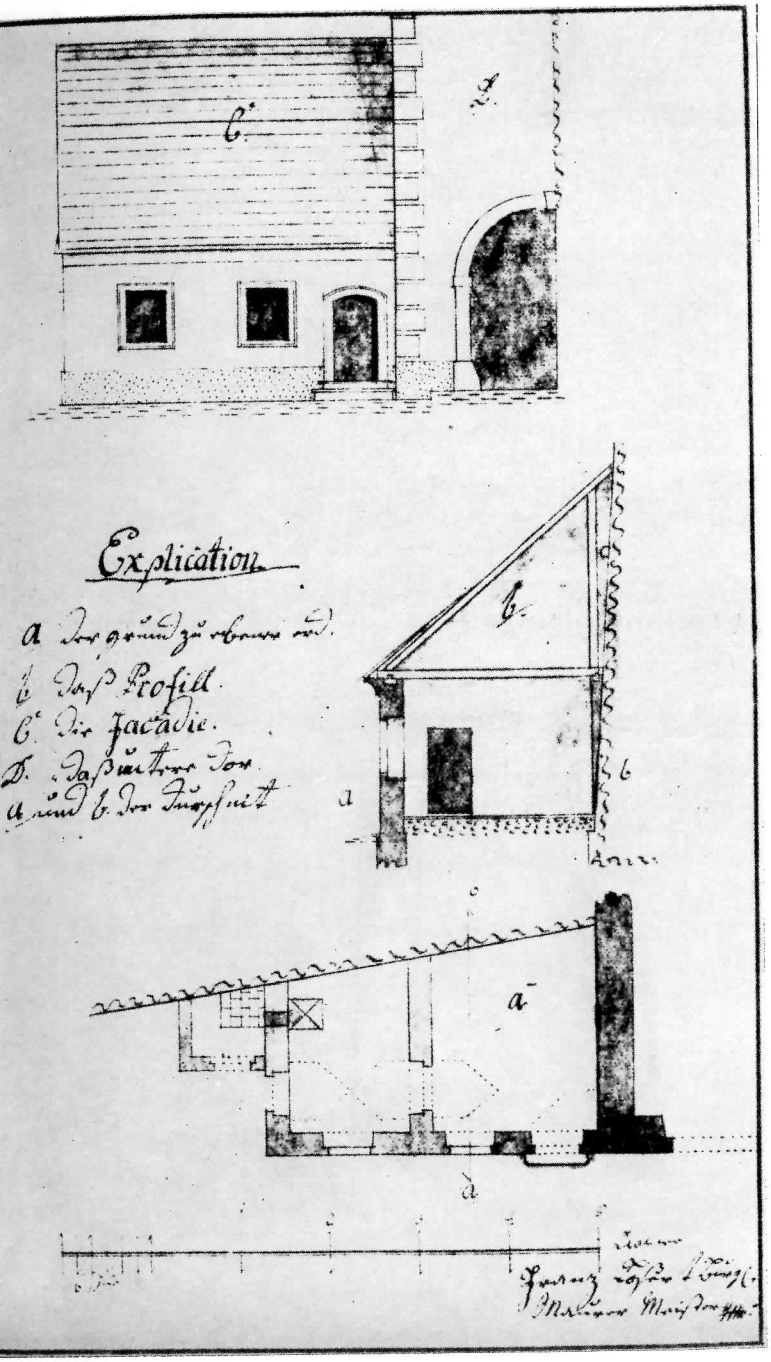

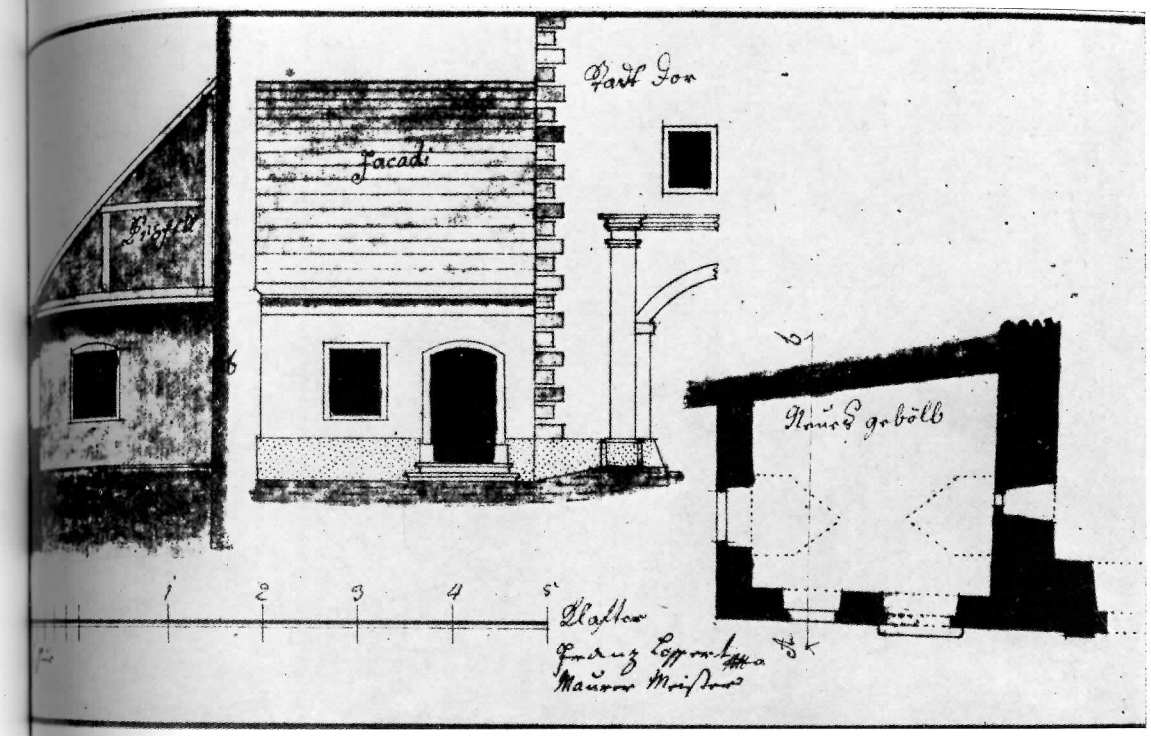

Nacrt za dućan trgovca Jungwirtha kod »Zagrebačkih vratiju« u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1799. god.)

Nacrt za dućan trgovca Galline kod Južnih gradskih vratiju u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1794. god.)

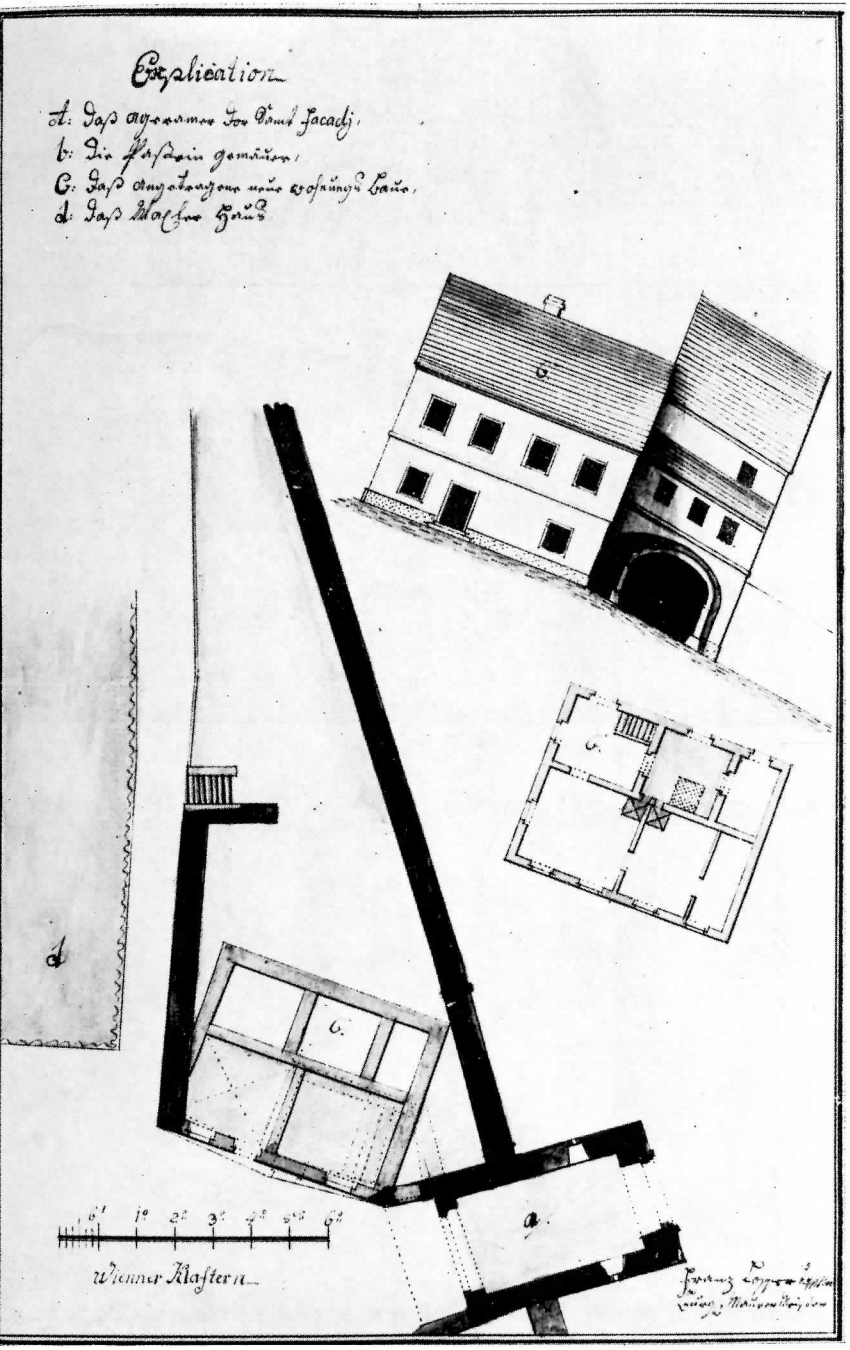

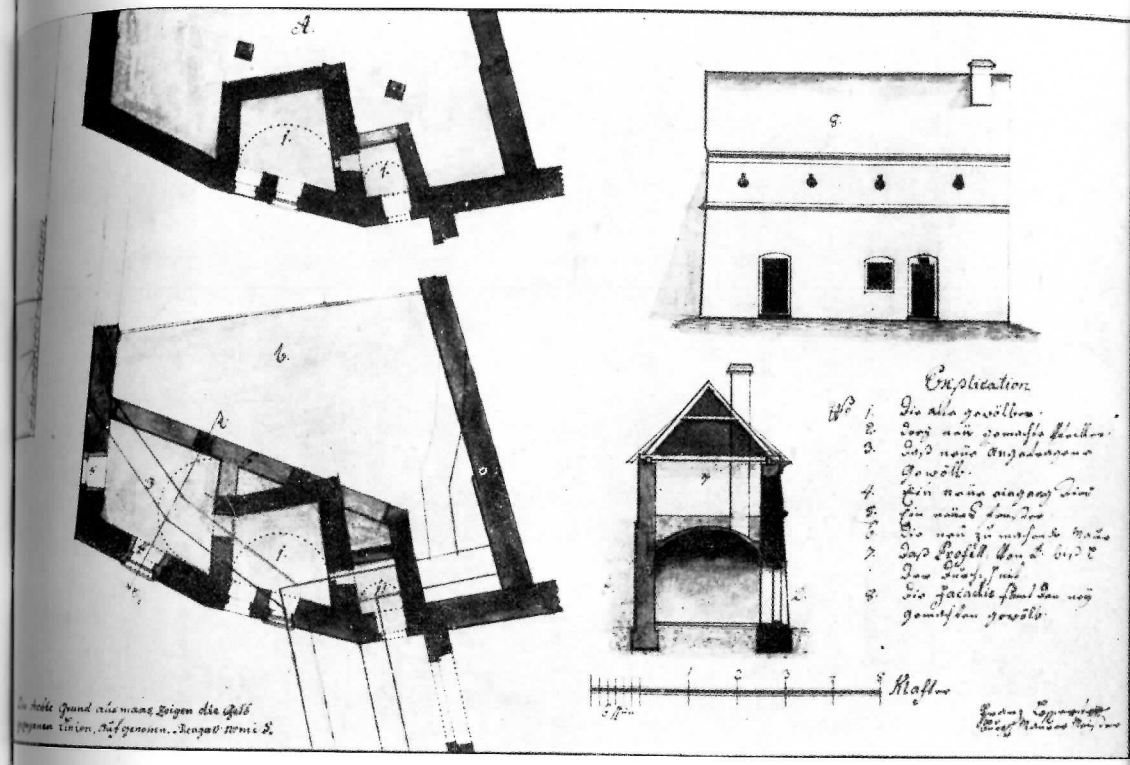

Nacrt za dućan staklara Joannesa Farendlaha kraj »Zagrebačkih vratiju« u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1798. god.)

Nacrt za povećanje dućana i kuće staklara Farendlaha kraj »Zagrebačkih vratiju« u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1798. god.)

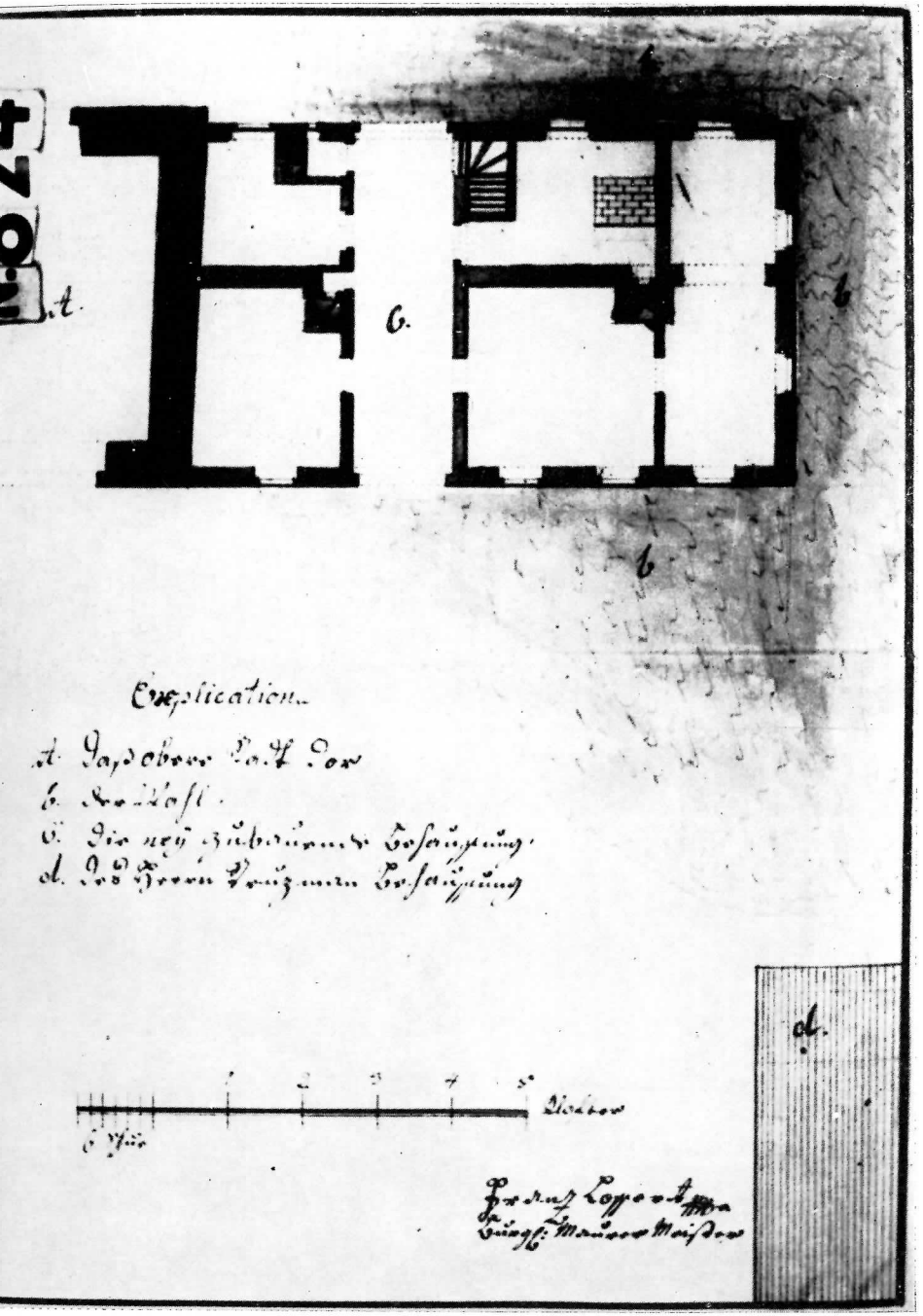

Varaždin, uglovnica na Trgu Slobode 7

Nacrt za gradnju kuće kod »Sjevernih gradskih vrata« u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1801. god.)

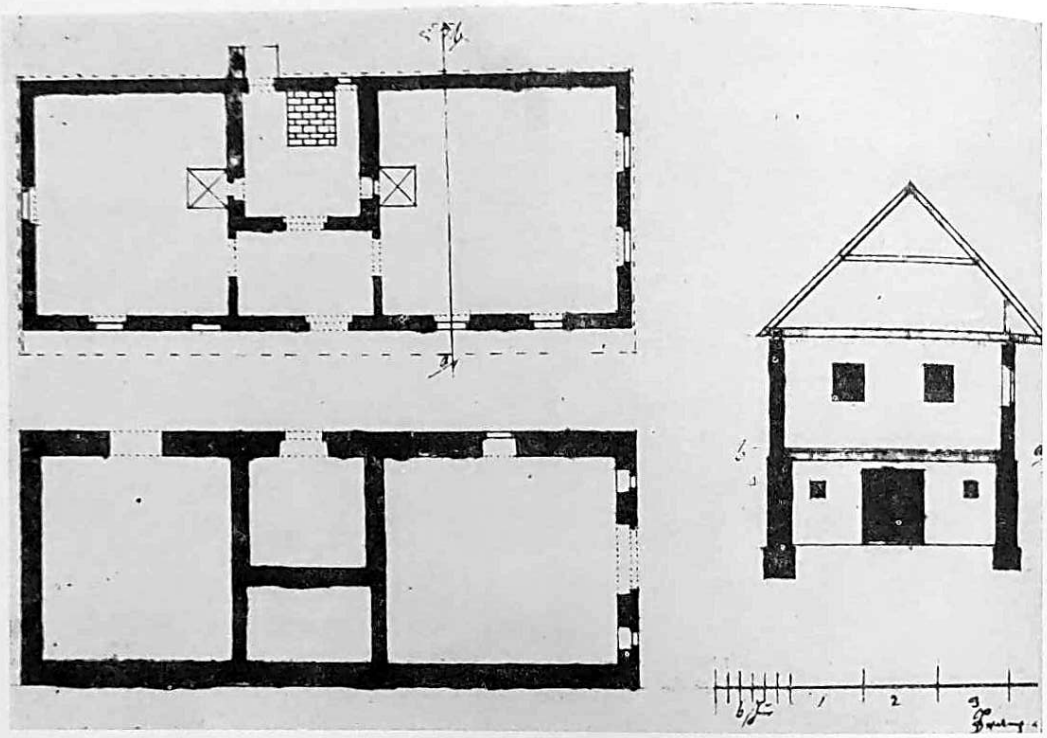

Plan za gradsku gostionicu na Dravi kod Varaždina (Franciscus Lossert, 1796. god.)

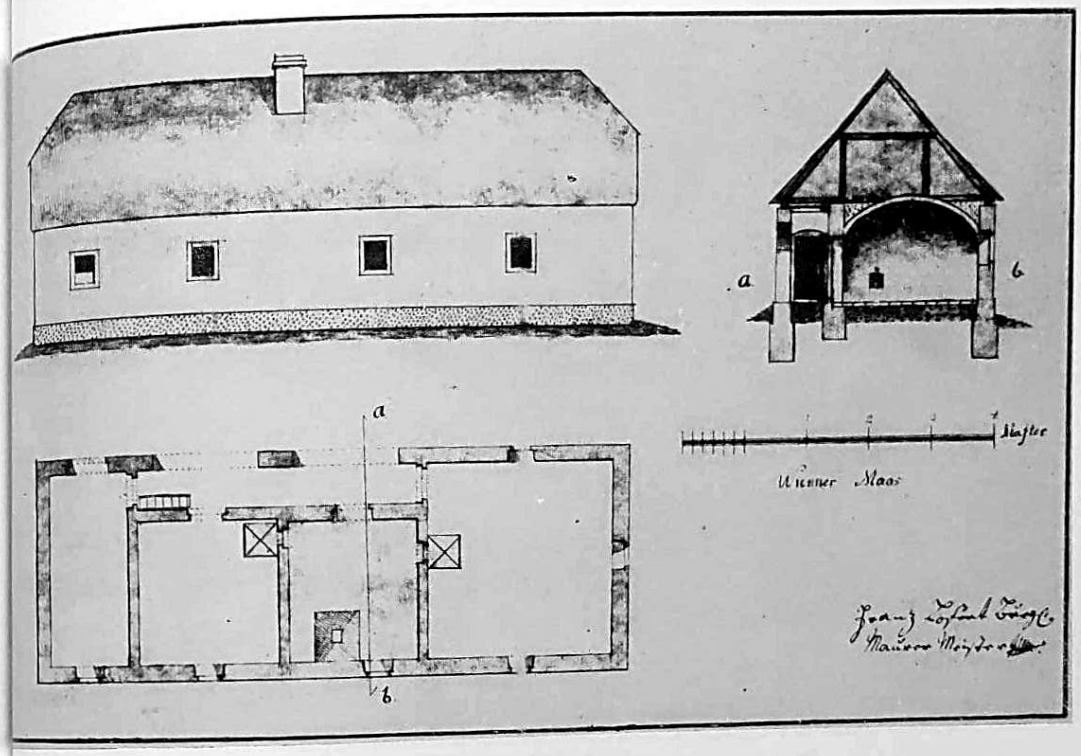

Projekt za zgradu ciglane u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1795. god.)

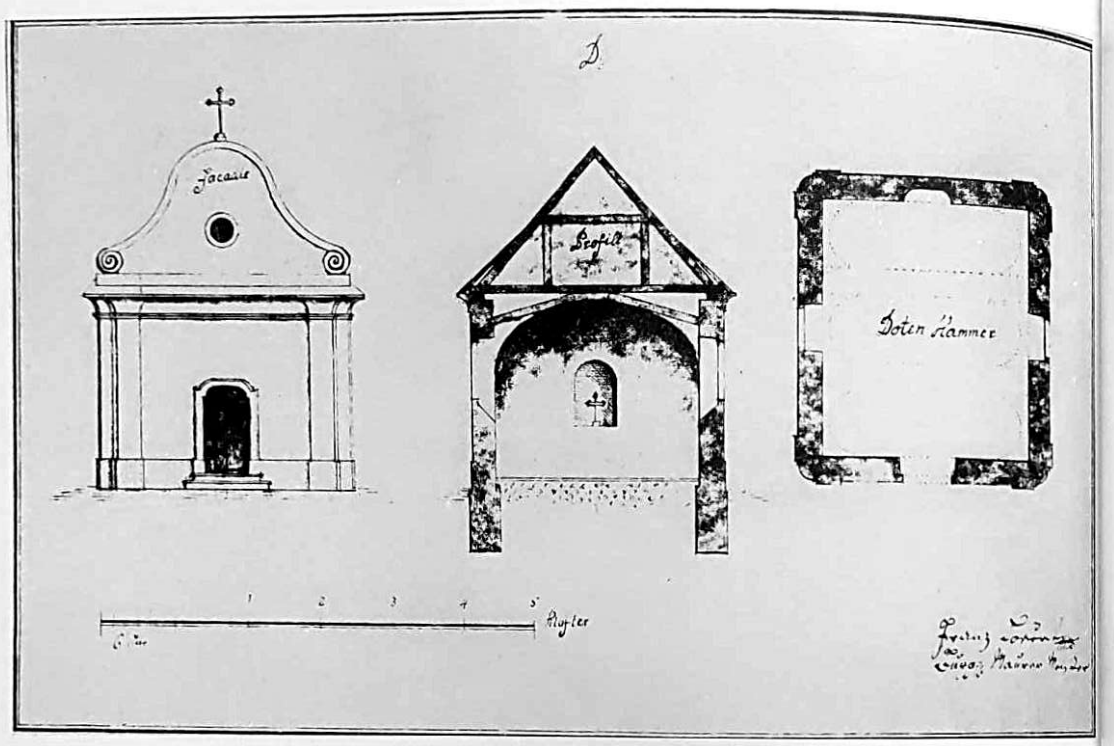

Plan za novu zgradu mrtvačnice kod crkve sv. Florijana u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1797. god.)

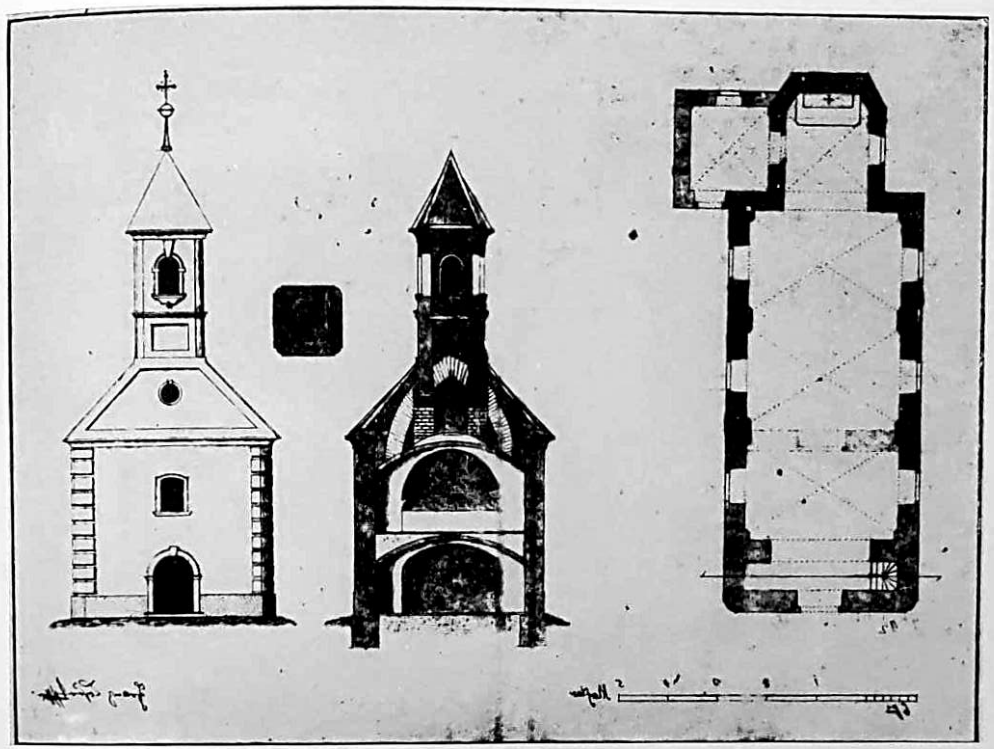

Plan za povećanje i novo pročelje crkve sv. Fabijana i Sebastijana u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1796. god.)

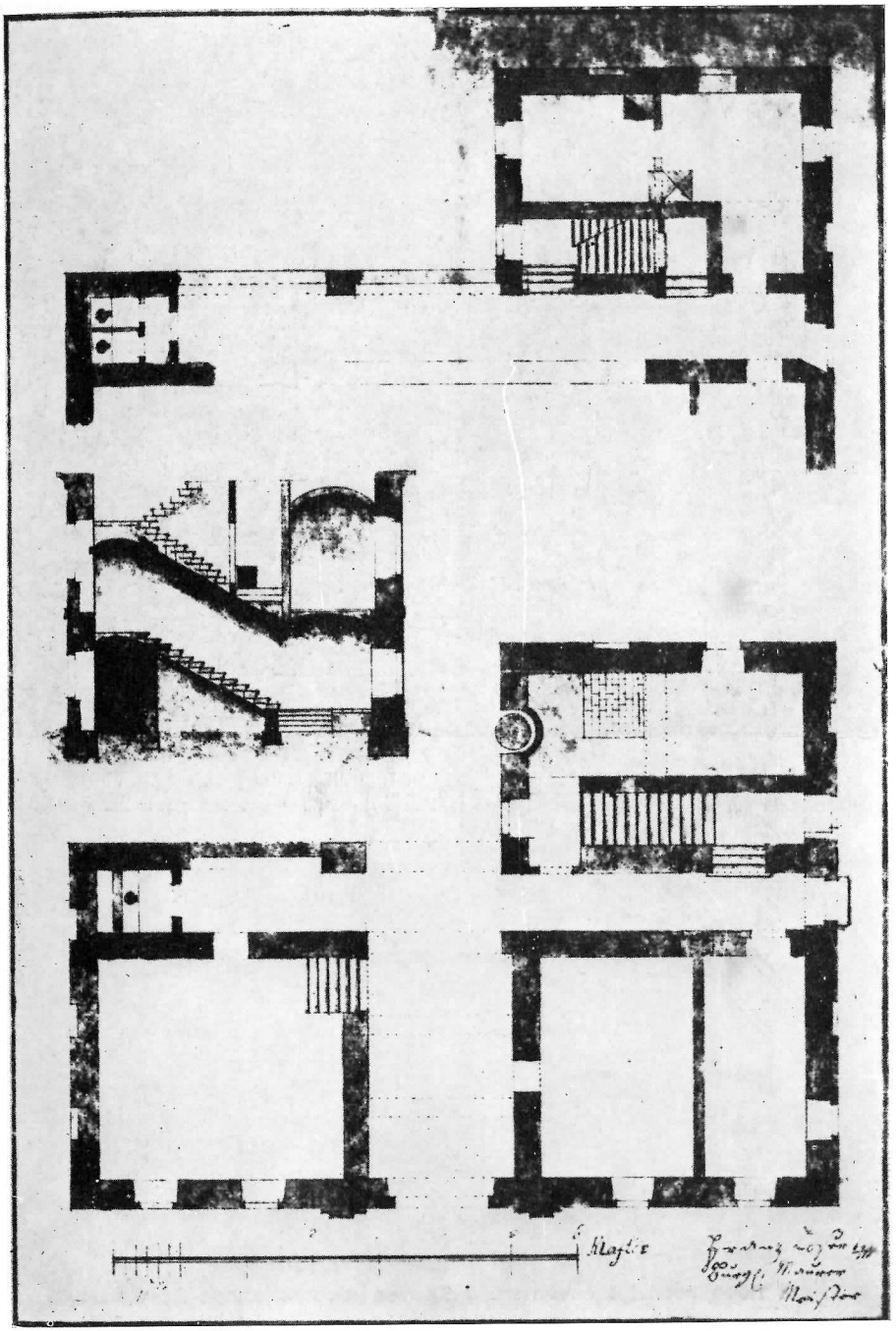

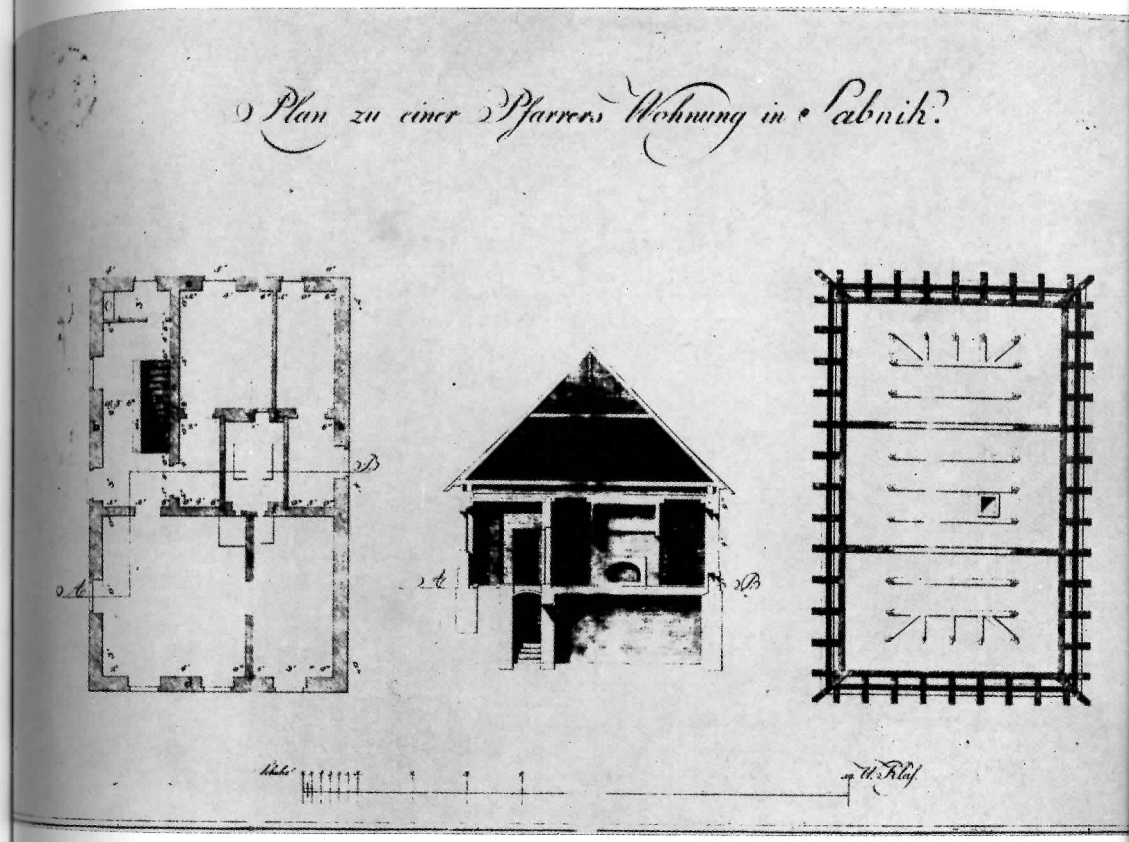

Nacrt za novi župni dvor u Žabniku (izvođač radova: Urban Greiner, 1805. god.)

Plan za novogradnju župnog dvora u Žabniku (Franciscus Lossert, 1802. god.)

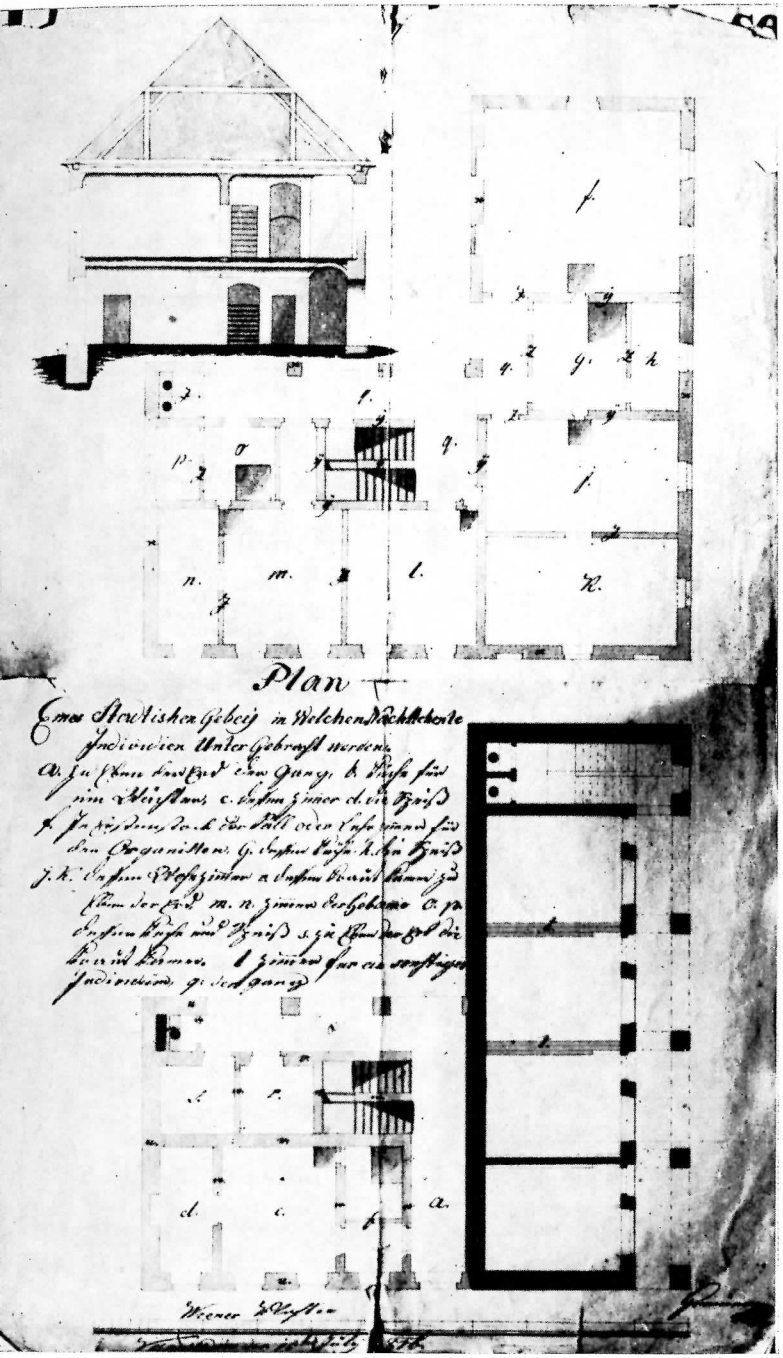

Plan za jednu zgradu u Varaždinu (Urban Greiner, 1816. god.)

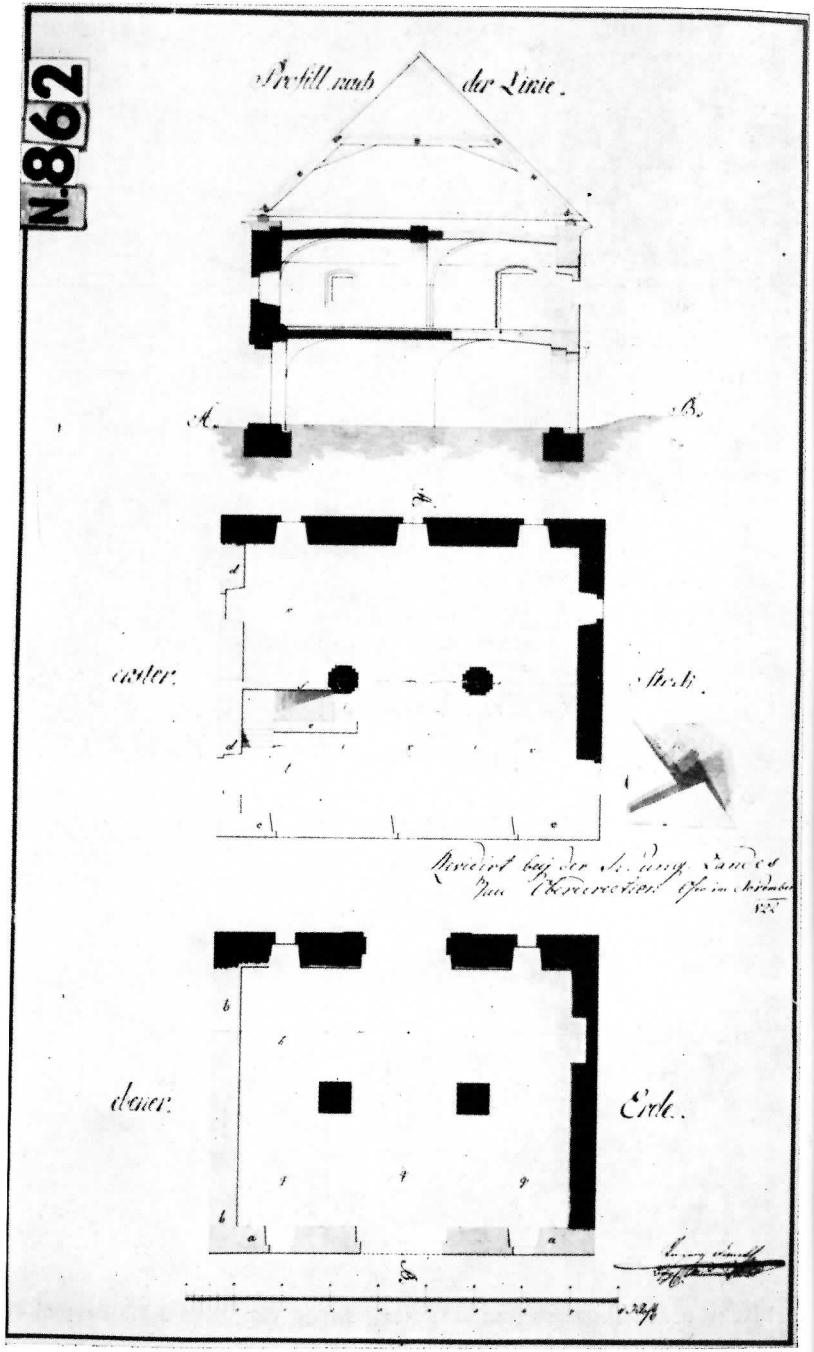

Plan za zgradu nove oružane (Zeughaus) u Koprivnici (Vincentius Dankh, 1822. god.)

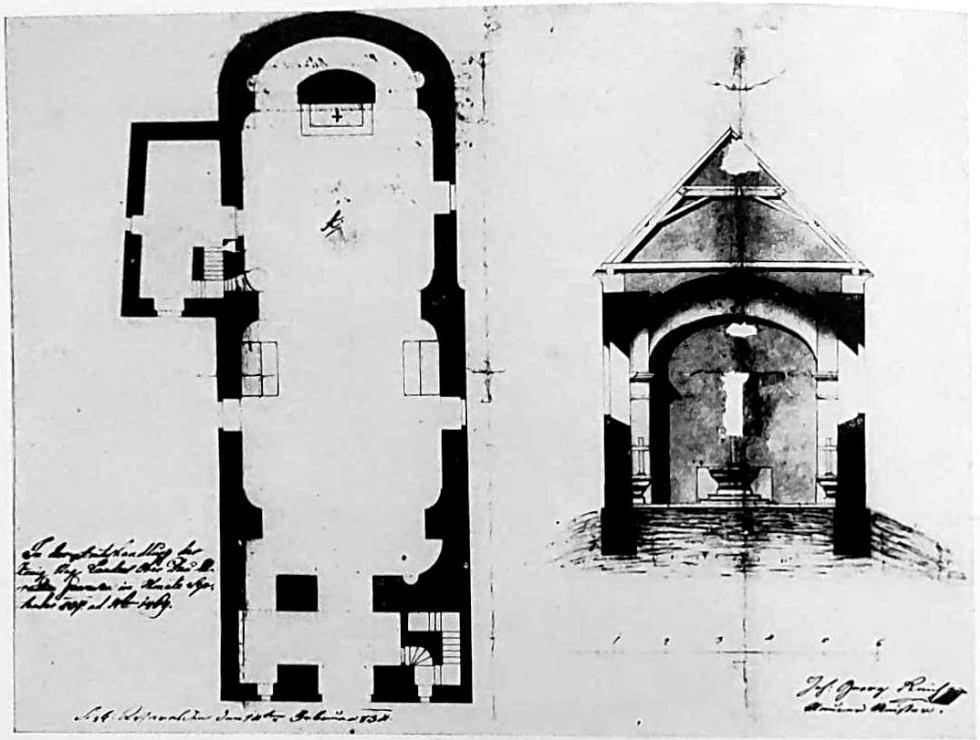

Arhitektonski snimak župne crkve sv. Marije Sniježne u Ljubešćici (Johann Georg Reich, 1834. god.)

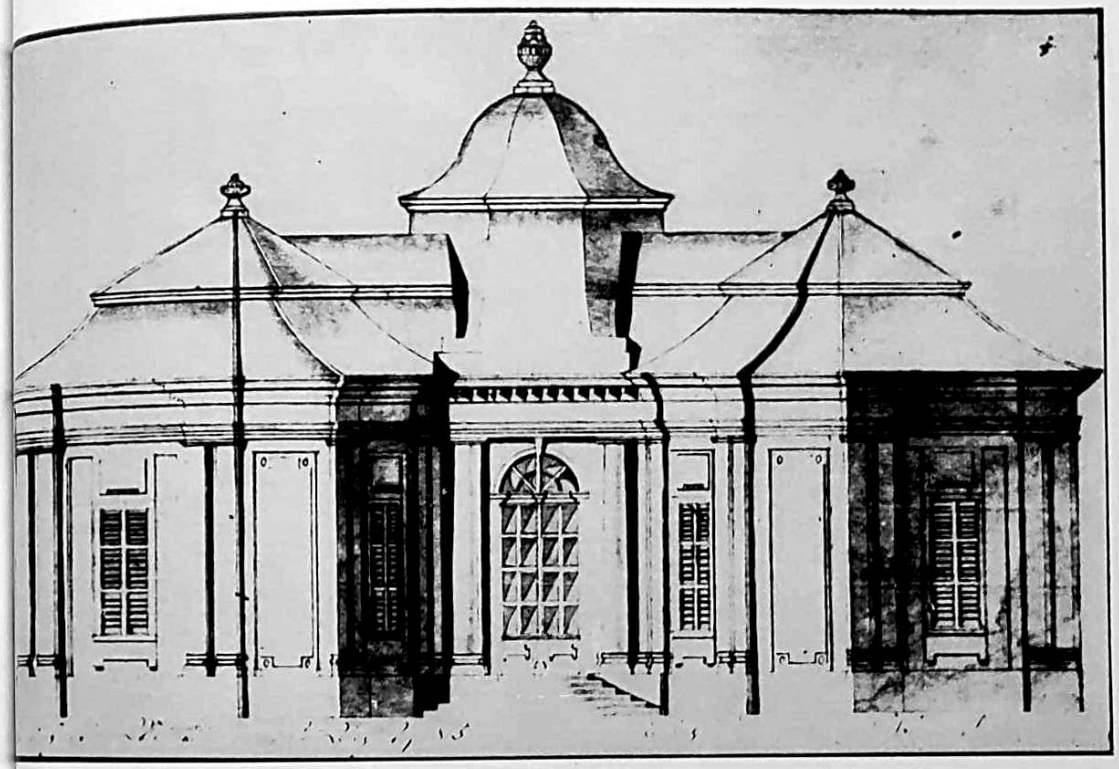

Nacrt za zgradu paviljonskog tipa (Johann Georg Reich, 1815. god.)

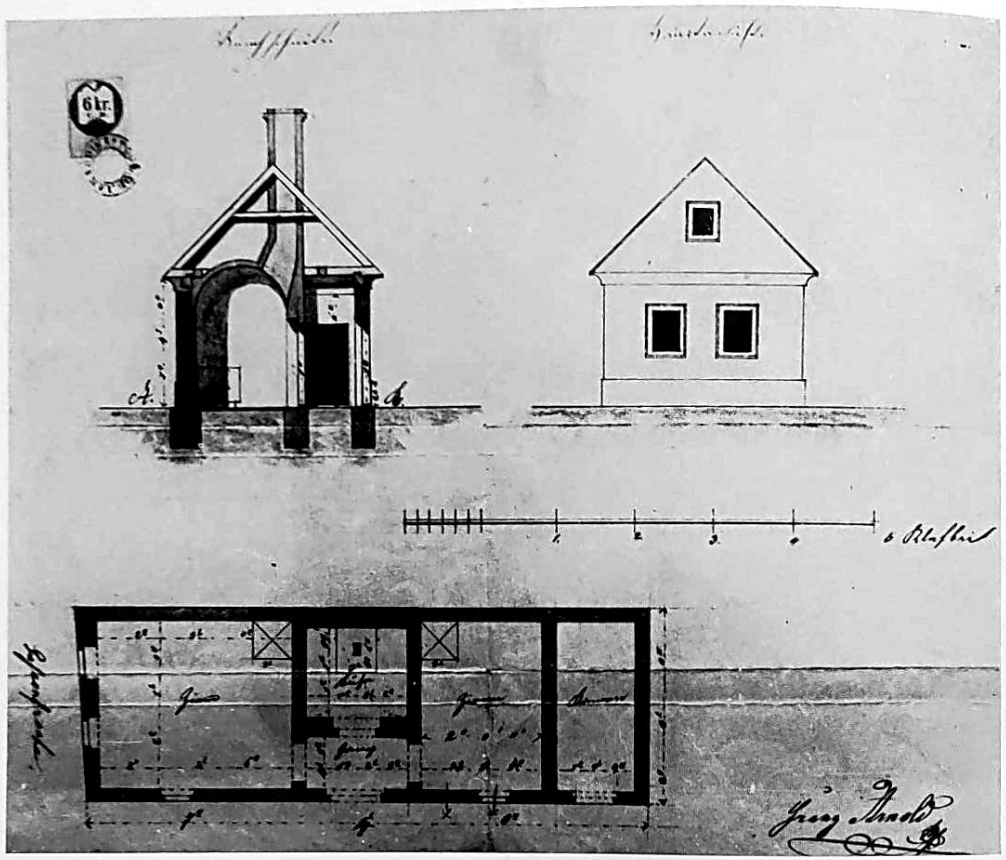

Plan za jednu kuću u Varaždinu (Franciscus Arnold, 1831. god.)

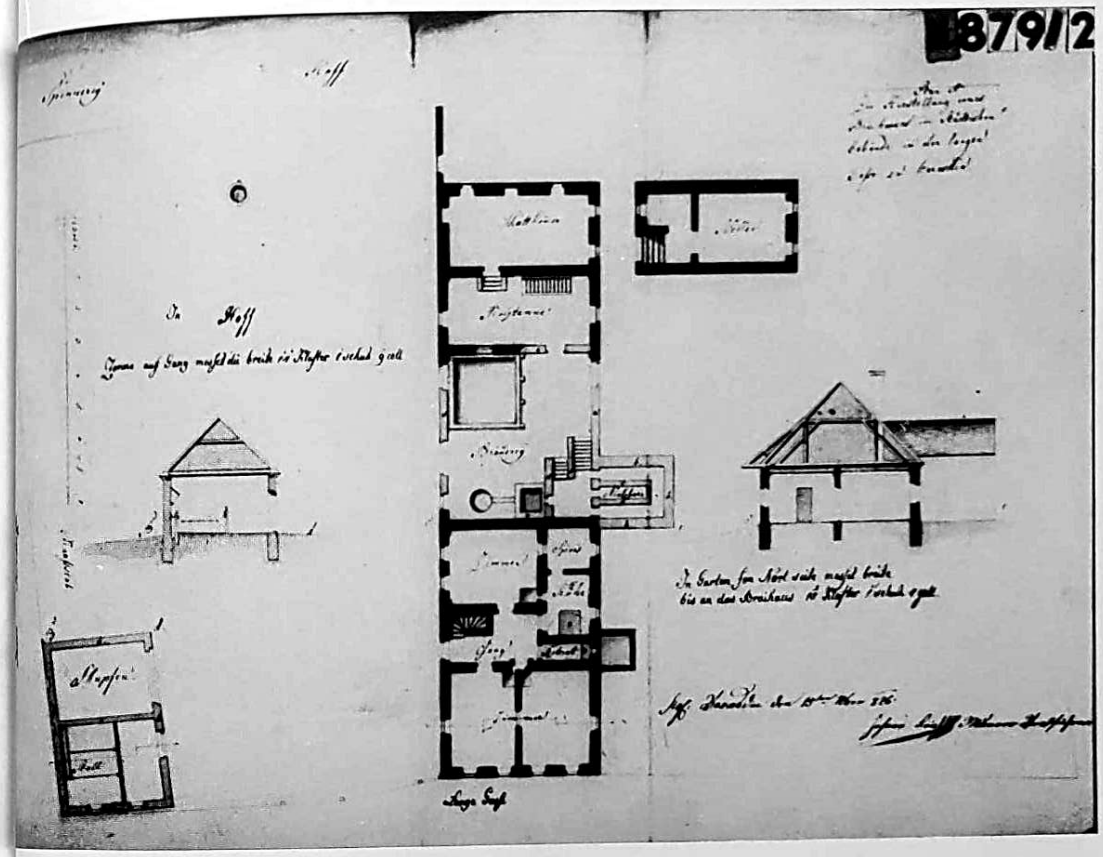

Plan za zgradu gradske pivovare u Varaždinu u Dugome Koncu, danas ulica Maršala Tita (Johann Georg Reich, 1826. god.)

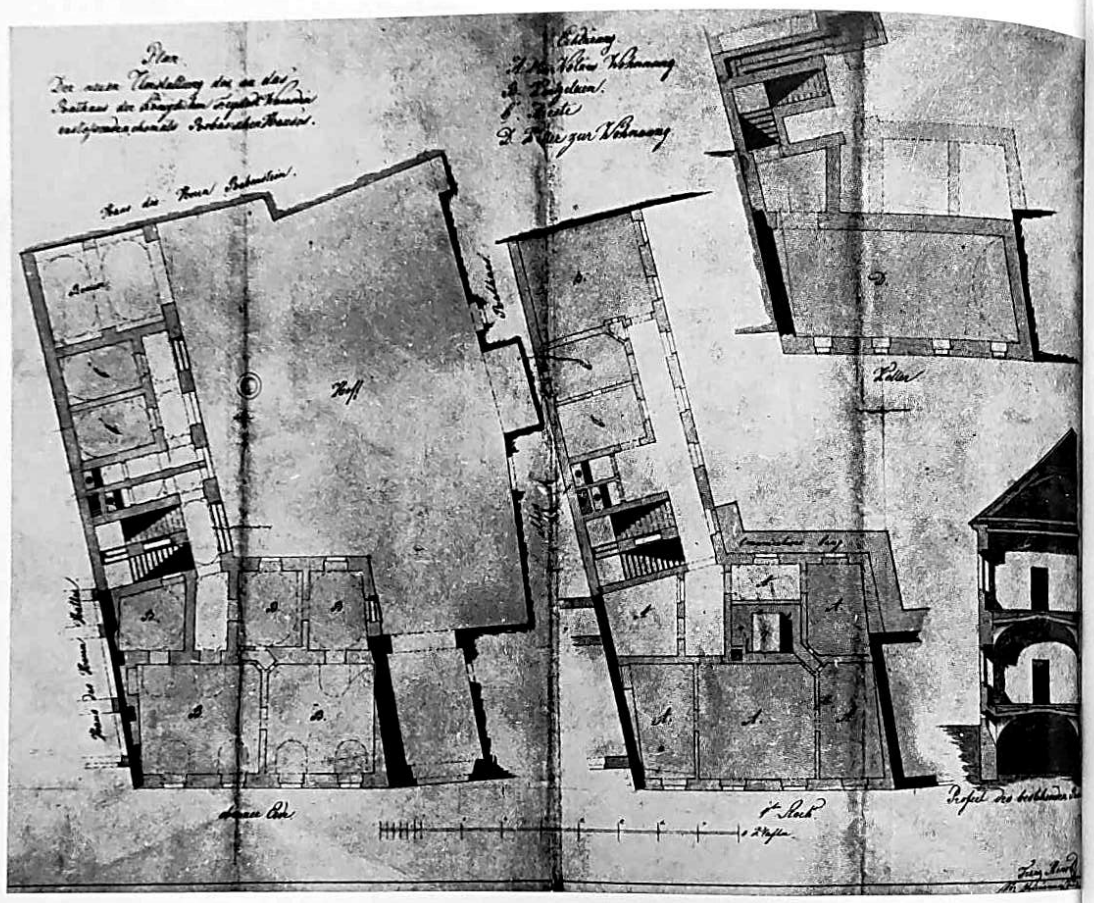

Plan prigradnje bivše Robaszove kuće u Gajevoj ulici, zgradi varaždinske Vijećnice (Franciscus Arnold, 1833. god.)

Varaždin, Vijećnica, zapadno bočno pročelje u Gajevoj ulici

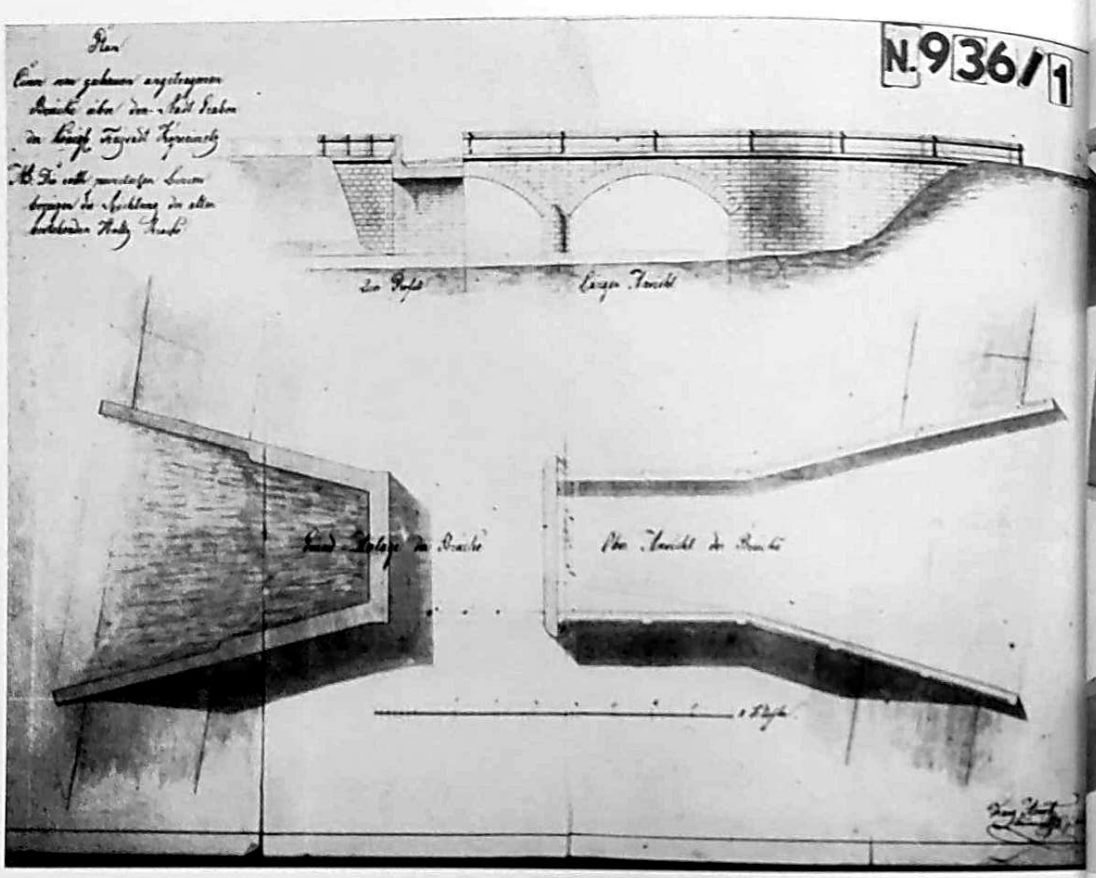

Plan za novi most preko grabišta u Koprivnici (Franciscus Arnold, 1836, god.)

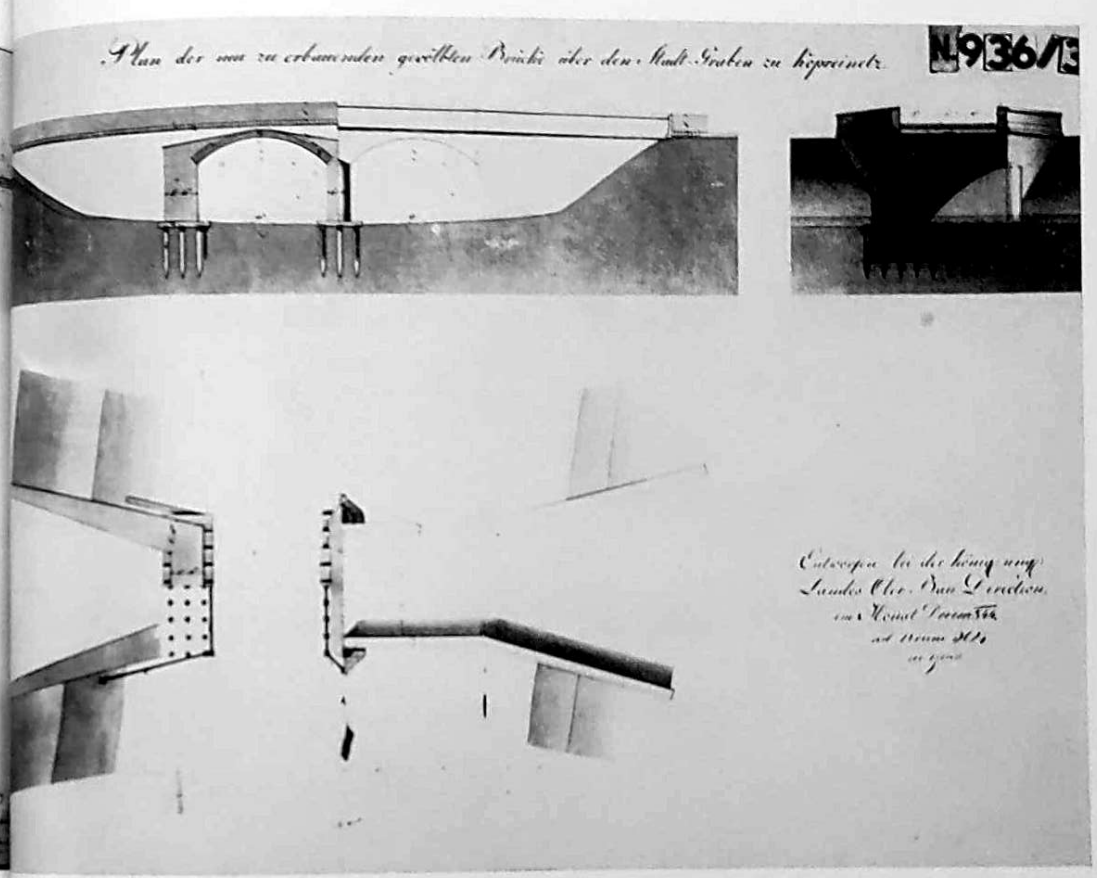

Plan za novi most preko grabišta u Koprivnici (1844. god.)

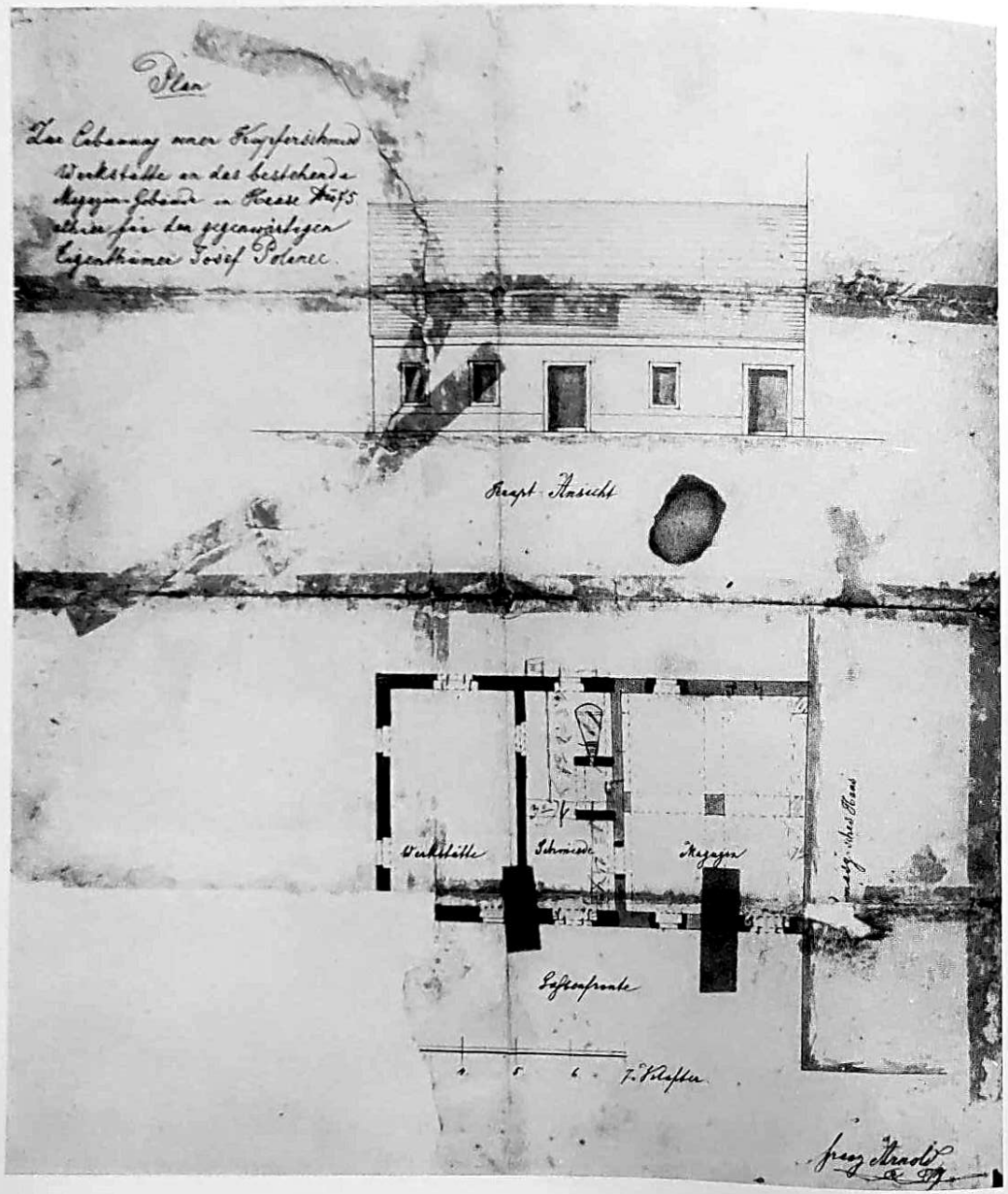

Plan za kotlarsku radionicu Josipa Polanca u Lončarićevoj ulici u Varaždinu (Franciscus Arnold, 1867. god.)

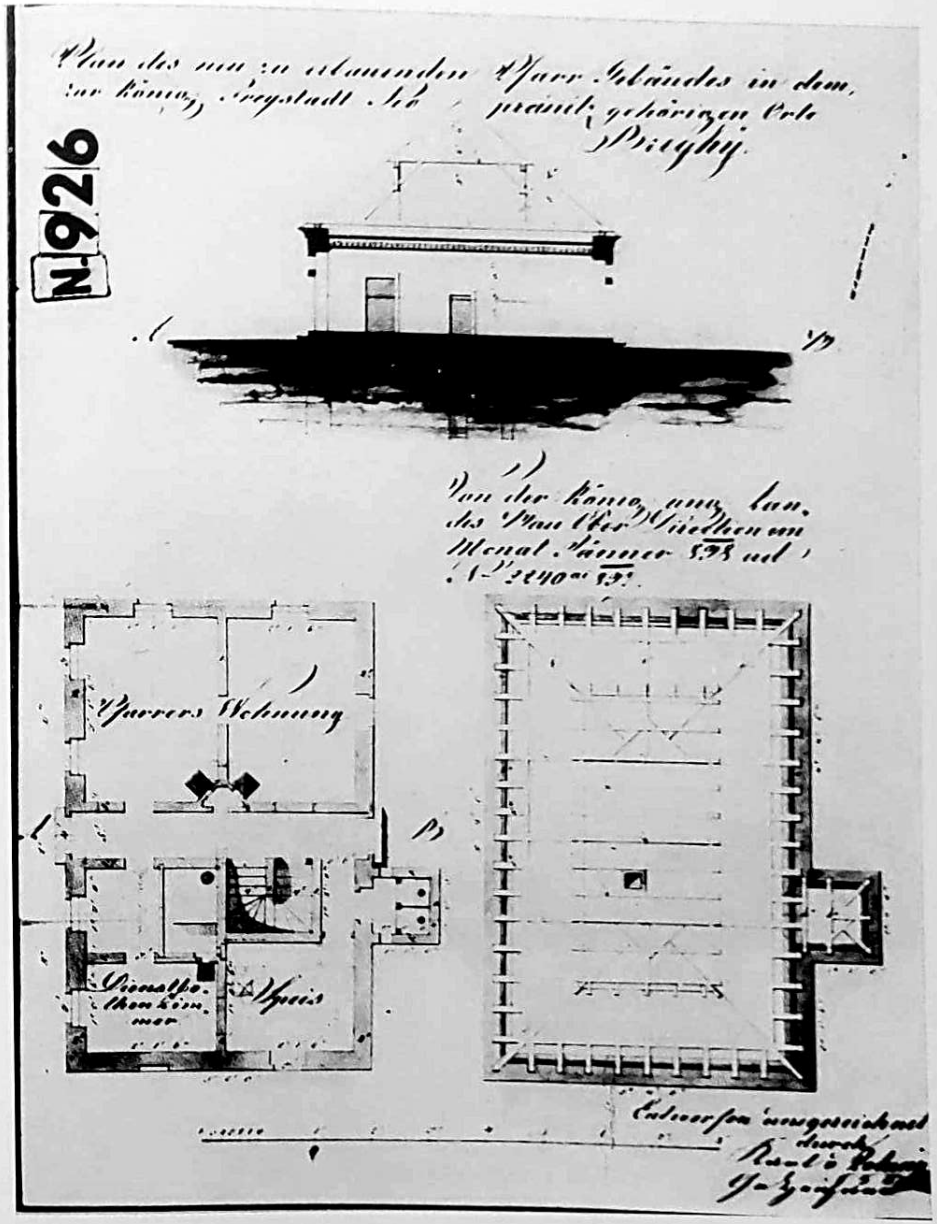

Plan za novogradnju župnog dvora u Koprivničkim Bregima (plan: Karl Zolnay, izvođač radova: Franciscus Arnold, 1838, god.)

Varaždin, župna crkva sv. Nikole s pročeljem i južnom bočnom fasadom nove škole (veduta oko 1873. god.)

Varaždin, »Kapucinšćak« (današnji Lenjinov trg) sa Kapucinskim samostanom i dijelom »Varoške vojarne« (danas Dom JNA)

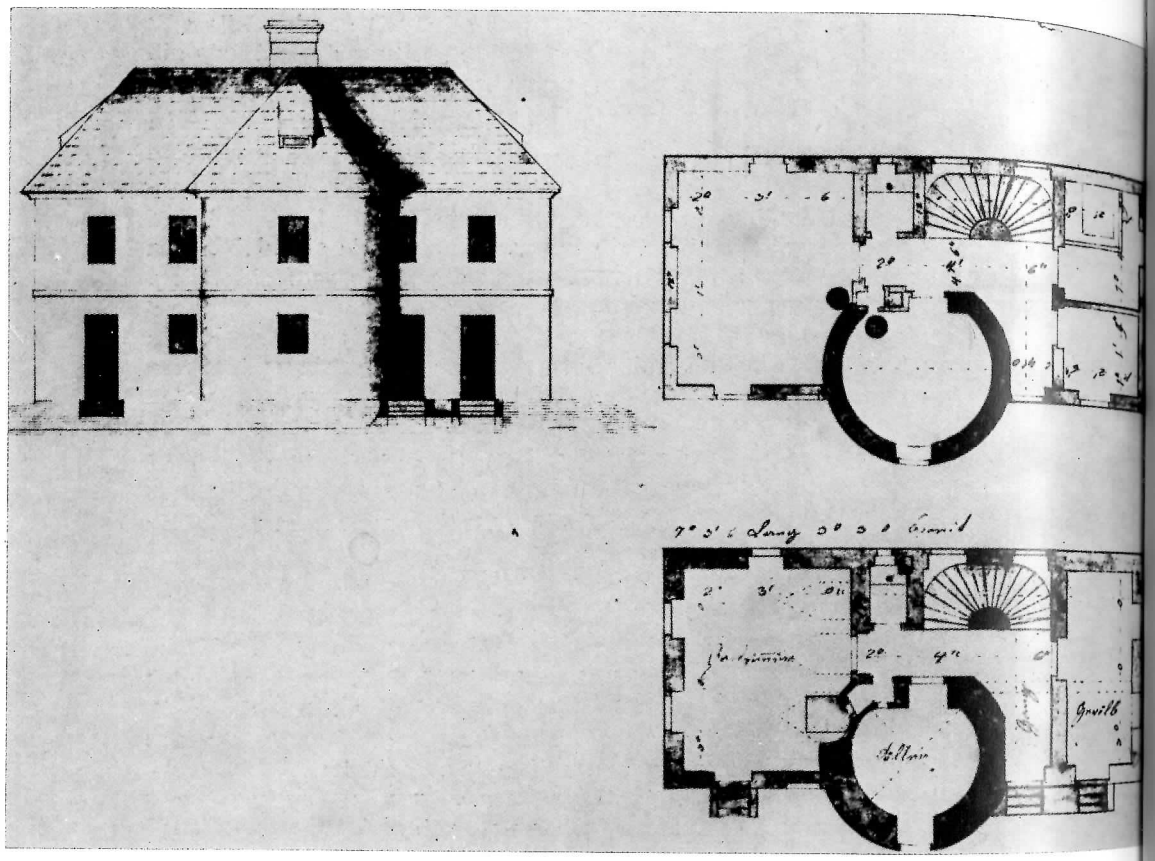

Plan jednokatne gostionice sa inkorporiranom kulom u Knegincu (Franciscus Grabuschnig, 1850. god.)

ZUSAMMENFASSUNG

VARAŽDINER BAUMEISTER UND MAURER VON 1700 BIS 1850

Die Stadt Varaždin gilt wegen der Qualität ihrer erhaltenen alten Bausubstanz als die bedeutendste, und in ihrer ursprünglichen Form am besten erhaltene historisch-urbane Siedlung aus der Zeit des Barock, Rokoko und Klassizismus in Kroatien.

Die meisten der heute noch bestehenden Gebäude Varaždins, mit Ausnahme der monumentalen Paläste und der Klöster und Kirchen, stammen aus der Zeit nach dem Jahr 1776, d. h. sie sind nach dem katastrophalen Brand entstanden, welcher die Bausubstanz des alten Standtkerns dezimiert hatte. Diese Gebäude, welche im Zeitraum zwischen 1776 bis 1850 entstanden sind, gehören der Architektur des späten 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts an.

Zweifellos haben die Klöster und Kirchen nebst denn durch ihre Gestaltung ausgezeichneten Adelspalästen des Rokoko der Stadt den prägnantesten Stempel aufgedrückt, und zwar nicht nur in ästhetisch-visueller Hinsicht, sondern auch vom architektonisch-urbanistischen Aspekt. Diese Bauwerke dominieren über der in größerer Anzahl vertretenen, aber bescheideneren bürgerlichen Architektur Varaždins, mit welcher sie sich jedoch zu jenem spezifischen Stadtbild zusammenfügen, welches für den heutigen historischen Stadtkern von Varaždin charakteristisch ist.

Die alten Städte im kontinentalen Teil Kroatiens haben zum größten Teil ihre alte Bausubstanz aus dem 18. und 19. Jahrhundert erhalten und bewahren können. Wegen der Einheitlichkeit, Harmonie und Bedeutung dieses architektonischen Erbes wurden einige der historischen Städte Kontinentalkroatiens (darunter vor allem Varaždin) in die erste Kategorie städtebaulicher Denkmäler in Jugoslawien eingereiht. Aus diesem Grund verdient der Gebäudefonds aus dem 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts in Varaždin besondere Beachtung, und gewinnt dazu noch eine wichtige Dimension als Werk von hauptsächlich einheimischen, beziehungsweise in Varaždin ansäßigen fremden Baumeistern und Maurern.

Wie alle anderen Gewerbe so hatte auch das Maurergewerbe in Varaždin eine lange Tradition, denn Maurer und Steinmetze werden in dieser Stadt schon im 15. Jahrhundert in den archivalischen Quellen erwähnt.[1]

Die Regeln und Privilegien der Varaždiner Zunft der Maurer, Steinmetze und Zimmermeister waren durch Kaiser Karl VI. am 20. Mai 1728 bestätigt worden.[2]

Bei den Varaždiner Maurern unterschied man die »Magistri murariorum«, d. h. die Maurermeister, und die gewöhnlichen Maurer, die »Murarii«. Die Bezeichnung Magister Murariorum bezeichnete im heutigen Sinne einen Baumeister oder Bauunternehmer, während der Begriff »Architekt« im 17. und 18. Jahrhundert einen Zimmermeister und nicht einen Baumeister bezeichnete. Noch im 18. Jahrhundert wurde die Lehre des Zimmermeistergewerbes in Varaždin als die Lehre der »artis architecturalis« bezeichnet.[3]

In den archivalischen Quellen des 17. Jahrhunderts wird noch eine spezifische Abart des Maurergewerbes erwähnt. Es handelt sich um den »Magister Murariorum fortificationis«, den Festungsbaumeister. Diesen Titel führte der Varaždiner Baumeister Jacobus Jančić, welcher zusammen mit dem Baumeister Blasius Hohenecker im Jahre 1661 an der Renovierung und dem Umbau der Varaždiner Stadtbefestigungen arbeitete.[4]

Schon in der zweiten Hälfte des 18. Jahrkunderts finden wir in Varaždin auch Bauunternehmer, welche eine große Anzahl von Maurergesellen und Palieren beschäftigten, wie z. B. Joannes Adamus Poch, Joannes Michael Taxner und Franciscus Lossert im 18. Jahrhundert, und Urbanus Greiner, Vincentius Dankh, Johann Georg Reich und Franciscus Arnold in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts.

Zum Unterschied von der ziemlich großen Anzahl von Maurern (murarius) und Maurergesellen (sodales murariorum) gab es in Varaždin in Verlauf des 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts verhältnismäßig wenige Baumeister, beziehungsweise Maurermeister und Bauunternehmer. Gewöhnlich waren in der Stadt gleichzeitig zwei Baumeister, beziehungsweise Maurermeister tätig. Außer den in der Zunft inkorporierten Varaždiner Maurern kamen zeitweilig auch Maurer aus anderen Orten nach Varaždin, welche nicht der Varaždiner Zunft der Maurer, Steinmetze und Zimmermeister angehörten. Fremde Maurer

[1] *Ivy Lentić-Kugli*, Varaždin, povijesna cjelina grada, Zagreb 1977, S. 24.
[2] Ungarisches Staatsarchiv, Budapest (weiter: MOL), MOL, C–25, Acta mechanica (1724–1728) – Civitas Varasdini.
[3] *Ivo Lentić*, Tri varaždinska tesarska majstora druge polovine 18. stoljeća, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske (weiter: VMIKH), Zagreb 1969, Nr. 2, S. 17.
[4] *Ivy Lentić-Kugli*, o. c., S. 84.

zogen in der Zeit vor[5] und auch nach dem katastrophalen Brand von 1776 nach Varaždin.

Der Stadtbrand von 1776 unterbrach drastisch den schnellen Aufschwung in der Entwicklung der Stadt Varaždin. Nach dem Brand war die Stadt fast vollständig zerstört oder doch stark beschädigt, und der Bestand an Gebäuden im Stadtkern dezimiert. Zudem hatten gleich nach dem Brand der Banus und sein Gefolge, d. h. die Regierung und der Adel, die Stadt verlassen. Varaždin blieb im wahrsten Sinne des Wortes auf Gnade und Ungnade sich selbst überlassen und allein auf seine eigenen Kräfte angewiesen. Trotzdem erholte sich die Stadt sehr schnell und erreichte, ja übertraf sogar bald den früheren Bestand an Gebäuden im historischen Stadtkern und in den Vororten.

Ganz Varaždin verwandelte sich in eine große Baustelle, und da es für die viele Arbeit an der Erneuerung und dem Neubau der vom Brand beschädigten und zerstörten Gebäude in der Stadt selbst nicht genügend Maurermeister gab, kamen nach 1776 zahlreche fremde Maurer den einheimischen Kräften zu Hilfe. Die fremden Maurermeister konkurierten mit ihrer Tätigkeit den einheimischen Meistern, und es kam deshalb zu häufigen Klagen gegen diese »Fuscher« seitens der Varaždiner, in der Zunft inkorporierten Meister.

So wurde auf der Sitzung des Stadtrats vom 24. Juli 1777 die Klage der Zunft der Varaždiner Maurer, Steinmetze und Zimmermeister vorgelesen, welche gegen die fremden Maurer, Steinmetze und Zimmermeister gerichtet war, die in Varaždin arbeiteten und dadurch den einheimischen Meistern und ihren Zunftprivilegien schadeten.[6]

Der Stadttrat beschloss daraufhin am 3. September 1777, daß er den fremden Meistern verbieten würde in Varaždin zu arbeiten, falls die einheimischen Maurer, Steinmetze und Zimmermeister sich verpflichteten, ihre Arbeit gut und billig zu verrichten.[7] Die Varaždiner Maurer, Steinmetze und Zimmermeister wandten sich am 4. April 1780 abermals an den Bevollmächtigten der Ungarischen königlichen Kammer, Ladislav Szillaj, mit der Bitte, bei der Stadt Varaždin wegen des Schadens zu intervenieren, welcher der Zunft durch verschiedene Handwerker ihres Gewerbes zugefügt wurde, die an den Bauten in Varaždin beschäftigt waren.[8] In ihrer Klage führten sie an, daß ihre früheren Beschwerden keinen Erfolg gehabt hätten (»biss gegenwärtig von Euren Löblichen Magistrat, noch von denen Herrschaften auf dem Landt befolget worden . . .«), und daß neben den italienischen Meistern (Wel-

[5] *Ivo Lentić*, Arhitektura pavlinskih sakralnih objekata u doba baroka u Hrvatskoj. (Architektur der barocken Sakralbauten des Paulinerordens in Kroatien), Magisterium, S. 202, Maschinenschrift, Universitäts-und Nationalbibliothek in Zagreb, Abteilung Raritäten.
[6] Historisches Archiv Varaždin (weiter: HAV–AGV) Nr. 334/1780.
[7] HAV–AGV, Nr. 334/1780.
[8] HAV–AGV, Nr. 334/1780.

lische Meister) in Varaždin auch noch »von den übrigen Fremden Meistern, welche beständig hierin arbeithen benantlich die Marburger, Pettauer, Cillianer, Fridauer, aus Steur, dann von Canisza und Agram, alle in unseren Bezürck arbeithen ...«. Ferner führen sie an, daß außerdem »... nicht weniger ein Pettauer Meister«, als die Pauliner »das Ex Jesuiten Collegio übernommen, beständig mit der sowohl ausser, als Innerlichen Herstellung, mit so villen Gesellen durch so viele Jahre, und noch Dato arbeithet, nicht weniger die Studenten Schulhaus Gabäude ein Pettauer Maurer und Zimmermeister selber in a Conto herstellen, auch noch in Begriff sind nebst diessem auf dem P. P. Paoliner Majerhof gearbeithet haben, nebst ville anderen Gebäuden, so obige Fremde Meister auch Pfuscher, noch Dato, in und um die Stadt und auf dem Landt verfertigen ...«. Sie beriefen sich ferner noch auf folgendes: »... Diesser unserer Erlernten Profession und Zeuchnungskunst, auch durch Wanderschaft wohl erfahrene Meister sind, müssen wir dannoch samt unserer Gesellen, mit Weib und Kindern, so wir erhalten müssen, mit betrübten Augen zusehen, dass diese Fremde, ohne zallender Contribution, und auch Gewerbsteur, keinen Obrigkeitlüchen Schutz empfangen, so dass uns nüchts übrigbleibt als das und durch dieses der Bettel Staab in die Hand gegeben wird, und eben aus diesem entstehet dass bey der Löbl. Stadt Cassa so ville Restantien von Jahr zu Jahr anwachsen ... nicht weniger durch deren Fremden Meister und Gesellen... welliche ... arbeithen und einheimischen das Brodt und Verdienst abnehmen und andurch so ville Nahmhafte Gelder aus dem Landt gebracht werden ...«[9]

Von den Maurermeistern, welche nach Bedarf zeitweilig in Varaždin arbeiteten, waren diejenigen aus der benachbarten slowenischen und österreichischen Steiermark am zahlreichsten vertreten. So kommt z. B. aus dem nahen Pettau (Ptuj) der Maurermeister Amadeus Patzelt nach Varaždin, um im Jahre 1783 Renovierungsarbeiten an der Marienkirche der Pauliner auszuführen.[10] Er hatte auch die Hauptaufsicht über die Renovierungsarbeiten an der genannten Kirche, während die Maurerarbeiten von einheimischen Varaždiner Maurern verrichtet wurden. Das geht aus einem Brief des Varaždiner Stadtrats vom 5. Dezember 1783 hervor, welcher an den Stadtrat von Pettau gerichtet ist, und die Bitte ausspricht, Patzelt, welcher die Reparaturen an der Paulinerkirche in Varaždin ausgeführt hatte, solle den Varaždiner Maurern ihren Lohn auszahlen.[11]

Es scheint, daß zusammen mit Amadeus Patzelt in den Jahren 1783–1784 auch Gottlieb Patzelt aus Pettau an der Renovierung der Marienkirche gearbeitet hat. Das geht aus einem Schreiben hervor, mit welchem sich der Varaždiner Stadtrat am 21. Januar 1784 abermals an den

[9] HAV–AGV, Nr. 334/1780.
[10] HAV–AGV, Nr. 1052/1783.
[11] HAV–AGV, Nr. 1052/1783.

Stadtrat von Pettau mit der Bitte wandte, der Pettauer Maurermeister solle seine Gesellen in Varaždin auszahlen.[12] Der Stadtrat von Pettau antwortete am 4. Februar 1784[13] man möge sich mit der Klage gegen den Maurer Gottlieb Patzelt wegen der schuldigen Tage- und Fuhrlöhne an den Prior der Varaždiner Pauliner wenden. Der Pettauer Maurer Gottlieb Patzelt war neben den Renovierungsarbeiten an der Marienkirche auch an der Schätzung der Steinmetz- und Maurerarbeiten am Haus der Zunft der Maurer, Steinmetze und Zimmermeister in Varaždin (Gundulićeva 3) beteiligt.[14]

Aus der österreichischen Steiermark kommt z. B. der Maurer Laurentius Mayer. Er schreibt am 15. juli 1793 aus Bruck an der Mur an den Stadtrat von Varaždin und erkundigt sich ob es der Wahrheit entspricht, daß in Varaždin Maurer benötigt werden, und bittet um Nachricht, wie hoch die Kosten der Reise sind und wie hoch der Tagelohn ist, da er beabsichtigt, mit seinen Gesellen nach Varaždin zu kommen um zu arbeiten.[15]

Zum Unterschied von den zahlreichen steirischen und österreichischen Maurern, treten gegen Ende des 18. Jahrhunderts Namen italienischer Maurer ziemlich selten auf. So finden wir z. B. 1793 den Maurer Franciscus Masa bei Arbeiten am Verputz und an der Renovierung der Varaždiner Pfarrkirche Hl. Nikolaus, der wegen dieser Arbeiten mit dem Kirschenvorstand Matthias Sackl in Konflikt geriet. Er richtet am 24. Juli 1793[16] an ihn ein Schreiben aus Zagreb, was darauf hinweist, daß er wahrscheinlich auch in Zagreb als Maurer beschäftigt war.

Aus den archivalischen Dokumenten kennen wir den Namen noch eines italienischen Maurers, welcher vielleicht zeitweilig in Varaždin tätig war: am 27. Oktober 1798 wird Andrea Menini erwähnt, in Verbindung mit seiner in Varaždin eingegangenen Verpflichtung, für den eingesperrten Carlo Brinoni die Arzt- und Apothekerrechnung und die Gerichtskosten zu bezahlen.[17] Andrea Menini unterzeichnet als »Baumeister«. Die gleiche Verpflichtung hatte auch der Maurergeselle Pietro Zanini unterschrieben.

In der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts wird der Ausbildung der Handwerker und des gewerblichen Nachwuchses immer größere Bedeutung beigemessen. Das Kroatische königliche Konsilium benachrichtigte am 17. April 1770 den Varaždiner Stadtrat, daß entsprechend der Verordnung der Kaiserin Maria Theresia, beginnend mit dem 22. April 1770, im Varaždiner Jesuitenkollegium ein Jesuitenprofessor Unterricht in der Mechanik erteilen werde. Am 9. Mai 1772 erließ das Konsilium eine

[12] HAV–AGV, Nr. 965/1783.
[13] HAV–AGV, Nr. 95/1784.
[14] HAV–AGV, Nr. 965/1783.
[15] HAV–AGV, Nr. 1496/1793.
[16] HAV–AGV, Nr. 637/1793 und Nr. 1492/1793.
[17] HAV–AGV, Nr. 2083/1798.

Verordnung, die alle Maurer- und Steinmetzlehrlinge verpflichtete, diesem Unterricht beizuwohnen, und aus diesem Fach eine Prüfung abzulegen.[18] Der Unterricht in der Mechanik im Jesuitenkollegium war der Grundstein der späteren Zeichenschule von Varaždin, da nach Aufhebung des Ordens hier neben der Volksschule auch eine Zeichenschule bestand, in welcher die Mechanik gelehrt wurde. Eine Verordnung des Königlichen Statthalterkonsiliums vom 17. Februar 1792 bestimmte, daß kein Lehrling seinen Freibrief erhalten (d. h. Geselle werden) durfte, wenn er nicht mit Erfolg die IV. Klasse, beziehungsweise die Zeichenschule absolviert hatte. Die Arbeiten der Schüler mußten jedes Semester an die höhere Instanz zur Zensurierung eingeschickt werden.[19]

Daß die Varaždiner Handwerker ihre Lehrlinge nicht gerade gerne in die Zeichenschule schickten, ersehen wir aus einer vom Schuldirektor Josephus Daindl an den Varaždiner Stadtrat gerichteten Bittschrift vom 3. November 1798[20], in der er darum ersucht, daß alle diejenigen Meister bestraft werden sollen, welche ihre Lehrlinge zu Gesellen machen, obwohl sie die Zeichenschule gar nicht besucht haben. Beigelegt ist dieser Bittschrift eine Liste von neun Maurergesellen, welche die Zeichenschule nicht besucht haben und trotzdem von ihren Meistern zu Gesellen gemacht worden waren. Diese Liste stammte von dem »Graphidis Magister« Franciscus Xaverius Lendvay. Derselbe Lendvay berichtet am 30. Oktober 1799 dem Stadtrat über eine Anzahl von Gesellen, welche zu Geldstrafen verurteilt wurden, weil sie die Zeichenschule nicht besuchten, sondern aufs Land zogen und ihre Arbeit ohne Bewilligung ausübten (Fussarones). Er ermahnt die Zunftmitglieder nochmals, ihre Gesellen regelmäßig zum Unterricht in die Zeichenschule zu schicken.[21] Jedoch auch diese Ermahnung, ebenso wie die vorhergegangenen, nutzte nicht viel, denn am 24. Mai 1804 ersucht der Schulinspektor Tomo Koschiak den Stadtrat, eine Untersuchung bei den Varaždiner Zünften durchzuführen, um festzustellen, welche Mitglieder ohne dem Besuch der Zeichenschule Gesellen und Meister geworden waren.[22] Auch Ljudevit Marich, Direktor der Schulen des Zagreber Distrikts, gibt am 15. Juni 1807 von Zagreb aus dem Varaždiner Stadtrat die strenge Weisung, er solle verordnen, daß die Zünfte ihre Lehrlinge und Gesellen, aber auch die Meister, in die Zeichenschule schicken sollten, da sie für sie auch gegründet worden war.[23]

[18] *Ivo Lentić*, Tri varaždinska tesarska majstora druge pol. 18. st. (Drei Varaždiner Zimmermeister der zweiten Hälfte des 18. Jhs.) – Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, Nr. 2, 1968, S. 20.

[19] *Ivo Lentić*, Stjepan Lypoldt, varaždinski »Risarie naučitelj«. (Der Varaždiner Zeichenlehrer Stjepan Lypoldt) – Godišnjak muzeja Varaždin, Nr. 5, 1975, S. 108.

[20] HAV–AGV, Nr. 2130/1798.

[21] HAV–AGV, Nr. 2247/1799.

[22] HAV–AGV, Nr. 1064/1804.

[23] HAV–AGV, Nr. 1222/1807.

Heute ist es möglich den Anteil der Varaždiner Baumeister am Ausbau der Stadt im Verlauf des 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts näher zu bestimmen und zu bewerten, und zwar aufgrund erhaltener Pläne von Gebäuden, von Kostenauszügen, Verträgen und Rechnungen über ausgeführte Arbeiten in Varaždin und Umgebung, wie auch aufgrund anderer archivalischer Dokumente, welche uns über das Leben und Wirken dieser Baumeister Aufschluß geben.

VARAŽDINER BAUMEISTER UND MAURER VON DER ZWEITEN HÄLFTE DES 17. BIS ZUR MITTE DES 18. JAHRHUNDERTS

Die Architektur des Varaždiner Stadtkerns von der zweiten Hälfte des 17. bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts ist in stilistisch-architektonischer Hinsicht größtenteils eine Fortsetzung der frühbarocken und barocken Architektur des 17. Jahrhunderts. Es ist deshalb notwendig, kurz auf einige der charakteristischen, bis heute erhaltenen Gebäude aus dieser Zeit hinzuweisen, und einige der seltenen, archivalisch dokumentierten Baumeister und Maurer, welche in der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts in Varaždin lebten und wirkten, zu erwähnen.

Die provinzielle Architektur Varaždins erlebt einen starken Aufschwung infolge der Tätigkeit italienischer Festungsbaumeister, der s. g. »Magistri Comacini« mit Domenico de Lallio an der Spitze, welche in der ersten Hälfte des 16. Jhs. an dem Ausbau der Stadtbefestigungsanlagen und dem Umbau der Varaždiner Festung in eine »Wasserburg« der Renaissance beschäftigt waren.[24]

Der Einfluß dieser Meister machte sich auch in der Stadt bemerkbar, wo sich um das »Forum« (heute Platz der Volksheroen und ein Teil des Adžija-Platzes) mit dem steinernen Rathaus die aus Stein erbauten Häuser des Varaždiner Patriziats aneinanderreihten. Dieser Einfluß der Spätrenaissance übertrug sich im Verlauf der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts wahrscheinlich auch auf die Architektur des Varaždiner Stadtkerns, nur leider sind die bisherigen Untersuchungen des Terrains ungenügend, und der ursprüngliche Standort der erhaltenen architektonischen Elemente der Häuser aus dieser Zeit nur selten erforscht. Aufgrund unserer heutigen Erkenntnisse könnte der innere Teil des Hauses in der Draškovićstraße 12 mit seiner von steinernen Säulen getragenen Galerie aus dieser Zeit stammen.

Im 17. Jahrhundert empfängt die Varaždiner Stadtarchitektur neue, bedeutende Anregungen durch die architektonisch-urbanistische Intervention der Jesuiten.[25] Schon um das Jahr 1628 befinden sich in Varaždin zwei Jesuitenpater, Petar Ljubić und Juraj Mattota.[26] Die Jesuiten führen in die Architektur Varaždins Elemente der zeitgenössischen frühbarocken Architektur ein und errichten einen der hervorragendsten urbanistisch-architektonischen Komplexe des alten Varaždiner Stadtkerns. Von 1642 bis 1646 erbauen sie die Marienkirche, welche mit der edlen Schlichtheit ihres Äußeren und der außergewöhnlichen Harmonie des Innenraumes sicher das wertvollste sakrale Bauwerk von Varaždin ist. Aus Dokumenten erfahren wir, daß der aus Koprivnica gebürtige Pater Juraj Mattota mit der Bauleitung betraut war. Leiter erwähnt kein Dokument den Namen des Urhebers des Entwurfes. Den Turm der Marienkirche erbaute nach einem am 17. November 1674 geschlossenen Vertrag der Pettauer Maurermeister Peter Julian.[27] Die Varaždiner Jesuiten hatten schon 1634 in Varaždin ein Gymnasium, welches in einem Holzhaus untergebracht war. Nach dem Brand des Jahres 1648 verlegten sie das Gymnasium in ein neuerbautes steinernes Haus neben ihrer Kirche.[28] Das Jesuitenkollegium wurde von dem Baumeister Jacobus Schmerlaib, aus Leibnitz in der Steiermark, von 1679–1691 erbaut[29], während das Gebäude des Zakmardischen Priesterseminars (Lončarićeva 2) von Varaždinern Maurermeistern, den Brüdern Jacobus und Blasius Jančić, zwischen 1668–1672 ausgeführt wurde.[30]

Die Varaždiner Franziskaner erneuerten im Verlauf des 17. Jahrhunderts ihre Kirche und das Kloster von Grund auf im Geiste des Barock. Außerhalb des Stadtkerns entstanden damals kleinere sakrale Bauten, wie z. B. im Jahre 1669 die Kapelle des Hl. Florian am nördlichen Stadtwall. Der Zagreb Bischof Martin Borković erteilte, auf Bitten der Varaždiner Bürger, mit einem am 15. September 1680 in Zagreb ausgegebenem Akt die Erlaubnis zur Errichtung einiger Kapellen zu Ehren der Hl. Jungfrau Maria, der Hl. Fabian und Sebastian, des Hl. Rochus und des Hl. Franciscus Xaverius.[31]

Für die profane Architektur des Varaždiner Stadtkerns der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts ist in stilistischer und typologischer Hinsicht das zweistöckige, monumentale Gebäude des Zakmardischen Priesterseminars mit seinem charakteristischen riesigen, steilen Dachstuhl von Bedeutung. Dr. Anđela Horvat ist der Ansicht, daß an diesem Palais Zakmardi, »erbaut als Konvikt als Vermächtnis des Prothonotars

[24] *Mira Ilijanić*, Prilog historijskoj urbanističkoj dokumentaciji Varaždina od postanka do 16. stoljeća, Peristil, 6–7, Zagreb, 1963/1964, S. 23–28.

[25] *I. Lentić-Kugli*, o. c., S. 37–38 und 83–84.

[26] Varaždin, Marienkirche – Kirchenchronik.

[27] *Dr Rudolf Horvat*, Povijest Varaždina. Handschrift im Stadtmuseum von Varaždin, S. 83.

[28] *Dr R. Horvat*, o. c., S. 83.

[29] *Dr R. Horvat*, o. c., S. 267.

[30] *Dr R. Horvat*, o. c., S. 267.

[31] HAV. Radikalarchiv, Ra–LVI–1356.

des Königreichs, Ivan Zakmardi († 1667)«, die Merkmale der deutschen Renaissance in Nordwestkroatien am besten zur Geltung kommen. Diese gewaltige kubische Masse mit steilem Dach, über einem quadratischen Grundriß errichtet, mit logischer Einteilung der Innenräume, verkörpert alle Merkmale der deutschen Renaissance, welche sich von der antiken Ästhetik entfernt hatte. Durch seinen Umriß und seine Proportionen ist das Zakmardische Priesterseminar einem anderen Gebäude verwandt, welches ebenfalls profanen Charakter, aber eine andere Bestimmung hat – nämlich der im Jahre 1597 erbauten »Schmalzgrube« in Schwäbisch Gmünd.[32]

Dieser beim Palais Zakmardi zur Anwendung gekommene kubische Gebäudetypus auf quadratischem Grundriß übte in architektonischer und stilistischer Hinsicht Einfluß auf einige andere Gebäude der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts aus, welche im Verlauf der Jahrhunderte einschneidende Umbauten und Veränderungen im Rokokostil erlebten. Ein Beispiel dafür ist das Palais Patačić-Bužan auf dem Adžijaplatz 4, welches im 17. Jahrhundert dem Kaufmann Bonicelli gehörte, und im 18. Jahrhundert dem Baron Stjepan Patačić. Interessant ist ebenfalls das Palais Keglević in der Nazorstraße 14, welches auch eine kubische Masse auf quadratischem Grundriß ist, und wahrscheinlich aus dem 17. Jahrhundert stammt, dessen Fassaden aber im 18. Jahrhundert im Stil des Rokoko umgebaut worden waren.

Von den Bürgerhäusern haben typische Merkmale der Architektur des 17. Jahrhunderts das Haus Sieber, Gajstraße 13, das Erdgeschoß des Hauses Gajstraße 11, die Häuser in der Gajstraße 10 und 15, und der innere Erdgeschoßteil mit von Säulen getragener Gallerie in der Draškovićevastraße 12. Hinzu kommen einige architektonische Details des leider stark veränderten Gebäudekomplexes in der Nazorstraße 10.

In den Dokumenten des 17. Jahrhunderts im Historischen Archiv von Varaždin findet man nur selten Namen von Varaždiner Maurern, aber noch seltener sind Angaben über ihre Tätigkeit im Verlauf des 17. Jahrhunderts. So wird außer den schon erwähnten Brüdern Jančić und Blasius Hohenecker noch eine »relicta vidua murary Blasy dicta«[33], anläßlich des Verkaufs eines »Intra moenia Civitatis« liegenden Hauses, im Jahre 1674 erwähnt. Es könnte sich dabei um die Witwe des Blasius Jančić handeln, der demnach 1674 schon tot war. In der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts wird auch ein Maurer namens Plozlin erwähnt, dessen Witwe »zidaricza Plozlinicza« im Jahre 1678 der Pfarrkirche St. Nikolaus den Betrag von 8 Floren hinterlassen hatte.[34]

Ein typologisches Bindeglied zwischen den profanen Bauwerken der zweiten Hälfte des 17. und ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts verkörpert die massive, schlichte architektonische Masse des älteren Palais Nitzky aus dem Jahre 1733 in der Nazorstraße (heute Postgebäude).

[32] *Dr Anđela Horvat,* Između gotike i baroka, Zagreb 1975, S. 67–68.
[33] HAV–AGV, Protocolla Fassionum, P. F. 1674.
[34] HAV, Radikalarchiv, Ra–LV–1337.

In der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts ist Varaždin eine ruhige, provinzielle Kleinstadt von Handwerkern und Händlern. Erst durch die Ankunft einer großen Anzahl von Adeligen und Magnaten Mitte des 18. Jhs. ändert sich die Lebensweise der Stadt völlig, denn Varaždin wird plötzlich de facto und de jure die erste Hauptstadt des Dreieinigen Königreichs, und als Mittelpunkt der Verwaltung wird es in politischer, wirtschaftlicher und gesellschaftlich-kultureller Hinsicht zur fortschrittlichsten Stadt Kontinentalkroatiens. Bis zu diesem Zeitpunkt war in Varaždin wahrscheinlich in einem funktionellen, einfachen Barockstil gebaut worden, welcher sich nicht allzusehr von den Bauten der zweiten Hälfte des 17. Jahrhunderts im Varaždiner Stadtkern unterschied.

Leider finden sich in den Archiven nur wenige Angaben über das Leben der Varaždiner Baumeister und Maurer der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts, und noch weniger erfahren wir über ihre Tätigkeit. In der Hauptsache beschränken sich diese Angaben auf die Namen und das Sterbedatum.

In der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts wirkten in Varaždin als Baumeister, »Magistri murariorum«, folgende Meister: Vitus Kenczel, welcher 1728 Zechmeister der Maurer, Steinmetze und Zimmermeister war, dann Bartholomäus Kukely, gebürtig »ex Commende Parochiae S. Petri ex Carniolia«, also aus Krain, welcher bis zu seinem Tod am 11. August 1748 in Varaždin tätig war. Seit 1748 bis zum 29. Mai 1758 wirkt in Varaždin der Maurermeister Matthias Mayerhoffer, zuerst Pettauer, später Varaždiner Bürger. Wahrscheinlich noch vor dem Jahr 1744 meldet sich in Varaždin der »extraneus« Josephus Hauk, welcher hier am 22. November 1753. stirbt.

Die Maurermeister und Maurer der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts sind häufig Fremde, man findet jedoch schon damals auch Namen von Einheimischen, wie z. B. Matthias Fojth, »domaći sin« (einheimischer Sohn), gebürtig »ex villa Czargovecz«, oder der »murarius domesticus« Georgius Cander.

Über die meisten archivalischen Angaben aus der ersten Hälfte des 18. Jahrhunderts verfügen wir für die Baumeister Matthias Mayerhoffer und Josephus Hauk. Josephus Hauk war wahrscheinlich der Baumeister jenes Teiles des Palais Patačić-Putar in der Marschall-Tito-Straße, welcher an den älteren, am Leninplatz gelegenen Teil angebaut worden war.[35] Baumeister Hauk stirbt in Varaždin am 22. November 1753.

Der Baumeister Matthias Mayerhoffer kommt 1748 aus Pettau nach Varaždin. Er ersucht im März 1748 den Stadtrat von Pettau um ein

[35] *Ivy Lentić-Kugli,* Prilog istraživanju varaždinskih palača iz 18. i početka 19. stoljeća, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, Nr. 3–4, Zagreb 1973, S. 48–50.

Zeugnis, da er an einen anderen Ort ziehen möchte, um seine Familie leichter zu ernähren und sich in seiner Arbeit zu vervollkommnen.[36] In Varaždin wurde er mit dem Neubau der barocken Pfarrkirche St. Nikolaus betraut. Nach Mayerhoffers Tod führte der Baumeister Joannes Adamus Poch den Bau zu Ende.

[36] *Ivo Lentić*, Gradnja i graditelji župne crkve sv. Nikole u Varaždinu, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, Nr. 6, Zagreb 1968, S. 29.

VARAŽDINER BAUMEISTER UND MAURER DES ROKOKO UND POSTROKOKO

Varaždin erlebte gegen die Mitte des 18. Jahrhunderts einen Umschwung im politischen, wirtschaftlichen und gesellschaftlichen Sinne infolge dessen, daß zu dieser Zeit viele der mächtigsten Magnaten des Königreich in die Stadt zogen. Sie fühlten sich auf ihren Landsitzen und Schlössern wegen der häufigen Bauernaufstände nicht mehr sicher. Varaždin, als befestigte Stadt und Sitz des Generalates mit starker militärischer Besatzung, bot ihnen sicheren Schutz.

Den Höhepunkt der Entwicklung auf allen Gebieten erreichte Varaždin im Jahre 1767, als die Kaiserin Maria Theresia, mit Umgehung des Kroatischen Landtages und der Stände, das Kroatische königliche Konsilium gründete, an dessen Spitze der Banus stand, welcher seinen Sitz in Varaždin hatte.

In einem Zeitraum von 20 Jahren (1756–1776) verwandelt sich der historische Stadtkern von Varaždin aus einer Kleinstadt von Handwerkern und Händlern in eine moderne mitteleuropäische Stadt mit einem Stadtbild dem die zahlreichen schönen Adelspaläste ein besonderes Gepräge gaben.

Das Besondere an diesen Palästen im Hinblick auf das soziologisch-urbane Gefüge der Stadt liegt darin, daß sie das stilistische, architektonische und soziologische Erscheinungsbild des Stadtkerns von Varaždin stark veränderten, weil sie den bisherigen, traditionellen und funktionellen Stil der Profangebäude nicht fortsetzten, und statt dessen den neuen Geist des mitteleuropäischen Rokokos in das bestehende Ambient verpflanzten. Ihre Besonderheit liegt jedoch auch darin, daß sie die stilistischen und architektonischen Formen des zeitgenössischen Rokokostils mit einer Zurückhaltung anwandten, welche den materiellen Möglichkeiten und dem Geschmack der Auftraggeber entsprach. Gleichzeitig passten sie sich dadurch den realen räumlichen Gegebenheiten an, da der historische Stadtkern von Varaždin, eingeengt durch seine Befestigungen, für den Bau monumentaler Paläste nur einen beschränkten Raum zur Verfügung hatte.

Noch ein spezifisches Merkmal zeichnet die Varaždiner Rokokopaläste aus. Wie schon erwähnt wurde, fühlte sich der Adel auf seinen Landschlössern wegen der häufigen Bauernaufstände nicht mehr sicher, und zog daher in großer Anzahl in die befestigte Stadt Varaždin. Sie legten jedoch Wert darauf, in ihren Stadtpalästen in geräumigen und komfortablen Räumen zu leben, wie sie es in ihren Landschlössern gewohnt waren. Ihre Paläste in der Stadt ähneln deshalb Landschlössern, welche in das urbane Stadtbild verpflanzt worden sind. Um für den Bau ihrer relativ großen Paläste in dem begrenzten Raum der befestigten Stadt genügend Platz zu haben, kauften sie oft mehrere Parzellen von Bürgerhäusern auf, und errichteten hier ihre Paläste mit Wirtschaftsgebäuden und geräumigen Höfen. Die Adelspaläste sind jedoch trotzdem kein Fremdkörper im Gefüge des alten Stadtkerns, weil sie sich harmonisch in die bescheidenere, ältere bürgerliche Architektur einfügen, ihr ein vornehmes Gepräge geben und sich mit ihr zu einem neuen und wertvollen architektonisch-urbanistischen Gesamtbild vereinen.

Die harmonische Verbindung der älteren Bausubstanz mit der neueren profanen Rokokoarchitektur ist vielleicht dem Umstand zu verdanken, daß Varaždin über ortsansäßige Meister verfügte, welche zum größten Teil aus demselben Kulturkreis stammten, nämlich aus der benachbarten slowenischen und österreichischen Steiermark und aus anderen Teilen der Monarchie. So stand auch die Architektur jahrhundertelang unter den direkten und unmittelbaren stilistischen Einflüssen aus diesen Ländern. Der katastrophale Brand des Jahres 1776, welcher den Bautenbestand des Stadtkerns und der Vororte schwer beschädigte oder völlig vernichtete, machte der glänzendsten Bauepoche der historischen Innenstadt von Varaždin ein Ende. Unmittelbar nach dem Brand verließen der Banus und die Regierungsmitglieder die abgebrannte Stadt und übersiedelten endgültig nach Zagreb.

Die Stadt hoffte jedoch noch lange, der Banus und die Regierung würden nach Varaždin zurückkehren. Der Stadtrat und die Varaždiner Bürger setzten deshalb alles daran, um die wichtigsten öffentlichen Bauten so bald wie möglich instand zu setzen. Die außerordentlich schwere ökonomische Lage der Stadt nach dem Brand, und die riesigen Ausgaben, welche die intensiven Renovierungsarbeiten und der Neubau der beschädigten und abgebrannten Gebäude erforderten, hatten zur Folge, daß der neue Baustil einfacher und zweckmäßiger war als derjenige, welcher im Zeitraum des Rokoko, vor dem großen Brande, in der Architektur Varaždins vorherrschte.

In der ersten Zeit nach dem Brand machte sich noch der Geist des späten Rokoko in der Architektur des historischen Stadtkerns von Varaždin bemerkbar, und zwar besonders bei den Dekorationselementen. Gegen Ende des 18. Jahrhunderts jedoch verschwindet dieser Geist immer mehr und überläßt den Platz einem neuen Stil – dem Frühklassizismus, beziehungsweise dem s. g. »Zopfstil«.

Es scheint, daß die Architektur der Varaždiner Innenstadt nach dem Brand von 1776 vom Geschmack und den Fachkenntnissen des Baumeisters Joannes Adamus Poch geprägt wurde. Joannes Adamus Poch war neben Jacobus Erber († 1776) der bedeutendste Varaždiner Baumeister des Rokoko. Poch, welcher volle 40 Jahre bis zu seinem Tode (1756–1796) in Varaždin als Baumeister tätig war, übertrug sein Können auch auf seine jüngeren Kollegen, wie z. B. Johann Michael Taxner und Franciscus Lossert, welche nach dem Brand in Varaždin arbeiteten.

Trotz der großen ökonomischen und finanziellen Schwierigkeiten mit welchen Varaždin nach dem Brand zu kämpfen hatte, entstanden von 1777 bis zum Anfang des 19. Jahrhunderts einige neue, monumentale Paläste und öffentliche Bauten. So wurde unmittelbar nach dem Brand der Neubau des Varaždiner Xenodochiums (Nazorstraße 26) vollendet, welchen kurz vor dem Brand Jacobus Erber zu errichten begonnen hatte. Fertiggestellt wurde der Bau nach dem Brand von Johann Michael Taxner, welcher 1777 auch die Kapelle der Hl. Fabian und Sebastian gründlich renovierte. Johannes Adamus Poch führte die Renovierungsarbeiten an der Kapelle des Hl. Benedikt in Svibovec aus, sowie auch die Erneuerung der vom Brand schwer beschädigten Kirche des Hl. Vitus in Varaždin. Von den profanen Bauwerken ist der Neubau des monumentalen Palastes des Varaždiner Postdirektors Franciscus Herczer (Adžijaplatz 6) aus dem Jahr 1791 zu erwähnen. In den Jahren 1790–1793 erhielt das alte Varaždiner Rathaus seine endgültige Fassade, und 1796 wurde das kleinere Palais Nitzky auf dem Platz der Republik Nr. 5 erbaut.

Anfangs des 19. Jahrhunderts kommt es in Varaždin zu grundlegenden Veränderungen, welche in urbanistischer und architektonischer Hinsicht nicht ohne Folgen blieben. Der Varaždiner Magistrat faßte 1806 den Beschluß, die Stadtmauern zu schleifen und die Gräben aufzuschütten. Durch diesen außerordentlich wichtigen Beschluß wurde die Stadt Varaždin nicht nur von ihren jahrhundertealten Fesseln befreit, welche den Stadtkern einengten und den Verkehr mit den alten Vororten behinderten, sondern er ermöglichte auch den Durchbruch des klassizistischen Stils, welcher an den Gebäuden auf dem neugewonnenen Baugelände der früheren Gräben voll zur Geltung kam.

Die bedeutendsten Baumeister der Varaždiner Innenstadt zur Zeit des Rokoko und Postrokoko waren: Jacobus Erber, Joannes Adamus Poch, Johann Michael Taxner und Franciscus Lossert.

Jacob Erber war der Baumeister des Varaždiner Rokokos »par excellence«. Er kam schon vor dem Jahr 1766 als ausgelernter Baumeister aus der Steiermark nach Varaždin, und wirkte hier bis zu seinem Tode am 7. Juni 1776. Er starb demnach knapp einen Monat nach dem katastrophalen Brand. Sein Können gab der glänzendsten Epoche der Varaždiner Architektur das Gepräge.[37]

[37] *Ivy Lentić-Kugli*, Jacob Erber, varaždinski zidarski majstor 18. stoljeća, Peristil, Nr. 18–19, Zagreb 1975/1976, S. 101–108.

Das wichtigste erhaltene Werk Jacob Erbers ist der Neubau des Varaždiner Komitatshauses aus den Jahren 1769–1770. Nach einem fertigen Plan machte Erber Entwürfe für den Palast und führte den Bau aus, dessen Fassaden jedoch im 18. und 19. Jahrhundert starke Veränderungen erlitten.[38]

Außer in Varaždin war Erber auch in Međumurje und in Ungarn tätig. So machte er im Jahr 1774 architektonische Aufnahmen des Dreißigstamtes in Nedelišće[39] und des Salzamtes mit den umgebenden Gebäuden in Čakovec.[40] Aufgrund einer Vorlage fertigte er einen Entwurf für das neue Salzamtsgebäude, das er in Agarev in Ungarn baute. Es wurde erst nach seinem Tode vollendet.[41]

Der Baumeister Joannes Adamus Poch war von Geburt Oesterreicher und kam schon vor 1756 nach Varaždin. Hier entwarf er, wahrscheinlich um das Jahr 1777, einen Plan für die Erweiterung der Kapelle des Hl. Florian, und erneuerte die durch den Brand schwer beschädigte Kapelle des Hl. Vitus in Varaždin.

Nach dem katastrophalen Brand des Jahres 1776 wirkten in Varaždin neben Joannes Adamus Poch als Baumeister noch Johann Michael Taxner und Franciscus Lossert.

Taxner wurde um das Jahr 1754 in Deutschland geboren, und kam als ausgelernter Meister nach Varaždin, wahrscheinlich um 1776. Zur selben Zeit als Ebner den Plan für das Salzamtsgebäude in Agarev anfertigte, entwarf auch Taxner nach derselben Vorlage einen Plan für das Salzamtsgebäude in Prelog.[42]

Taxner renovierte die Kapelle der Hl. Fabian und Sebastian in Varaždin im Jahr 1777[43] nach dem Plan des Varaždiner Zimmermeisters Simon Ignaz Wagner.[44] Nach dem Tode Erbers führte er Adaptierungsarbeiten am Varaždiner Rathaus aus, welche nach seinem Ableben der Baumeister Franciscus Lossert übernahm.

Der letzte bedeutende Varaždiner Baumeister der Periode nach dem Brand war Franciscus Lossert, geboren um 1748. Zusammen mit dem Zimmermeister S. I. Wagner unterbreitete er einen Kostenvoranschlag

[38] Arhiv Hrvatske, Zagreb, CRC, 11 ex Januarii 1770, Schachtel Nr. 50 und CRC, Nr. 9 ex Litteris 1770, Schachtel Nr. 56.

[39] MOL, T–1, Fasc. IV, No. 328/1 und 328/2.

[40] *Ivy Lentić–Kugli,* Nekoliko primjera javnih zgrada u kontinentalnoj Hrvatskoj u 18. stoljeću (Dreißigstämter und Salzämter), Bulletin JAZU, Nr. 1 (49), Zagreb 1980, S. 89–103.

[41] MOL, T–62, No. 302; MOL, Kamara–E–61–1776–october 4.

[42] MOL, T–1, Fasc. VI, No. 525.

[43] HAV–AGV, Nr. 332/1777.

[44] *Ivo Lentić,* Tri varaždinska tesarska majstora druge polovice 18. stoljeća, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, Nr. XVIII/2, Zagreb 1969, S. 21, Abb. S. 18.

für die Renovierung von Kirche und Sakristei des ehemaligen Franziskanerklosters in Remetinec bei Novi Marof, im Jahre 1790.[45]

Von 1788 bis 1793 führte er Adaptierungsarbeiten am Gebäude des Varaždiner Rathauses aus, und entwarf einen Plan für die Erneuerung des Rathausturmes.[46] Der Kostenauszug für die Steimmetzarbeiten stammt vom Steinmetzmeister Leopold Vieter, welcher auch das Hauptportal, den Balkon und das Stadtwappen am Turm des Rathauses meißelte.[47]

Von Franciscus Lossert stammen auch Pläne für Geschäfte und Häuser von Varaždiner Bürgern und Kaufleuten vom Ende des 18. und aus den ersten Jahren des 19. Jahrhunderts. Eines der bedeutendsten erhaltenen Werke Losssert's in Varaždin ist die Verlängerung der Kapelle der Hl. Fabian und Sebastian, welche 1777 von Johann Michael Taxner gründlich erneuert worden war. Lossert schloß 1799 einen Vertrag mit den Kirchenvorstehern wegen der Renovierung der Kapelle und dem Aufbau einer neuen Fassade. Für diese Arbeiten hatte er schon 1796 einen Entwurf nebst den Kostenauszügen und Kostenvoranschlägen angefertigt.[48] Von 1796 bis 1797 arbeitete er am Bau des neuen Pfarrhofes in Kneginec bei Varaždin.[49] Er starb in Varaždin am 31. Mai 1804.

[45] MOL, HTT–C–79–1791–204–5.

[46] HAV–AGV, Nr. 837/1792.

[47] HAV–AGV, Nr. 191/1794.

[48] HAV–AGV, Nr. 1464/1796.

[49] HAV–AGV, Nr. 1733/1796.

VARAŽDINER BAUMEISTER UND MAURER DER ERSTEN HÄLFTE DES 19. JAHRHUNDERTS

Die Varaždiner Architektur der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts ist mit der urbanistischen Entwicklung der Stadt eng verbunden, besonders mit der Ausdehnung des alten Stadtkerns über die jahrhundertealten Stadtmauern hinaus, welche seit 1807 systematisch abgetragen, und die sie umgebenden Gräben zugeschüttet worden waren. Dadurch bedingt kam es zum Ausbau der neugewonnenen Bauflächen im Verlauf der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts.

Nach 1807 ist Varaždin keine befestigte, geschloßene Stadt mehr, in welche man nur durch die beiden Stadttore gelangen konnte, die »Porta Civitatis superior« oder das »Wiener Stadttor«, und die »Porta Civitatis inferior« oder das »Zagreber Stadttor«. Zwar waren schon 1773 zwei kleine Durchgänge für Fußgänger dazugekommen, im Westen »Opatička vrata« (das Nonnentor), und im Osten »Dijačka vrata« (das Studententor). Die Durchgänge für Fußgänger waren jedoch nicht ursprünglich geplant, und demnach auch für den Wagenverkehr nicht geeignet, welcher in steigendem Maße zunahm, besonders nach der Errichtung der ersten Holzbrücke über die Drau bei Varaždin (1783–1786), welche für Verkehr, Handel und Wirtschaft ein Objekt von hervorragender Bedeutung war.[50]

Seit dem Jahr 1807 trat die Stadt Varaždin wieder in Verbindung mit ihren alten Vororten, von welchen die Altstadt seit der Mitte des 16. Jahrhunderts durch den Bau der Stadtbefestigungen getrennt worden war, um sich endlich 1851 auch in administrativer Hinsicht mit diesen Vororten zu einem einheitlichen Organismus zu verbinden.

Da der Stadtkern von Varaždin, d. h. die »Civitas interior«, beziehungsweise die befestigte Stadt »intra muros et moenia« schon zur Gänze verbaut war, so konnte sich die neue Bautätigkeit hauptsächlich auf den neugewonnenen Bauflächen entfalten, welche durch das allmähliche Abtragen der alten Stadtmauern und die Nivellierung der Wassergräben gewonnen worden waren. So entstanden auch neue Straßenzüge, wie die Preradovićstraße (Östlicher Graben), Leninplatz (Kapucinšćak), Vrazstraße (Westlicher Graben), Platz der Republik (Banovina), und innerhalb der alten »Via fossata ambiens« auch noch die Straßen Bobićeva, Šenoina, Padovčeva, Maksima Gorkog, Lisinskova, Kačićeva und Cankarova. Damals entwickelte sich auch die heutige Kukuljevićstraße, welche von der Draubrücke direkt ins Stadtzentrum, das alte »Forum Civitatis«, führte, zu einer überaus wichtigen Handels- und Verkehrsader.

Nach 1807 verschwindet aus der Architektur von Varaždin jede Spur des Spätbarocks und es kommt in der Folge zur absoluten Vohrerrschaft des s. g. »bürgerlichen Stils« oder des Klassizismus. Im folgenden Zeitraum (1807–1850) zeichnet sich dieser Stil in seiner Varaždiner Variante durch Harmonie, Qualität und Zweckmäßigkeit aus. Charakteristisch ist die geschmackvolle und zurückhaltende Dekoration der Fassaden mit Lisenen, flach in die Wandflächen eingebetteten, quadratischen Fensteröffnungen, und einfachen Schmuckformen. Andere Fassaden sind mit Reihen von Blendnischen verziert, in welche hohe Fenster unter Lunetten einkomponiert sind. Die Portale haben schöne, einfach ausgeführte, aus Stein gemeißelte Umrahmungen.[51] In diesen ebenerdigen Häusern der Handwerker, ebenso wie in den einstöckigen Häusern der Kaufleute[52], ist die Einteilung des Innenraumes besonders gut gelöst, und dazu gesellen sich die Hofseiten der Häuser mit ebenerdigen Arkaden und schattigen Gärten.

Wie zur Zeit des Rokoko und des späten 18. Jahrhunderts spielte sich das Privatleben der Varaždiner Bürger hauptsächlich innerhalb der Häuser ab. Dieser Wunsch nach Abgeschloßenheit und Abgeschirmtheit des Privatlebens bedingte, daß der Einrichtung des Wohnraumes viel Sorgfalt gewidmet wurde, was sich auch logischerweise auf die Höfe ausdehnte, welche zur warmen Jahreszeit ein Bestandteil des Wohnraumes waren. So findet man auch heute noch (wenn auch immer seltener) hinter den Häusern der Altstadt sonnige, gemütliche und intime Gärten mit Bäumen und Blumenbeeten.

Erst nach der Mitte des 19. Jahrhunderts werden große Handelshäuser und Mietshäuser gebaut, bei welchen der reichen und pretentiösen Ausschmückung und Betonung der Fassade große Bedeutung beigemessen wurde. Diese Bestrebungen verstärkten sich besonders in der zweiten Hälfte des 19. Jahunhunderts, zur Zeit des jungen Varaždiner Kapitalismus. Damals entstanden in der Altstadt überdimensionierte, monumentale öffentliche Bauten (z. B. die Banken am Platz der Volksheroen 2 und in der Gajstraße 1), und große Mietshäuser (z. B. das zweigeschoßige Haus des Grafen Beroldingen in der Kukuljevićstraße 10 und

[50] *Ivy Lentić-Kugli*, Drveni mostovi u Karlovcu i Varaždinu, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske, u tisku.

[51] *Ivy Lentić-Kugli*, Varaždin nakon požara 1776. godine, Zagreb 1973, S. 64–65.

[52] *I. Lentić–Kugli*, o. c., S. 64–65 und 67.

das Haus in der Gajstraße, u. s. w.). Für alle diese Gebäude ist charakteristisch, daß der Straßenansicht und ihrem monumentalen Aussehen große Aufmerksamkeit gewidmet wurde, während der Hofteil der Gebäude vernachlässigt wurde. Die Raumeinteilung im Inneren dieser Gebäude kann sich nicht mit der Wohnlichkeit und intimität der Innenräume in den Palästen des 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts messen.

Der Grund für diese unterschiedliche Auffassung und Einteilung der Innnenräume ist wahrscheinlich darin zu suchen, daß die Varaždiner Bürgerhäuser und Adelspaläste des 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts nur einer bürgerlichen oder adeligen Familie als Wohnung dienten, während die großen Wohnhäuser der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts kommerziellen Zwecken dienten, und die Wohnungen an mehrere Mieter vermietet wurden. Deshalb wurde auch der Hauptfassade soviel Bedeutung beigemessen, denn sie sollte die besondere Funktion des Gebäudes unterstreichen, oder den socialen Stand der Bewohner betonen. Die übrigen Teile des Hauses wurden demgegenüber vernachlässigt, da sie von der Straße aus nicht gesehen werden konnten.

In der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts wurden auf dem neuen Baugelände zahlreiche schöne Bürgerhäuser gebaut. Neben kleineren Häusern von Handwerkern entstanden einstöckige Wohnhäuser von Kaufleuten, welche geräumiger waren, und deren Fassaden sorgfältiger bearbeitet waren. (z. B. das Haus des Kaufmanns Lovrenchich in der Kukuljevićstraße 15, erbaut um 1818 und später im Stil der Sezession adaptiert, dann das Haus des Kaufmanns Pusth in der Kukuljevićstraße 9, erbaut um das Jahr 1823, und schließlich das monumentale, einstöckige Haus des Kaufmanns Ernest Perko in der Vrazstraße 27, erbaut zwischen 1807 und 1812.[53]

Von Gebäuden welche öffentlichen Zwecken dienten verdienen die bekannten Varaždiner Gasthöfe erwähnt zu werden, wie z. B. »Zum goldenen Lamm« in der Kukuljevićstraße 17, und »Zum wilden Mann« in der Kukuljevićstraße 6[54], aber auch das Gebäude der neuen Varaždiner Schule am Platz der Freiheit aus dem Jahr 1842.

Die wertvollsten Beispiele der Varaždiner Variante des bürgerlichen Baustils oder Klassizismus sind die ebenerdigen Familienhäuser in der Preradovićstraße 23 und 25.[55]

Das Beispiel einer einzelstehenden, von einem Park umgebenen Villa im Stil des verspäteten Empire, ist der Mittelteil der klassizistischen Villa des Varaždiner Arztes Dr. Guglielmus Müller in der Cesarecstraße

[53] *Ivy Lentić-Kugli*, o. c., S. 74 und 78.

[54] *Ivy Lentić-Kugli*, Prilog poznavanju varaždinskih svratišta, gostionica i kavana u 18. i prvoj polovici 19. stoljeća, Godišnjak muzeja Varaždina, Nr. 5, Varaždin 1975, S. 55–57.

[55] *I. Lentić-Kugli*, Varaždin nakon požara, o. c., S. 67 und 68.

10. Dr. Müller war der Gründer des schönsten Parks von Varaždin, welchen er am ehemaligen südlichen Graben anlegte.[56]

Die Architektur der ersten Hälfte des 19. Jahrkunderts auf dem neugewonnenen Baugelände und im alten Stadtkern fügte sich harmonisch in die Architektur der alten Innenstand ein, und trug dazu bei, das wertvollste städtebauliche Denkmal von Jugoslawien aus der Zeit des Barock, Rokoko und Klassizismus zu bilden.

Gegen Ende des 19. Jahrhunderts kommt es jedoch im Stadtkern von Varaždin zu den ersten, drastischen Gegensätzen zwischen der alten, ebenerdigen und einstöckigen Architektur und den neuen, viel zu großen Objekten, welche noch dazu an den schönsten Stellen der alten Innenstadt entstanden, oft sogar anstelle von niedergerissenen, schönen Palästen des 18. Jhs. So wurde z. B. anstelle des Palastes des Zagreber Bischofs in der Gajstraße 1 ein pretentiöses zweistöckiges Gebäude im Stil des Historizismus errichtet (heute das Kino »Gaj«), und gegenüber, unmittelbar neben dem Rathaus, das zweistöckige Eckhaus einer Bank mit einem auffallenden Erker, errichtet anstelle des niedergerissenen spätbarocken Palastes des Rok v. Czindery. Diese beiden Bauten vom Ende des 19. Jahrhunderts, (um nur zwei in der Innenstadt zu erwähnen), haben mit ihrer historizistischen Aufdringlichkeit die intime, ruhige Harmonie des alten Varaždiner »Forums« für immer zerstört.

Bedingt durch die intensive Bautätigkeit der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts finden wir in Varaždin eine große Anzahl von Maurerpalieren und Gesellen, welche bei den damals bedeutendsten Varaždiner Baumeistern und Bauunternehmern Urban Greiner, Vincentius Dankh, Johann Georg Reich und Franciscus Arnold beschäftigt waren.

Die Baumeister Urban Greiner und Gregorius Lopich, als bedeutendste Baumeister ihrer Zeit, wirkten schon 1806 bei der Ausarbeitung des Plans der Schleifung der Stadtmauern und Aufschüttung der Wassergräben mit, und waren natürlich auch beim Bau der ersten Wohnhäuser auf dem neugewonnenen Baugelände beteiligt.

Neben Greiner finden wir in der ersten Hälfte des Jahrhunderts noch Vincentius Dankh mit zahlreichen Gesellen, und danach Johann Georg Reich, welcher nach Greiners Tod im Jahr 1823 als sein Geschäftsführer das Baumeistergewerbe weiterführte. Als letzter Baumeister tritt 1831 Franciscus Arnold auf, welcher als Baumeister bis zu seinem Tode im Jahre 1870 in Varaždin tätig war.

Außer den erwähnten Meistern wirkten in Varaždin in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts noch zahlreiche Maurer, wie z. B. Joannes Lopich, ein Sohn des Baumeisters Gregor Lopich, ferner Josephus Kovachich, Matthias Sharman, Simon Droscher, Franciscus Grabuschnigg Godefriedus Siegert, und viele andere. Wie Franciscus Lossert, so gehörten auch Gregor Lopich, Simon Droscher und Matthias Sharman zur älteren

[56] *M. Mirković*, o. c., S. 53.

Generation Varaždiner Maurermeister, deren Tätigkeit in dieser Stadt bis in die achtziger Jahre des 18. Jahrhunderts zurückreicht. Zur jüngeren Generation der Varaždiner Maurermeister, deren Tätigkeit schon ganz in das 19. Jahrhundert fällt, gehören Urban Greiner, Vincentius Dankh, Johann Georg Reich und Franciscus Arnold.

Urban Greiner stammte aus der Steiermark, wurde um 1761 geboren, und kam vor dem Jahr 1797 nach Varaždin, wo er schon damals ein eigenes Haus »in villa Caproczensi« besitzt. Im Jahr 1803 legte er in Zagreb die vorgeschriebene Prüfung für Maurer ab.[57] Im Jahr 1805 arbeitet er an der Renovierung des Pfarrhofes von St. Nikolaus in Varaždin[58], und 1817 entwarf er einen Plan für den Umbau des Innenraumes im Erdgeschoß des Varaždiner Rathauses.[59]

Urban Greiner wird auch anläßlich der Umbauten des Gasthofes in Varaždinske Toplice (Konstantinov dom) im Jahr 1821 erwähnt. Die Pläne stammten von dem Zagreber Baumeister Bartol Felbinger.[60] Urban Greiner stirbt in Varaždin am 14. Juli 1823, und sein Maurergewerbe übernimmt seine Witwe, Theresia Greiner, mit dem Geschäftsführer Johann Georg Reich.

Der Maurermeister und Unternehmer Vincentius Dankh war gebürtiger Ungar, geboren um das Jahr 1783. Nach Varaždin kam er noch vor 1817, denn am 1. März dieses Jahres erhielt er das Varaždinr Bürgerrecht.

V. Dankh entwarf den Plan für den Neubau des Zeughauses in Koprivnica, im Jahr 1822.[61] Im Jahr 1826 wird er in Verbindung des Neubaus einer Kurie in Sesvetski Kraljevec erwähnt, für welche der Zagreber Baumeister Juraj Eyther den Plan entworfen hatte.[62] Als Maurermeister wird er auch in Verbindung des Baus einiger Gebäude in Nagy Kanisza in Ungarn, im Jahr 1833, erwähnt.[63]

Vincentius Dankh starb am 5. Mai 1837 in Varaždin.

Johann Georg Reich wurde um das Jahr 1795 geboren, und war Fremder. Zuerst war er Maurergeselle bei Urban Greiner, und nach dessen Tode Geschäftsführer bei der Witwe des Meisters, Theresia Greiner, von 1823 bis 1836. In diesem Jahr wird er Maurermeister und führt sein eigenes Maurergewerbe.

Von Reich stammt die architektonische Aufnahme der Pfarrkirche Maria Schnee in Ljubešćica aus dem Jahr 1834, welche er anläßlich der Erneuerung des Dachstuhls und der Verstärkung der tragenden Mauern

[57] HAV–AGV, Nr. 2254/1803.

[58] HAV–AGV, Nr. 1942/1805.

[59] *Mira Ilijanić*, Dokumentacija adaptacije gradske vijećnice u Varaždinu, Zbornik zaštite spomenika kulture, Beograd 1964, S. 193, Abb. 3.

[60] *Lelja Dobronić*, Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba, Zagreb 1971, S. 85 und 101.

[61] MOL, T–62, No. 862.

[62] *Lelja Dobronić*, o. c., S. 28 und 101.

[63] HAV–AGV, Nr. 3912/1833.

der Kirche anfertigte.[64] Aus dem Jahr 1826 stammt der Plan zur Adaptierung der Varaždiner städtischen Bierbrauerei in »Dugi Konac« (heute Marschall Tito Straße). Vincentius Dankh behauptete, daß Reich einfach seinen originalen Plan kopiert hatte, welcher danach zur Bewilligung an die Ungarische königliche Kammer gesandt worden war.[65] Johann Georg Reich starb am 1. November 1851 in Varaždin an der Tuberkulose.

Der letzte bedeutende Varaždiner Baumeister und Unternehmer dieser Zeit war Franciscus Arnold, »gremialis civis filius«, geboren um 1805 in Varaždin. Als Maurer arbeitete er schon 1831 in Varaždin, und im Jahr 1833 legte er in Zagreb die Meisterprüfung ab.[66] In diesem Jahr entwarf er einen Plan für den Anbau des ehemaligen Hauses des Hafners Robasz in der Gajstraße an das Varaždin Rathaus.[67] In Jahr 1836 entwarf er den Plan für die neue Brücke über den Stadtgraben in Koprivnica[68]. Im Jahr 1839 fertigte er den Kostenauszug für den Bau des neuen Pfarrhofes in Koprivnički Bregi, welchen er 1843 auch ausführte, nach einem Plan von Karl Zolnay.[69]

Eine seiner bedeutendsten Bauten ist das Palais des griechisch-orthodoxen Bistums in Križevci. In den Jahren 1843 bis 1845 führte Arnold den Umbau des ehemaligen Franciskanerklosters in Križevci in klassizistischem Stil für das griechisch-ortodoxe Bistum durch. Seinem Kostenauszug vom 16. März 1843 waren auch die Pläne für diesen Umbau beigelegt, welche aber leider nicht mehr erhalten sind.[70]

Im Jahr 1850 wirkte Franciscus Arnold an dem Umbau des ehemaligen Palais Erdödy-Patačić auf dem Leninplatz in Varaždin mit (heute Haus der jugoslawischen Volksarmee). An dem Umbau in eine Stadtkaserne wirkten auch der Baumeister Godefriedus Siegert und der Maurermeister Franciscus Grabuschnig mit.[71]

Franciscus Arnold starb anfangs 1870 in Varaždin.

Franciscus Arnold, der letzte bedeutende Varaždiner Baumeister, in desser Werken noch die Tradition der Architektur der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts weiterlebt, gehörte seiner Wirkungszeit nach hauptsächlich der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts an.

[64] AH, Ungarischer Statthalterrat – Departamentum eccl. saec. No. 167/1838, Schachtel Nr. III und AH, Ungarischer Statthalterrat – Departamentum eccl. saec. Nr. 201/1837, Schachtel Nr. IV.

[65] MOL, T–62, No. 879/2 und HAV–AGV, Nr. 609/1827.

[66] HAV–AGV, Nr. 1397/1833.

[67] *Marija Mirković*, O spajanju unutarnje varoši i gradskih predgrađa u Varaždinu, Godišnjak gradskog muzeja Varaždin, Nr. 2–3, Varaždin 1962–63, S. 57, Anmerkung 75 – Plan: Stadtmuseum Varaždin, GMV–K–10.

[68] MOL, Kamara–E–75–Civit.–1840–8 – 8585/6 und MOL, T–62, No. 936/1. und MOL, Kamara–E–75–civit.–1845–50 – 1055/1.

[69] MOL, T–62, No. 929 und HAV–AGV, Nr. 1055/1, 1478/1843.

[70] *Lelja Dobronić*, o. c., S. 100.

[71] HAV–AGV, Nr. 860/1850.

Mitte des 19. Jahrhunderts kommt es in der bürgerlichen Architektur von Varaždin za großen stilistischen Veränderungen. Unmittelbar nach dem Jahr 1850 entstehen im Varaždiner Stadtkern neue Wohn- und Kaufhäuser von großen Ausmaßen und mit reichgeschmückten Fassaden. Sie zeichnen sich durch einen Mischstil aus, welcher sich in den letzten Jahrzehnten des 19. Jahrhundertes zu dem s. g. »historizistischen Stil« entwickelt. Solche neue, im historizistischen Stil nach dem Jahr 1851 im Varaždiner Stadtkern erbaute Häuser, sind z. B. das monumentale einstöckige Eckhaus in der I. L. Ribarstraße 8, erbaut von Marija Horvath 1851 (heute Gebäude des Medizinischen Zentrums), das Kaufhaus Mosinger-Leitner in der Kukuljevićstraße 14 und Preradovićstraße 8, und das einstöckige Gebäude am Platz der Republik, heute »Varkom«. In der zweiten Hälfte des Jahrhunderts verliert die Architektur der Varaždiner Innenstadt ihre lokalen Merkmale und unterscheidet sich in keiner Weise von der Architektur der letzten Jahrzehnte des 19. Jahrhunderts in anderen kroatischen Städten.

Durch Jahrhunderte war die Architektur des alten Varaždiner Stadtkerns den einzelnen Stilphasen der zeitgenössischen mitteleuropäischen Architektur gefolgt, aber in bescheidenerer und einfacherer Form, welche den ökonomischen und sozialen Verhältnissen und den Möglichkeiten des Varaždiner Bürgertums entsprach. Die große Bedeutung der Varaždiner Architektur des 17, 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts beruht auf der außergewöhnlichen Ausgewogenheit der Wünsche und Vorstellungen und der realen ökonomischen Möglichkeiten der Stadt und ihrer Bürger.

Das architektonische Erbe des alten Varaždiner Stadtkerns unterscheidet sich von demjenigen anderer historischer Stadtkerne in Kontinentalkroatien durch die große Anzahl und Qualität der Adelspaläste aus der Zeit des Rokoko, der Blütezeit der Stadt Varaždin.

Die Baumeister und Maurer, welchen die Stadt ihre Bauwerke aus der Zeit des Barock, Rokoko und Klassizismus verdankt, kamen fast alle aus demselben Kulturkreis, aus der benachbarten slowenischen und österreichischen Steiermark (Pettau, Maribor, Graz, u. a.), etwas seltener aus anderen Teilen der Monarchie. Diese Baumeister und Maurer waren meistens Fremde, welche auf der Wanderschaft ihr Wissen und Können bereichert hatten, und neue Bauformen in die Architektur der Varaždiner Innenstadt einfürten.

Nach Varaždin kamen sie als fertige Meister, als »Murariorum magistri«, oder als Maurergesellen auf der Wanderschaft, und fanden bei den einheimischen Baumeistern Arbeit. Es kommt häufig vor, daß sie nach des Meisters Tod seine Witwe heiraten, das Gewerbe übernehmen und sich ständig in Varaždin ansiedeln. Während im Verlauf des 18. Jahrhunderts die meisten Varaždiner Baumeister und Maurer von fremder Herkunft waren, finden wir schon am Ende des Jahrhunderts Namen einheimischer Maurer und Baumeister, aber auch ortsansäßige junge Leute, die bei den Maurermeistern als Lehrlinge oder Gesellen arbeiten. Anfangs des 19. Jahrhunderts verschiebt sich das Verhältnis immer

mehr zu Gunsten der einheimischen Bevölkerung. Hinzu kommt, daß auch die Söhne von ortsfremden Maurern, welche in der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts nach Varaždin gekommen waren, und sich noch »extraneus« nannten, sich schon am Anfang des 19. Jahrhunderts in das Varaždiner Bürgerbuch als »croata« eintrugen.

Leider hat sich von den Varaždiner Baumeistern und Maurern des 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts nur eine kleine Zahl von originalen Plänen profaner und sakraler Gebäude erhalten. Noch seltener sind Pläne von Familienhäusern der Varaždiner Bürger, und am seltensten findet man Nachrichten über die Beteiligung dieser Meister am Neubau, oder der Renovierung von Adelspalästen. Das liegt daran, daß die Stadt Varaždin für jeden Neu- oder Umbau, sowie für jede Adaptierung oder Renovierung eines Gebäudes, welches der Stadt gehörte, mit den Maurermeistern und Maurern und allen übrigen Meistern Verträge abschließen mußte, um sie dann zusammen mit den Plänen an die Ungarische Hofkammer zu schicken, welche sie bewilligte. Die Varaždiner Bürger und der Adel waren jedoch nicht verpflichtet, ihre mit den Meistern geschloßenen Verträge vom städtischen Magistrat bewilligen zu lassen, so daß diese Pläne auch nicht in das Historische Archiv von Varaždin gelangten. Nur wenn es beim Bau oder der Renovierung eines Bürgerhauses oder eines Adelspalastes zu Unstimmigkeiten zwischen dem Investitor und dem ausführenden Maurermeister kam, finden wir manchmal spärliche Angaben über die Meister einzelner Gebäude. Jedoch, auch die wenigen bis jetzt aufgefundenen Pläne von Varaždiner Häusern aus dem 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts (welche, außer seltenen Ausnahmen, leider nicht mehr erhalten sind), geben einen Einblick in das Können und den Geschmack der damaligen Varaždiner Baumeister und Maurer, und geben Aufschlüße über die stilistischen Merkmale, welche in der Architektur dieser Zeit vorherrchten.

Da die Pläne datiert sind, geben sie Aufschluß darüber, wann die einzelnen Stile der mitteleuropäischen Architektur im historischen Stadtkern von Varaždin auftreten, und in welcher stilistischen Variante sie zur Anwendung gelangten.

Die erhaltenen Pläne von Varaždiner Gebäuden aus dem 18. und der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts haben außerdem noch eine große Bedeutung für die Rekonstruktion und Revalorisierung zahlreicher Häuser in der Innenstadt von Varaždin, welche im Verlauf vieler mißlungener Renovierungen die ursprünglichen stilistischen Merkmale ihrer Fassaden verloren haben, aber in den meisten Fällen doch ihr ursprüngliches Volumen und ihr Gabarit bewahren konnten.

ARHIVALIJE I LITERATURA

IZVORI

HISTORIJSKI ARHIV U VARAŽDINU

Album civium
Arhiv grada Varaždina
Arhiv porodice Erdödy
Protocolla Fassionum
Radikalni arhiv
Conscriptio civitatis od 1673 do 1860
Matice umrlih župne crkve sv. Nikole
Matice umrlih crkve sv. Vida

ARHIV HRVATSKE U ZAGREBU

Arhiv Consilium regni Croatici
Arhiv varaždinske županije

DRŽAVNI ARHIV MAĐARSKE U BUDIMPEŠTI

Arhiv Ugarskog namjesničkog vijeća
Arhiv Ugarske dvorske komore
Acta mechanica
Arhiv porodice Festetich
Delineationes aedilium

LITERATURA

Tumač kratica

GMV = Godišnjak gradskog muzeja u Varaždinu, Varaždin
VMIKH = Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske, Zagreb

Androić, prof. Mirko, Povijest vatrogastva u Varaždinu, Varaždin 1955.

Androić, prof. M. prilozi poznavanju društvenih i gospodarskih prilika grada Varaždina u 18. stoljeću — Varaždin u 18. stoljeću i političko-kameralni studij, Zagreb–Varaždin 1972.

Bedenko, ing. arch. Vladimir, Križevci, razvoj grada, p. o. iz Glasnika arhitektonskog fakulteta u Zagrebu, Zagreb 1975.

Cevc, prof. Emilijan, Slovenska umetnost, Ljubljana 1966.

Cvitanović, dr. Đurđica, Parohijska crkva sv. Nikole u Karlovcu i njen graditelj Josip Stiller, Zbornk za likovnu Umetnost, Beograd 1974, br, 10.

Dobronić, dr. Lelja, Bartol Felbinger i zagrebački graditelji njegova doba, Zagreb 1971.

Ebner, Ladislaus, Historisch-Statistisch-Topographische Beschreibung der königl. Freystadt Varasdin, Varasdin 1827.

Horvat, dr. Anđela, Između gotike i baroka, Zagreb 1975.

Horvat, dr. Rudolf, Povijest Varaždina, rukopis u Muzeju grada Varaždina.

Ilijanić, prof. Mira, Varaždinska oružana i njen inventar, GMV, br. 2–3, Varaždin 1962–1963.

Ilijanić, prof. M., Prilog historijskoj urbanističkoj dokumentaciji Varaždina od postanka do 16. stoljeća, Peristil, br. 6–7, Zagreb 1963–1964.

Ilijanić, prof. M., Dokumentacija gradske vijećnice u Varaždinu, Zbornik zaštite spomenika kulture, Beograd 1964.

Katalog izložbe »Slikarstvo 19. stoljeća u Hrvatskoj«, Zagreb 1961.

Katalog izložbe »Maria Theresia als Königin von Ungarn« (Schloss Halbturn, 1980.

Kolbach, dr. Rochus, Steirische Baumeister, Graz.

Kukuljević-Sakcinski Ivan, Slovnik umjetnikah jugoslavenskih, Zagreb 1856.

Lentić, dr. Ivo, Gradnja i graditelji župne crkve sv. Nikole u Varaždinu, VMIKH, br. 6, Zagreb 1968.

Lentić, dr. I., Tri varaždinska tesarska majstora druge polovice 18. stoljeća, VMIKH, br. 2, Zagreb 1969.

Lentić, dr. I., Franciscus Plohel, varaždinski gradski geometar, VMIKH, br. 3, Zagreb 1969.

Lentić, dr. I., Varaždinski kotlarski majstori 19. stoljeća, VMIKH, br. 1–2, Zagreb 1970.

Lentić, dr. I., Arhitektura pavlinskih sakralnih objekata u doba baroka u Hrvatskoj, magisterska radnja, Zagreb 1971. (Sveučilišna i nacionalna biblioteka u Zagrebu, »Rijetkosti«)

Lentić-Kugli, dr. Ivy, Prilog datiranju nekih varaždinskih palača iz 18. i početka 19. stoljeća, VMIKH, br. 3–4, Zagreb 1973.

Lentić-Kugli, dr. I., Varaždin nakon požara 1776. godine, Zagreb 1973.

Lentić-Kugli, dr. I., Prilog istraživanju varaždinskih svratišta, gostionica i kavana, GMV, br. V, Varaždin 1975.

Lentić-Kugli, dr. I., Jakob Erber, varaždinski zidarski majstor, Peristil, br. 18–19, Zagreb 1975–1976.

Lentić–Kugli, dr. I., Varaždin, povijesna urbana cjelina grada, Zagreb 1977.

Lentić-Kugli, dr. I., Plan bivšeg franjevačkog samostana i crkve (danas Grkokatolička biskupija) u Križevcima s kraja 18. stoljeća, VMIKH, br. 4, Zagreb 1979.

Lentić-Kugli, dr. I., Nekoliko primjera prostornih uređenja i arhitekture u Međimurju, VMIKH, br. 2, Zagreb 1980.

Lentić-Kugli, dr. I., Nekoliko primjera javnih zgrada u kontinentalnoj Hrvatskoj (solane i tridesetnice), Bulletin, JAZU br. 1, Zagreb 1980.

Lentić-Kugli, dr. I., Drveni mostovi u Karlovcu i Varaždinu, Godišnjak zaštite spomenika kulture, br. 5, Zagreb 1981.

Lipszky de Szedlicsna, Joannes, Repertorium Locorum etc. Hungariae, Slavoniae, Croatiae etc., Budae 1808.

Mirković, prof. Marija, O spajanju unutrašnje varoši i gradskih predgrađa u Varaždinu, GMV, br. 2–3, Varaždin 1962–1963.

Wissert, Adolf, Bilješke o nekim varaždinskim kućama, Spomenica varaždinskog muzeja, 1925–1935, Varaždin 1935.

Zatezalo, Đuro, Kupa kao plovni put u XVIII. i XIX. stoljeću, Zbornik Historijskog arhiva, Karlovac, br. 2.

POPIS I OPIS REPRODUCIRANIH DJELA

Varaždin, palača Zakmardijeva sjemeništa (južno pročelje) prilog, sl. str. 1.

Varaždin, palača Zakmardijeva sjemeništa (izvođači: Blaž i Jakov Jančić, 1668–1672. god. (Glavno pročelje i zapadno bočno pročelje) prilog, sl. str. 2.

Varaždin, Župna crkva sv. Nikole (graditelji: Matthias Mayerhofrer i Joannes Adamus Poch, 1753–1761. god.) prilog, sl. str. 3.

Tlocrt župne crkve sv. Nikole, potkraj 18. stoljeća (vjerojatno arhitektonski snimak tesarskog majstora Simona Ignaza Wagnera) prilog, sl. str. 4.

Varaždin, župna crkva sv. Nikole, prilog, sl. str. 5.

Varaždin, Padovčeva 8, kuća zidarskog majstora Jakoba Erbera (1771–1772. god.) prilog, sl. str. 6.

Varaždin, palača Patačić–Putar u ulici Maršala Tita 2, prilog sl. str. 7.

Varaždin, palača Patačić, 1764. god. na Trgu Adžije 5, prilog, sl. str. 8.

Varaždin, palača Patačić (detalj: erker), prilog, sl. str. 9.

Varaždin, palača varaždinske županije danas (Trg Adžije 7) prilog, sl. str. 10.

Varaždin, palača varaždinske županije oko 1873. godine, prilog, sl. str. 11.

Plan novogradnje varaždinske županije (tlocrt prizemlja, Jakob Erber, 1769. god.) prilog, sl. str. 12.

Plan novogradnje varaždinske županije (tlocrt I. kata, Jakob Erber, 1769. god.) prilog, sl. str. 13.

Plan novogradnje varaždinske županije (pročelje i tlocrt II. kata, Jakob Erber 1769. god.) prilog, sl. str. 14.

Pročelje varaždinske županije (detalj plana Jakoba Erbera iz 1769. god.) prilog, sl. str. 15.

Nacrt krovišta palače varaždinske županije (tesarski majstor Simon Ignaz Wagner, 1769. god.) prilog, sl. str. 15.

Arhitektonski snimak zgrade Tridesetnice u Nedelišću (Jakob Erber, 1774. god.) prilog, sl. str. 16.

Arhitektonski snimak zgrade Solane u Čakovcu (Jakob Erber, 1774. god.) prilog, sl. str. 17.

Plan zgrade Solane u Agarevu (Mađarska, Jakob Erber 1775. god.) prilog, sl. str. 18.

Pročelje zgrade Solane u Agarevu (detalj plana Jakoba Erbera iz 1775. god.) prilog, sl. str. 19.

Arhitektonski snimak grkokatoličke opatije u Preszeki (Joannes Adamus Poch, 1766. god.) prilog, sl. str. 20.

Varaždin, palača Keglević, Nazorova 14, prilog, sl. str. 21.

Plan za adaptaciju crkve sv. Florijana u Varaždinu (detalj: pročelje, Joannes Adamus Poch, iza 1776. god.) prilog, sl. str. 22.

Plan za adaptaciju crkve sv. Florijana u Varaždinu (Joannes Adamus Poch, iza 1776. god.) prilog, sl. str. 23.

Varaždin, crkva sv. Vida na Iljčićevom trgu (stara fotografija s početka 20. stoljeća) prilog, sl. str. 24.

Varaždin, crkva sv. Florijana, prilog, sl. str. 25.

Plan zgrade Solane u Prelogu (Johann Michael Taxner, 1775. god.) prilog, sl. str. 26.

Varaždin, bivša palača Czindery na Trgu Narodnih heroja 2 (porušena potkraj 19. stoljeća, razglednica s kraja 19. stoljeća) prilog, sl. str. 27.

Tlocrt varaždinske svilane (Johann Michael Taxner, 1782. god.) prilog, sl. str. 28.

Plan za obnovu kapele sv. Fabijana i Sebastijana u Varaždinu (arhitektonski snimak tesarskog majstora Simona Ignaza Wagnera, 1777. god.) prilog, sl. str. 29.

Tlocrt bivšeg franjevačkog samostana i crkve u Remetincu kraj Novog Marofa (Franciscus Lossert, 1790.) prilog, sl. str. 30.

Tlocrt bivšeg franjevačkog samostana i crkve u Remetincu kraj Novog Marofa (Franciscus Lossert, 1790. god.) prilog, sl. str. 31.

Projekt za obnovu tornja varaždinske gradske Vijećnice (Franciscus Lossert, 1792. god.) prilog, sl. str. 32.

Varaždin, pročelje Vijećnice, prilog, sl. str. 33.

Nacrt za zgradu javne streljane u Graberju u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1793. god.) prilog, sl. str. 34.

Plan kuće Franciuscusa Losserta uz već postojeću kuću zidara Johanna Michaela Taxnera (Francuscus Lossert, 1791. god.) prilog, sl. str. 35.

Nacrt za streljanu Paulusa Czinderyja u Varaždinu (Francuscus Lossert, 1793. god.) prilog, sl. str. 36.

Nacrt za streljanu Paulusa Czinderyja u Varaždinu (Francuscus Lossert, 1793. god.) prilog, sl. str. 37.

Nacrt za dućan trgovca Galline kod Južnih gradskih vrata u Varaždinu Franciscus Lossert, 1794. god.) prilog, sl. str. 38.

Nacrt za dućan trgovca Jungwirtha kod »Zagrebačkih vrata« u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1799. god.) prilog, sl. str. 39.

Nacrt za povećanje dućana i kuće staklara Farendlaha kraj »Zagrebačkih vratiju« u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1798. god.) prilog, sl. str. 40.

Nacrt za dućan staklara Joannesa Farendlaha kraj »Zagrebačkih vratiju« u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1798. god.) prilog, sl. str. 41.

Nacrt za gradnju kuće kod »Sjevernih gradskih vrata« u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1801. god.) prilog, sl. str. 42.

Varaždin, uglovnica na Trgu Slobode 7, prilog, sl. str. 43.

Plan za gradsku gostionicu na Dravi kod Varaždina (Franciscus Lossert, 1796. god.) prilog, sl. str. 44.

Projekt za zgradu ciglane u Varaždinu (Francuscus Lossert, 1795. god.) prilog, sl. str. 45.

Plan za zgradu nove mrtvačnice kod crkve sv. Florijana u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1797. god.) prilog, sl. str. 46.

Plan za povećanje i novo pročelje crkve sv. Fabijana i Sebastijana u Varaždinu (Franciscus Lossert, 1796. god.) prilog, sl. str. 47.

Plan za novogradnju župnog dvora u Žabniku (Franciscus Lossert, 1802. god.) prilog, sl. str. 48.

Plan za novi župni dvor u Žabniku (izvođač radova: Urban Greiner, 1805. god.) prilog, sl. str. 49.

Plan za jednu zgradu u Varaždinu (Urban Greiner, 1816. god.) prilog, sl. str. 50.

Plan za zgradu nove oružane (Zeughaus) u Koprivnici (Vincentius Dankh, 1822. god.) prilog, sl. str. 51.

Arhitektonski snimak župne crkve sv. Marije Snježne u Ljubešćici (Johann Georg Reich, 1834. god.) prilog, sl. str. 52.

Nacrt za zgradu paviljonskog tipa (Johann Georg Reich, 1815. god.) prilog, sl. str. 53.

Plan za jednu kuću u Varaždinu (Franciscus Arnold, 1831. god.) prilog, sl. str. 54.

Plan za zgradu gradske pivovare u Varaždinu u Dugom Koncu, (danas ulica Maršala Tita), Johann Georg Reich, 1826. god.) prilog, sl. str. 55.

Plan prigradnje bivše Robaszove kuće u Gajevoj ulici, zgradi varaždinske Vijećnice (Franciscus Arnold, 1833. god.) prilog sl. str. 56.

Varaždin, Vijećnica, zapadno bočno pročelje u Gajevoj ulici, prilog, sl. str. 57.

Plan za novi most preko grabišta u Koprivnici (Franciscus Arnold, 1836. god.) prilog, sl. str. 58.

Plan za novi most preko grabišta u Koprivnici (1844. god.) prilog, sl. str. 59.

Plan za kotlarsku radionicu Josipa Polanca u Lončarićevoj ulici u Varaždinu (Franciscus Arnold, 1867. god.) prilog, sl. str. 60.

Plan za novogradnju župnog dvora u Koprivničkim Bregima (plan: Karl Zolnay, izvođač radova: Franciscus Arnold, 1838. god) prilog, sl. str. 61.

Varaždin, župna crkva sv. Nikole s pročeljem i južnom bočnom fasadom nove škole (veduta iz oko 1873. god.) prilog, sl. str. 62.

Varaždin, »Kapucinšćak« (današnji Lenjinov trg) s Kapucinskim samostanom i dijelom »Varoške vojarne« (danas Dom JNA) prilog, sl. str. 63.

Plan jednokatne gostionice s inkorporiranom kulom u Knegincu (Franciscus Grabuschnig, 1850. god.) prilog, sl. str. 64.

VERZEICHNISS UND BESCHREIBUNG DER ABBILDUNGEN

Varaždin, Palast des Zakmardischen Priesterseminars, Südseite, Beilage, Abbildung Seite 1.

Varaždin, Palast des Zakmardischen Priesterseminars. (Ausführende: Blaž und Jakob Jančić, 1668), Hauptfassade und Westseite, Beilage, Abb. S. 2.

Varaždin, Pfarrkirche St. Nikolaus (Baumeister: Matthias Mayerhoffer und Joannes Adamus Poch, 1753–1761), Beilage S. 3.

Varaždin, Grundriß der Pfarrkirche St. Nikolaus, Ende 18. Jh. (wahrscheinlich eine architektonische Aufnahme des Zimmermeisters Simon Ignaz Wagner), Beilage, Abb. S. 4.

Varaždin, Pfarrkirche St. Nikolaus, Beilage, Abb. S. 5.

Varaždin, Padovacstraße 8 – Haus des Baumeisters Jacob Erber, 1771–1772., Beilage, Abb. S. 6.

Varaždin, Palais Patačić-Putar, Beilage, Abb. S. 7.

Varaždin, Palais Patačić, Adžijaplatz 5, 1764. Beilage, Abb. S. 8.

Varaždin, Palais Patačić, Detail: der Erker, Beilage, Abb. S. 9.

Varaždin, Komitatshaus, heutiges Aussehen, Beilage, Abb. S. 10.

Varaždin, Komitatshaus um das Jahr 1873. Beilage, Abb. S. 11.

Varaždin, Plan des Neubaus des Komitatshauses (Grundriß des Erdgeschoßes), Jacob Erber, 1769. Beilage, Abb. S. 12.

Varaždin, Plan des Neubaus des Komitatshauses (Grundriß des I. Stockes), Jacob Erber, 1769. Beilage, Abb. S. 13.

Varaždin, Plan des Neubaus des Komitatshauses (Hauptfassade und Grundriß des 2. Stockes), Jacob Erber 1769. Beilage, Abb. S. 14.

Varaždin, Hauptfassade des Komitatshauses (Detail des Planes von Jacob Erber, 1769). Beilage, Abb. S. 15.

Varaždin, Plan des Dachstuhls des Komitatshauses. (Zimmermeister Simon Ignaz Wagner, 1769). Beilage, Abb. S. 15.

Architektonische Aufnahme des Dreißigstamtes in Nedelišće. (Jacob Erber, 1774). Beilage, Abb. S. 16.

Architektonische Aufnahme des Salzamtes in Čakovec mit den umgebenden Häusern (Jacob Erber, 1774). Beilage, Abb. S. 17.

Plan des Salzamtes in Agarev (Ungarn), Jacob Erber, 1775. Beilage, Abb. S. 18.

Fassade des Salzamtes in Agarev (Detail des Planes von Jacob Erber, 1775.) Beilage, Abb. S. 19.

Architektonische Aufnahme der griechisch-orthodoxen Abtei in Preszeka (Joannes Adamus Poch, 1766). Beilage, Abb. S. 20.

Varaždin, Palais Keglević, Nazorstraße 14. Beilage, Abb. S. 21.

Plan der Adaptierung von St. Florian, Detail: Hauptfassade (Joannes Adamus Poch, nach 1776.) Beilage, Abb. S. 22.

Plan der Adaptierung von St. Florian in Varaždin (Joannes Adamus Poch, nach 1776.) Beilage, Abb. S. 23.

Varaždin, St. Veit, Iljčićplatz (alte Fotografie vom Anfang des 20. Jahrhunderts), Beilage, Abb. S. 24.

Varaždin, St. Florian, Beilage, Abb. S. 25.

Plan des Salzamtes in Prelog (Johann Michael Taxner, 1775). Beilage, Abb. S. 26.

Varaždin, ehemaliges Palais Czindery, Platz der Volksheroen 2 (abgebrochen Ende des 19. Jhs., heute an dieser Stelle zweistöckiges Eckhaus), Ansichtskarte vom Ende des 19. Jahrhunderts. Beilage, Abb. S. 27.

Varaždin, Grundriß der Seidenweberei (Johann Michael Taxner, 1782). Beilage, Abb. S. 28.

Plan der Erneuerung der Kapelle St. Fabian und Sebastian in Varaždin (architektonische Aufnahme des Zimmermeisters Simon Ignaz Wagner, 1777.) Beilage, Abb. S. 29.

Grundriß des ehemaligen Franziskanerklosters in Remetinec bei Novi Marof (Franciscus Losert, 1790), Beilage, Abb. S. 30.

Grundriß des ehemaligen Franziskanerklosters in Remetinec bei Novi Marof (Franciscus Lossert, 1790). Beilage Abb. S. 31.

Varaždin, Projekt der Renovierung des Rathausturmes (Franciscus Lossert, 1792). Beilage Abb. S. 32.

Varaždin, Fassade des Rathauses. Beilage, Abb. S. 33.

Plan für eine öffentliche Schießstätte in Graberje, Varaždin (Simon Ignaz Wagner, 1793). Beilage, Abb. S. 34.

Plan des Hauses von Franciscus Lossert, neben dem Haus Johann Michael Taxners (Franciscus Lossert, 1791). Beilage, Abb. S. 35.

Varaždin, Plan der Schießstätte von Paulus Czindery (Franciscus Lossert, 1793). Beilage, Abb. S. 36.

Varaždin, Plan der Schießtätte von Paulus Czindery (Franciscus Lossert, 1793). Beilage, Abb. S. 37.

Plan des Geschäftes des Kaufmanns Gallina beim Südlichen Stadttor in Varaždin (Franciscus Lossert, 1794). Beilage, Abb. S. 38.

Plan für das Geschäft des Kaufmanns Jungwirth beim »Zagreber Tor« in Varaždin (Franciscus Lossert, 1799). Beillage, Abb. S. 39.

Plan des neuen Geschäftes des Glasermeisters Farendlah beim »Zagreber Tor« in Varaždin (Franciscus Lossert, 1798.), Beilage, Abb. S. 40.

Plan für die Vergrößerung des Hauses und Geschäftes von Glasermeister Farendlah beim »Zagreber Tor« in Varaždin (Franciscus Lossert, 1798). Beilage, Abb. S. 41.

Plan für den Bau eines Hauses beim »Nördlichen Stadttor« in Varaždin (Franciscus Lossert, 1801). Beilage, Abb. S. 42.

Varaždin, Eckhaus am Platz der Freiheit Nr. 7. Beilage, Abb. S. 43.

Plan für ein städtisches Gasthaus an der Drau (Franciscus Lossert, 1796). Beilage, Abb. S. 44.

Plan für eine Zigelei in Varaždin (Franciscus Lossert, 1795). Beilage, Abb. S. 45.

Plan für eine Totenhalle bei St. Florian in Varaždin (Franciscus Lossert, 1797). Beilage, Abb. S. 46.

Plan für die Erweiterung und neue Fassade der St. Fabian und Sebastian Kapelle in Varaždin (Franciscus Lossert, 1796). Beilage, Abb. S. 47.

Plan für den Neubau des Pfarrhauses in Žabnik (Franciscus Lossert, 1802). Beilage, Abb. S. 48.

Plan für das Pfarrhaus in Žabnik (Ausführer: Urban Greiner, 1805). Beilage, Abb. S. 49.

Plan für ein Gebäude in Varaždin (Urban Greiner, 1816). Beilage, Abb. S. 50.

Plan für das neue Zeughaus in Koprivnica (Vincentius Dankh, 1822). Beilage, Abb. S. 51.

Architektonische Aufnahme der Pfarrkirche Maria Schnee in Ljubešćica (Johann Georg Reich, 1834). Beilage, Abb. S. 52.

Plan für ein Gebäude vom Typ eines Pavillons (Johann Georg Reich, 1815). Beilage, Abb. S. 53.

Plan für ein Haus in Varaždin (Franciscus Arnold, 1831). Beilage, Abb. S. 54.

Plan für das städtische Brauhaus in Dugi Konac in Varaždin (Johann Georg Reich, 1826). Beilage, Abb. S. 55.

Plan für den Anbau des ehemaligen Robasz Hauses an das Rathaus in Varaždin (Franciscus Arnold, 1833.) Beilage, Abb. S. 56.

Varaždin, Rathaus, westliche Seitenfassade. Beilage, Abb. S. 57.

Plan für eine neue Brücke über den Stadtgraben in Koprivnica (Franciscus Arnold, 1836). Beilage, Abb. S. 58.

Plan für die neue Brücke über den Stadtgraben in Koprivnica. ((1849). Beilage, Abb. S. 59.

Plan für eine Kupferschmiede in Varaždin (Franciscus Arnold, 1867.), Beilage, Abb. S. 60.

Plan für den Neubau des Pfarrhauses in Koprivnički Bregi (Plan: Karl Zolnay, Ausführung: Franciscus Arnold, 1839). Beilage, Abb. S. 61.

Pfarrkirche St. Nikolaus in Varaždin mit der Fassade und der südlichen Seitenfassade der neuen Schule (Ansicht aus der Zeit um 1873.) Beilage, Abb. S. 62.

Varaždin, »Kapucinšćak« (heute Leninplatz) mit dem Kapuzinerkloster und einem Teil der ehemaligen »Stadtkaserne« (heute Haus der Jugoslavischen Volksarmee). Beilage, Abb. S. 63.

Plan eines einstöckigen Gasthauses mit inkorporiertem alten Turm in Kneginec (Franciscus Grabuschnig, 1850), Beilage, Abb. S. 64.

FOTOGRAFIJE

Arhiv Hrvatske, prilog sl. str. 52
Državni arhiv Mađarske, prilog sl. str. 4, 16, 17, 18, 26, 28, 30, 31, 40, 41, 42, 51, 55, 58, 59, 61
Krtelj Ljerka, prilog sl. str. 5, 6, 8, 10, 24, 25, 27, 29, 62
Pančoka Ivan, prilog sl. str. 11, 12, 13, 14, 15/1, 15/2, 19, 20, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 60, 64
Vranić Nino, prilog sl. str. 1, 2, 3, 7, 9, 21, 22, 23, 33, 43, 50, 53, 54, 56, 57, 63

ARHITEKTONSKE SNIMKE

Arnold Franciscus, prilog sl. str. 54, 56, 58, 60, 61
Dankh Vincentius, prilog sl. str. 51
Grabuschnig Franciscus, prilog sl. str. 64
Greiner Urban, prilog sl. str. 49, 50
Erber Jacobus, prilog sl. str. 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19
Lossert Franciscus, prilog sl. str. 30, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48
Poch Joannes Adamus, prilog sl. str. 20, 22, 23
Reich Johann Georg, prilog sl. str. 52, 53, 55
Taxner Johann Michael, prilog sl. str. 26, 28
Wagner Simon Ignaz, prilog sl. str. 4, 15, 29

KAZALO MJESTA

Agarev (Mađarska) 29, 30, 71, 119, 160, 180

Bavarska 131
Bedenica 87, 160
Beč 26, 148
Bjelovar 53, 91, 126
Bologna 121
Bonn 121
Bruck na Muri 11, 142
Budimpešta 15, 29, 37, 43, 79, 148

Celje 10, 168

Čakovec 29, 53, 71, 75, 76, 93, 119, 126, 162, 180
Češka 142

Dömölk 30
Drnje 30

Graz 67, 117, 137

Hrašćica 102

Jesenje 38
Judenburg 158
Juraj na bregu 162
Jurketinec 55, 95

Kaniža 10, 167
Karlovac 113
Kneginec 46, 87, 88, 89, 125, 140, 181
Koprivnica 14, 56, 61, 62, 97, 104, 105, 107, 112, 118, 173
Koprivnički bregi 62, 63, 105, 106, 112, 187
Koruška 34, 36, 75, 123, 124, 133, 144, 145, 150, 156, 161
Kranjska 14, 34, 75, 136, 144
Kresovica 89
Križevci 63, 106, 112, 187

Leibnitz 158, 173
Ludbreg 53, 93, 126, 145, 158

Ljubešćica 58, 59, 101, 153, 186, 187
Ljubljana 121

Nagy kanisza 57, 98, 118
Nedelišće 29, 71, 119, 180

Mađarska 10, 29, 30, 71, 96, 98, 118, 119, 150, 160, 167, 180
Maribor 10, 63, 136, 167

Osijek 128

Pecs 159
Peteranec 62, 105, 112
Poljska 134
Prelog 30, 77, 160, 180
Preszeka 31, 73, 74, 149
Prevald 122
Pruska 75, 163
Ptuj 10, 11, 14, 15, 67, 121, 131, 132, 142, 146, 147, 167, 173, 175

Radgona (Radkersburg) 41, 91
Raskrižje 76
Redits (Mađarska) 150
Remetinec 39, 83, 181

Salzburg 34, 75
Sesvetski kraljevec 56

Sračinec 33, 75, 86
Središće mursko 118
Svibovec 33, 75, 102, 149, 179

Štajerska 10, 20, 21, 34, 36, 52, 67, 69, 75, 91, 111, 114, 115, 118, 119, 120, 122, 123, 126, 127, 130, 133, 135, 136, 137, 140, 141, 142, 144, 146, 150, 152, 154, 155, 158, 161, 169, 173, 175, 186

Varaždin
ciglana 53, 76, 78, 85
crkve
sv. Fabijan i *Sebastijan* 14, 35, 36, 45, 77, 86, 89, 140, 160, 173, 179, 180, 181
sv. Florijan 27, 28, 32, 44, 70, 72, 74, 75, 80, 84, 87, 90, 173
sv. Marija 10, 14, 131, 132, 146, 147, 168, 173
sv. Nikola 14, 15, 53, 54, 59, 65, 70, 71, 73, 78, 92, 93, 94, 102, 103, 108, 126, 141, 142, 149, 162, 169, 186
sv. Vid 32, 33, 34, 41, 44, 75, 76 85, 127, 132, 149, 179
fortifikacije gradske 13, 42, 49, 52, 54, 78, 83, 114, 129, 139, 166, 179, 182, 183
graberje 44, 80, 84, 85
gimnazija 56, 103, 107, 108
krčma gradska 44, 77, 78, 85, 87, 88, 137, 154
mostovi 27, 49, 70, 97, 103, 113
mesnice 65, 108
marof pavlinski (danas Historijski arhiv) 139
palače (općenito) 19, 20, 27, 177, 178
Batthiany 22
Drašković-Nadasdy 53
Erdödy 47, 90
Keglević 27, 71, 174
Nitzky 14, 174
Patačić 23
Patačić-Bužan 14, 174
Patačić-Erdödy 64, 107, 108, 125, 155
Patačić-Putar 14, 22, 69, 128
Sermage 21
Varaždinske županije 23, 24, 25, 26, 38, 69, 88, 119, 154, 180
pivovara gradska 15, 70, 78, 79, 81, 97, 100, 142, 153, 187
park (gradski) 51
prater (park) 42, 80, 85
samostani
franjevački 14, 81, 82, 173
isusovački (kasnije pavlinski) 38, 81, 159, 168, 169, 170, 173
sinagoga 44
sjemenište Zakmardijevo 14, 56, 65, 109, 131, 173, 174
svilana 37, 38, 79, 88, 96, 103, 117, 160
škole
pučka 70, 78, 83, 92, 93, 103
risarska 11, 12, 114, 124, 138, 139, 151, 157, 169, 170
tridesetnica 57, 64, 97, 98
trgovi
Lenjinov 49, 64, 107
Narodnih heroja 32, 33, 45, 50, 52, 74, 92, 149
Republike 49, 67
Slobode 42, 43, 51, 63, 106
tvrđa 13, 70, 163, 172
vatrogasni dom 34, 75
vijećnica 13, 28, 29, 36, 37, 40, 41, 42, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 60, 61, 65, 71, 72, 78, 79, 80, 83, 84, 92, 94, 95, 96, 97, 99, 103, 104, 105, 107, 112, 118, 126, 128, 140, 160, 172, 180, 181, 186, 187
vrata
dijačka 27, 49, 70
opatička 27, 49, 70
pješačka 26, 49, 70
sjeverna 44, 49, 53, 70, 87, 90, 92, 93, 153, 154
zagrebačka (južna) 42, 43, 45, 49, 85, 88, 89, 92, 93, 148, 153, 154, 157, 162
ulice
taracanje 54, 55, 74, 93, 94, 95
Bobićeva 49
Cankarova 49
Cesarčeva 49, 51
Draškovićeva 13, 14, 172
Dravska 109
Gajeva 14, 50, 52, 71, 174
Gundulićeva 32, 74, 147, 151, 162
Kačićeva 49
Kranjčevićeva 39, 82, 83
Kukuljevićeva 50, 51, 67
Lisinskova 39, 40, 49, 160
Lončarićeva 14, 56, 65, 109, 131, 173, 174
Maksima Gorkog 49, 62, 106
Nazorova 49
Padovčeva 49, 70, 72
Preradovićeva 49, 51, 67, 90
Ribara Ive Lole 56, 67, 96, 117
Šenoina 49
Via fossata ambiens 49
Vrazova 49, 51
xenodochij 20, 27, 28, 72, 86, 160, 179
Varaždin breg 86
Varaždinske toplice 53, 55, 62, 93, 95, 105, 126, 186
Vidovec 105
Vinica 143

Zagreb 10, 20, 53, 59, 60, 75, 91, 104, 112, 115, 126, 141, 155, 167, 169, 170

Žabnik 46, 54, 58, 90, 92, 98, 101, 102, 103, 126, 136, 153

KAZALO IMENA GRADITELJA I ZIDARA

Abad Josephus 111
Agnezich Mijo 111
Andrassich Bartholomeus 111
Antonius n. 111
Arnold Franciscus 8, 52, 57, 60—65, 67, 99, 103, 104—109, 112, 155, 166, 186, 187

Battan Paulus 112
Becker Joannes 113
Bedekovich Joannes 113
Bekmohar Jacobus 113
Bellay Matthias 113
Bencze Emericus 113
Benyak Thomas 114
Berger Ludvik 63
Besvir Georgius 161
Beyschlag Ignaz 114, 119
Bierger Joseph 114
Blainschar Georgius 115
Bockh Matthias 34, 76, 115, 132
Bocks Philipp 75, 115
Bolsz Anton 73, 115
Bosnik Georgius 116
Brez Martin 116
Brinoni Carlo 11, 169
Bruckenholzer Simon 116

Candor Georgius 14, 116
Chichek Nicolaus 116
Chresnyar Josephus 80, 117
Czorn Josephus 117

Daranyi Carolus 118
Dankh Carolus 117
Dankh Vincentius 8, 52, 54, 56—57, 58, 61, 95, 96—99, 117, 118, 126, 153, 166, 185, 186, 187
De Lallio Domenico 13, 172
Doekh Joannes 118
Droscher Simon 52, 118, 124, 129, 185

Ebner Ignatius 35, 54
Erber Jacobus 21—31, 35, 36, 69—72, 77, 119, 160, 179, 180,
Erberl Jacobus 119
Erdely Josephus 55, 94, 95, 119
Ernst Urbanus 120
Eyther Juraj 56, 186

Fabianus n. 120
Fabich Joannes 120
Falk Matthias 120
Fauschenöck Matthias 120
Felbinger Bartol 55, 59, 63, 95, 102, 126, 152, 155, 156, 186
Ferary Josephus 120
Ferbar Michael Leopold 121
Ferk Joannes 121
Flegar Georgius 121
Flegar Josephus 121
Florentianus 121
Fogel Stephanus 122
Fojth Matthias 14, 122, 175
Frasz Josephus 122
Frey Schönstein Franz 30
Fris Franciscus 122
Fritsch Franz 75, 122

Gashier Joannes 122
Georgius Murarius 123
Gerchko Martinus 123

Gföller Anton 122
Glamböck Josephus 36, 123
Glassl Matthias 123
Gleinschöck Simon 123
Gollub Laurentius 123
Goreczay Martinus 75, 124
Goriczay Stephanus 124
Götzinger Matthias 124
Graber (Grobner, Grobna, Gruiber) Simon 73, 118, 124
Grabuschnig Franciscus 52, 64, 107, 124, 155, 185, 187
Gracher Josephus 88, 125
Graher (Kracher, Kraucher) Paulus 125
Greiner Matthias 126
Greiner Urbanus 8, 52—56, 90, 91—96, 100, 126, 135, 139, 153, 158, 166, 185, 186
Gréiner udova Terezija 55, 58, 59, 95, 96, 99, 100, 101, 102, 126, 153
Grubernik Josephus 127

Haller Josephus 59, 102
Hambell Josephus 34, 76, 127
Hamer Stephanus 127
Hametmayer Jacobus 127
Handbuchner Martinus 127
Hauk Josephus 14, 128, 175
Helczl Joannes 128
Helperstorfer Leonhard 128
Hirsch Josephus 128
Hirsch (Jelen) Leopold 129
Hirš Mijo 129
Hohenecker Blasius 8, 14, 129, 131, 166, 174
Hochman Petrus 129
Horvath Joannes 129
Hren Antonius 129
Hueber Joseph 130
Huetter Simon 130

Iglich n. 130
Illingber Joseph 130
Illingber Sebastianus 130

Jambrekovich Laurentius 130
Jambrisko Franciscus 131
Jančić Blasius 14, 115, 129, 131, 173, 174
Jančić Jacobus 8, 14, 129, 166, 173, 174
Joannes n. 131
Joannes n. 131
Juness Josephus 132
Juress Andreas 132
Jurich Joannes 132
Julian Peter 14, 131, 173

Kasser Franciscus 39, 82, 132, 133, 169
Kavor Bartholomeus 133
Kenczel Vitus 14, 133, 175
Kepf Thomas 133
Kinecz Joannes 133
Kistell Ignatius 93
Klansak Simon 80, 133
Klerian Franciscus 133
Klimpocher Sebastianus 134
Kneidinger Andreas Leopoldus, 114
Kluss Johannes 134
Köbl Michael 134
Koczen Joannes 134
Koljar Gaspar 134
König Josephus 135, 143
Konrath Josephus 135
Kopanitz Georgius 45, 86, 137
Köpf Thomas 134
Koschits Stephanus 135
Kossier Antonius 135
Koster Johann 135
Kosztarich Michael 135
Koszur Anton 135
Kovachich Josephus 52, 136, 162, 185
Kowatschich Martin 75
Kracher Matthias 36, 136
Krinzperger Antonius 136
Kukoly Bartolomeus 14, 136, 175
Kum Franciscus 59, 102

Labass Anton 137
Ladenhoffer Andreas 137
Legath Joannes 137
Lesgo Josephus 88
Leskovar Joannes 137
Leskovary Joseplus 137
Leskovary Thomas 138
Leszar Franciscus 138, 157
Lissyak Georg 88
Lohan Wenczl 138
Lohner Thomas 138
Lojan Martinus 138
Lokner Thomas 138
Lopich Gregor 52, 54, 126, 139, 185
Lopich Joannes 52, 55, 95, 96, 139, 185

Lorentsich Joseph 140
Lossert Franciscus 8, 20, 21, 29, 35, 38—47, 52, 54, 72, 82—91, 135, 137, 140, 141, 142, 144, 153, 154, 160, 162, 163, 166, 179, 180, 181

Magistri Comacini 13, 172
Makk Franciscus 140
Mallarich Michael 140
Malpro Blasius 59
Maltarich Jacobus 41
Maninger Ignatius 141
Marlok Joannes 141
Marsorgy Josephus 45, 86, 141
Masa Francesco 11, 141, 169
Matthias Murarius 142
Mattota Juraj 173
Maurer Andreas 36, 142
Mayer Laurentius 11, 142, 169
Mayerhoffer Matthias 14, 31, 73, 142, 149, 175, 176
Mebes Joannes 143
Menini Andreas 11, 143, 169
Merkok Joannes 80
Meiszinger Joannes 143
Meiszinger Josephus 143
Mihalina Paulus 143
Miklouschich Joannes 143
Mitgalus Andreas 144
Milldorfer Bartholomeus 144
Morath Blasius 144
Mossgolunck Thomas 144
Mugoschak Michael 45, 86, 144
Müller Joannes 144
Murichnyak Antonius 145

Naybrith Martinus 145
Nusz Joannes 145

Oberlaucher Martinus 145
Obermahr Martin 145
Oberluyter Simon 145
Osvatich Martin 146

Pantek Josephus 146
Pasz Blasius 146
Pattan Paulus 146
Patzelt Amadeus 10, 11, 146, 168
Patzelt Gottlieb 11, 147, 168, 169
Peem Mattheus 147
Pekovich Josephus 142
Penhord Jacobus 147
Peszek Simeon 148
Petranovich Josip 148
Pichler Matthias 148
Piloff Antonius 148
Planchich Georgius 148
Plohel Franciscus 103, 148, 149
Plozl n. 14, 149, 174
Plusseck Jacobus 149
Pögl Thomas 150
Poch Joannes Adamus 8, 15, 20, 21, 31—35, 44, 73—77, 115, 116, 118, 124, 125, 127, 130, 132, 142, 146, 149, 152, 155, 161, 162, 165, 166, 176, 179, 180
Pollack Andreas 150
Porsko n. 150
Pöss Blasius 150
Posthaimer Josephus 150
Pototschnik Andreas 151
Pototsnyak Andreas 151
Pots Blasius 151
Potz Joannes 151
Praer Franciscus 151
Prekuholiczer Simon 151
Presz Martinus 152
Pritzenberger Anton 152
Prokosek Josephus 59, 102, 152
Puchner Franz 30
Puhejan Jacobus 34, 76, 152
Pugel Joannes 152
Puxbaum Jacobus 80, 152

Ranner Bartholomeus 45, 80, 85, 86, 127, 153
Reich Johann Georgius 8, 52, 55, 56, 57—60, 61, 95, 96, 97, 99—104, 126, 152, 153, 155, 156, 166, 186, 187
Reiter Jacobus 153
Robasz Anton 45, 86, 88, 154
Rotterschöck Martin 154
Rudolf Antonius 154

Sader Christianus 154
Sajko Andreas 154
Sariz Michael 154
Saurer Marcus 59, 102, 155
Serniz Jacob 155
Sevtek Marcus 155
Sgraherer Matthias 155
Siegert Godefriedus (Bogomir) 52, 64, 107, 125, 155, 185, 187
Smelecz Simon 155
Solzer Simon 156

Stanger Michael 156
Stromayer Joannes 59, 102
Stromayer Michael 59, 102, 156
Sveglin Joannes 156
Szalanyek Alois 156
Szkorie Jacobus 156, 157
Szlepitschka Peter 157
Schaden Georgius 157
Šalamon Alojz 157
Schar Michael 157
Sharman Georgius 157
Sharman Matthias 52, 54, 80, 93, 94, 138, 158, 185
Schiffer Franciscus 158
Schlettner Jacobus 158
Schmerlaib Jacobus 14, 158, 159, 173
Schröttner Josephus 159
Stubenfohl Simon 159
Schunko Simon 159
Schuretz Benedictus 159

Tallherr Josephus 79
Taxner Johann Michael 8, 20, 21, 29, 30, 33, 35—38, 39, 40, 45, 72, 75, 77—82, 83, 114, 117, 118, 123, 125, 127, 130, 132, 134, 136, 137, 140, 142, 144, 145, 146, 150, 152, 158, 160, 163, 166, 179, 180
Temell Anton 45, 86, 160
Thomas n. 161
Thomassich Ignatius 161
Thomilner Georgius 161
Tolmach Andreas 161
Toplinger Bartholomeus 132, 161
Trattner Johann Georg 161, 162
Trattner Michael 45, 86, 136, 162

Urbanschitz Jacobus 162

Valner Franciscus 163
Verner Andras 163
Voetter Joannes 163
Vojchich Franciscus 91
Vuglar Stephanus 163

Wällasch Matthias 88
Warberg Christophorus 163
Weber Venceslaus 164
Wenck Johann 164
Wilkovich Michael 36, 163
Wolf Josephus 164

Zernecz Josephus 164
Zanini Pietro 11, 169
Zolnay Karl, 62, 63, 105, 106, 112, 187

KAZALO OSTALIH IMENA

Androić Mirko 9, 37, 97, 100, 118, 160

Baber Friedrich, slikar 114
Bayer Anna rođ. Hinterholzer 93
Bedenko Vladimir 63, 64, 106, 112
Beroldingen, grof 50
Bonicelli, trgovac 14
Brigandi Carolus 90
ceh zidara-klesara i tesara 8, 9, 10, 55, 56, 60, 65, 67, 94, 95, 97, 100, 101, 104, 109, 118, 133, 153, 166, 167, 168, 170

Cevc Emilijan 132
Chamaré de Harbuval Sigismund 34, 35, 44, 75, 149
Cvitanović Đurđica 58, 113
Czindery Paulus 42, 84, 85
Czindery Rocchus 32, 52, 74, 149

Čabrijan Josip 105

Daindl Josephus 12, 82, 92, 93, 94
Dobronić Lelja 55, 56, 63, 95, 106, 112, 186, 187
Dominich Eva 70
Dominich Joannes Georgius 90
Dominich Josephus, župnik 54
Drašković Josephus 53, 92

Ebner Ladislaus 45
Eggersdorfer Ignaz, tesar 80
Erdödy Aleksander 39, 55, 82, 90, 95
Esterhazy Josephus 128

Farendlah Joannes, staklar 42, 43, 88, 89, 102, 106
franjevci 14

Gaislöger Matthias, mesar i svratištar 71
Gallina Joannes, trgovac 42, 43, 85
Gollubich Andreas, župnik 93
Goymerecz Joannes 34, 44, 76, 139

Halter Joannes, ljekarnik 61
Hinterholzer Michael, liječnik 81, 93
Hirschl-Jungwirth Salomon, trgovac 91
Horvat Angela 14, 174
Horvat Rudolf 14, 131, 132, 159, 173
Horvath Thomas 103, 104
Holzheim Georgius, tesar 61, 62, 112

Ilijanić Mira 13, 54, 60, 94, 117, 126, 163, 172, 186
isusovci 11, 12, 13, 14

Janković-Bribirski Antun 34, 75
Jungwirth Ignaz, trgovac 43, 89
kapucini 121, 125

Keglevich Josephus 27, 71, 174
Kolbach Rocchus 14, 159
Koller Matthias 56, 58, 97, 100
Konchich Mauritius, župnik 88
König Bartholomeus, bravar 81
Kovachich Stephanus 62, 105
Kreuz Martinus, trgovac 28, 92
Kukuljević-Sakcinski Ivan 121, 132

Lendvay Franciscus Xaverius 12, 114, 124, 138, 151, 157, 170,
Lendvay Joannes 85
Lentić Ivo 8, 9, 12, 16, 17, 31, 36, 45, 65, 73, 74, 77, 109, 142, 149, 162, 166, 167, 170, 176, 180
Lentić-Kugli Ivy 8, 13, 16, 21, 22, 27, 29, 30, 35, 39, 47, 49, 50, 51, 56, 63, 69, 70, 71 72, 77, 82, 90, 96, 113, 114, 118, 119, 128, 129, 131, 140, 160, 166, 173, 175, 179, 180, 182, 183, 184
Lipszky de Szedlicsna Joannes 29, 71
Ljubić Petar, isusovac 13, 173
Lossert udova Anna Maria 91

Mallenich, barun 74
Maller Christian, urar 41, 42
Marich Ljudevit 12, 170
Marija Terezija 11, 19, 23, 28, 74, 169, 177
Mattota Juraj, isusovac 13, 14, 173
Mayer Ignaz, klesar 65, 109
Mirković Marija 51, 55, 56, 60, 62, 96, 97, 104, 106, 112, 114, 118, 119, 126, 139, 149, 185, 187
Müller Guglielmus, liječnik 51

Nolli Bernardus, dimnjačar 81

Paar Nicolaus, stolar 87
Paraghy Joannes, zlatar 71
Pittermann Andreas, mesar i svratištar 80
Polanec Josephus, kotlar 65, 109
požar (Varaždin 1776) 7, 9, 20, 33, 35, 74, 167, 178

Puchperger, medičar 74
Pullay Andreas 78

Robasz udova Anna 60, 61, 97, 99

Sabater Leonardo, isusovac 131, 159
Sackl Matthias 11, 141, 169
Sermage, obitelj 22
Smičiklas Gavrilo 63
Stadler Franciscus, krovopokrivač 81
Svagel Gasparus 72
Schwaiger Liborius, staklar 81
Szechen Aleksander 74
Szinkovich Michael 79, 80
Sztanko Vincentius, tesar 58, 59, 100

Šojat Vesna 23

Takhner Johann Michael, klesar 27, 28, 36, 81
Taxner udova Clara 82
Tischler Johann Georg, limar 22
Turkovich Josephus 87

Vieter Leopoldus, klesar 40, 41, 46, 84, 85, 86, 87, 181

Wagner Simon Ignaz, tesar 15, 25, 26, 35, 36, 37, 38, 43, 45, 46, 71, 74, 77, 78, 80, 83, 86, 87, 160, 162, 163, 180
Waicher Andreas, stolar 80
Waller Gaspar, tesar 29, 80, 85
Wissert Adolf 22, 23, 33, 34, 41, 75

Zakmardi Ivan 14
Zatezalo Đuro 113

SADRŽAJ

PREDGOVOR 5

UVOD 7

VARAŽDINSKI GRADITELJI I ZIDARI OD DRUGE POLOVICE 17. DO SREDINE 18. STOLJEĆA 13

VARAŽDINSKI GRADITELJI I ZIDARI U RAZDOBLJU ROKOKOA I POSTROKOKOA 19

VARAŽDINSKI ZIDARI I GRADITELJI U PRVOJ POLOVICI 19. STOLJEĆA 49

ZAKLJUČAK 67

OPUSI NAJVAŽNIJIH VARAŽDINSKIH ZIDARSKIH MAJSTORA IZ RAZDOBLJA ROKOKOA I KLASICIZMA 69

Erber Jacobus 69
Poch Joannes Adamus 73
Taxner Johann Michael 77
Lossert Franciscus 82
Greiner Urban 91
Dankh Vincentius 96
Reich Johann Georg 99
Arnold Franciscus 104

ABECEDNI POPIS VARAŽDINSKIH GRADITELJA I ZIDARA OD 1700. DO 1850. GODINE 111

PRILOG — FOTOGRAFIJE . . . . . uz 164

ZUSAMMENFASSUNG 165

ARHIVALIJE I LITERATURA 191

POPIS I OPIS REPRODUCIRANIH DJELA 194

VERZEICHNIS UND BESCHREIBUNG DER ABBILDUNGEN . . . 197

FOTOGRAFIJE 200

ARHITEKTONSKE SNIMKE 200

KAZALO MJESTA 201

KAZALO IMENA GRADITELJA I ZIDARA 204

KAZALO OSTALIH IMENA 208

IVY LENTIĆ-KUGLI

VARAŽDINSKI GRADITELJI I ZIDARI
OD 1700. DO 1850. GODINE

Izdavač:
REPUBLIČKI ZAVOD ZA ZAŠTITU SPOMENIKA KULTURE,
Zagreb, Ilica 44.

Za izdavača:
STJEPKO HUMEL

Tehnički urednik:
MILENA MIHALINEC

Lektor:
OLGA MARUŠEVSKI

Prijevod rezimea na njemački:
DORIS BARIČEVIĆ

Strojoslagar:
SREĆKO RADEJ

Meteur:
ŽELJKO HERCEG

Rukopis predan u proizvodnju u studenom 1980.
Tiskanje dovršeno u veljači 1981.

Naklada 1000

Tisak i uvez:
GRAFIČKI ZAVOD HRVATSKE, Zagreb